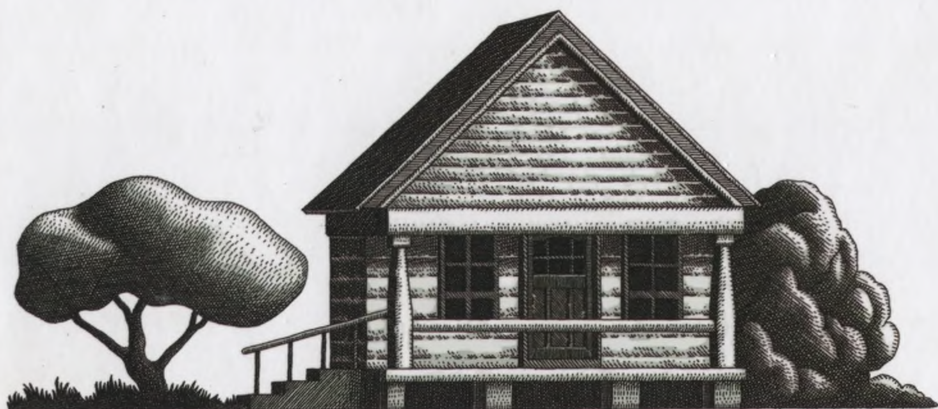
CĂRȚI CULT

Roman câştigător al Premiului Pulitzer şi National Book Award

ALICE WALKER

CULOAREA PURPURIE

ART

Celie îi scrie scrisori lui Dumnezeu. Începe la paisprezece ani, când e o adolescentă afro-americană care trăieşte în Sudul ostil al începutului de secol XX, până când – trei decenii mai târziu – îşi găseşte în sfârşit locul pe Pământ, după o viaţă plină de abuzuri şi de suferinţă. *Culoarea purpurie* este un *Bildungsroman* memorabil, dar şi cronica unei familii legate de relaţii complicate, de femei puternice, de ură şi dragoste.

Mai mult decât unul dintre cele mai importante romane americane, mai mult decât un clasic al literaturii feministe şi o lectură esenţială a literaturii LGBT, cartea lui Alice Walker este, în primul rând, o poveste despre „sarea pământului": despre oameni cu bune şi rele, despre raportul dintre ei şi tot ce-i înconjoară şi despre orbecăiala lor prin această lume.

„Acest roman o situează pe Walker alături de Faulkner."

The Nation

„Superb! O carte care stă alături de marea literatură a lumii."

San Francisco Chronicle

www.editura-art.ro

ISBN 978-606-710-209-3

ALICE WALKER

CULOAREA PURPURIE

Traducere din limba engleză
de Iulia Gorzo

ART

Pentru Spirit,
fără ajutorul căruia
nu s-ar fi scris
nici cartea asta
şi nici eu.

Arată-mi cum să fac ca tine,
Arată-mi cum să fac.

STEVIE WONDER

Prefață

Indiferent ce alte interpretări a mai primit *Culoarea purpurie* în anii care au trecut de la publicarea sa și până azi, pentru mine va rămâne opera teologică în care este evocat drumul de întoarcere de la religios la spiritual de care am încercat să mă feresc toată viața mea de adult de dinainte s-o scriu. Cum încă de la vârsta de unsprezece ani m-am considerat o adoratoare a Naturii pentru că, în timpul slujbei de duminică, spiritul meu o tulea hotărât pe geam după copaci și vânt, mi s-a părut total inutil să mă mai sinchisesc de chestiunile religioase, odată ce m-am văzut liberă.

M-aș fi așteptat ca o carte care începe cu „Dragă Dumnezeu“ să fie imediat recunoscută ca fiind o carte despre dorința de a-l întâlni, de a intra în legătură cu Străbunul Suprem. Faptul că asta s-a întâmplat doar rareori spune, poate, ceva despre vremurile noastre. Sau poate că transformarea păgână a lui Dumnezeu din figura masculină patriarhală dominatoare în copaci, stele, vânt și așa mai departe a camuflat, pentru mulți cititori, intenția cărții: aceea de a explora traseul dificil al unei persoane care pășește în viață deja captivă spiritual, dar care, datorită curajului ei și ajutorului primit de la ceilalți, are revelația eliberatoare că ea, ca și Natura însăși, e expresia luminoasă a Divinului, perceput până atunci ca fiind distant.

Dacă e adevărat că lucrurile care ne urmăresc sunt cele de care fugim, atunci *Culoarea purpurie* (acea culoare

mereu surprinzătoare, deşi există peste tot în natură) e cartea care a năvălit peste mine în timp ce stăteam pe un câmp, cu spatele la ea. Deşi Marele Mister nu mi s-a adresat nici printr-o predică de duminică, nici printr-o gură omenească, l-am auzit şi l-am văzut trecând cu graţie peste dealurile verzi.

Nimănui nu-i este refuzat potenţialul unei comuniuni conştiente cu Tot Ceea Ce Există. Nici săracilor. Nici suferinzilor. Nici scriitoarei care şade pe un câmp. Asta e cartea prin care am reuşit să exprim o trezire spirituală, o renaştere a acelor sentimente intense de Unitate pe care-mi dau seama acum că le trăiam şi le consideram de la sine înţelese în copilărie. A fost o şansă atât pentru mine, cât şi pentru Celie, personajul principal, să luăm contact cu Ceea-Ce-Este-Mai-Presus-de-Înţelegere-dar-Nu-Mai-Presus-de-Iubire şi să spunem: te văd şi te aud limpede, Mare Mister, acum, că mă aştept să te văd şi să te aud peste tot unde mă aflu, adică în locul potrivit.

Mai bine nu zici la nimenea decât numa lu Dumnezeu. Că-ţi moare mumă-ta.

Dragă Dumnezeu,

Am paişpe ani. Sunt şi am fost mereu fată cuminte. Poate-mi dai şi mie un semn să-mi zici ce se întâmplă cu mine.

Ast primăvară după ce a apărut micul Lucious i-am auzit că se suceau. El o trăgea de braţ. Ea-i zicea că cică e prea devreme, Fonso, nu mi-e bine. La urmă a lăsat-o în pace. A mai trecut o săptămână, el iar o trage de braţ. Ea face cică nu, nu pupi. Tu nu vezi că-s cu un picior în groapă, şi cu liota de copii.

Ea s-a dus la Macon, la doctoru lu soru-sa. M-a lăsat pe mine să am de grijă de ăilanţi. Un cuvânt bun n-am auzit de la el. Numa atâta a zis, că cică o să faci tu ce n-a făcut mumă-ta. Mai întâi şi-a lipit socoteala de şoldu meu şi a scuturat-o niţel sau mai ştiu eu ce. Apoi m-a luat de ţâţe. Apoi şi-a 'plântat socoteala în păsărica mea. Am ţipat, că m-a durut. El să mă sugrume şi-alta nu, cică mai bine taci şi ai te obişnuieşti.

Da eu nu mă obişnuiesc şi pace. Şi mai mi-e şi rău de la stomac de fiecare dată când îmi vine rându la gătit. Măicuţa se tot învârte pe lângă mine, se uită la mine. S-a'nveselit fincă s-a făcut el bun cu ea. Da-i bolnavă rău, n-o mai duce mult.

Dragă Dumnezeu,

A murit măicuţa mea. A murit în zbierete şi în ocări. A zbierat la mine. M-a ocărât. Că-s mare. Că abia mă mişc. Până viu eu îndărăt de la puţ, s-a şi-ncălzit apa. Pân să pregătesc tava, se răceşte mâncarea. Până pregătesc toţi copiii de şcoală, ne-apucă ora cinei. El n-a zis nimica. Numa a stat la căpătâiu ei, a ţinut-o de mână şi a plâns, că să nu mă laşi, să nu pleci.

Ea m-a întrebat de primu că al cui e. Al lu Dumnezeu, zic. Alt bărbat nu ştiam şi nici nu ştiam altceva ce să zic. Când a 'nceput să mă doară şi să mi se zvârcolească burta şi apoi când a ieşit pruncuţu ăla din păsărica mea, morfolindu-şi pumnu, cu o pană de mă atingeai şi tot mă dovedeai.

Nimeni n-a venit ca să ne vadă.

Ea s-a îmbolnăvit şi mai rău.

La urmă a întrebat că unde-i.

Îl luă Dumnezeu, zic.

Da de fapt l-a luat el. L-a luat când eu dormeam. L-a dus în pădure şi l-a omorât. O să-l omoare şi pe ăstălalt, dac-o putea.

Dragă Dumnezeu,

Se poartă cu mine de zici că nu mă mai rabdă. Cică-s rea, mă țin numa de rele. Mi-a luat și ăl'lalt pruncuț, băiat ăsta. Dar nu cre că l-a omorât. Cre că l-a vândut la un om din Monticello și la nevasta ăluia. Mi-s sânii plini de lapte de-mi curge pe mine. El îmi zice că de ce nu arăți și tu cuviincios? Pune ceva pe tine. Da eu ce să pun pe mine? Că nimica n-am.

Trag mereu nădejde că poate-o găsi pe vreuna să se-nsoare. Tot îl văd că se uită la soru-mea mică. Ea e speriată. Da eu îi zic că am eu grijă de tine, dac-o vrea Dumnezeu.

Dragă Dumnezeu,

El a adus-o acasă pe una de pe lângă Gray. Ea e de-un leat cu mine, da s-au cununat. Numa călare pe ea stă. Ea umblă căhuie, parcă nu ştie de capu ei. O fi crezut că-l iubeşte. Da mai suntem şi noi pe lângă el, o droaie. La toţi ne trebe câte ceva.

Soru-mea mică Nettie are un gagic cam ca tătuca aşa. Nevastă-sa a murit. A omorât-o gagicu ei când venea acas de la biserică. Da el are numa trei copii. A văzut-o pe Nettie la biserică şi acuma în fiecare seară de duminică hop şi domnu. Eu îi zic lui Nettie că să-şi vadă de cărţile ei. Nu-i nicio fericire să vezi de nişte plozi de nici măcar nu-s ai tăi. Şi uite ce-a păţit măicuţa.

Dragă Dumnezeu,

Azi m-a bătut că cică am făcut cu ochiu la un băiat în biserică. Oi fi avut ceva în ochi, da n-am făcut cu ochiu la nimeni. Eu nici nu mă uit cătră bărbaţi. Ăsta-i adevăru. Da mă uit la femei, că de ele nu mi-e frică. Poate tu crezi că o ţiu de rău pe măicuţa fincă m-a ocărât. Da n-o ţiu. Mi-a părut rău de măicuţa. A murit fincă s-a căznit să creadă în cuvântu lui.

El mai trage cu ochiu cătră Nettie din când în când, da eu mereu mă bag în faţa lui. I-am zis acuma că să se mărite cu domnu. Nu i-am zis de ce. I-am zis că mărită-te cu el, Nettie, şi măcar un an din viaţă să ai şi tu trai bun. Dup-aia precis rămâne borţoasă.

Da eu nu mai rămân niciodată. O fată de la biserică zice că rămâi borţoasă dacă sângerezi la o lună. Eu nu mai sângerez.

Dragă Dumnezeu,

În sfârşit a venit domnu să ceară mâna lu Nettie. Da El n-o lasă ca să plece. Face cică e prea tânără, n-are experienţă. Zice că domnu are deja destui copii. Şi cum rămâne cu scandalu cu nevastă-sa de-a omorât-o careva? Da cu poveştile cu Scumpi Avery care i-au ajunsără la urechi? Cu alea ce-i?

Am întrebat-o pe măicuţa noastră cea nouă de Scumpi Avery. Ce-o fi aia, zic. Ea nu ştie, da zice c-o să afle. Şi nu numa c-a aflat. A adus şi o poză. Prima poză cu un om adevărat pe care am văzut-o în viaţa mea. Ea zice că domnu scosase ceva din portofel ca să-i arate lu tătuca şi poza căzuse supt masă. Scumpi Avery e o femeie. Cea mai frumoasă femeie de-am văzut-o în viaţa mea. Mai frumoasă decât măicuţa mea. De vreo zece mii de ori mai frumoasă ca mine. În poză e cu blănuri. Cu faţa boită. Cu păru 'ntr-o coadă ceva. Zâmbeşte cu un picior cocoţat pe maşina unuia. Da ochii îi are serioşi. Niţel trişti.

I-am zis că să-mi dea mie poza. Şi toată noaptea stau şi mă holbez la ea. De-o vreme când visez, mi se-arată în vis Scumpi Avery. E-nţolită să te bage-n boală, râde şi se-nvârteşte.

Dragă Dumnezeu,

I-am zis că să mă ia pe mine în locu lu Nettie cât bolește măicuța cea nouă. Da el se face că nu știe despre ce vorbesc. Îi zic că pot să mă aranjez pentru el. Scotocesc la mine prin cameră și ies d-acolo cu perucă din păr de cal, pene și niște pantofi cu toc ai lu măicuța cea nouă. M-a bătut că m-am îmbrăcat ca stricatele, da tot m-a avut.

În seara aia a venit domnu. Eu stăteam în pat și plângeam. Pân la urmă a priceput și Nettie cum stă lucrurile, limpede ca lumina zilei. Măicuța nouă a priceput și ea. Stătea în camera ei și plângea. Nettie se ținea când la una, când la alta. Așa de frică îi era că a ieșit afară să vomite. Da nu în față, unde ședea cei doi bărbați.

Ei, domnule, sper că te-ai răzgândit, a zis domnu.

El a răspuns că nu, nu prea.

Acuma, vezi dumneata, tare bine le-ar prinde o mamă bieților mei copilași, a zis domnu.

Păi, a răspuns El fără grabă, pe Nettie nu ți-o dau. Prea-i necoaptă. Nimica nu știe dacă nu-i spui. Plus de asta, vreau să facă mai multă școală. S-o fac profesoară. Da ți-o dau pe Celie. Oricum ea e cea mai mare. Ea tre să se mărite prima. N-o fi ea neîncepută, da cre că asta știi și matale. S-a greșit. De două ori. Da oricum nu-ți trebe femeie neîncepută. Am eu una aci care bolește tot timpu. La asta, a scuipat peste gard. Apoi a zis: Copiii o scot din fire, nu se omoară cu gătitu. Și deja e grea.

Domnu nu zicea nimica. Eu eram așa mirată că mi-a stat și plânsu.

E urâtă, a zis El. Da e deprinsă cu munca grea. Și e curată. Și Dumnezeu i-a făcut un pustiu de bine. Poți să-i faci ce vrei că n-o să ai încă unu de hrănit sau de-mbrăcat.

Domnu tot nu zicea nimica. Eu am scos poza cu Scumpi Avery. M-am uitat în ochii ei. Ochii ei ziceau că de, se mai întâmplă și de-astea uneori.

Sincer să fiu, a zis El, tre să mă scap de ea. E prea bătrână s-o mai țiu acasă. Și le învață de rău pe ălelante fete ale mele. Ți-o dau cu rufărie cu tot. Poa să ia vaca aia de-o crescu iote colo în spate la grajd. Da pe Nettie nu ți-o dau și gata. Nici acum. Nici altă dată.

În sfârșit, a vorbit și domnu. Și-a dres glasu.

La ailantă nici nu m-am uitat ca lumea până acum, a zis el.

Ei, păi data viitoare când vii te uiți la ea. E urâtă. Nici n-ai zice că-i soră cu Nettie. Da e mai bună de nevastă. Nici minte n-are și, drept îți spun, tre să stai cu ochii pe ea să nu risipească tot ce ai. Da poate munci ca un bărbat.

Câți ani are, a întrebat domnu.

Merge pe douăzeci, a zis El. Și încă ceva – e mincinoasă.

Dragă Dumnezeu,

Toată primăvara, din martie până-n iunie, el s-a tot codit pân să mă ia. Eu numa la Nettie mă gândeam. Că o s-o iau la mine dacă mă mărit cu el şi lui o să i se aprindă călcâiele după ea aşa de rău că o să-mi vină mie o idee cum să fugim de-acolo. Amândouă ne-am pus serios cu burta pe cărţile de şcoală ale lu Nettie fincă ştim noi că de-aici nu scapi decât dacă eşti deştept. Ştiu că eu nu-s aşa frumoasă şi deşteaptă ca Nettie, da ea zice că nici îngrămădită nu-s.

Ca să ţii minte cine a descoperit America, zice Nettie, tre să te gândeşti la castraveţi. Că aşa sună Columb, a castravete. Eu ştiam tot despre Columb din clasa întâi, da uite că pe el l-am uitat primu. Columb, zice Nettie, a venit încoace pe nişte vapoare de le zicea Nina, Pita şi Santamariţa[1]. Aşa buni au fost indienii cu el că a luat cu de-a sila câţiva şi i-a dus acasă, să fie slugi la regină.

Da mi-e greu să gândesc de când mă paşte măritişul cu domnu.

Prima oară când am rămas grea, taica m-a retras de la şcoală. Ce-i păsa lui că mie îmi plăcea la şcoală. Nettie stătea la poartă şi mă strângea de mână. Eram dichisită toată pentru prima zi. Eşti prea prostovană ca să te ţii de şcoală, a zis taica. Nettie e aia deşteaptă dintre voi. Dar tăticule, plângea Nettie, şi Celie e deşteaptă. Până şi

---

[1] Deformări ale denumirilor La Niña, La Pinta şi Santa Maria.

domnişoara Beasley zice la fel. Nettie se închină la domnişoara Beasley. I se pare că nimeni nu-i ca ea pe lume.

De parcă s-o uita careva în gura lu Addie Beasley, a zis taica. Aşa o meliţă are de n-a vrut-o niciun bărbat. Aşa a ajuns profesoară la şcoală. El îşi curăţa arma şi nici n-a ridicat ochii de la ea. La scurtă vreme în curte au intrat nişte bărbaţi albi. Tot cu arme şi ei. Taica s-a ridicat şi s-a dus după ei. Dup-aia toată săptămâna am vomitat şi am frăgezit vânat.

Da Nettie nu se dă bătută niciodată. Aşa că mă pomenesc într-o zi cu domnişoara Beasley la noi acasă, să-ncerce să-l înduplece pe taica. Domnişoara a zis că de când e ea profesoară n-a mai văzut pe nimeni care să vrea aşa de tare să-nveţe ca Nettie şi ca mine. Da când m-a strigat taica şi a văzut ea cât de strâmtă-mi venea rochia, n-a mai zis nimica şi a plecat.

Nettie tot nu pricepe. Nici eu nu pricep. Tot ce ştim e că-s mereu grasă şi bolnavă.

Uneori mi-e ciudă că Nettie m-a 'ntrecut la învăţătură. Da parcă tot ce-mi zice ea îmi intră pe-o ureche şi-mi iese pe ailaltă. Îmi tot zice că cică pământul nu-i plat. Iar eu îi zic că da, de parc-aş şti. Nu-i spun niciodată cât de plat îmi pare mie.

Într-un sfârşit, a apărut iar domnu cu o faţă lungă de tot. Plecase femeia care-l ajuta. Şi maică-sa gata, nu mai vroia nici ea.

Ia s-o mai văd o dată, a zis el.

Taica m-a strigat. *Celie*. De parcă era vreun fleac. Vrea domnu să te mai vadă o dată.

M-am dus la uşe. Îmi intra soarele în ochi. El nu se dăduse jos de pe cal. S-a uitat la mine de sus şi până jos. Taica şi-a scuturat ziaru. Ia du-te mai aproape, că nu muşcă, mi-a zis el.

M-am dus mai lângă trepte, da nu prea aproape că mi-era cam frică de calu lui.

Întoarce-te, a zis taica.

M-am întors. Atunci a apărut unu dintre frăţiorii mei. Cre că Lucious. Gras şi jucăuş, mereu morfolea câte ceva.

De ce faci aşa? a zis el.

Soru-ta are gând să se mărite, a zis taica.

Pentru el n-avea nicio noimă. M-a tras de poala rochiei şi m-a 'ntrebat că dacă poa să ia nişte gem de mure din ladă.

Da, am răspuns.

E pricepută la copii, a zis taica şi a scuturat iar de ziar să se deschidă mai bine. Niciodată n-am auzit-o să ia pe vreunu la rost. Numa că le dă tot ce-i cer, ăsta-i singuru necaz.

Vaca mai mi-o dai, a întrebat domnu.

E vaca ei, a zis El.

Dragă Dumnezeu,

Toată nunta mea am fugit de băiatu ăl mare. Doişpe ani are. Mumă-sa i-a murit în braţe şi nici că vrea s-audă de alta. A luat o piatră şi mi-a crăpat capu. Îmi curgea sângele pe piept. I-a zis taică-su să nu dea. Da altceva n-a zis. Are patru copii, nu numa trei, doi băieţi şi două fete. Fetele stă nepieptănate de când le-a murit mumă-sa. Eu i-am zis lui că trebuie ras păru de tot. Să 'ncepem pe curat. Da el a zis că cică aduce ghinion să tai păru la femeie. Așa că după ce m-am pansat la cap cum am putut şi am pregătit cina – ei au izvor, nu puţ, şi un cuptor cu lemne mare cât un camion – m-am pus pe descurcat păr. Fetele e mici, una de şase, alta de opt ani, şi au plâns. Au ţipat. M-a pârât că le omor. Pe la zece noaptea am fost gata. Ele au plâns până le-a luat somnu. Da eu n-am plâns. Am stat culcată acolo şi m-am gândit la Nettie, cu el peste mine, m-am întrebat dacă e teafără. Apoi m-am gândit la Scumpi Avery. Ştiam că ce-mi făcea mie i-a făcut şi lu Scumpi Avery şi poate că ei i-a plăcut. L-am coprins cu braţu.

Dragă Dumnezeu,

Eram în oraş, stăteam în căruţă în timp ce domnu era la mercerie. Am văzut-o pe fetiţa mea. Am ştiut că ea e. Era leită eu şi taica. Mai tare semăna ea cu noi decât noi cu noi. Se ţinea după o doamnă şi erau amândouă îmbrăcate fix la fel. Când au trecut pe lângă căruţă, m-am băgat în vorbă. Doamna vorbea frumos. Fetiţa mea s-a uitat în sus şi parcă s-a 'ncruntat aşa. Avea ea ceva de se foia. Are fix ochii mei de acum. De zici că a văzut tot ce-am văzut şi eu şi stă şi le cântăreşte. Eu aşa cred, că-i a mea. Aşa-mi spune inima. Da nu ştiu sigur că-i a mea. Dacă-i a mea, o cheamă Olivia. I-am brodat Olivia pe tur la toate scutecele. I-am brodat şi steluţe, şi floricele o grămadă. El a luat-o cu tot cu scutece. Să fi avut cam două luni. Acuma are vreo şase ani.

M-am scoborât jos din căruţă şi am intrat după Olivia şi după maică-sa cea nouă într-o prăvălie. M-am uitat la ea cum ştergea cu mâna tejgheaua, de parcă n-o interesa nimica. Maică-sa cumpăra material.

Tu să nu pui mâna, a zis ea. Olivia a căscat.

Asta-i tare drăguţ, am zis şi am ajutat-o pe maică-sa s-o înfăşoare cu materialu pe lângă faţă.

Ea a zâmbit.

O să ne facem rochii noi, eu cu fetiţa mea, a zis ea. Taică-su o să fie mândru foc.

Cine-i taică-su? m-am scăpat eu. De parcă *în sfârşit* ar fi aflat cineva.

Domnu cutare, a zis ea. Da pe taica al meu nu-l cheamă aşa.

Domnu cutare? am zis. Da cine-i dânsu?

Ea s-a uitat la mine de parcă nu era treaba mea să-ntreb aşa ceva.

Domnu reverend cutare, a zis ea şi s-a întors către vânzător. La care el a-'ntrebat-o fato, vrei materialu sau nu? Mai e şi alţi clienţi care aşteaptă.

Da, domnu, a răspuns ea. Vă rog să-mi daţi la vreo cinci metri.

El i-a smuls materialul şi a dat cu sulu de pământ. N-a stat să măsoare. Când i s-a părut lui că s-a făcut cinci metri, a rupt din el.

Face un dolar şi treij de cenţi, i-a zis el. Aţă îţi trebuieşte?

Nu, domnu, a răspuns ea.

N-ai cum coase fără aţă, a zis el. A ales o papiotă şi a pus-o pe lângă material. Parcă se potriveşte la culoare. Nu ţi se pare?

Da, domnu, a zis ea.

El a-nceput să fluiere. A luat doi dolari. I-a dat înapoi douăjcinci de cenţi. S-a uitat la mine.

Tu vrei ceva, fătuco?

Nu, domnu, am zis eu.

Am luat-o în urma lor pe stradă. N-aveam nimic să-i dau şi mă simţeam săracă.

Ea s-a uitat dintr-un cap în altu al străzii.

Nu-i aici. Nu-i aici. Ziceai că stă să plângă.

Cine nu-i? am întrebat-o.

Domnu reverend cutare, a zis ea. A luat căruţa.

Uite aici căruţa lu bărbatu-meu, am zis.

Ea s-a suit sus.

Mulţumesc din suflet, a zis. Am stat şi ne-am uitat la lumea care venea la oraş. Nici la biserică n-am văzut atâta lume. Unii mai gătiţi. Alţii nu cine ştie ce de capu lor. Toate cucoanele cu rochiile pline de praf.

Ea m-a întrebat că cine-i bărbatu-meu, dacă ea mi-a zis atâtea de al ei. A râs niţel. Domnu cutare, zic. Zău? face ea. De parcă-l cunoştea de când lumea. Doar că nu ştia că e însurat. E bărbat chipeş, a zis ea. Mai chipeş ca el nu găseşti la noi în district. Nici negru şi nici alb.

E plăcut la ochi, am spus eu. Da nu mă gândeam la ce-mi ieşea pe gură. Pentru mine, bărbaţii e aproape toţi o apă şi-un pământ.

De când aveţi fetiţa? am întrebat-o eu.

O, face acuma şapte ani.

Când? am întrebat.

Ea a stat şi s-a gândit. Apoi a zis că decembrie.

Noiembrie, am zis în sinea mea. Cum o cheamă, am întrebat încetişor.

O, noi îi zicem Pauline, a răspuns ea.

Îmi bubuia inima.

Apoi s-a 'ncruntat. Da eu îi zic Olivia.

De ce-i ziceţi Olivia dacă n-o cheamă aşa? am întrebat.

Păi uită-te şi dumneata la ea, a zis ea cumva poznaşă, întorcându-se să se uite la copil, nu ţi se pare că arată a Olivia? Uită-te la ochii ei, pentru Dumnezeu. Sunt ochi de om bătrân. Aşa că-i spun *ole* Livia. A chicotit. Na. Olivia, a continuat ea, mângâind copila pe păr. Ei, uite-l pe domnu reverend cutare, a zis. Am văzut o căruţă şi un ditai bărbatul în negru, cu un bici în mână. Îţi mulţumim tare mult pentru găzduirea călduroasă. A râs iar, cu ochii la caii care alungau muştele de pe crupă. Cal-duroasă, a zis ea. Mi-a picat fisa şi am râs. Am simţit că parcă mi se crăpa faţa-n două.

Domnu a ieşit din prăvălie. S-a suit în căruţă. S-a aşezat. Rar de tot, mi-a zis: La ce stai aici şi râzi ca toanta?

Dragă Dumnezeu,

Nettie stă la noi. E fugită de-acasă. Zice că-i pare rău c-a lăsat-o singură pe măicuţa noastră vitregă, da trebuia să plece d-acolo, poate o găsi ajutor pentru ăia micii. Băieţii s-or descurca, zice ea. Or şti ei să se ferească din calea lui. Când s-or face mari or să se bată cu el. Poa să-l şi omoare.

Tu cum o duci cu domnu? mă-ntreabă ea. Da are şi ea ochi. El tot o mai place. Seara iese pe verandă înţolit ca dumineca. Ea şade lângă mine şi curăţă mazăre sau îi ajută pe copii la scris. Şi pe mine mă ajută la scris sau la ce mai socoteşte ea că tre să ştiu. Fie ce-o fi, Nettie mereu încearcă să mă-nveţe ce se întâmplă în lume. Şi e bună de profesoară. Îmi vine să mor când mă gândesc că poate o să se mărite şi ea cu cineva ca domnu sau o să nemerească în bucătăria la cine ştie ce cucoană albă. Toată ziua citeşte, studiază, face exerciţii de scriere şi încearcă să se-ndemne cu mine la gândit. Eu mai mereu sunt prea ostenită ca să gândesc. Da ea are o răbdare de înger.

Copiii lu domnu au glagore, da-s răi. Celie, dă-mi aia, fă-mi aia. Mama noastră ne lăsa. El nu zice nimica. Ei încearcă să-i atragă atenţia, el se piteşte după un nor de fum.

Nu-i lăsa să te calce în picioare, zice Nettie. Tre să le arăţi cine comandă aici.

Ei comandă, zic.

Da ea o ţine pe-a ei, tre să lupţi. Tre să lupţi.

Da eu nu ştiu să lupt. Ştiu numa să supravieţuiesc.

Ce rochie frumoasă ai, face el către Nettie.

Mulţumesc, zice ea.

Şi pantofii se potrivesc de minune.

Mulţumesc, zice ea.

Pielea ta. Păru. Dinţii. Nu e zi să nu găsească el ceva de admirare.

La început ea a zâmbit ce-a zâmbit. Apoi a 'nceput să se 'ncrunte. La urmă n-a mai făcut nici într-un fel. Decât că stă lipită de mine. Pielea ta, păru, dinţii, îmi spune ea mie. El cică să-i facă un compliment, ea mi-l dă mie mai departe. De-am ajuns să mă cred chiar drăguţică.

Da nu durează mult şi-i trece. Într-o noapte, în pat, el zice către mine că, mă rog, noi am ajutat-o pe Nettie cât ne-a stat în putinţă. De-acuma tre să plece.

Da un' să plece? întreb eu.

Asta nu mă priveşte, zice el.

A doua zi de dimineaţă îi spun lu Nettie. În loc să se supere, ea e bucuroasă de plecare. Zice că-i pare rău decât că se desparte de mine. La vorbele astea, ne agăţăm una de gâtu la ailantă.

Tare nu-mi place că te las aici cu copiii ăştia neruşinaţi. De domnu nici nu mai pomenesc. Parcă te-aş vedea îngropată, zice ea.

Ba chiar mai rău, îmi zic în sinea mea. Dacă eram îngropată, nu mai trebuia să muncesc. Da de spus spun numa: Lasă, lasă, câtă vreme ştiu cum să scrie D-u-m-n-e-z-e-u, e cineva cu mine.

Da eu n-am altceva să-i dau ei decât un lucru, numele domnului reverend. Îi zic să întrebe de nevastă-sa. Că poate o ajută ea. Ea e singura femeie de-am văzut-o vreodată să umble cu bani.

Să-mi scrii, zic.
Ce? face ea.
Să-mi scrii.
Numai moartea m-ar putea opri, zice ea.
Da niciodată nu mi-a scris.

D-u-m-n-e-z-e-u,

A fost în vizită două surori de-ale dânsului. Moţate tot. Celie, mi-au zis ele, un lucru e lămurit. Ţii casa curată. Nu se cade să vorbeşti de rău pe morţi, a zis una din ele, da adevărul n-are cum să fie de rău. Annie Julia era tare îngălată în gospodărie.

Ea de la 'nceput n-a vrut ca să stea aici, a zis ailantă.

Da unde a vrut să stea? am întrebat eu.

Acasă, a zis ea.

Ei, asta nu-i o scuză, a zis prima. Pe asta o cheamă Carrie, iar pe ailantă, Kate. Când o femeie se mărită tre să-ngrijească de casă şi să ţină familia curată. Păi n-a fost iarnă să nu venim încoace şi să nu-i găsim pe copiii ăştia ba cu răceală, ba cu gripă, ba cu diarie, ba cu 'neumonie, ba cu viermi, ba cu friguri şi fierbinţeală. Lihniţi de foame. Nepeptănaţi. Murdari de nu-ţi venea să pui mâna pe ei.

Eu puneam mâna pe ei, a zis Kate.

Iar cu gătitu... Ea nu gătea. Se purta de parcă nu mai văzuse în viaţa ei bucătărie.

Nu văzuse bucătăria lui.

Scandalos, a zis Carrie.

Curat scandaloasă purtarea lui, a zis Kate.

Adică cum? a zis Carrie.

Adică el numa a adus-o încoace, a lăsat-o şi apoi fuga după Scumpi Avery. Aia zic. N-avea şi ea un suflet să mai schimbe o vorbă, să mai meargă într-o vizită. El era plecat

cu zilele. Apoi a început să toarne la copii. Şi era tânără şi frumuşică.

Frumuşică nu prea era, a zis Carrie, uitându-se în oglindă. Numa păru ăla de ea. Era prea neagră.

Ei, păi cred că la fratele nostru îi cam place negru. Scumpi Avery e neagră ca pantofu meu.

Scumpi Avery, Scumpi Avery, a zis Carrie. M-am săturat de ea. Mi-a zis careva că umblă să se facă cântăreaţă. Ei, na, ce să aibă ea de cântat. Cică poartă nişte rochii de i se vede picioarele şi-şi pune pe cap biluţe şi ciucuraşi de zici că-i perdeaua de la geam.

Când le-am auzit că zic de Scumpi Avery, am ciulit urechile. Parcă-mi venea şi mie să vorbesc de ea. Ele au tăcut.

Şi eu m-am săturat de ea, a spus Kate cu un oftat. Şi ai zis bine de Celie a noastră. Bună gospodină, bună la copii, bună bucătăreasă. Nici dacă se străduia şi tot nu nemerea mai bine fratele.

Eu mă gândesc la el, cum s-a străduit.

Apoi a venit numa Kate. Are cam la douăjcinci de ani. Fată bătrână. Arată mai tânără ca mine. Sănătoasă. Ochi strălucitori. Limbă ascuţită.

Ia-i şi tu lu Celie nişte haine, i-a zis ea lu domnu.

Îi trebe haine? a întrebat el.

Păi uită-te şi tu la ea.

El s-a uitat la mine. Ori la mine, ori la pământ, tot aia era.

Îi trebe ceva? întrebau ochii lui.

A mers ea cu mine la magazin. M-am gândit ce culoare ar purta Scumpi Avery. Ea e ca o regină pentru mine aşa că i-am zis lu Kate că să fie ceva roşu purpuriu. Da n-am găsit purpuriu, oricât am căutat. Mult roşu, da ea a zis că nu dă el bani pe haine roşii. E prea vesele. A trebuit să alegem între maro, cafeniu şi bleumaren. Am zis că bleumaren.

Eu, care nu ţin minte să fi purtat vreodată o rochie de nouă. Să mi se facă una numa pentru mine. Am încercat să-i spun lu Kate ce înseamnă asta. M-am aprins la faţă şi am dat în bâlbâială.

Lasă, Celie, a zis ea. Tu meriţi mai mult de-atât.

Aşa o fi, mi-am zis în sinea mea.

Harpo, a zis ea. Harpo e băiatu ăl mare. Harpo, n-o lăsa numa pe Celie să aducă apa. De-acu eşti băiat mare. E vremea să mai ajuţi şi tu.

Munca e pentru femei, a răspuns el.

Ce? a zis ea.

Munca e pentru femei. Eu sunt bărbat.

Eşti un mucos de negrotei, a zis ea. Ia găleata aia şi ad-o îndărăt plină. El s-a uitat urât la mine. A ieşit afară cu pas împiedecat. L-am auzit bombănind ceva către domnu, care şedea pe verandă. Domnu a chemat-o pe soru-sa. Ea a stat o vreme cu el de vorbă pe verandă, apoi a intrat înapoi, tremurând.

Eu tre să plec, Celie, a zis ea.

Era aşa furioasă că-i ţâşneau lăcrămi în toate părţile cât a împachetat.

Tre să te lupţi cu ei, Celie, mi-a zis. Că eu n-am cum să mă lupt în locu tău. Tre să te lupţi singură cu ei.

Eu n-am zis nimica. M-am gândit la Nettie, moartă. Ea s-a luptat, a fugit. Şi la ce bun? Eu nu lupt, stau unde mă pune. Da trăiesc.

Dragă Dumnezeu,

Harpo l-a întrebat pe taică-su că de ce mă bate. Domnu i-a răspuns că fincă e nevastă-mea. Mai e şi căpoasă pe deasupra. Toate femeile e bune doar de... N-a terminat de zis de ce. Şi-a vârât numa bărbia în ziar cum îi e obiceiu. Îmi aminteşte de taica.

Da ce-ai de eşti căpoasă, m-a întrebat Harpo. Nu m-a 'ntrebat da cum am ajuns nevasta lui. Asta nimeni nu m-a 'ntrebat.

Eu ştiu, poate aşa m-oi fi născut, am răspuns.

Ne bate şi pe mine, şi pe copii. Numa că pe ei îi bate din an în paşte. Celie, zice, adă cureaua. Copiii ies afară din odaie şi trag cu ochiu printre crăpături. Abia mă ţin să nu plâng. Mă fac lemn. Celie, îmi zic în gându meu, eşti un copac. Aşa am aflat că la copaci le e frică de om.

Îmi place de cineva, mi-a zis Harpo.

Ha, am făcut eu.

De o fată, a zis el.

Zău?

Mda. Avem gânduri să ne luăm, a zis el.

Cum să vă luaţi. Eşti prea necopt de-nsurătoare.

Ba nu-s, a zis el. Am şapteşpe ani. Ea are cinşpe. Suntem copţi destul.

Mamă-sa ce zice, l-am întrebat.

N-am vorbit cu mamă-sa.

Taică-su ce zice?

Nici cu el n-am vorbit.

Ei, atuncea *ea* ce zice?

Nu ne-am vorbit amândoi. El a lăsat capu-n pământ. Nu e băiat urât. E înalt şi slăbănog, negru ca mumă-sa, cu ochi mari, de gâză.

Un' vă vedeţi voi amândoi? am întrebat eu.

Eu o văd la biserică. Ea mă vede pe-afară, a zis el.

Îi place de tine?

Nu ştiu. Eu îi fac cu ochiu. Ea parcă s-ar uita, da îi e frică.

Da taică-su unde-i în timpu ăsta?

La colţu de rugăciune, a zis el.

Dragă Dumnezeu,

Vine Scumpi Avery în oraş! Vine cu orchestra ei. O să cânte la Lucky Star de pe Coalman Road. Domnu se duce s-o asculte. S-a dichisit frumos la oglindă, s-a privit, apoi s-a dezbrăcat şi iară s-a îmbrăcat. Şi-a lins păru pe cap cu pomadă, apoi iară l-a spălat. Şi-a dat pantofii cu scuipat şi i-a zvântat repede cu o cârpă.

Pe mine mă tot ia că spală aia, calcă ailantă, cată aia, cată ailantă, găseşte aia, găseşte ailantă. Bombăne că are ciorapii găuriţi.

Eu nu mai pridídesc cu cârpitu şi călcatu, cu căutatu de batiste. Se întâmplă ceva? îl întreb.

Cum adică? face el, cam ofuscat. Încerc şi eu să lepăd straiele de fermier mocofan. Alte femei s-ar bucura, nu ca tine.

Şi eu mă bucur, zic.

Adică cum? întreabă el.

Eşti ferches, zic. Ce femeie nu s-ar mândri.

Zici tu? face el.

Era prima oară că-mi cerea părerea. Aşa de tare m-am mirat că pân să zic eu că da, el fuga pe verandă, să încerce să se bărbierească unde-i lumină mai bună.

Toată ziua umblu cu anuţu la mine, de-mi şi arde buzunaru. E nişte afişe roz. Toţi copacii, de cum dai colţu să intri la noi pe stradă şi pân la magazin, străluceşte de la ele. El are vreo cinci duzini în maşină.

Scumpi Avery călare pe un pian, rezemată-n cot, cu mâna în șold. Poartă pe cap o podoabă de căpetenie indiană. Are gura deschisă de i se văd toți dinții și zici că n-are nicio grijă pe lume. Veniți, lume și popor, zice. S-a întors regina albinuță.

Doamne, tare-aș vrea să merg și eu. Nu ca să dansez. Nu ca să beau. Nu ca să joc cărți. Nici măcar ca s-o aud pe Scumpi Avery cântând. Eu m-aș mulțumi și numa s-o văd.

Dragă Dumnezeu,

Domnu a fost plecat sâmbătă toată noaptea, duminică toată noaptea și luni aproape toată ziua. A venit Scumpi Avery în oraș la sfârșit de săptămână. El s-a întors pe trei cărări și s-a aruncat în pat. Obosit. Trist. Slăbit. Plâns. A dormit toată ziua și toată noaptea.

S-a trezit când eu eram dusă la câmp. Tăiam la bumbac de trei ceasuri când a apărut și el. N-am vorbit între noi.

Da eu aveam un milion de întrebări să-i pun. Cu ce-a fost îmbrăcată? E tot Scumpi aia de pe vremuri, ca în poza mea? Cum își poartă păru? Ce ruj avea? Da perucă? E trupeșă? Slăbănoagă? Cum era la voce? Obosită? Bolnavă? Da copilașii unde-i ține cât umblă ea de colo-colo, să cânte? I-o fi dor de ei? Întrebările mi se tot învârteau prin cap. Ca șerpii. M-am rugat să am putere, m-am mușcat de obraji pe dinăuntru.

Domnu a luat o săpăligă și s-a pus pe săpat. A săpat numa de trei ori și s-a oprit. A aruncat săpăliga-n brazdă, s-a 'ntors pe călcâie, a plecat îndărăt acasă, a băut niște apă rece, și-a luat pipa și s-a așezat pe verandă ca să se uite-n gol. M-am dus după el că l-am crezut bolnav. Da el mi-a zis cică ia du-te tu îndărăt pe câmp. Nu sta dupe mine.

Dragă Dumnezeu,

Harpo e la fel de moale ca mine când tre să-i ţină piept lu taică-su. În fiecare zi taică-su se scoală, se aşază pe verandă şi se uită în gol. Uneori se uită la copacii din faţa casei. Dacă se pune vreun fluture pe pălimar, se uită la el. Bea un strop de apă ziua. Un strop de vin seara. Da mai mult stă nemişcat.

Harpo se vaită cât are de arat.

O să ari, zice taică-su.

Harpo e aproape cât taică-su de mare. E voinic la trup, da slab la fire. E speriat.

Stăm amândoi la câmp toată ziua. Asudăm, săpăm şi arăm. Eu m-am înnegrit ca boabele de cafea prăjită. El e negru cum e hornu pe dinăuntru. Începe să semene cu o femeie la faţă.

Tu de ce nu mai lucri? îl întreabă pe taică-su.

La ce să mai lucru, zice taică-su. Eşti tu acia, nu? O zice cu răutate. Harpo se simte jicnit.

Şi tot nu i-a trecut îndrăgosteala.

Dragă Dumnezeu,

Taica lu gagică-sa lu Harpo zice că Harpo nu-i destul de bun pentru ea. Harpo îi face curte fetii de mai demult. Cică stă cu ea în salon şi taică-su stă şi el cu ei într-un colţ până li se face la toţi lehamite. Apoi se aşază, cu uşa deschisă, ca s-audă tot. Cum se face ora nouă, îi aduce pălăria lu Harpo.

De ce nu-s destul de bun? îl întreabă Harpo pe domnu.

Din cauza lu mă-ta, zice domnu.

Da ce-i cu maica? zice Harpo.

I-a făcut felu careva, zice domnu.

Harpo e chinuit de vise urâte. O vede pe mumă-sa alergând pe pajişte spre casă. Domnu cutare, de care zice lumea că-i gagicu-so, o prinde din urmă. Ea îl ţine pe Harpo de mână. Amândoi fug întruna. El o prinde de umăr şi-i zice că nu mă poţi părăsi acuma. Eşti a mea. Ba nu-s, zice ea. Locu meu e lângă copiii mei. Curvă ce eşti, zice el, locu tău nu-i niciunde. O împuşcă în stomac. Ea cade la pământ. Bărbatu o ia la fugă. Harpo o prinde în braţe, o culcă cu capu în poala lui. Începe să strige mamă, mamă. Mă trezeşte. Îi trezeşte şi pe copiii ăilanţi. Plâng de parcă atunci le-ar fi murit mumă-sa. Harpo îşi revine-n simţiri, tremurând.

Aprind lampa şi mă duc la căpătâiu lui, să-l bat pe spate.

Nu-i vina ei c-a omorât-o careva, zice el. Nu! Nu!

Nu, zic eu. Nu-i.

Toată lumea zice că ce bună sunt cu copiii lu domnu. Sunt bună cu ei. Da nu mi-s dragi defel. Când îl mângâi pe Harpo pe spate, nu-i nici ca şi când aş mângâia un câine. Mai degrabă zici că mângâi tot o buca' de lemn. Nu un copac viu, ci o masă, un garderob.

Oricum, nici ei nu mă iubeşte pe mine, oricât aş fi de bună cu ei.

Puţin le pasă. Harpo e singurul dintre ei care munceşte. Fetele stă toată ziua de se zgâieşte la drum. Bub umblă noapte de noapte şi bea cu băieţi de două ori mai mari ca el. Taică-su pufăie la pipa lui.

Harpo s-a învăţat acuma de-mi povesteşte toate daraverile lui cu dragostea. Zi şi noapte numa la Sofia Butler îi stă gându.

E frumoasă, îmi zice el. Deschisă.

La cap?

Nu. La culoare. Da eu zic că şi la cap. Câteodată reuşim să scăpăm de taică-su.

Am ştiut atunci că gata, nu mai trece mult şi-o să-mi spună c-a rămas grea.

Dacă-i aşa deşteaptă cum de-a rămas grea? întreb eu.

Harpo ridică din umeri. Altfel n-are cum să plece deacasă, spune el. Domnu cutare nu ne lasă să ne luăm. Cică nu-s destul de bun ca să mă primească la el în salon. Da bun, nebun, dac-a rămas grea e dreptu meu să fiu cu ea.

Şi unde o să staţi?

Au ei casă mare, zice el. Când o să ne luăm, o să fiu şi eu de-un neam cu ei.

Ha, fac eu. Domnu cutare nu te-a avut la inimă înainte s-o laşi grea şi n-o să te aibe acuma numa fincă ai lăsat-o grea.

Harpo se întunecă la chip.

Vorbeşte cu domnu, îi zic eu. E taică-tău. Poate te-o sfătui de bine. Poate nu, zic în sinea mea.

Harpo a venit cu ea să i-o prezinte lu taică-su. Domnu a zis că vrea s-o vadă. Eu i-am văzut cum se apropie din capu străzii. Mărşăluiau amândoi mână-n mână de parcă s-ar fi dus la război. Ea mergea puţin mai în faţă. Au urcat amândoi pe verandă, eu le-am vorbit şi am împins nişte scaune mai lângă pălimar. Ea s-a aşezat şi a 'nceput să-şi facă vânt cu o batistă. Căldură mare, ce mai, face ea. Domnu n-a zis nimica. Decât a măsurat-o din cap până-n picioare. E gravidă în şapte sau opt luni, stă rochia să plesnească pe ea. Harpo e atât de negru că i s-a părut ea mai albă, da nu-i aşa albă. O piele maro deschis de luceşte ca mobila bună. Păru încâlcit, da bogat, legat în vârfu capului într-un purcoi de codiţe. Nu-i aşa înaltă ca Harpo, da-i mult mai trupeşă, voinică şi rumenă în obraji de parc-ar fi crescut-o mumă-sa numa cu carne de porc.

Ce mai faci, domnu, a zis ea.

El n-a răspuns la întrebare. Se vede treaba c-ai dat de belea, i-a zis el.

Nu, domnu, a zis ea. Belele n-am. Da-s grea.

Şi-a netezit cutele de pe pântec cu palmele.

Taică-su cine-i? a întrebat el.

Ea a părut mirată. Harpo, a zis.

Da el de un' să ştie că aşa e?

Ştie, a zis ea.

S-a stricat fetele în vremurile de azi, a zis el. Îşi desface picioarele pentru orice neica-nimeni.

Harpo s-a uitat la taică-su de parcă atunci l-ar fi văzut prima oară. Da n-a zis nimica.

Să nu crezi că-mi las eu fecioru să te ia de nevastă doar finc-aţi pornit o familie, a zis domnu. El e tânăr şi neştiutor. Aşa o fată frumoasă ca tine poa să i se suie-n cap.

Harpo tot mut era.

Sofia s-a 'mbujorat şi mai tare la faţă. I s-a încreţit pielea pe frunte. A ridicat din urechi. Da râdea. S-a uitat la

Harpo care stătea acolo cu capu-n pământ şi cu mâinile între genunchi.

Da la ce să mă mărit cu Harpo? a spus ea. El stă tot aici, cu matale. De la matale are ce băga în gură şi ce-mbrăca.

Te-a dat taică-tu afar' din casă, a zis el. Ai s-ajungi să dormi în stradă.

Nu stau în stradă, a zis ea. Stau cu soru-mea şi cu bărbat-su. Ei zic că pot să stau la ei toată viaţa. S-a ridicat în picioare, o fată înaltă, voinică, sănătoasă, şi a zis păi atuncea mulţam de primire, eu mă duc acasă.

Harpo s-a ridicat să plece cu ea. Nu, Harpo, i-a zis ea, tu stai aci. Când oi fi liber, eu şi copilu te-om aştepta.

El a rămas aşa o vreme parcă şovăind între ei, apoi s-a aşezat iar. Eu m-am uitat atunci repede la faţa ei şi mi s-a părut că văd o umbră trecătoare. Apoi ea mi-a zis doamnă, fă-ţi pomană cu un pahar de apă înainte să plec, dacă nu te superi.

Găleata era chiar acolo, pe verandă, pe etajeră. Am luat un pahar curat din ladă şi i-am turnat nişte apă. Ea l-a dat pe gât aproape dintr-o sorbitură. Apoi şi-a mângâiat iar pântecul cu mâinile şi a plecat. De parcă armata ar fi făcut stânga împrejur şi ea trebuia s-o prindă din urmă.

Harpo nu s-a mai sculat din scaunu lui. A stat acolo cu taică-său, a stat până i-a uitat Dumnezeu. N-au vorbit deloc între ei. Nu s-au mişcat deloc. Într-un târziu eu am mâncat de seară şi m-am culcat. Când m-am sculat dimineaţa, mă aşteptam să-i găsesc tot acolo. Da Harpo era la privată şi domnu se bărbirea.

Dragă Dumnezeu,

Harpo s-a dus şi a adus-o acasă pe Sofia cu copilu. S-au cununat acasă la soru-sa lu Sofia. Bărbatu lu soru-sa a stat martor la Harpo. Altă soră a plecat de-acasă pe furiş să-i fie martoră lu Sofia. Altă soră a venit să ţie copilu. Cică a plâns toată cununia şi maică-sa le-a lăsat pe toate ca să-i dea ţâţă. A terminat de zis „da“ cu ditai sugaciu în braţe.

Harpo şi-a arănjat căsuţa de la pârâu pentru el şi familia lui. Taică-su lu domnu o ţinea de magazie. Da e solidă. Acuma are ferestre, o verandă, o uşă în dos. Plus că lângă pârâu e răcoare şi verdeaţă.

M-a rugat că să-i fac nişte perdele şi i le-am făcut din nişte saci de făină. Mare nu-i, da-i primitoare. Are pat, garderob, oglindă şi nişte scaune. O plită de gătit şi de-ncălzit. Taică-su lu Harpo îi dă acum salar pe muncă. Zice că pe Harpo nu-l dă hărnicia afar din casă. Poate că s-o strădui mai mult dacă primeşte ceva bani.

Duduie Celie, îmi zicea Harpo, eu fac grevă.

La ce?

Nu mă duc la muncă.

Şi nu se ducea. Pleca la câmp, culegea doi ştiuleţi şi lăsa două sute să-i mănânce păsările şi gărgăriţele. Anu ăla nu ne-a rodit mai nimic.

Da acuma c-a venit Sofia, mereu îşi găseşte de treabă. Taie, ciocăneşte, ară. Cântă şi fluieră.

Sofia s-a făcut juma din cât era. Da tot e mare şi voinică. Are braţe muşchiuloase. Şi picioare la fel. Poartă copilu ăla ca pe un flecuşteţ. I-a mai crescut pântecu şi-ţi dă senzaţia că e multă. Solidă. De zici că dacă se aşază pe ceva, îl face terci.

Îi zice lu Harpo să ţină copilul cât vine ea în casă cu mine să ia nişte aţă. Face nişte aşternuturi. El ia copilu, îl pupă, îl gâdilă sub bărbie. Rânjeşte şi ridică ochii la verandă către taică-su.

Domnu suflă fumul, se uită-n jos la el şi zice mda, se vede treaba că are să te-nhame pe tine la căruţă de-acuma.

Dragă Dumnezeu,

Harpo vrea să ştie cum să facă să asculte Sofia de el. Vine şi stă pe verandă cu domnu.

Eu una-i spun şi ea alta face, zice el. Niciodată nu face cum îi zic. Mereu îmi întoarce vorba.

Drept să spun, mie mi se pare că vorbeşte şi cu un dram de mândrie.

Domnu nu zice nimica. Pufăie fumu.

Eu îi zic că nu mai poa să se ducă toată ziua bună ziua în vizită la soru-sa. Gata, ne-am cununat, îi zic. Locu tău e aici, cu copiii. Iau copiii cu mine, zice ea. Locu tău e lângă mine, îi zic. Vrei să vii şi tu? zice ea. Se tot găteşte la oglindă şi-n timpu ăsta pregăteşte şi copiii.

Ai dat vreodată-n ea? întreabă domnu.

Harpo se uită-n jos la mâini. Nu, domnu, zice el ruşinat, cu voce pierită.

Păi şi cum ai vrea s-asculte? Nevestele e ca nişte copii. Tre să le-arăţi cine-i şefu. O bătaie zdravănă e cea mai bună doctorie.

Şi iar trage din pipă.

Oricum, Sofia prea-şi dă importanţă, zice el. Tre să i se mai taie din nas.

Mie-mi place de Sofia, da deloc nu seamănă cu mine la purtare. Dacă Harpo şi domnu intră în odaie şi ea vorbeşte, ea îi dă înainte cu vorbitu. Dac-o întreabă ei că unde-i cutare lucru, ea zice că nu ştie. Şi dă-i, şi vorbeşte.

La asta mă gândesc când Harpo mă întreabă ce să-i facă ca să asculte. Nu-i spun cât de fericit e acum. Că au trecut trei ani şi lui încă-i arde de fluierat şi de cântat. Mă gândesc cum se miră ea de mine că tresar de fiecare dată când mă cheamă domnu. Şi parcă i-ar fi milă de mine.

S-o baţi, zic.

Următoarea dată când îl vedem pe Harpo, e vânăt tot la faţă. Are buza tăiată. Are un ochi închis ca un pumn. Merge ţapăn şi zice că-l dor dinţii.

Ce-ai păţit, Harpo? îl întreb.

Ei, cu măgăriţa aia a mea. Ştii matale, e ţâfnoasă. Mai deunăzi a apucat-o pandaliile pe câmp. Pân s-o înduplec eu să vină acasă, m-a bătut ca pe fasole. Şi când am ajuns acasă, m-am înfipt drept în uşa la odaie. M-am lovit la ochi şi m-am zgâriat la bărbie. Iar azi-noapte când s-a stârnit furtuna aia, mi-am dat cu geamu peste mână.

Ei, după toate astea, bănui că n-ai mai apucat să-ncerci s-o faci pe Sofia să asculte.

Nema, zice el.

Da el tot încearcă.

Dragă Dumnezeu,

Tocmai ce mă pregăteam să strig că intru-n curte când am auzit o bufnitură. Se auzise dinăuntru, din casă, așa că am dat fuga sus pe verandă. Cei doi copii făceau turtițe din noroi pe malu pârâului, nici n-au ridicat ochii.

Am deschis ușea cu grijă, cu gându la hoți și la ucigași. La hoți de cai și bagabonți. Da era Harpo cu Sofia. Se băteau ca bărbații, parte-n parte. Tot ce aveau ei mobilă era cu fundu-n sus. Tot ce-a fost blid era țăndări. Oglinda era strâmbată, perdelele sfâșiate. Patu arăta de parcă-i ieșiseră mațele. Ei nici că se sinchiseau. Se băteau. El a 'ncercat s-o pălmuiască. Ce l-o fi apucat? Ea a 'ntins mâna, a apucat un lemn din sobă și l-a pocnit peste ochi. El i-a tras un pumn în stomac, ea a gemut și s-a 'ndoit de mijloc, da s-a ridicat și l-a înșfăcat de părțile rușinoase cu mâinile amândouă. El a căzut pe jos. A prins-o de poala rochiei și a tras. Ea a rămas în combinezon. Nici n-a clipit. El a sărit s-o prindă de supt bărbie ca menghina, ea l-a aruncat peste umăr. El *buf,* s-a prăvălit peste plită.

Nu știu de când o țineau așa. Nu știu când aveau de gând să se oprească. M-am strecurat afară, le-am făcut cu mâna copiilor care erau la pârâu și m-am întors acasă.

Sâmbătă dis-de-dimineață am auzit căruța. Harpo, Sofia și cei doi copilași plecau în vizită la soru-sa lu Sofia.

Dragă Dumnezeu,

De mai bine de o lună n-am somn. Caut să stau trează până târziu, până începe domnu să se vaiete că-i scump kerosenu, apoi mă îmbăiez în apă caldă cu lapte și sare amară, apoi dau pe perină cu un pic de alunu vrăjitoarei și trag draperia să nu intre lumina lunii. Uneori mai fur câteva ceasuri de somn. Da taman când vine somnu ăl dulce, mă trezesc.

La început mă sculam repede și beam o gură de lapte. Apoi mi-a venit ideea să număr stâlpi de gard. Apoi m-am gândit să citesc Biblia.

Ce-o fi cu mine? mă întreb.

Ai greșit cu ceva, îmi răspunde o voce slabă. Ți-ai făcut păcat față de sufletu cuiva. Poate.

Într-o noapte foarte târziu mă dumiresc și eu. Sofia. Mi-am făcut păcat față de sufletu lu Sofia. Mă rog ca ea să nu afle, dar află. I-a zis Harpo.

Cum află, cum apare hotărâtă pe alee, trăgând după ea un sac. Cu o mică tăietură supt ochi, înroșită și învinețită.

Voiam numa să-ți spun că eu am căutat ajutor la matale, zice ea.

Și nu te-am ajutat eu? zic.

Ea deschide sacul. Na-ți îndărăt perdelele, spune. Și ața. Na un dolar pen că mi le-ai dat spre folosință.

Sunt ale tale, zic, încercând să i le-ndes înapoi. Te ajut bucuroasă. Cu ce pot.

I-ai zis lu Harpo să mă bată, spune ea.

Nu i-am zis.

Nu minţi, spune ea.

N-am vorbit serios, zic.

Atunci la ce i-ai mai spus? întreabă ea.

Stă acolo în picioare şi se uită fix în ochii mei. Arătă obosită şi parcă are obrajii umflaţi.

I-am spus pentru că-s proastă, zic. I-am spus fincă-s invidioasă pe tine. I-am spus fincă tu faci ce eu nu pot face.

Ce anume? zice ea.

Te baţi, zic.

Ea rămâne acolo o vreme, de parcă vorbele mele i-ar fi dezumflat obrajii. Din furioasă cum era, se întristează.

Toată viaţa a trebuit să mă bat, zice ea. A trebuit să mă bat cu taica. A trebuit să mă bat cu fraţii. A trebuit să mă bat cu verii şi cu unchii. O copilă nu-i ferită într-o familie de bărbaţi. Da n-am crezut niciodată c-o să trebuiască să mă bat în casa mea. Dă drumu la aer pe gură.

Mi-e drag Harpo, zice ea. Dumnezeu mi-e martor că mi-e drag. Da mai curând îl omor decât să-l las să mă bată. Acuma dacă vrei un fiu vitreg mort, mai sfătuieşte-l tot aşa. Îşi pune o mână în şold.

Pe vremuri mergeam la vânătoare cu arcu şi săgeţile, zice ea.

Tremuriciu care mă luase când o văzusem că vine se domoleşte.

Tare mi-e ruşine cu mine, zic. După ce că Dumnezeu m-a biciuit şi pe mine niţel.

Dumnezeu nu suferă urâciunea, face ea. Şi nici de frumuseţe nu se sinchiseşte.

Aşa că am avut prilej să schimbăm vorba.

Aşa-i că ţi-e milă de mine? întreb.

Ea a stat şi s-a gândit o vreme. Da, tanti, zice ea rar.

Cred că ştiu de ce, da tot o-ntreb.

Sinceră să fiu, zice ea, îmi aminteşti de maică-mea. O ţine taica sub papuc. Ba de-a dreptu supt călcâi o ţine. El zice, ea face. Niciodată nu-i întoarce vorba. Niciodată nu-şi apără şi ea dreptu. Uneori mai încearcă să ia apărarea la copii, da întotdeauna mai rău face. Cu cât ne apără mai tare, el şi mai rău o năpăstuieşte. El nu suferă copiii şi nu-i place de unde vin. Deşi n-ai zice, la câţi copii are.

Eu nu ştiam nimic de familia ei. Judecând după ea, aş fi zis că neam de neamu ei nu ştia de frică.

Câţi are? întreb eu.

Doişpe, zice ea.

Pfui, fac eu. Taica a avut şase cu mama pân să se prăpădească ea. A mai făcut patru cu nevastă-sa de-a doua. Nu pomenesc de ăia doi făcuţi cu mine.

Câte-s fete? întreabă ea.

Cinci, zic. Da la tine-n familie?

Şase băieţi, şase fete. Toate fetele-s mari şi voinice ca mine. Şi băieţii-s mari şi voinici, da fetele-s toate unite. Uneori ne ţin partea şi doi fraţi. Când sărim noi la bătaie, e spectacol.

Eu n-am dat niciodată într-o fiinţă vie, zic. A, când eram acasă le mai dădeam la fund la ăia mici ca să fie cuminţi, da nu tare ca să-i doară.

Da când te inervezi ce faci? întreabă ea.

Cad pe gânduri. Nici măcar nu mai ţiu minte când m-am inervat ultima oară, răspund. Înainte mă inervam pe măicuţa fincă mă muncea tare. Apoi am văzut că era bolnavă rău. N-am putut sta inervată pe ea. Nici pe taica nu mă pot inerva că-i taica. La Biblie spune că să-i cinsteşti pe mama şi tata, fie ce-o fi. Apoi într-o vreme, cum mă inervam sau simţeam că-mi vine nervii, mi se făcea rău. De-mi venea să vomit. Oribilă senzaţie. Dup-asta n-am mai simţit nimica.

Sofia se încruntă. Nimica-nimica?

Ei, din când în când mă înfurie domnu rău de tot. Tre să mă plâng la Părintele Ceresc. Da e soțu meu. Ridic din umeri.

În orișice caz, viața asta se isprăvește curând, spun eu. Raiu e veșnic.

Ar trebui să-i crăpi capu lu domnu, zice ea. Te gândești mai încolo la rai.

Nu prea fac eu haz de felu meu. Da asta are haz. Râd. Râde și ea. Apoi ne râdem amândouă așa de tare că ne prăvălim pe scară.

Hai să facem niște coverturi din perdelele astea stricate, zice ea. Iar eu dau fuga după cartea cu modele.

De-atunci dorm ca un prunc.

Dragă Dumnezeu,

Scumpi Avery e bolnavă și nimenea din oraș nu vrea s-o găzduiască pe regina albinuță. Maică-sa o ia cu ți-am zis eu. Taică-su îi zice că e bagaboantă. O femeie de la biserică zice că e pe moarte – poate de la tubercu loază sau cine știe ce boală rea de-ale femeilor.

Aș întreba ce are, da nu-ntreb. Femeile de la biserică uneori se poartă bine cu mine, alteori nu. Se uită la mine cum îmi fac zile fripte copiii lu domnu. Îi iau târâș la biserică și mă strădui să-i fac să tacă după ce intrăm. Unele din ele mă știu de când eram grea. Uneori, când cred ele că nu mă uit, se zgâiesc la mine. A nedumerire.

Pe cât se poate, mă țin cu fruntea sus. Mai îl ajut pe preot la treburi. Spăl podeaua și geamurile, pregătesc vinu, spăl pânzeturile pentru altar. Iarna am grije să fie lemne pentru sobă. El mă strigă sora Celie. Soră Celie, zice, matale ai credință cât cuprinde. Apoi vorbește cu celelalte cucoane și cu bărbații lor. Eu umblu de colo-colo, mai fac una-alta. Domnu stă mai în spate, lângă ușă, și se uită când încolo, când încoace. Femeile zâmbesc către el cu prima ocazie. El nu se uită neam la mine, nici nu mă vede.

Până și popa o vorbește de rău pe Scumpi Avery, acum că e la pământ. Ia boala ei ca pildă pentru când predică. Nu-i spune pe nume, da nici nu tre. Toată lumea știe la cine se referă. Pomenește de o stricată în fustă scurtă, care fumează țigare și bea gin. Cântă pe bani și ia bărbații

altora. O face târfă, neruşinată, viţică şi damă de trotuar. Când aud aşa ceva, mă uit către domnu. Damă de trotuar. Cineva ar trebui să-i ţină partea lu Scumpi, eu aşa zic. Da el nu spune nimic. Îşi încrucişează picioarele mai întâi într-o parte, apoi în partea ailantă. Se uită afară pe geam. Tot femeile alea care-i zâmbesc lui o afurisesc acum pe Scumpi.

Da când ajungem acasă, el nici nu stă să se dezbrace de haine. Strigă către casa lu Harpo şi Sofia. Harpo vine în fugă.

Înhamă caii la căruţă, zice el.

Unde mergem? întreabă Harpo.

Înhamă caii la căruţă, zice el iară.

Harpo înhamă caii. Stau în faţa grajdului şi vorbesc amândoi câteva minute. Apoi domnu pleacă.

Partea bună e că nici nu-i simţim lipsa când e dus de-acasă, dacă el nu ridică un pai în gospodărie.

După cinci zile mă uit în zare şi văd că se întoarce căruţa. I-a făcut el un soi de coviltir din pături vechi sau aşa ceva. Inima începe să-mi bată nebuneşte şi primu lucru dau să-mi schimb rochia. Da e prea târziu. Până scot eu capu şi-un braţ din rochia cea veche, văd cum trage căruţa în curte. Plus că o rochie nouă n-o să-mi dreagă încâlceala din cap şi baticu prăfuit, pantofii vechi de toată ziua şi mirosu.

Nu ştiu ce să fac, m-am zăpăcit toată. Stau acolo în mijlocu bucătăriei. Mintea se învârte ca morişca. Cine-ar fi crezut, îmi zic în sinea mea.

Celie, aud că strigă domnu. *Harpo.*

Îmi bag capu şi braţu înapoi în rochia cea veche şi-mi şterg faţa cum pot de sudoare şi mizerie. Ies în uşă.

Da, domnu, fac eu şi mă-mpiedic de mătura cu care măturam când am zărit prima oară căruţa.

Harpo şi Sofia au ieşit şi ei în curte şi se uită înuntru în căruţă. Au feţele încruntate.

Cine-i asta? întreabă Harpo.
Femeia care trebuia să fie maică-ta, zice el.
Scumpi Avery? întreabă Harpo. Apoi se uită către mine.
Ajută-mă ca s-o duc în casă, domnu, zic eu.
Să-mi sară inima din piept, nu alta, când am văzut că-i iese un picior. Nu era culcată. Se dădea jos, ţinută de Harpo şi de domnu. Înţolită să te bage-n boală. Avea pe ea o rochie roşie de lână şi pieptu plin de mărgele negre. O pălărie neagră lucioasă cu nişte pene ca de uliu, căzută pe un obraz, şi în mână o gentuţă din piele de şarpe, asorte cu pantofii. Aşa de şic era că parcă toţi copacii de jur împrejuru casei se lungea şi mai tare, s-o vadă mai bine. Apoi o văd că se-mpleticeşte 'ntre cei doi bărbaţi. De parcă era cam străină de propriile-i picioare.
De-aproape îi văd pudra galbină ca o crustă pe faţă. Un ruj roşu. Ai zice că mulţi purici nu mai face pe lumea asta, da s-a îmbrăcat frumos pentru lumea ailantă. Da ştiu eu mai bine.
Intră, îmi vine să strig. Să ţip. Haide intră. Cu ajutoru lu Dumnezeu, Celie o să te facă bine. Da nu spun nimica. Nu-i casa mea. Şi nici nu mi se spune nimica.
Când ajung la jumatea scării, domnu ridică ochii la mine.
Celie, face el. Ea e Scumpi Avery. E prietenă veche de familie. Pregăteşte camera liberă. Apoi se uită-n jos la ea, o ţine pe ea cu un braţ şi cu ălălant se ţine de pălimar. Harpo o sprijină în partea ailantă, cu o faţă tristă. Sofia şi copiii sunt în curte şi se uită.
Nu mă mişc chiar atunci fincă nu pot. Tre să-i văd ochii. Simt că dacă-i văd ochii, o să mi se descleieze picioarele de unde e 'ncleiate.
Mişcă-te, zice el, aspru.
Apoi ea ridică ochii.
Supt pudra aia multă, e la fel de neagră la faţă ca Harpo. Are un nas lung şi ascuţit şi o gură mare, cărnoasă. Buze

ca nişte prune negre. Ochii mari, lucitori. Aprinşi de fierbinţeală. Şi răi. Adică bolnavă-bolnavă, da dacă i-ar tăia calea vreun şarpe, pe loc l-ar omorî.

Ea mă măsoară din cap până-n picioare. Apoi chicoteşte pe-nfundate. Un horcăit ca-n prag de moarte. Da tare urâtă mai eşti, zice, de parcă nu-i vine a crede.

Dragă Dumnezeu,

Nu e nimic anapoda la Scumpi Avery. Decât că e bolnavă. N-am văzut om mai bolnav ca ea. E mai bolnavă decât a fost măicuţa când a murit. Da-i mai rea ca măicuţa şi de-aia nu moare.

Domnu stă cu ea în cameră zi şi noapte. Da n-o ţine de mână. Fincă e prea rea. Dă-mi dracului drumu la mână, îi zice ea lu domnu. Ce-ai, eşti smintit? Mie nu-mi trebuie un băieţaş prăpădit care nu poa să-i ţină piept lu taică-su, să-mi fie mie atârnache. Mie-mi trebuie un bărbat, zice. Un bărbat. Se uită la el, dă ochii peste cap şi râde. Nu e chiar râs de-adevăratelea, da pe el îl ţine departe de pat. El şade într-un cotlon, departe de lampă. Uneori ea se scoală în miez de noapte şi nici nu vede. Da el tot acolo e. Şade-n beznă şi morfoleşte la pipă. Fără tutun în ea. Ea de la început i-a zis că cică nu vreau nicio afurisită de pipă să-mi duhnească mie la nas, m-ai auzit, Albert?

Cine-o fi Albert, m-am întrebat. Apoi mi-am adus aminte că aşa-l cheamă pe domnu pe numele de botez, Albert.

Domnu nu fumează. Nu bea. Abia de mănâncă. Altceva nu face decât să şadă acolo cu ea în odăiţă, atent la fiecare răsuflare a ei.

Da ce-a păţit, întreb.

Dacă n-o vrei în casă, spune răspicat, zice el. Bine n-ar fi. Da dacă tu aşa socoteşti... N-a terminat ce avea de zis.

Ba o vreau, zic eu cam pripit. El se uită la mine de parc-aş coace vreun plan mârşav.

Vreau numa să ştiu ce s-a întâmplat, zic.

Mă uit la chipul lui. E obosit şi trist şi bag de seamă că are bărbia slabă. Aproape că nici n-are bărbie. A mea e mai zdravănă ca a lui, mă gândesc în sinea mea. Şi hainele îi sunt tare, tare murdare. Când le dă jos iese praf din ele.

Nimeni nu-i ţine partea lu Scumpi, zice el. Şi lăcrămează niţel.

Dragă Dumnezeu,

Au făcut amândoi trei copii, da el se sfiește s-o îmbăieze. Poate socotește că o să-i vină gânduri necuviincioase. Da ce, mie nu-mi vin? Prima oară când am văzut ca lumea trupu lung și negru al lu Scumpi Avery, cu sfârcurile ca niște prune negre, mi s-a părut că mă făcusem bărbat.

La ce te holbezi? m-a întrebat ea. Dușmănoasă. E slăbită ca un pisoi. Da are gura toată numa gheare. Ce, n-ai mai văzut femeie goală?

Nu, doamnă, am răspuns. N-am mai văzut. Afară de Sofia, da ea e așa de rotofeie, de rumenă și de smintită că-i ca și soru-mea.

Păi uită-te ca lumea atuncea, a zis ea. Chiar dacă n-a mai rămas din mine decât un sac de oase. A cutezat chiar să-și pună o mână în șoldul dezgolit și să bată din gene către mine. Apoi și-a supt măsalele și a stat cu ochii-n tavan cât i-am făcut baie.

Când o spălam, parcă eram la rugăciune. Îmi tremurau mâinile și suflam greu.

Ai copii? a întrebat ea.

Da, doamnă, am răspuns.

Câți ai și mai slăbește-mă cu da, doamnă, că nu-s așa bătrână, a zis ea.

Doi, am răspuns eu.

Unde-s acuma? m-a întrebat ea.

Nu știu, am zis.

Ea m-a privit pieziş.

Copiii mei e la mamaia lor, a zis ea. Se descurcă ea cu copiii, eu trebuia să plec.

Ţi-e dor de ei? am întrebat.

Na, a făcut ea. Mie nu mi-e dor de nimica.

Dragă Dumnezeu,

Am întrebat-o pe Scumpi Avery că ce vrea la micu dejun. Ce-ai să-mi dai? face ea. Şuncă, terci, ouă, biscuiţi, cafea, lapte dulce sau bătut, clătite. Peltea şi gem.

Numai atât? face ea. N-ai şi suc de portocale, grefe, căpşuni şi frişcă? Şi ceai. Şi începe să râdă.

Nu vreau porcăria ta de mâncare, zice ea. Adă-mi numai o cană de cafea şi ţigările.

Nu stau s-o contrazic. Aduc cafeaua şi-i aprind ţigarea. Ea poartă un capot alb lung, iar mâna subţire şi neagră care iese din el să apuce ţigarea albă se potriveşte la fix. Nu ştiu de ce, poate de la vinişoarele delicate pe care le văd şi de la alea mari pe care 'ncerc să nu le văd, mi se face frică. Parcă ceva mă împinge 'nainte. Dacă nu-s atentă, sunt în stare s-o prind de mână şi să-mi vâr în gură degetele ei, să văd ce gust are.

Pot să stau aici cu matale să mănânc? întreb.

Ea ridică din umeri. E ocupată să se uite la o revistă. În ea sunt femei albe care râd, îşi răsucesc mărgelele pe deşt, dansează pe capote de maşini. Sar în fântâni. Ea răsfoieşte paginile. Pare nemulţumită. Îmi aminteşte de-un copil care chinuie o jucărie cu care nu ştie încă să se joace.

Ea îşi bea cafeaua, pufăie din ţigare. Eu muşc dintr-o ditamai bucata de şuncă afumată-n casă. Când prăjeşti şuncă din asta se simte miros de la o poştă, i-a parfumat numaidecât odăiţa.

Pun unt din belşug pe un biscuite fierbinte, întind straturi-straturi. Îl moi în sosu de la şuncă şi amestec ouăle cu terciu.

Ea suflă tot mai mult fum. Se uită în cafea de parcă ar avea ceva solid pe fund.

Pân la urmă zice către mine Celie, cred c-aş putea să beau un pahar cu apă. Iar asta de-aici de lângă pat e stătută. Îmi întinde paharul.

Eu las farfuria lângă pat, pe măsuţa de joc. Mă duc să-i torn nişte apă. Când mă întorc, îmi iau înapoi farfuria. Parcă venise un şoricel şi ronţăise biscuitele şi un şobolan fugise cu şunca.

Ea făcea pe niznaiu. A început să se vaiete că-i obosită. S-a culcat şi-a adormit.

Domnu m-a întrebat cum am înduplecat-o să mănânce.

Nicio fiinţă vie nu poa să simtă miros de şuncă afumată-n casă fără să guste, zic. Poate numa dacă-i moartă. Poate.

Domnu a râs.

Am văzut în ochii lui ceva de nebun.

Mi-a fost frică, a zis el. Frică. Şi-a acoperit ochii cu mâinile.

Dragă Dumnezeu,

Azi Scumpi Avery a stat o vreme în capu oaselor în pat. I-am spălat și i-am pieptănat păru. N-am mai văzut la nimeni așa un păr încâlcit, scurt și creț, și mi-e drag pân la ultimu firicel. Am păstrat păru care a rămas pe piaptăn. Poate într-o zi o să-mi iau o plasă, să-mi fac o meșă ca să se mai umfle și păru ăsta al meu.

O dichisesc de parcă-i o păpușe sau de parcă-i Olivia – sau măicuța mea. Piaptăn și mângâi, piaptăn și mângâi. Prima oară a zis că hai dă-i zor și termină mai repede. Dup-aia s-a mai muiat și s-a rezimat de genunchii mei. Tare-i bine, a zis ea. Ca atunci când mă pieptăna mama. Sau poate nu mama. Poate mamaia. S-a întins să mai ia o țigare. A-nceput să fredoneze un cântecel.

Ce cântec e ăsta? am întrebat-o. Cre că-i din ăla deocheat. Care ne-a zis popa că-i păcat să ascultăm. Să cântăm nici nu mai zic.

Ea a mai fredonat nițel. Mi-am amintit ceva, zice. Ceva de-am născocit eu. Mi-a venit că mi-ai zgârmâit tu prin cap.

Dragă Dumnezeu,

În seara asta a venit tatăl lu domnu. E un ins micuţ şi uscat, cu chelie şi ochelari auriţi. Mereu îşi drege glasu, de parcă tot ce-i iese pe gură trebuieşte anunţat mai întâi. Vorbeşte cu capu într-o parte.

A trecut direct la subiect.

Până n-ai adus-o la tine-n casă nu te-ai potolit, ai? a zis el, urcând scara.

Domnu n-a răspuns nimica. Se uita peste pălimar la copaci, pe deasupra la puţ. Ochii i-au zăbovit asupra casei lu Harpo şi Sofia.

Nu staţi jos? am întrebat şi i-am împins un scaun. Da un pa'ar cu apă rece vreţi?

Pe fereastră o auzeam pe Scumpi cum fredona întruna, repetându-şi cântecelu. M-am furişat la ea în cameră şi am închis geamu.

Domnu ăl bătrân i-a zis lu domnu că da ce-are Scumpi Avery asta de-i aşa grozavă. E neagră ca smoala, are păru ca sârma. Şi nişte picioare ca bâtele de baseball.

Domnu n-a zis nimica. Eu am tras un scuipat în apa lu domnu ăl bătrân.

Zău aşa, nici măcar nu-i curată, a zis domnu ăl bătrân. Auz că are o boale afurisită din cele muiereşti.

Am amestecat scuipatu cu degetul. M-am gândit la sticla şlefuită, m-am întrebat cum se şlefuieşte. Da nu eram inervată deloc. Curioasă doar.

Domnu a întors încet capu, s-a uitat la tată-su cum bea.

N-ai tu cum să înţelegi, a zis el apoi, mâhnit peste poate. O iubesc pe Scumpi Avery. Am iubit-o mereu şi o s-o iubesc mereu. Trebuia să mă-nsor cu ea când am avut ocazia.

Mda, a făcut domnu ăl bătrân. Şi să-ţi arunci viaţa pe fereastră. (La asta, domnu a scos un mormăit.) Cu tot cu banii mei grămadă. Domnu ăl bătrân şi-a dres glasu. Nici măcar cine-i tac'su nu prea se ştie, a mai zis el.

Nici că-mi pasă cine-i tac'su, a zis domnu.

Iar mă-sa tot aia face şi azi, spală hainele murdare la albi. Plus că toţi copiii ei e făcuţi cu alţi taţi. Totu-i aşa neserios şi încurcat.

Ei bine, a zis domnu, întorcându-se cu faţa la taică-su, toţii copiii lu Scumpi Avery au acelaşi tată. Pentru asta bag mâna-n foc.

Domnu ăl bătrân şi-a dres glasu.

Bun, asta-i casa mea. E pământu meu. Fecioru-tău, Harpo, stă într-una dintre căşile mele, pe pământu meu. Când dă buruienile pe pământu meu, le tai bucăţi. Când aduce vântu gunoaie, le ard. S-a ridicat să plece. Mi-a întins mie paharul. Data următoare când mai vine o să-i pun nişte pişat de-al lu Scumpi Avery în pahar. Să vedem dacă-i place.

Celie, a zis el, te compătimesc. Puţine femei ar primi în casă pe târfele soţilor lor. Da el nu cu mine vorbeşte, ci cu domnu.

Domnu ridică privirea la mine, ochii ni se întâlnesc. Niciodată nu ne-am simţit mai aproape unu de altu.

Dă-i lu tata pălăria, Celie, a zis el.

Şi i-am dat-o. Domnu nu s-a urnit de pe scaunu lui de lângă pălimar. Eu stăteam în picioare, în prag. Ne-am uitat amândoi după domnu ăl bătrân care se ducea spre casă hâr-hâr, hâr-hâr.

A venit apoi în vizită frate-su Tobias. Un ins foarte gras şi înalt, parc-ar fi un urs mare şi galbin. Domnu e mărunt ca taică-su, frate-su îl întrece mult la înălţime.

Ea unde-i? a întrebat el, rânjind. Unde-i regina albinuță? I-am adus ceva, a zis el. Și a pus o cutiuță cu ciocolăți pe pălimar.

Doarme, am zis eu. Azi-noapte nu prea s-a hodinit.

Ce mai faci tu, Albert, a zis fratele, trăgându-și un scaun. Și-a dat cu mâna prin păru negru lins și s-a căutat de muci prin nas. Și-a șters mâna pe pantaloni. I-a netezit.

Acuma am aflat și eu că Scumpi Avery e aici, a zis el. De când e la tine?

O, de câteva luni, a răspuns domnu.

Ei drăcie, a zis Tobias, eu am auzit că e pe moarte. Ca să vezi că nu tre să crezi tot ce-ți trece pe la urechi, păi cum. Și-a netezit mustața, și-a umezit colțurile buzelor cu limba.

Matale ce mai faci, duduie Celie? a zis el.

Mai nimic, am zis.

Lucram cu Sofia la o covertură nouă. Aveam vreo cinci petice împrăștiate pe masă, în dreptu genunchiului. Țineam pe podea un coș plin cu bucăți de material.

Hărnicuță, hărnicuță, a zis el. Bine-ar fi să-ți semene și Margaret a mea puțin. Să mai scutesc și eu un ban grămadă.

Tobias și taică-su vorbesc mereu de bani de parcă tot așa mulți ar avea. Domnu ăl bătrân a vândut șandramaua, așa că n-a mai rămas cine știe ce, afară de case și de câmpuri. Câmpurile mele și ale lu Harpo aduc cei mai mulți bani.

M-am apucat să pun cap la cap peticele. M-am uitat la culorile stofei.

Apoi l-am auzit pe Tobias că-și dă scaunu în spate și zice Scumpi.

Scumpi e jumate bolnavă, jumate revenită acum. Și jumate bună, jumate rea. Mie și lu domnu ne-a arătat mai mult partea bună în ultima vreme. Dar atunci avea o zi rea de tot. Zâmbea ca un brici deschis.

Măi, măi, ia uite pe cine avem aici, a zis ea.

Purta decât o cămăşuţă înflorată făcută de mine, nimic altceva. Arăta ca o fată de zece ani, cu părul făcut codiţe. Slabă ca un ţâr, cu faţa toată numa ochi.

Eu şi cu domnu am ridicat amândoi ochii la ea. Ne-am sculat amândoi ca s-o ajutăm să se aşeze. Ea nu s-a uitat la el. Şi-a tras un scaun lângă mine.

A ales din coş un petic la întâmplare. L-a ridicat să-l vadă la lumină. S-a încruntat. Cum coşi drăcia asta? a zis ea.

I-am întins pătratul la care lucram şi am început eu altu. Ea s-a apucat să facă nişte cusături lungi şi strâmbe, care-mi aduceau aminte de cântecelu ăla strâmb al ei.

E foarte bine pentru prima încercare. E fain frumos. Ea s-a uitat la mine şi a pufnit.

Pentru matale tot ce fac eu e fain frumos, duduie Celie, a zis ea. Da asta fincă n-ai glagore. A râs. Eu am lăsat capu în jos.

Ba are glagore să dea şi la alţii faţă de Margaret, a zis Tobias. Margaret ar lua acu ăla şi ţi-ar coase nările 'ntre ele.

Nu toate femeile seamănă 'ntre ele, Tobias, a zis ea. De necrezut.

O, ba cred, a zis el. Doar că nu pot s-o dovedesc lumii întregi.

Pentru prima oară m-am gândit la lume. Ce-are face lumea cu toate cele, mi-am zis. Apoi m-am văzut pe mine cum stăteam acolo şi coseam între Scumpi Avery şi domnu. Stăteam tustrei lângă Tobias şi lângă flecuşteţu lui de cutie cu ciocolăţi. Pentru prima oară în viaţa mea, parcă-mi găsisem locu.

Dragă Dumnezeu,

Eu cu Sofia lucrăm la covertură. Am întins-o pe verandă într-o ramă. Scumpi Avery și-a pus la bătaie vechea rochie galbină pentru petice și, când apuc, mai strecor câte o bucată. E un model drăguț, îi zice Modelul Surorii. Dacă iese perfect covertura, poate i-o dau ei. Dacă n-o fi perfectă, poate o țin eu. Eu aș ține-o pentru mine numa pentru peticele alea galbine, zici că-s stele, nu alta. Domnu și Scumpi s-au dus în capu străzii până la cutia poștală. În casă e liniște, numai muștele se-aude. Trec în zbor, când și când, amețite de-atâta mâncat și bucuroase de căldură, de mă ia și somnu de la bâzâiala lor.

Sofia pare frământată de ceva, doar că nu știe nici ea exact de ce. Se apleacă peste ramă, coase un pic, apoi se lasă pe spate în scaun și se uită prin curte. Într-un sfârșit pune jos acu și întreabă duduie Celie, ia să-mi spui matale de ce mănâncă oamenii.

Ca să trăiască, zic. Altminteri pen ce? Sigur, e câte unii care mănâncă de dragu mâncării. Mai e și unii haplea. Le place să pună gura la treabă.

Alte motive nu-ți trec prin minte? întreabă ea.

Ei, uneori se mai întâmplă să fi flămânzit omu, zic.

Ea cade pe gânduri. El n-a flămânzit, zice ea.

Cine? întreb.

Harpo, zice.

Harpo?

Mănâncă tot mai mult pe zi ce trece.

Te pomeni c-o avea tenie?

Ea se încruntă. Nu, zice. Nu cre c-are tenie. De la tenie ți-e foame. Harpo mănâncă și când nu-i e foame.

Cum, în silă? Greu de crezut, da uneori nu trece zi să nu afli ceva nou. Nu e cazu meu, m-ai înțeles, da așa vine vorba.

Aseară la cină a dovedit de unu singur o cratiță de biscuiți.

Ei, aș, fac eu.

Ba crede-mă că da. Și încă a băut și două pahare mari cu lapte bătut pe deasupra. Și ține cont că asta a fost după cină. Eu îmbăiam copiii, îi pregăteam de culcare. El trebuia să spele vasele. În loc să spele farfuriile, el le linge.

Păi o fi fost rupt de foame. Ați muncit amândoi pe brânci.

Nu chiar pe brânci, zice ea. Iar azi dimineață a halit șase ouă, a dracu să fiu dacă te mint. După atâta mâncare abia se mai ținea pe picioare de rău ce-i era. Am crezut că leșină când am ieșit la câmp.

Dacă drăcuie Sofia, e de rău. Poate că n-o vrea să spele vase, zic. Taică-su n-a spălat un blid în viața lui.

Așa o fi? face ea. Da pare să-i placă mult. Drept să-ți spun, lui îi place partea asta de gospodăreală mult mai mult decât mie. Eu mai degrabă aș ieși pe câmp sau m-aș ține la animale. Ba chiar și lemne aș tăia. Da lui îi place să gătească, să facă curat și să robotească prin casă.

Gătește tare bine, nu zic, spun eu. Tare m-am mirat când l-am văzut că se pricepe. Cât a stat cu noi acasă, niciun ou nu pregătea.

Ar fi vrut el, pun pariu, zice ea. Așa de ușor îi vine. Da știi cum e domnu.

E om bun, zic.

Sigur ești în apele lu matale, duduie Celie? întreabă Sofia.

Vreau să zic că are și bune, și rele.

Oh, face ea. În fine, data viitoare când vine încoace, să te uiţi dacă mănâncă ceva.

Sigur că mă uit ce mănâncă. Întâi şi-ntâi îl cântăresc cu atenţie când urcă scările. Tot slăbănog e, cam pe jumătate cât Sofia, dar văd că are o ţâră de burtică pe supt salopetă.

Ce-ai de mâncare, duduie Celie? zice el şi se duce glonţ la plită pentru o bucată de pui fript, apoi caută-n ladă o bucată de plăcintă cu mure. Stă în picioare lângă masă şi morfoleşte întruna. Nişte lapte dulce ai? întreabă el.

Am lapte covăsit, zic.

O, ce-mi place laptele covăsit, face. Şi-şi toarnă o porţie.

Te-o ţine Sofia flămând, zic eu.

Ce-ţi veni? întreabă el cu gura plină.

Păi abia te-ai sculat de la masă şi iote că iar ţi-e foame.

El nu zice nimica. Mănâncă.

Sigur, zic, mult nu mai e nici pân la cină. Vreo trei sau patru ceasuri.

El scotoceşte în sertar după o lingură pentru laptele covăsit. Vede o bucată de turtă de mălai pe raft, deasupra la plită, o ia şi o dumică în pahar.

Ieşim iarăşi amândoi pe verandă şi el îşi suie picioarele sus pe pălimar. Îşi mănâncă laptele covăsit şi turta de mălai cu paharu aproape supt nas. Parc-ar fi porcu la troacă.

Îţi prieşte mâncarea în ultima vreme, ai, zic, ascultându-l cum mestecă.

El nu zice nimica. Mănâncă.

Mă uit către curte. O văd pe Sofia care trage de-o scară şi o propteşte de casă. Poartă nişte nădragi vechi de-ai lu Harpo. E legată la cap cu basma. Suie scara până pe acoperiş şi-ncepe să bată cuie. Bătăile răsună în curte ca nişte împuşcături.

Harpo mănâncă şi se uită la ea.

Apoi trage un râgâit. Mă scuzi, duduie Celie, zice. Duce paharul şi lingura înapoi în bucătărie. Iese afară şi-şi ia la revedere.

De-acuma fie ce-o fi. Oricine-ar veni. Zică cine ce-o vrea, Harpo prin toate trece mâncând. De dimineaţă, la prânz şi seara numai la mâncare îi stă gându. Burta i se face tot mai mare şi mai mare, dar în rest rămâne la fel. Zici că-i borţos, aşa arată.

Când ţi-e sorocu? îl întrebăm noi.

Harpo nu zice nimica. Se-ntinde să mai ia o bucată de plăcintă.

Dragă Dumnezeu,

Harpo a stat la noi la sfârșitu ăsta de săptămână. Vineri noapte, eu cu domnu și cu Scumpi abia ne dusesem la culcare când am auzit plânset de om. Harpo ședea pe trepte și plângea, să-i plesnească inima și alta nu. Uhu, buhu, buhu. Își ținea capu în mâini și-i curgea lacrimile și mucii pe bărbie. Eu i-am întins o batistă. El și-a suflat nasu și s-a uitat la mine cu niște ochi închiși strânși ca pumnii.

Ce-ai pățit la ochi? l-am întrebat.

El și-a muncit mintea ca să scornească ceva, apoi s-a hotărât să spună adevăru.

Sofia, a zis el.

Tot o mai sâcâi pe Sofia? am întrebat.

E nevasta mea, a zis el.

Asta nu înseamnă că tre s-o sâcâi, am zis. Sofia te iubește, e nevastă bună. E bună cu copiii și arătoasă. Harnică. Are frica lu Dumnezeu și e *curată*. Nu știu ce-ți trebuie mai mult.

Harpo și-a tras mucii.

Vreau să facă ce-i spun eu, cum faci matale cu taica.

O, Doamne, am zis eu.

Când spune taica să faci ceva, faci, a zis el. Când spune să nu faci, nu faci. Dacă nu faci cum spune el, te bate.

Uneori mă bate orișicum, am zis eu, chit că fac ce spune el.

Așa-i, a spus Harpo. Da Sofia nu-i așa. Ea face ce vrea, pe mine nici nu mă bagă-n seamă. Dacă-ncerc s-o bat, îmi învinețește ochii. Oh, buhu, a început el iar să plângă. Buhu-huuu.

Am dat să-mi iau batista înapoi. L-aș fi împins de pe scară, cu ochii lui vineți cu tot. M-am gândit la Sofia. Ea mă unge la inimă. Mergeam la vânătoare cu arcu și săgețile, așa mi-a zis.

E femei care nu poți să le bați, am spus. Așa-i și Sofia. Plus de asta, Sofia te iubește. Probabil că dac-ai știi s-o iei, ar face aproape tot ce-i spui cu drag. Nu-i vreo scorpie sau vreo ciudoasă. Nu ține râca.

El ședea acolo clătinând din cap ca un nătântoc.

Harpo, am zis eu, scuturându-l, Sofia te *iubește*. Tu o *iubești* pe Sofia.

El încerca să se uite la mine cum putea și el, cu ochișorii ăia umflați.

Da, tanti? a zis el.

Domnu s-a însurat cu mine ca să am grijă de copiii lui. Eu m-am măritat cu el fincă m-a pus taică-mio. Eu nu-l iubesc pe domnu și nici el pe mine.

Da ești nevasta lui, a zis Harpo, cum e și Sofia nevasta mea. Femeia tre să asculte.

Scumpi Avery ascultă de domnu? l-am întrebat eu. Ea e femeia cu care ar fi vrut el să se-nsoare. Acuma o auzi că-l strigă Albert, ce izmene murdare ai. Așa măruntă cum e ea, când s-o mai îngrășa îl pune la respect dacă 'ncearcă s-o sâcâie.

Când am zis de îngrășat, pe Harpo l-a podidit iar plânsu. Apoi i s-a făcut rău. S-a aplecat peste treaptă și s-a pus pe vomitat. Ziceai că dă afară toată plăcinta care a mâncat-o anu ăsta. După ce a dat tot afară, l-am culcat în patu de lângă odăița lui Scumpi. L-a furat imediat somnu.

Dragă Dumnezeu,

Mă duc în vizită la Sofia, care meșterește întruna la acoperiș.

Curge afurisenia naibii, zice ea.

E lângă stiva de lemne, face șindrilă. Pune pe tăietor ditai lemnu pătrat și harșt-harșt, îi ies niște bucăți de șindrilă mari și teșite. Ea lasă toporu jos și mă-ntreabă dacă vreau niște limonată.

Mă uit bine la ea. Afară de o vânătaie la încheietura mâinii, nici măcar o zgârietură nu se vede pe ea.

Cum merge cu tine și cu Harpo? întreb.

Păi, face ea, nu mai mănâncă așa ca spartu. Dar poate-i doar o fază.

Încearcă să se facă la fel de mare ca tine, zic.

Ea trage în piept niște aer. Cam așa m-am gândit și eu, zice, și dă aerul afară fără grabă.

Toți copiii dau năvală că mami, mami, vrem și noi limonată. Ea toarnă cinci pahare pentru ei, două pentru noi. Ne așezăm amândouă în balansoaru de l-a meșterit astă-vară și l-a atârnat în capătu umbrit de verandă.

Îs cam sătulă de Harpo, zice ea. De când ne-am luat altceva nu-l interesează decât să mă facă s-ascult de el. El nu vrea nevastă, vrea cățel.

E bărbatu tău, zic. Tre să rămâi cu el. Că al'minteri ce să faci?

Pe soțu lu soră-mea l-a luat la armată, zice ea. Ei n-au copii și lu Odessa îi plac tare mult copiii. A lăsat-o singură

la mica lor fermă. Poate m-oi duce să stau la ei o vreme. Şi cu copiii.

Mă gândesc la soru-mea Nettie. Aşa tăios e gândul că mă străpunge ca o săgeată. Cineva la care să găseşti adăpost. O bucurie de neîndurat.

Sofia îi dă înainte, încruntându-se cătră pahar.

Nu mai îmi place să mă culc cu el, zice ea. Înainte vreme, mă scotea din minţi numa când punea mâna pe mine. Acuma poa să pună, că nici nu mă sinchisesc. Când se suie pe mine, mă gândesc că el mereu numa deasupra mea ar sta. Soarbe din limonată.

Tare-mi plăcea treaba asta, zice ea. Îl alergam acasă de la câmp. Numa când mă uitam la el cum culcă pruncii şi mă-nfierbântam. Da de-acuma gata. Acuma parcă-s mereu obosită. Nu-mi pasă.

Ei, haide, fac eu. Mai cugetă la asta niţel, poate ţi-o veni iar. Da vorbesc și eu ca să nu tac. Nu știu nimic despre asta. Domnu se suie pe mine, își face treaba și-n zece minute dormim amândoi. Numa când mă gândesc la Scumpi mă mai gâdilă puţin acolo, jos. Da asta-i ca și cum aș alerga până unde se termină drumu și se sucește îndărăt.

Știi care-i durerea cea mare? zice ea. Durerea cea mare e că mie mi se pare că el nici nu bagă de seamă. Hopa sus călare și tot își face plăcerea. Indiferent ce cred eu. Ce simt eu. Numa el contează. De parcă n-are el nicio treabă cu simţirea, zice ea pufnind. Îmi vine să-l omor fincă e-n stare s-o facă așa.

Ne uităm amândouă în sus pe poteca spre casă şi-i vedem pe Scumpi și pe domnu aşezaţi pe scări. El întinde mâna și-i culege ei ceva din păr.

Nu știu, zice Sofia. Poate n-o să plec. În sufletu meu tot îl iubesc pe Harpo, numa că... mă obosește *rău*. Cască. Apoi râde. Îmi trebuie o vacanţă, zice. După asta se întoarce la stiva de lemne și iar se pune pe tăiat şindrilă pentru acoperiș.

Dragă Dumnezeu,

A avut dreptate Sofia cu surorile ei. Toate-s fete voinice şi sănătoase, parcă-s amazoane. Într-o dimineaţă devreme au venit cu două căruţe ca s-o ia pe Sofia. N-avea ea multe de luat, hainele ei şi ale copiilor, o saltea de a făcut-o iarna trecută, o oglindă şi un balansoar. Copiii.

Harpo stătea pe scară şi se făcea că nu-i pasă. Meşterea la o plasă pentru peşte. Mai se uita când şi când la pârâu şi fluiera un cântecel. Da nu cum fluieră el de obicei, nici pomeneală. Un fluierat amărât de parc-ar fi căzut într-un fund de borcan şi borcanu pe fundu pârâului.

M-am hotărât în ultima clipă să-i dau covertura Sofiei. Nu ştiam cum era casa lu soru-sa, da pe la noi o ţinea de multişor tot într-un frig aprig. Ce ştiu eu, poate că aveau să doarmă pe jos, ea cu copiii.

O laşi să plece? l-am întrebat pe Harpo.

El a făcut o mutră de parcă ce întrebare de proşti i-am pus. A răspuns pufnind că cică aşa şi-a pus ea în gând, să plece. Cum s-o ţiu eu pe loc? Las-o să se ducă, a zis el, căutând încruntat către căruţele surorilor ei.

Stăteam amândoi pe trepte. Dinuntru se auzea numa boc, boc, boc de picioare dolofane, zdravene. Când se pune toate surorile lu Sofia pe alergat de colo-colo, se zguduie casa.

Unde plecăm? a întrebat fata mai mare.

În vizită la mătuşa Odessa, a răspuns Sofia.

Vine şi tati? a întrebat fata.

Nah, a făcut Sofia.

Da' tati de ce nu vine? a întrebat altu.

Tati tre să stea aici ca să aibe grijă de casă. Să aibe grijă de Dilsey, Coco şi Boo.

Copilu s-a dus la taică-su şi l-a privit lung.

Nu vii și tu? a zis el.

Nah, a făcut Harpo.

Copilu s-a dus la pruncuţu care se târa în patru labe pe podea şi i-a zis în şoaptă că tati nu vine cu noi, ce zici de asta.

Pruncuțu a încremenit în loc, s-a scremut tare, a tras o bășină.

Am râs toţi, da pe undeva era și trist. Harpo a luat pruncu, i-a pipăit scutecu și a dat să-l schimbe.

Nu cred că s-a udat, a zis Sofia. Decât că are gaze.

Da el tot l-a schimbat. A dus pruncu într-un colț al micii verande, să nu stea în calea nimănui. S-a șters la ochi cu scutecu cel vechi, uscat.

Într-un sfârșit i-a dat pruncuțu lu' Sofia, ea și l-a legat la șold, a luat pe umăr o boccea cu scutecele și mâncare, i-a strâns laolantă pe cei mici și le-a zis să-și ia rămas bun de la tati. Apoi m-a strâns pe mine în brațe cât o lăsa pruncu și restu de catrafuse și s-a suit în căruţă. Toate surorile ţineau câte un copil 'ntre genunchi afară de cele două care mânau catârii și au ieșit în liniște din curtea lu Sofia și Harpo și au pornit înainte, pe lângă casă.

Dragă Dumnezeu,

De șase luni de când e plecată Sofia, Harpo parcă-i alt om. De unde avea drag de casă, acuma numa-n stradă stă.

Îl întreb ce-i cu el. Duduie Celie, zice, am mai aflat și eu una-alta.

Întâi și-ntâi a aflat că e băiat drăguț. Apoi că e isteț. Și că poate face bani. Nu spune cine-i e profesor.

Atâta ciocănit n-am mai auzit de dinainte să plece Sofia, că în fiecare seară, când se-ntoarce de la câmp, el face și desface. Din când în când vine să-l ajute prietenu lui, Swain. Amândoi muncesc până târziu, în noapte. Tre să strige domnu la ei să termine cu gălăgia.

Ce construiești aici? îl întreb.

O crâșmă, zice el.

Taman aici ți-ai găsit?

Nu-i mai departe decât altele.

Ce știu eu de altele, poate doar de Lucky Star.

Crâșma tre să fie în pădure, zice Harpo. Ca să nu deranjeze lumea cu muzica tare. Cu dansu. Cu bătăile.

Cu omorurile, zice Swain.

Și polițaii să nu știe un' să caute, zice Harpo.

Da ce-o să spună Sofia când o să afle ce-ai făcut din casa ei? întreb. Dacă se întoarce, ea cu copiii? Un' să doarmă?

Nu se mai întorc, zice Harpo în timp ce bate-n cuie niște scânduri pentru o tejghea.

De unde știi? îl întreb.

El nu răspunde. Își vede 'nainte de treabă cu Swain.

Dragă Dumnezeu,

Prima săptămână n-a venit nimenea. A doua săptămână, vreo trei, patru. A treia săptămână, unu singur. Harpo stă la tejghea și-l ascultă pe Swain care pune discuri cu muzică.

Are băutură la rece, are grătar, are măruntaie, are pâine de la magazin. Are o firmă pe care scrie La Harpo priponită pe o latură a casei și încă una în stradă. Da n-are mușterii.

Eu intru în curte pe alee, mă opresc la ușă și mă uit înăuntru. Harpo mă vede și face cu mâna.

Intră înuntru, duduie Celie, zice el.

Nu, mersi, fac eu.

Domnu se duce uneori până acolo, bea ceva rece, îl ascultă pe Swain. Se mai duce și duduia Scumpi din când în când. Tot în cămășuțe se îmbracă și tot îi mai fac păru codițe, da de-acuma s-a lungit și-l vrea întins.

Scumpi îl nedumerește pe Harpo. Asta și fincă spune ce-i trece prin cap, nu se-ncurcă ea cu polițețuri. Îl văd uneori că se zgâiește la ea concentrat tot când i se pare lui că nu-s atentă.

Într-o zi face cică n-o să vină nimeni pân-aici doar ca să-l asculte pe Swain. Oare o vrea regina albinuță să vină la noi?

Nu știu, zic. E mult mai bine acum, mereu îngână sau cântă câte ceva. Probabil s-ar bucura să se-ntoarcă la treabă.

Nu vrei matale s-o 'ntrebi?

Scumpi zice că nu-i un loc prea răsărit față de alea cu care e ea obișnuită, da că poate o să-i facă onoru să cânte ceva.

Harpo și Swain s-au rugat de domnu să le dea niște anunțuri din alea vechi cu Scumpi din ladă. Au tăiat unde scria Lucky Star de pe Coalman Road și-au pus în loc La Harpo de pe plantația cutare. Le-au lipit pe copaci de unde cotești pe strada noastră și până-n oraș.

În prima seară de sâmbătă a venit atâta lume că n-au încăput toți.

Scumpi, Scumpi dragă, am crezut c-ai dat ortu popii.

Dintr-o duzină, cinci inși o saluta pe Scumpi în felu ăsta.

Și pân la urmă l-ai dat tu, răspundea Scumpi cu un surâs larg.

În sfârșit, o văd și eu pe Scumpi Avery la muncă. Pot să mă uit la ea. Pot s-o ascult.

Domnu n-a vrut să mă lase să vin și eu. Nevestele nu umblă prin locuri de-astea, a zis el.

Mda, da Celie o să meargă, a zis Scumpi, în timp ce îi întindeam păru. Dacă mi s-o face rău în timp ce cânt, a zis ea. Dacă mi s-o descoase rochia? Era îmbrăcată cu o rochie roșie strâmtă-strâmtă, cu niște bretele ca de ață.

Domnu se îmbrăca și bombănea. Nevastă-mea n-are voie aia. Nevastă-mea n-are voie ailantă. Cât e nevastă-mea... Și tot așa.

La urmă Scumpi Avery a zis că cică mă bucur că nu-s dracului nevastă-ta.

Cu asta i-a închis gura. Am mers tustrei la Harpo. Domnu și cu mine ne-am așezat la aceeași masă. Domnu a băut whisky. Eu am băut răcoritoare.

Mai întâi Scumpi a cântat un cântec al lu una, Bessie Smith. Cică o cunoaște pe Bessie asta. Îi e prietenă veche. Cântecului îi zice „E greu de găsit bărbat bun“. În timp ce cânta, arunca un ochi către domnu. Și eu mă uitam la el. Mărunțel-mărunțel, da înfoiat tot. De parcă abia răbda să stea-n scaun. M-am uitat la Scumpi și am simțit

că mă ia cu junghiuri la inimă. Așa de tare mă durea că am acoperit-o cu mâna. Cre că puteam sta și sub masă, din partea lor. Mi-era tare silă de cum arătam, de hainele mele. Eu n-am în garderob decât numa haine de mers la biserică. Și domnu se uita la pielea neagră, lucioasă, a lu Scumpi în rochia ei roșie strâmtă, la picioarele ei în niște pantofiori roșii nostimi. La păru în bucle strălucitoare.

M-am pomenit din senin cu lacrimi supt bărbie. Și eram năucă.

Lui îi place să se uite la Scumpi. Mie-mi place să mă uit la Scumpi. Da lu Scumpi îi place să se uite doar la unu din noi. La el. Dar așa se și cade. Știu asta. Și atunci de ce mă doare rău la inimă?

Am plecat capu, mai să-l vâr în pahar.

Apoi mi-am auzit numele.

Scumpi spunea Celie. Duduia Celie. Și am ridicat ochii la ea.

Iar mi-a spus pe nume. A zis că cică acuma o să cânt cântecu lu duduia Celie. Pen că ea m-a zgârmâit în cap până l-a scos afară, când eram bolnavă.

Mai întâi a lălăit un pic, cum face acasă. Apoi a cântat cu vorbe.

Era despre nu știu care pacoste de bărbat care iar i-a greșit cu ceva. Da n-am ascultat partea aia. O priveam și îngânam și eu un pic melodia.

Era prima oară când cineva făcea ceva și-i dădea numele meu.

Dragă Dumnezeu,

Scumpi nu mai face mulţi purici pe-aici. De-acuma cântă la Harpo la fiecare sfârşit de săptămână. El câştigă bani frumoşi de pe urma ei, da nici pe ea n-o plâng. Plus c-a prins iar putere şi e înzdrăvenită. În primele seri a cântat frumos, da cam slab, pe când acuma le zice tare. Se aude foarte bine şi în curte. Ea şi cu Swain sună de minune amândoi. Ea cu cântatu, el cu discurile. E bine la Harpo. Toată camera plină de măsuţe cu lumânări făcute de mâna mea, plus o mulţime de măsuţe afară, la pârâu. Mă uit uneori dinspre casa noastră în sus pe alee şi îmi pare că la Sofia-n casă a intrat un roi de licurici. Când vine seara, Scumpi abia aşteaptă să meargă acolo.

Într-o zi îmi spune că ei bine, duduie Celie, cred c-a venit vremea să plec.

Când? o întreb.

La începutul lunii viitoare, zice ea. Iunie. Iunie e o lună bună să pleci în lume.

Eu nu zic nimica. Mă simt ca atunci când a plecat Nettie.

Ea vine la mine şi-mi pune o mână pe umăr.

Mă bate când nu eşti dumneata aici, zic.

Cine, Albert? face ea.

Domnu, zic.

Nu-mi vine să cred, zice ea. Se lasă cu greutate pe bancă, lângă mine, de zici că se prăbuşe.

Pen ce te bate? întreabă ea.

Fincă-s eu şi nu dumneata.

O, duduie Celie, face ea, şi mă coprinde în braţe.

Stăm aşa cam o jumătate de ceas. Apoi mă pupă pe umăr unde-i mai cărnos şi se ridică în picioare.

Nu plec, zice ea, până n-oi fi sigură că lu Albert nici prin cap n-o să-i mai treacă să te bată.

Dragă Dumnezeu,

Acuma că ştim cu toţii că mai e puţin şi pleacă, ei dorm împreună noaptea. Nu chiar noapte de noapte, da aproape, de vinerea până lunea.

El se duce la Harpo ca s-o vadă cum cântă. Și să se uite la ea, pur şi simplu. Și se întorc amândoi acasă târziu, în creierii nopţii. Chicotesc, vorbesc şi se tăvălesc până dimineaţa. Apoi se culcă până se face ora să se pregătească ea ca să meargă iar la lucru.

Prima oară când s-a întâmplat a fost un accident. I-a luat valu sentimentelor. Așa a zis Scumpi. El n-a zis nimica.

Spune-mi drept, m-a întrebat ea, te superi că Albert se culcă cu mine?

Nu-mi pasă cu cine se culcă Albert, mi-am zis în sinea mea. Da n-am zis cu voce tare.

Poate rămâi iar borţoasă, am spus.

Nu, a răspuns ea, că dacă-mi pun burete nu rămân.

Tot mai ţi-e drag? am întrebat-o.

Am făcut, cum se spune, o pasiune pentru el, a zis ea. Dacă era să mă mărit vreodată, pe el l-aș fi luat de soţ. Da e slab, a continuat ea. Nu poate să se dumirească ce vrea. Și zici matale că e și bătăuș. Da are și lucruri care-mi place. Miroase fix cum trebuie. E așa mărunțel. Mă face să râd.

Îţi place să te culci cu el? am întrebat.

Mda, Celie, a zis ea, tre să recunosc că-mi place de mor. Matale nu?

Nu, am răspuns. Poa să-ţi spună şi domnu că nu-mi place deloc. Cum e? El se suie pe mine, îmi suflecă pân la brâu cămaşa de noapte şi-i dă bătaie. Eu mai mult mă prefac că-s în altă parte. El nici nu bagă de seamă. Nu mă 'ntreabă niciodată că cum mă simt, nimica. Decât îşi face treaba, descalecă, se culcă.

Ea a început să râdă. Îşi face treaba, a zis ea. Îşi face treaba. Vai de mine, duduie Celie. La cum vorbeşti, zici că-şi face nevoile pe dumneata.

Eu aşa mă simt, am zis.

I-a stat râsu în gât.

Niciodată nu ţi-a plăcut? a întrebat ea, mirată. Nici măcar cu tatăl la copii?

Niciodată, am zis.

Păi duduie Celie, a zis ea, matale tot fată mare ai rămas.

Cum? am întrebat.

Ia ascultă, a zis ea, acolo jos în păsărică ai matale un năsturaş care se-ncinge tare când faci ştii matale ce cu unu. Se-ncinge tot mai tare până se topeşte. Asta-i partea bună. Da mai sunt şi alte părţi bune, a zis ea. Supt la greu, de ici, de colo, zice ea. Dă-i cu degetele, dă-i cu limba.

Năsturaş? Degete şi *limbă?* Îmi ardea faţa aşa de tare de ziceai că se topeşte.

Uite, ţine aici oglinda asta şi du-te şi uită-te cum arăţi acolo jos, a zis ea. Pun pariu că nici nu ţi-ai văzut-o, ai?

N-am văzut-o.

Şi pun pariu că nici la Albert nu te-ai uitat acolo jos.

L-am simţit, am zis. Stăteam acolo, cu oglinda în mână.

Ce, aşa ruşine ţi-o fi că nici măcar nu poţi să te duci să te uiţi la matale? a zis ea. Şi eşti foc de drăgălaşă, a râs ea. Gătită toată pentru crâşma lu Harpo, parfumată şi tot tacâmu, da ţi-e frică să te uiţi la propria-ţi păsărică.

Să vii cu mine când mă uit, am zis.

Şi am dat fuga amândouă la mine-n cameră ca două fetiţe poznaşe.

Să păzeşti uşa, i-am zis.

Ea a chicotit.

Bine, a zis. Nu vine nimenea. Terenu e liber.

M-am culcat pe spate şi mi-am suflecat rochia. Mi-am dat chiloţii jos. Mi-am vârât oglinda 'ntre picioare. Îh. Ce de păr. Şi păsărica mea cu buze negre. Iar înăuntru arăta ca un trandafir ud.

Nici n-ai fi zis că-i aşa drăguţă, ai? a zis ea din prag.

E a mea, am zis. Unde-i năsturaşu?

Mai sus acolo, a zis ea. Ăla ieşit un pic în afară.

M-am uitat la el şi l-am atins cu degetu. M-a trecut un mic fior. Nu cine ştie ce. Atâta cât să ştiu că ăla era năsturaşu care trebuia frecat. Poate.

Dacă tot te uiţi, a mai zis ea, uită-te şi la ţâţici.

Mi-am suflecat rochia şi m-am uitat la ţâţici. M-am gândit cum mă sugeau pruncii. Mi-am amintit că şi atunci mă trecea câte un mic fior. Uneori câte unu mai zdravăn. Cel mai mult mi-a plăcut să am copii ca să le dau să sugă.

Vin Albert şi Harpo, a zis ea. Eu mi-am tras în sus de chiloţi şi-n jos de rochie. Mi se părea aşa, că am făcut o boacănă.

Nu-mi pasă dacă te culci cu el, am zis.

Iar ea m-a crezut pe cuvânt. Şi eu m-am crezut pe cuvânt.

Da când îi aud împreună aşa-mi vine că-mi trag covertura peste cap, îmi pipăi năsturaşu şi ţâţele şi plâng.

Dragă Dumnezeu,

Într-o noapte când Scumpi cânta una deşucheată, cine crezi că intră ţanţoşă pe uşă la Harpo, nimeni alta decât Sofia.

Era cu un bărbat înalt, voinic şi muşchiulos, cu faţă de boxior.

Ea, cum o ştiam, trupeşă şi vioaie.

O, duduie Celie, strigă ea. Ce mă bucur că te văd. Până şi pe domnu mă bucur că-l văd, zice. Îl ia de-o mână. Chiar dacă dă mâna cam moale, zice.

El pare sincer bucuros c-o vede.

Na de-aici, trage-ţi un scaun, spune el. Bea ceva rece.

Dă-mi un păhărel de răchie, zice ea.

Boxioru îşi trage un scaun, îl încalecă pe invers şi-o ia pe Sofia în braţe de zici că-s la ei acasă.

Îl văd pe Harpo în celălalt capăt al odăii cu gagica lui micuţă, cu pielea galbenă. Se uită la Sofia ca la strigoi.

El e Henry Broadnax, zice Sofia. Toată lumea-i spune Buster. Prieten bun de familie.

Sal'tare la toată lumea, zice el. Ne zâmbeşte frumos şi ascultăm mai departe muzica. Scumpi poartă o rochie aurie cu ţâţele dezgolite aproape pân la sfârc. Toată lumea trage nădejde că o să crape pe undeva. Da rochia ţine.

Aoleu, fră ţioare, face Buster. Pompierii vin degeaba. Să cheme careva poliţia.

Domnu şopteşte către Sofia.

Unde ţi-s copiii?

Ea răspunde tot şoptit că sunt acasă copiii mei, ai lu matale unde sunt?

El nu răspunde.

Amândouă fetele au rămas borţoase şi s-au dus de-acasă. Bub e când la puşcărie, când afară. Dacă bunicu-so n-ar fi fost unchiu de culoare al şerifului, care-i leit Bub, pân-acuma îl omorau.

Tot nu-mi vine a crede ce bine arată Sofia.

Femeile se cam trec când au cinci copii, îi zic peste masă după ce Scumpi termină de cântat. Da tu zici că mai duci încă cinci.

O, face ea, am şase copii acuma, duduie Celie.

Şase. Sunt şocată.

Ea scutură din cap, se uită către Harpo. Viaţa nu stă-n loc doar fincă pleci d-acasă, duduie Celie. Ştii prea bine.

Viaţa mea a stat în loc când am plecat de-acasă, mă gândesc în sinea mea. Deşi dacă mă gândesc mai bine, poate că a stat în loc cu domnu, da s-a urnit iar cu Scumpi.

Scumpi vine la noi şi se îmbrăţişează cu Sofia.

Fato, arăţi de belea, zău, zice Scumpi.

Atunci îmi dau eu seama că Scumpi samănă uneori a bărbat la vorbă şi la purtare. Bărbaţii vorbesc aşa cu femeile, că fato, arăţi de belea. Femeile vorbesc mereu de păr şi de sănătate. Câţi copii au, vii, morţi, dacă le dă dinţii. Şi nu se iau în braţe cu alte femei, să le spună că arată de belea.

Toţi bărbaţii stă cu ochii pironiţi de pieptul lu Scumpi. Şi ochii mei tot acolo-s pironiţi. Simt cum mi se-ntăresc sfârcurile pe sub rochie. Şi năsturaşu e niţel întărâtat. Scumpi fato, arăţi de belea, martor mi-e bunul Dumnezeu, zic în gându meu către ea.

Ce cauţi aicea? întreabă Harpo.

Am venit s-o ascult pe duduia Scumpi, zice Sofia. Ai aranjat frumos aicea, Harpo. Se uită în jur. Admiră din priviri una, alta.

Ce scandal, face Harpo, o femeie cu cinci copii să umble nopţile prin cârciumi.

Privirea lu Sofia îngheaţă. Îl măsoară din cap până-n picioare.

De când nu se mai îndoapă, a pus ceva carne pe el, la faţă şi peste tot, mai ales fincă bea rachie de casă şi mănâncă resturi de grătar. Mai că s-a făcut cât ea.

Femeia mai tre să se şi distreze din an în paşte, zice ea.

Femeia tre să stea acasă, spune el.

Asta-i casa mea, spune ea. Deşi cred că e mai bună de cârciumă.

Harpo se uită către boxior. Boxioru îşi dă scaunul puţin în spate, ia băutura în mână.

Eu nu mă bat în locu lu Sofia, zice el. Datoria mea e s-o iubesc şi s-o duc unde vrea să meargă.

Harpo respiră uşurat.

Hai să dansăm, zice el.

Sofia râde şi se scoală de pe scaun. Îl ia de după gât cu amândouă mâinile. Se învârtesc amândoi încetişor pe podea.

Gagica cea micuţă şi gălbejită a lu Harpo stă îmbufnată la bar. E o fată drăguţă, prietenoasă şi aşa mai departe, da e ca mine. Nu iese din cuvântu lu Harpo. El i-a scos şi poreclă, îi zice Scârţ.

Nu trece mult timp şi Scârţ îşi adună coraju ca să se bage 'ntre ei.

Harpo încearcă s-o sucească pe Sofia ca să nu vadă. Da Scârţ îl bate 'ntruna pe umăr. În sfârşit, el cu Sofia se opresc din dans. Sunt la vreo două picioare de noi.

Aoleo, face Scumpi, arătând cu bărbia, aici iese cu scântei.

Cine-i femeia asta, zice Scârţ, cu vocişoara ei chiţcăită.

Ştii cine e, spune Harpo.

Scârț se întoarce spre Sofia. Tu să-l lași în pace, zice.

Din partea mea, îl las, spune Sofia. Se întoarce să plece.

Harpo o ia de braț. Nu trebe să pleci nicăieri. Ce naiba, doar e casa ta.

Cum adică e casa ei? face Scârț. Ea a plecat și te-a lăsat. Și-a lăsat casa. Gata acuma, zice ea către Sofia.

Din partea mea, e gata, spune Sofia. Încearcă să se smulgă din strânsoarea lui Harpo. El o ține strâns.

Auzi, Scârț, face Harpo, nu mai poate bărbatu să danseze cu nevastă-sa?

Dacă-i bărbatu meu, nu, zice Scârț. Ai auzit, curvă ce ești, face către Sofia.

Lu Sofia i s-a cam acrit de Scârț, îmi dau seama după urechi. Parcă i s-au tras pe spate. Da mai zice o dată, ca să termine cu cearta, hei, din partea mea e gata.

Scârț îi trage o palmă peste cap. La ce-o fi făcut asta. Sofia nu se-ncurcă ea cu mărunțișuri de-astea de cocoane cum ar fi pălmile. Strânge pumnu, își ia avânt și-i zboară lu Scârț doi dinți dintr-o parte. Scârț cade la podea. Cu un dinte atârnându-i pe buză și ălălant în paharul meu cu răcoritoare.

Apoi Scârț începe să-l croiască pe Harpo peste picior cu pantofu.

Dă-o afară pe târfa asta, strigă ea, cu bărbia gârlă de sânge și bale.

Harpo și Sofia stă unu lângă altu și se uită-n jos la Scârț, da nu cre c-o aude vreunu. Harpo nu i-a dat drumu la braț lu Sofia.

Așa trece cam jumate de minut. Într-un sfârșit el îi dă drumu la mână, se întinde și-o ia în brațe pe biata Scârț. O cocolește și-i gângurește de zici că-i pruncă.

Sofia vine să-l ia pe boxior. Ies amândoi pe ușe și nu se mai uită înapoi. Apoi auzim cu toții zgomot de mașină care pornește.

Dragă Dumnezeu,

Harpo e tare abătut. Șterge tejgheaua, aprinde o țigare, se uită afară, umblă-n sus și-n jos. Scârț cea mărunțică fuge 'ntruna pe lângă el doar-doar o bagă-n samă. Puiu încolo, puiu încoace, zice ea. Harpo se uită prin ea, suflă fumu.

Scârț vine în colțu unde stau eu cu domnul. Are-n gură doi dinți lucitori de aur și ea râde din orice, așa e felu ei. Da acuma plânge. Duduie Celie, zice, ce-a pățit Harpo?

Sofia e la pușcărie, zic.

La pușcărie? Face o mutră de parc-aș fi zis că Sofia e pe lună.

Pen ce e la pușcărie? întreabă ea.

Fincă a vorbit urât cu nevasta lu primarele, zic.

Scârț își trage un scaun. Stă și se uită-n gura mea.

Care-i numele tău adevărat? o întreb.

Mary Agnes, zice.

Să-l pui pe Harpo să te cheme pe numele adevărat, zic. Că poate atuncea te-o vedea și când o fi necăjit.

Ea se uită mirată la mine. Mă las păgubașă. Îi spun ce ne-a povestit mie și lu domnu una dintre surorile lu Sofia.

Sofia cu boxioru și cu toți copiii s-au suit în mașină la boxior și au plecat în oraș. Mergeau ei pe stradă mândri nevoie mare. Taman atunci treceau pe acolo primarele cu nevastă-sa.

Ce de copilași, a zis soția lu primarele, scotocind în poșetă. Și drăgălași toți de-ți vine să-i mănânci, a zis ea. S-a

oprit și a pus o mână pe capu unuia dintre copii. Şi ca să vezi ce dinţi albi și zdraveni au.

Sofia și cu boxioru n-au zis nimica. Aşteptau să treacă ea. Şi primarele aștepta, stătea deoparte și bătea din picior, uitându-se la ea cu un mic zâmbet. Haide, Millie, a zis el. Unde vezi negri, hop și tu. Madam Millie a mai pipăit ce-a mai pipăit copiii și într-un sfârșit s-a uitat către Sofia și către boxior. S-a uitat la mașina boxiorului. A cântărit din ochi ceasu lu Sofia. Îţi ţii copiii tare curaţi, a zis ea. Ai vrea să te iau în slujba mea, să fii fată-n casă?

Vreau pe dracu, a zis Sofia.

Cum ai zis? a întrebat ea.

Vreau pe dracu.

Primarele s-a uitat la Sofia și a împins-o pe nevastă-sa la o parte. Şi-a scos pieptu în afară. Ce i-ai spus lu madam Millie, fato?

Vreau pe dracu, așa i-am spus.

El a pălmuit-o.

Mă opresc din povestit. Scârţ e cu sufletu la gură. Aşteaptă. Se tot uită-n gura mea.

N-are rost să mai povestești, zice domnu. Ştim ce se întâmplă când o pălmuiește careva pe Sofia.

Scârţ se face albă ca hârtia. Nu, face ea.

Niciun nu, zic. Sofia i-a tras un pumn de l-a pus jos.

A venit poliţaii, a tras copiii jos de pe primarele, i-a dat cap în cap. Atuncea a-nceput Sofia să se bată ca lumea. Au pus-o jos.

Se vede treaba că mai departe nu pot spune. Mă podidește lacrimile și mi se-nfundă gâtlejul. Biata Scârţ e chircită toată-n scaunu ei și tremură.

Au bătut-o pe Sofia, zice domnu.

Scârţ o zbughește ca din arc, dă fuga după tejghea la Harpo, îl coprinde în braţe. Stau așa lipiţi multă vreme, plâng.

Şi boxioru ce păzea în vremea asta? am întrebat-o eu pe soru-sa lu Sofia, Odessa.

A vrut să se bage, a zis ea. Sofia i-a zis că nu, mai bine duce copiii acasă.

Da oricum poliţaii se ţinea la el cu pistoalele. Dacă mişca în front, îl omora. Şase erau, să ştii.

Domnu s-a dus să se roage de şerif să ne lase s-o vedem pe Sofia.

Bub s-a băgat în atâtea belele şi aşa de bine samănă cu şerifu, că el şi cu domnu mai că-şi vorbesc ca nişte rude. Câtă vreme domnu stă la locu lui de negru.

Nevasta lu fecioru-tu e nebună, zice şerifu. Ştiai?

Da, 'trăiţi, ştim, zice domnul. De doişpe ani mă tot ţin să-i zic lu Harpo că-i nebună. De hăt, înainte să se cunune ei. Sofia se trage din neam de nebuni, zice domnul, nu e numa vina ei. În orişice caz, ştie şerifu cum e femeile.

Şerifu se gândeşte la femeile care le ştie el şi zice că mda, aici ai nimerit-o.

O să-i spunem şi noi că-i nebună, zice domnu, dac-om izbuti s-o vedem.

Păi ia să-i spuneţi, face şerifu. Şi spuneţi-i că are noroc că trăieşte.

Când o văd pe Sofia nu pricep cum de trăieşte. I-au crăpat ţeasta, i-au crăpat coastele. I-au rupt nasul de-i atârnă într-o parte. Au chiorât-o de-un ochi. E umflată din cap până-n picioare. Are limba cât braţu meu, îi iese dintre dinţi ca o buca' de cauciuc. Nu poate vorbi. Şi e ca vânăta la culoare.

Mă speriu aşa de rău, mai să scap geanta. Da n-o scap. O pun pe podeaua celulei, scot pieptene, perie, cămaşă de noapte, alunu vrăjitoarei şi spirt şi m-apuc s-o oblojesc. Îngrijitoru negru îmi aduce apă s-o spăl şi încep cu crăpăturile abia mijite care-s ochii ei.

Dragă Dumnezeu,

Au pus-o pe Sofia la muncă la spălătoria închisorii. Cât e ziua de lungă, de la cinci la opt, ea spală rufe. Uniforme murdare de condamnați, un vraf mai mare ca ea de cearșafuri și pături împuțite. Noi mergem s-o vedem de două ori pe lună câte juma de ceas. E galbină la față și suferindă și are niște degete umflate ca niște caltaboși.

Totu-i împuțit aicea, zice ea, până și aeru. Mâncarea-i așa de rea că poa să te omoare. Avem gândaci, șoarici, muște, păduchi, ba chiar și câte un șarpe acolo. Dacă zici cumva ceva, te despoaie și te pune să dormi pe podeaua de ciment fără lumină.

Cum te descurci? o întrebăm noi.

Când mă pune să fac câte ceva, duduie Celie, mă iau după matale. Sar numaidecât și fac exact ce mă pune.

Pare rătăcită când spune asta și caută cu ochiu cel chior în jur prin încăpere.

Domnu trage aer în piept. Harpo geme. Duduia Scumpi blastămă. Ea e venită de la Memphis special ca s-o vadă pe Sofia.

Pe mine nu m-ascultă gura ca să zic ce-am pe suflet.

Sunt o deținută model, zice ea. Mai bună ca mine nu pupă ei. Nu le vine să creadă că eu sunt aia care s-a răstit la nevasta lu primarele și l-a luat la pumni pe primare. Apoi râde. Zici că-i dintr-un cântec. Partea aia când se duce

toată lumea acasă, numa tu nu. Numa că doişpe ani e cam mult ca să stau cuminte, zice ea.

Poate ieşi pentru bună purtare, zice Harpo.

Nu se mulţumeşte ei cu bună purtare, zice Sofia. Numa dacă te târăşti pe burtă şi le lingi ciubotele, poate te-or băga în samă. Visez că omor, spune ea. Că dorm sau îs trează, eu visez că omor.

Noi nu spunem nimica.

Copiii ce fac? întreabă ea.

Îs bine toţi, zice Harpo. Se descurcă ei, cu Odessa şi Scârţ.

Să-i zici mersi lu Scârţ, zice ea. Să-i ziceţi lu Odessa că mă gândesc la ea.

Dragă Dumnezeu,

După cină stăm cu toţii în juru mesei. Eu cu Scumpi, cu domnu, cu Scârţ, cu boxioru, cu Odessa şi cu încă două surori ale lu Sofia.

Sofia n-o mai duce mult, zice domnu.

Mda, face Harpo, mie mi s-a părut că s-a cam ţicnit.

Şi ce ne-a povestit, zice Scumpi. Doamne.

Tre să facem ceva, spune domnu, şi încă urgent.

Ce să facem noi? întreabă Scârţ. Pare cam sleită după ce s-a pomenit cu toţi copiii lu Harpo şi Sofia peste ea, da nu se lasă. Cam nepieptănată, cu furou la vedere, da nu se lasă.

S-o evadăm noi, zice Harpo. Luăm nişte dinamită de la băieţii care construieşte podu ăla mare pe şosea şi bubuim închisoarea de-o ia dracii.

Gura, Harpo, zice domnu, noi încercăm să gândim aicea.

Gata, ştiu, face boxioru, să-i strecurăm o armă. Sau mă rog, face el scărpinându-se în bărbie, poate să strecurăm o pilă.

Nu, face Odessa. Dacă fuge aşa, o să vină după ea.

Eu cu Scârţ nu zicem nimica. Nu ştiu ea la ce se gândeşte, da eu mă gândesc la îngeri, la Dumnezeu care se scoboară într-un car, se lasă jos de tot şi o ia acasă pe drăguţa de Sofia. Pe toţi îi văd limpede ca lumina zilei. Îngerii albi cu totu, cu păru şi cu ochii albi, ca albinoşii. Şi Dumnezeu tot alb din creştet până-n tălpi, samănă cu un alb voinic de lucrează la bancă. Îngerii bat în talgere, unu

din ei suflă-n corn, Dumnezeu scoate pe gură o vâlvătaie mare şi gata, Sofia e liberă.

Ce neamuri de culoare are directoru închisorii? întreabă domnu.

Nimeni nu răspunde.

Într-un sfârşit vorbeşte boxioru. Cum îl cheamă? întreabă el.

Hodges, zice Harpo. Bubber Hodges.

E fecioru lu moş Henry Hodges, zice domnu. Stătea în casa bătrânilor Hodges.

Are un frate de-i zice Jimmy? întreabă Scârţ.

Mda, zice domnu. Lu frate-su îi zice Jimmy. E însurat cu fata aia Quitman. De-avea taică-su fierăria. Îi ştii?

Scârţ pleacă capu. Mormăie ceva.

Ce-ai zis? întreabă domnu.

Obrazu lu Scârţ se înroşeşte. Iarăşi mormăie ceva.

Ce zici că ţi-e? întreabă domnu.

Văr, zice ea.

Domnu se uită la ea.

Tată, zice ea. Aruncă un ochi către Harpo. Pleacă ochii în podea.

El ştie treaba asta? întreabă domnu.

Da, zice ea. Are trei copii cu măicuţa mea. Doi mai mici ca mine.

Frate-su ştie treaba asta? întreabă domnu.

Într-o zi a venit la noi acasă cu domnu Jimmy şi ne-a dat la toţi câte douăjcinci de cenţi, a zis că se vede că suntem nişte Hodges.

Domnu se lasă pe spate în scaun şi o cântăreşte cu grijă pe Scârţ din cap până-n picioare. Scârţ îşi dă păru şaten slinos de pe faţă.

Mda, zice domnu. Chiar sameni. Şi-a îndreptat la loc scaunu.

Ei, atuncea tu o să te duci.

Unde să mă duc? întreabă Scârţ.

La director. Ţi-e unchi.

Dragă Dumnezeu,

O îmbrăcăm pe Scârţ ca pe o albă, da cu haine peticite. Are pe ea o rochie apretată, pantofi cu toc înalt scâlciaţi, o pălărie veche primită de Scumpi de la cineva. I-am mai dat o poşetă veche care arată ca o plapumă şi o biblie mică neagră. Am spălat-o pe cap să nu mai fie păru unsuros şi i l-am prins sus pe creştet în două cozi împletite. Atâta am îmbăiat-o că miroase ca o podea frumoasă şi curată.

Ce să-i spun? a întrebat ea.

Spui că trăieşti cu soţu lu Sofia şi că a zis el că Sofia a primit pedeapsă prea uşoară. Că-şi bate joc de gardieni şi se hlizeşte. Că acolo unde-i acuma se descurcă foarte bine. Ba e chiar mulţumită câtă vreme nu tre să fie slugă la o albă.

Dumnezeule mare, a zis Scârţ, cum îmi înduplec eu gura să spună atâtea vorbe?

Dacă te-ntreabă cine eşti, adă-i aminte. Spune-i că ce mult au însemnat pentru tine ăia douăjcinci de cenţi de ţi i-a dat el.

Au trecut cinşpe ani de-atunci, a spus Scârţ, n-o să ţină el minte aşa ceva.

Arată-i că ai sânge de Hodges, a zis Odessa. O să-şi aducă aminte.

Spune-i că aşa crezi tu că tre să se facă dreptate. Da ai grijă să-i spui că trăieşti cu bărbatu lu Sofia, zice Scumpi. Să nu uiţi s-o strecori p-aia că ea e mulţumită aci unde e,

că cel mai rău pentru ea ar fi s-ajungă slugă la o cocoană albă.

Știu și eu, a zis boxioru. Mie mi se pare că te guduri pe lângă albi ca unchiu Tom.

Păi nu degeaba-i zice unchi lu unchiu Tom, a pufnit Scumpi.

Dragă Dumnezeu,

Scârţ, biata micuţă, a venit acasă şchioapă. Cu rochia ruptă. Fără pălărie şi cu un toc dus la pantof.

Ce-ai păţit? am întrebat-o noi.

A văzut că am sânge de Hodges, a zis ea. Şi nu i-a convenit deloc.

Harpo a venit de la maşină şi a urcat la noi.

Nevasta bătută, gagica violată, a zis. Ar trebui să mă duc acolo înarmat, poate să le dau foc, să se facă scrum afurisiţii.

Mai taci, Harpo, a zis Scârţ. Acuma povestesc eu. Şi a povestit mai departe.

Ca să vezi, şi-a adus aminte de mine de cum am intrat pe uşă.

Ce-a zis? am întrebat noi.

A zis că ce vrei. Eu de colo cic-am venit aici fincă mă 'nteresează să se facă dreptate. Ce zici că vrei? mă întreabă el încă o dată.

Am zis ce m-aţi învăţat voi. Că Sofia nu-i prea aspru pedepsită. Am zis că închisoarea îi prieşte, cum e ea fată zdravănă. O singură grije are, să nu cumva s-ajungă vreodată slujnică la o albă. De-aia a şi sărit la bătaie, zic. Nevasta primarelui a vrut s-o ia pe Sofia fată-n casă. Sofia zice că ea n-o să aibă niciodată de-a face cu o albă, darămite să-i mai fie şi slujnică. Nu zău? a zis el, privind lung la mine. Da, domnu, fac eu. Îi prieşte la închisoare, zic. Păi

cum, acasă numa asta face, spală și calcă. Știți, are șase copii. Nu mai spune, face el. Apoi se ridică de la birou și se apleacă peste scaunu meu. A cui ești tu? mă întreabă el. Îi zic cum o cheamă pe mama, pe buna. Pe bunelu. Tac-tu cine-i? întreabă el. De la cine ai ochii ăștia? Eu n-am tată, zic. Ei, hai acuma, zice el. Nu te știu de undeva? Ba da, domnu, zic. Și acu să tot fie zece ani, când eram mică, mi-ați dat douăjcinci de cenți. Tare bine mi-a prinsără, zic.

Asta nu mai țiu minte, zice el.

Ați venit pe la noi pe-acasă cu prietenu lu mama, dom' Jimmy, zic.

Scârț s-a uitat în jur la noi toți. Apoi a respirat adânc. A mormăit ceva.

Ce-ai zis? a întrebat Odessa.

Chiar așa, cui vrei să spui dacă nu nouă, lu Dumnezeu? a zis Scumpi.

Mi-a dat jos pălăria, a zis Scârț. Mi-a zis să mă desfac la rochie. La asta, Scârț a lăsat capu în jos, și-a acoperit fața cu mâinile.

Doamne, și-ți mai e și unchi, a zis Odessa.

El a zis că dacă mi-era unchi, nu-mi făcea felu. Că e păcat. Da așa numa ne destrăbălăm și noi un pic. Toată lumea are păcate de-astea.

Ea s-a întors apoi către Harpo.

Harpo, tu chiar mă iubești sau îți place numa culoarea mea? i-a zis ea.

Te iubesc, Scârț, a zis Harpo. A îngenuncheat și a dat s-o cuprindă de după mijloc.

Ea s-a ridicat.

Mă cheamă Mary Agnes, a zis ea.

Dragă Dumnezeu,

La șase luni după ce Mary Agnes s-a dus s-o scape pe Sofia din închisoare, s-a apucat de cântat. Mai întâi a cântat cântecele lu Scumpi, apoi a-nceput să născocească singură cântece.

Are așa o voce de n-ai fi zis în veci c-o să se-apuce de cântat. Subţirică, piţigăiată, cam miorlăită. Da lu Mary Agnes nici că-i pasă.

Curând ne obișnuim cu ea. Apoi începe să ne placă mult.

Harpo nu știe cum s-o ia.

Mie mi s-a părut caraghios, ne-a zis Harpo mie și lu domnu. Așa deodată. Mi-a amintit de un gramofon. Un an de zile stă într-un colţ, tăcut ca mormântu. Apoi pui o placă și se trezește din morţi.

Oare o mai fi supărată că Sofia i-a spart dinţii? am întrebat eu.

Da, e supărată. Da la ce-i folosește supărarea? Nu-i muiere rea, știe ce greu o duce Sofia acuma.

Cum se-nţelege cu äia mici? a întrebat domnu.

Ei o iubesc, a zis Harpo. Îi lasă să facă ce vrea ei.

Aoleo, am zis.

Da sunt alelante surori ale lu Odessa și Sofia să le bage minţile-n cap, a zis el. Alea cresc copiii ca la armată.

Scârţ cântă așa:

Îmi zice gălbioara
de parc-așa mă botezară

Îmi zice gălbioara
de parc-aşa mă botezară

Da dacă mie-mi zice aşa
La negri de ce nu se poa.

Că dacă zic negreso, fă-te 'ncoa,
E vai şi-amar de pielea mea.

Dragă Dumnezeu,

Nu pricep şi pace, îmi zice azi Sofia.

Ce să pricepi? întreb.

De ce nu i-am omorât pe toţi pân-acuma.

Sunt trei ani de când a scăpat de la spălătorie şi e iar voinică şi rumenă, ca pe vremuri, decât că toată ziua bună ziua ar omorî pe careva.

Prea-s mulţi de omorât, zic eu. Ne întrec la număr din prima. Da totuşi cre c-om pune şi noi la pământ unu, doi de sământă aşa, cu vremea, zic.

Stăm pe o ladă veche la marginea curţii lu Madam Millie. Pe fundu lăzii sunt cuie ruginite care zgârie lemnu când ne mişcăm noi.

Treaba lu Sofia e să se ţină la copiii care se joacă cu mingea. Băieţelu aruncă mingea la fetiţă, ea încearcă s-o prindă cu ochii închişi. Mingea se rostogoleşte la picioarele lu Sofia.

Aruncă-mi mingea, zice băieţelu, cu mâinile-n şolduri. Aruncă-mi mingea.

Sofia mormăie pe jumate în barbă, pe jumate s-aud eu.

Eu-s aici ca să mă uit, nu ca s-arunc, zice. Nu se apropie de minge.

Tu n-auzi că vorbesc cu tine, strigă el. Are la vreo şase ani, păr şaten, ochi albaştri reci ca gheaţa. Cu o falcă-n cer şi una-n pământ vine către noi, îşi ia avânt şi dă s-o lovească pe Sofia în picior. Ea îşi trage picioru într-o parte şi el se pune pe urlat.

Ce-a pățit? întreb.

Și-a înfipt un cui ruginit în picior, zice Sofia.

Așa e, i-a dat sângele prin pantof.

Soru-sa mai mică vine să se uite la el cum plânge. El se face tot mai roșu la față. O cheamă pe mă-sa.

Madam Millie iese în fugă. Îi e frică de Sofia. Când vorbește cu ea, parcă s-ar teme de ce-i mai rău. Nici nu se apropie de ea. Când ajunge la câțiva pași de noi, îi face semn lu Billy să se ducă la ea.

Picioru meu, zice el.

Sofia te-a lovit? întreabă ea.

Se aude glasu pițigăiat al fetiței.

Billy s-a lovit singur, zice ea. A vrut s-o lovească pe Sofia în picior. Fetița o iubește la nebunie pe Sofia, mereu îi ține partea. Sofia nici nu bagă de samă, e la fel de surdă și la fetiță, și la frate-su.

Madam Millie se-ncruntă la ea, îl coprinde pe Billy cu brațu pe după umăr și intră înapoi în casă amândoi, șontâc-șontâc. Fetița se duce după ei, ne face pa-pa cu mâna.

E o scumpete asta mică, zic către Sofia.

Cine? se încruntă ea.

Fetița, zic. Cum o cheamă, Eleanor Jane?

Mda, face Sofia, cu o mutră sincer mirată. Mă întreb la ce s-o mai fi născut.

Ei, fac eu, noi cu negroteii noștri nu tre să ne punem întrebări de-astea.

Ea chicotește.

Duduie Celie, da știu că-ți lipsește o doagă, zice ea. E prima oară în trei ani c-o aud să chicotească.

Dragă Dumnezeu,

Până și-un câine ar râde dac-ar auzi ce zice Sofia de oamenii ăştia la care munceşte.

Ce tupeu pe ei să ne vândă nouă gogoși că e vina noastră că am fost sclavi, zice Sofia. De parcă n-am avea atâta glagore s-o scoatem singuri la cap. Mereu rupem coada la sapă și scăpăm catârii în grâne. Da când clădesc ei ceva, mare mirare cum de rezistă fie și numa o zi. Nişte înapoiați, zice ea. Neîndemânateci și bătuți de soartă.

Primarele i-a cumpărat lu Madam Millie mașină nouă fincă i-a zis ea că dacă oamenii de culoare poa să aibe mașină, păi cum să n-aibe tocmai ea. Așa că i-a cumpărat mașină, doar că nu vrea să-i arate cum se conduce. În fiecare zi când vine acasă din oraș, el se uită la ea, se uită pe fereastră la mașina ei și-i zice cum e, Madam Millie, îți place mașina. Ea se scoală val-vârtej de pe canapea și fuge la baie, trântind ușa.

Ea n-are deloc prieteni. Așa că într-o zi, după ce mașina a zăcut două luni în curte, îmi zice Sofia, tu știi să conduci? Cre că și-o fi adus aminte că prima oară când m-a văzut eram lângă mașina lu Buster Broadnax.

Da, doamnă, știu. Eu mă speteam ca robii ca să spăl stâlpu ăla mare unde începe scările lor. Au idei cam anapoda cu stâlpu ăla. Să nu cumva să fie vreodată urme de degete pe el.

Crezi că mă poți învăța și pe mine? zice ea.

Unul dintre copiii lu Sofia, băiatul ăl mare, se bagă-n vorbă. E înalt, frumos și mereu serios. Și se-nfurie des.

Să nu zici de robi, măicuță.

Da de ce nu? face Sofia. Ăștia mă țin într-o magazie mică de supt casă, aproape cât veranda lu Odessa, și cam tot așa de călduroasă pe timpu iernii. Nu mă lasă ca să-mi văd copiii. Nu mă lasă ca să mă-ntâlnesc cu bărbați. Mă rog, după cinci ani mă lasă să vă văd o dată pe an. Sunt roabă, zice ea. Tu cum ai spune?

Prizonieră, zice el.

Sofia îi dă înainte cu povestea, da se uită la el cu bucurie că-i al ei.

Da, doamnă, zic. Pot să vă învăț, că pe mașina asta am învățat și eu.

Și numaidecât mă pomenesc că mă plimb cu Madam Millie în sus și-n jos pe stradă. Mai întâi conduc eu și ea se uită, apoi încearcă ea să conducă și mă uit eu. În sus și-n jos pe stradă. Cum termin de pregătit micul dejun, îl pun pe masă, spăl vasele și mătur curtea – și chiar înainte să mă duc după scrisori la cutia din stradă –, merg cu Madam Millie la lecția de șofat.

Ei, la un moment dat începe să se mai dumirească ea cum stă treaba. Apoi se dumirește de-a binelea. Și, într-o zi când venim acasă după plimbare, îmi zice cică te duc eu acasă cu mașina. Așa, pur și simplu.

Acasă? întreb eu.

Da, face ea. Acasă. N-ai mai fost acasă și nici nu ți-ai mai văzut copiii de ceva vreme, zice ea. Este?

Este, doamnă, zic. Au trecut cinci ani.

Ce păcat, face ea. Ia du-te acuma și adă-ți lucrurile. Na, a venit Crăciunul. Adă-ți lucrurile. Poți să stai toată ziua.

Pentru toată ziua nu-mi trebuie decât ce am pe mine, zic.

Bine, face ea. Bine. Păi hai suie.

Ei, face Sofia, aşa m-am obişnuit să stau lângă ea ca s-o învăţ să conducă maşina că m-am suit fără să stau pe gânduri în faţă.

Ea stătea în picioare afară din maşină şi-şi dregea glasul.

La urmă face cică Sofia, şi râde niţel, aici suntem în Sud.

Da, doamnă, zic.

Ea îşi drege glasul şi iarăşi râde. Uită-te unde stai, zice.

Stau unde am stat mereu, zic.

Tocmai asta e problema, zice ea. Ai mai văzut tu vreodată o persoană albă şi una de culoare să stea una lângă alta în maşină, dacă una n-o învaţă pe-ailantă să conducă sau nu spală maşina?

Am ieşit din maşină, am deschis portiera din spate şi m-am suit. Ea s-a pus la volan. Şi am pornit la drum, Madam Millie cu pletele fluturând pe geam.

E frumoasă zona asta, zice ea când intrăm pe drumu local din Marshall, apropiindu-ne de casa lu Odessa.

Da, doamnă, fac eu.

Apoi am intrat în curte şi toţi copiii au venit buluc la maşină. Nu le spusese nimenea că vin, aşa că habar n-aveau că cine-s eu. Decât numa ăi doi mai mari. Au sărit pe mine şi m-au luat în braţe. Apoi m-au luat în braţe şi ăi mici. Nu cred c-au băgat ei de seamă că stăteam în spate în maşină. Odessa şi Jack au apărut după ce mă dădusem jos, deci ei n-au văzut.

Stăteam toţi acolo şi ne pupam şi ne luam în braţe, iar Madam Millie se uita la noi. Pân la urmă s-a aplecat pe geam şi a zis cică Sofia, numa ziua asta o ai, atât. Vin înapoi să te iau la ora cinci. Toţi copiii trăgeau de mine să intru-n casă, aşa că am zis aşa peste umăr că da, doamnă, şi mi s-a părut c-o aud cum porneşte maşina şi pleacă.

Numa că după cinşpe minute Marion zice cică cucoana aia albă tot aici e.

Poate vrea s-aştepte să te ia înapoi, spune Jack.

I-o fi rău, zice Odessa. Tu mereu zici că ce bolnăvicioşi îs toţi.

Mă duc la maşină, zice Sofia, şi ce crezi că păţise? Păţise că ea ştia numa să meargă înainte şi la Jack şi Odessa în curte sunt prea mulţi copaci şi nu putea.

Sofia, face ea, cum se dă cu spatele?

Mă aplec la geamu maşinii şi încerc să-i arăt cum să schimbe vitezele. Da ea e fâstâcită şi toţi copiii sunt pe verandă, plus Odessa şi Jack, şi se uită la ea.

Mă duc în partea ailantă. Încerc să-i explic cu capu vârât pe geam. Ea deja schimba vitezele într-o fericire. Plus c-avea nasu roşu şi se vedea că e supărată şi înciudată.

Mă sui eu în spate şi mă aplec 'nainte, tot încercând să-i explic cum se schimbă vitezele. Nu se întâmplă nimic. La urmă maşina amuţeşte de tot. Murise motoru.

Staţi liniştită, zic, vă duce acasă Jack, soţu lu Odessa. Uite, are camioneta aici.

Oh, face ea, nu pot să mă sui într-o camionetă cu un străin de culoare.

O rog eu pe Odessa să meargă şi ea, zic. Ca să pot şi eu să stau un pic cu copiii, mă gândeam eu. Da ea face cică nu, că nici pe ea n-o cunosc.

Aşa că până la urmă am dus-o eu cu Jack acasă cu camioneta, apoi Jack m-a dus pe mine până-n oraş să fac rost de un mecanic şi la ora cinci m-am întors cu maşina lu Madam Millie înapoi la ea acasă.

Cinşpe minute am stat cu copiii mei.

Şi ea o ţine una şi bună de luni de zile că tare nerecunoscătoare mai sunt.

Năpastă ca albii ăştia nu s-a mai pomenit, zice Sofia.

Dragă Dumnezeu,

Ne-a scris Scumpi că cică are o surpriză mare şi că o să ne-o aducă acasă de Crăciun.

Oare ce-o fi? ne întrebăm noi.

Domnul crede că-i o maşină pentru el. Scumpi câştigă o grămadă de bănet acum, numa-n blănuri umblă gătită. Şi-n mătase şi saten, cu nişte pălării de aur.

În dimineaţa de Crăciun auzim noi o maşină afară. Ne uităm pe geam.

Maică măiculiţa mea, face domnu şi-şi trage pantalonii pe el.

El dă fuga la uşe. Eu mă pun la oglindă şi mă strădui să-mi arănjez cumva părul. E prea scurt ca să-l port lung şi prea lung ca să-l port scurt. Prea sârmos ca să fie cârlionţat, prea cârlionţat ca să fie sârmos. Şi aşa, de culoarea vântului turbat. Mă las păgubaşe şi mă leg cu o basma.

O aud pe Scumpi cum strigă o, Albert. *Scumpi,* face el. Îmi dau seama că se strâng în braţe. Apoi nu mai aud nimica.

Într-un suflet sunt la uşe. *Scumpi,* zic, şi întind braţele. Da până să mă dumiresc eu ce şi cum, mă pomenesc cu un tip slăbănog, dinţos şi cu nişte bretele roşii peste mine. N-apuc să mă lămuresc de unde şi cine l-a scos, că tipul mă ia în braţe.

Duduie Celie, face el. Oho, duduie Celie. Câte am auzit despre matale. Zici c-am fi prieteni vechi.

Scumpi se ţine deoparte rânjind cu toată gura.

El e Grady, zice ea. E soţul meu.

Imediat ce-i iese asta pe gură, Grady mi-e nesuferit. Nu-mi place cum arată, nu-mi plac dinţii lui, nu-mi plac hainele lui. Mi se pare că şi pute.

Toată noaptea am fost pe drum, zice ea. De, n-am avut unde opri. Da uite c-am ajuns. Se duce la Grady şi-l coprinde cu braţele, se uită la el de parc-ar fi vreun frumuşel, iar el se apleacă şi o pupă.

Trag cu ochiul către domnul. Arată de zici că s-a sfârşit lumea. Las că nici eu nu-s mai brează.

Şi ăsta-i daru meu de nuntă pentru noi, zice Scumpi. Maşina e mare, albastru închis şi scrie Packard pe ea, în faţă. Nou-nouţă, face ea. Se uită la domnul, îl ia de braţ şi-l strânge uşor. Cât stăm aici, Albert, aş vrea să înveţi să conduci. Râde. Grady conduce ca un nebun, zice ea. Am zis că precis ne prinde poliţaii.

Scumpi mă vede până la urmă şi pe mine. Vine şi mă strânge în braţe îndelung.

Suntem amândouă femei măritate de-acuma. Femei măritate. Şi cu foamea-n gât, zice ea. Ce-avem de mâncare?

Dragă Dumnezeu,

Domnu a ținut-o numa într-o băută tot Crăciunu. El cu Grady.

Eu cu Scumpi am făcut de mâncare, am stat de vorbă, am dereticat prin casă, am stat de vorbă, am arănjat pomu, am stat de vorbă, ne-am trezit dimineața, am stat de vorbă.

Ea acuma cântă prin toată țara. Toată lumea o știe pe nume. Și ea știe pe toată lumea. O știe pe Sophie Tucker, îl știe pe Duke Ellington, îi știe pe unii de care eu n-am auzit în viața mea. Și are bani. Atâția bani câștigă că n-are ce face cu ei. Și-a luat casă frumoasă în Memphis, încă o mașină. Și-a luat o sută de rochii drăguțe. Pantofi să umple o odaie. Îi cumpără lui Grady tot ce crede el că vrea.

Unde l-ai găsit? întreb eu.

La mine supt mașină, zice ea. Aia de-acasă. Am mers cu ea după ce m-a lăsat uleiu și-am omorât motoru. El mi-a reparat-o. De cum am pus ochii unu pe altu, aia a fost.

Domnul suferă din suflet, zic. De sufletu meu nu zic nimic.

Au, face ea. În sfârșit, gata cu povestea asta veche. Tu și cu Albert sunteți de-acuma ca și familia mea. Orișicum, de când mi-ai zis că te bate și că nu muncește, l-am văzut cu alți ochi. Dac-ai fi nevasta mea, zice ea, eu te-aș acoperi de sărutări și nu de scatoalce, și aș trudi din greu pentru tine.

Nu prea mai m-a bătut de când i-ai zis tu să mă lase în pace, zic. Numa așa, câte o palmă, când n-are de lucru.

E mai bine la aşternut? întreabă ea.

Ne străduim, zic. El încearcă să se joace cu năsturelu, da mi se pare că are degetele uscate. Nu prca ajungem nicăieri.

Tot fată mare eşti? întreabă ea.

Aşa cred, zic.

Dragă Dumnezeu,

Domnu cu Grady au plecat amândoi cu mașina. Scumpi m-a întrebat dacă poate să doarmă cu mine. Că cică-i era frică singură singurică în patu ei și-al lu Grady. Am vorbit noi de una, de alta. Și una-două a venit vorba de dragoste. Numa că Scumpi n-a zis dragoste. A zis o vorbă urâtă. A zis futai.

Cum a fost cu tatăl copiilor tăi? m-a întrebat ea.

Fetele aveau o cămăruță separată, la care ajungeai din casă pe un podeț din scânduri, am răspuns eu. Nimeni nu intra acolo afară de măicuța. Da odată când măicuța nu era acasă, a venit el. Mi-a zis că vrea să-i potrivesc păru. A adus foarfeca, piaptănu, peria și un scăunel. Când îl tundeam, se uita la mine cu o căutătură ciudată. Parcă avea așa ca un neastâmpăr, da eu nu mi-am dat seama de ce până nu m-a înșfăcat odată și m-a îndesat 'ntre picioarele lui.

Stăteam acolo liniștită, ascultând răsuflarea lu Scumpi.

Ei, m-a durut, am zis. Abia făcusem paișpe ani. Nici prin gând nu-mi trecea mie că bărbații au ditamai chestia acolo jos. Numa când am văzut-o și m-am speriat. Și cum crește și sfredelește.

Scumpi era așa tăcută c-am crezut c-o fi luat-o somnu.

După ce și-a făcut treaba, am continuat eu, m-a pus să-l și termin de tuns. M-am uitat pe furiș la Scumpi.

O, duduie Celie, a zis ea. Și m-a coprins cu brațele. Erau negre, fine și puțin lucioase în lumina lămpii.

M-am pus şi eu pe plâns. Şi dă-i, şi plângi. Parcă de toate mi-am amintit cum stăteam acolo culcată în braţe la Scumpi. Cum mă duruse şi ce mă zăpăcisem. Cum mă usturase cât mai stătusem să-i potrivesc păru. Cum îmi cursese sânge pe picior şi-mi mozolise ciorapii. Cum după asta el nu se mai uitase niciodată drept la mine. Sau la Nettie.

Nu plânge, Celie, a zis Scumpi. Nu plânge. A început să pupe apa care-mi curgea pe faţă.

Într-un sfârşit, am continuat eu, mama-l întreabă că ce-i cu păru care-l tot găseşte în camera fetelor, dacă el zice că nu intră niciodată acolo. Atunci el i-a spus că am eu un drăguţ. Că văzuse el pe nu ştiu care băiat că ieşea furiş pe uşa din spate. I-a zis că cică-i păru băiatului, nu al lui. Ştii şi tu că tare-i mai place ei să tundă pe toată lumea, aşa a zis.

Chiar îmi plăcea să tund, i-am spus lu Scumpi, încă de când eram de-o şchioapă. Dacă-mi ieşea ceva păr în cale, dădeam fuga după foarfecă şi tundeam şi tot tundeam la el mult şi bine. De-aia mă puneau pe mine să-l tund. Da până atuncea îl tunsesem mereu pe veranda din faţă. Ajunsesem în aşa hal că numa când apărea cu foarfeca, piaptănu şi scăunelu, mă puneam pe plâns.

I-auzi, nene, a zise Scumpi, şi eu care credeam că numa albii face grozăvii din astea.

Măicuţa mea a murit, i-am zis lui Scumpi. Soru-mea Nettie a fugit de-acasă. Domnu a venit şi m-a luat ca să am grije de odraslele lui afurisite. Niciodată nu m-a 'ntrebat nimic de mine. S-a suit pe mine şi dă-i şi fute, şi dă-i şi fute, chiar şi când eram cu capu bandajat. Pe mine nu m-a iubit niciodată nimenea.

Eu te iubesc, duduie Celie, a zis ea. Apoi s-a ridicat şi m-a pupat pe gură.

Mm, a făcut ea, de parcă s-ar fi mirat. Am pupat-o şi eu, am făcut şi eu *mm*. Şi ne-am tot pupat până n-am mai putut. Apoi ne-am atins una pe alta.

Nu mă pricep deloc, i-am zis lui Scumpi.

Nici eu nu știu mare lucru, a zis ea.

Apoi am simțit ceva tare moale și ud pe sân, ca gura unuia din pruncuții mei pierduți.

Mult timp după asta tot ca un pruncuț pierdut m-am simțit și eu.

Dragă Dumnezeu,

Grady și domnu s-au întors în zori abia ţinându-se pe picioare. Eu cu Scumpi dormeam adânc. Ea cu spatele la mine, eu ținând-o pe după talie. Cum e? Parc-aş fi dormit cu măicuța, numa că așa dormeam de rar cu ea că abia de mai țin minte. Parcă e puțin și ca atunci când dormeam cu Nettie, da cu Nettie n-a fost niciodată chiar aşa de bine. E cald şi moale ca o perină și simt cum mi se revarsă ţâţele mari ale lu Scumpi peste brațe ca niște clăbuci de săpun. Zici că-s în rai, așa mă simt, nici nu se compară cu dormitu cu domnu.

Scoal'te, scumpete, zic. Au venit acasă. Iar Scumpi se întoarce, mă strânge în braţe și se scoală din pat. Se împleticește până-n camera ailantă și se culcă în pat cu Grady. Domnu se culcă lângă mine în pat, beat, şi nici n-ajunge bine-n așternut că se și pune pe sforăit.

Mă strădui cât pot să-mi placă de Grady, chiar dacă poartă papion şi bretele roșii. Chiar dacă cheltuie banii lu Scumpi de parcă el ar munci pentru ei. Chiar dacă 'ncearcă să vorbească de parc-ar fi din nord. Memphis, Tennessee nu-i în nord, până și eu știu asta. Da un lucru nu înghit și pace, că-i spune lu Scumpi mami.

Nu-s mă-ta, ce dracu, îi zice Scumpi. Da lui nici că-i pasă.

De exemplu, când s-a dat pe lângă Scârţ şi Scumpi l-a cam înţepat pe chestia asta, el a luat-o cu aoleo, mami, știi că n-a fost cu răutate.

Şi lu Scumpi îi place de Scârţ, încearcă s-o ajute cu cântatu. Stau amândouă la Odessa acasă, în camera din faţă, cu toţi copiii grămadă în juru lor, şi cântă 'ntruna. Uneori Swain vine cu discurile lui, Harpo pregăteşte cina, iar eu cu domnul şi cu boxioru suntem cu prezenţa.

E drăguţ.

Ar trebui să cânţi în public, îi zice Scumpi lu Scârţ, pardon, lu Mary Agnes.

Nuu, face Mary Agnes. Ea crede că dacă nu cântă tare şi deşucheat ca Scumpi, n-o ascultă nimeni. Da Scumpi zice că n-are dreptate.

Da de vocile alea nostime de cântă la biserică ce zici? zice Scumpi. Şi nu-s atâtea sunete plăcute la ureche, de n-ai zice că-s scoase de oameni? De asta ce zici? Şi se pune pe scremut. Zici că vine moartea şi nici îngerii nu poa s-o ţină-n loc. Ba de fapt cre c-aşa ar face panterele, dac-ar putea să cânte.

Îţi mai spun o chestie, face Scumpi către Mary Agnes, când te-aude pe tine cântând, lumea tre să se gândească la un futai sănătos.

Vai, *duduie Scumpi,* face Mary Agnes şi se-mbujorează toată.

Ce, face Scumpi, eşti aşa de ruşinoasă de nu poţi pune laolaltă cântatu şi dansatu cu futaiu? Râde. De-aia zic ei că noi cântăm muzica dracului. La draci le place să se fută. Auzi, face ea, hai să cântăm într-o seară la Harpo. Pentru mine ar fi ca pe vremuri. Şi dacă te aduc în faţa publicului, să facă bine să te asculte respectos. Negroteii n-au maniere, da dacă rezişti o jumătate de cântec, ai tăi sunt.

Aşa să fie? zice Mary Agnes. A făcut ochii mari de încântare.

Nu ştiu dacă-mi convine mie să cânte, zice Harpo.

Cum aşa? Cântăreaţa asta de-o ai acuma numa cu curu-n biserică stă. De nu ştie lumea ce să facă, să danseze sau să jelească de îngropăciune. Plus de asta, dac-o găteşti cum

trebuie pe Mary Agnes, o să faci bani cu toptanu. Gălbioară cum e ea, cu păr sârmos şi ochii tulburi, bărbaţii o să fie-n limbă după ea. Aşa-i că zic bine, Grady, face ea.

Grady face o mutră cam nătângă. Rânjeşte.

Nimic nu-ţi scapă, mami, zice el.

Să ţii minte asta, zice Scumpi.

Dragă Dumnezeu,

Asta-i scrisoarea pe care o ţineam în mână.

Dragă Celie,

Ştiu că tu mă crezi moartă. Dar nu-s. Şi eu ţi-am scris în anii ăştia, dar Albert a zis că niciodată n-o să mai primeşti veşti de la mine şi, cum n-am primit niciun semn de la tine atâta amar de vreme, se pare că s-a ţinut de cuvânt. Acum scriu doar de Crăciun şi de Paşte, în speranţa că scrisoarea mea se va pierde printre urările de Crăciun şi de Paşte sau că, pătruns de spiritul sărbătorilor, Albert se va milostivi de noi.

Am atâtea să-ţi spun că nu ştiu, zău, cu ce să încep – şi, oricum, probabil că n-o să primeşti nici scrisoarea asta. Sunt sigură că tot Albert e singurul care ia scrisorile de la cutie.

Dar dacă totuşi asta va ajunge la tine, vreau să ştii aşa, că te iubesc şi nu sunt moartă. Şi Olivia e bine, ca şi fiul tău.

Vom veni cu toţii acasă înainte să se sfârşească anul.

Sora ta care te iubeşte, Nettie

Într-o noapte, în pat, Scumpi m-a pus să-i zic de Nettie. Că cum e? Unde e?

I-am spus cum a 'ncercat domnu să-i sucească minţile. Cum Nettie l-a refuzat, iar el a zis că Nettie tre să plece de la noi.

Un' s-a dus? mă întreabă ea.

Nu ştiu, zic. A plecat de-aici.

Şi n-ai deloc veşti de la ea? întreabă ea.

Nu, zic. În fiecare zi când domnu se întoarce de la cutia poştală, sper să primesc veşti. Da n-a venit nimica. E moartă, zic.

N-o fi cumva într-un loc cu timbre ciudate, te pomeneşti? Scumpi pare să cadă pe gânduri. Auzi, uneori când mă duc cu Albert la cutia poştală dăm de câte o scrisoare cu o grămadă de timbre ciudate. El nu zice niciodată nimica despre asta, da o pune în buzunarul de la piept. O dată l-am întrebat dacă pot să mă uit şi eu la timbre şi mi-a zis că mi-o dă mai târziu. Da nu mai mi-a dat-o.

Ştiu doar c-a plecat la oraş, zic. Pe-aici, timbrele arată a timbre. Nişte albi cu păru lung.

Hmm, face ea, pe alea parcă era o femeiuşcă albă şi grăsană. Cum e soru-ta Nettie? întreabă ea. Deşteaptă?

Da, Doamne, zic. Foc de deşteaptă. Abia de-nvăţase să vorbească şi ea citea ziarele. Socotea de n-avea treabă. Şi mai şi vorbea frumos. O scumpete. Nu s-a mai pomenit aşa scumpete de fată, zic. Mă podidesc lăcrămile.

Şi ea mă iubeşte pe mine, îi zic lu Scumpi.

E înaltă sau scundă? întreabă Scumpi. Cum îi place să se-mbrace? Când e ziua ei? Care-i culoarea ei preferată? Ştie să gătească? Să coasă? Da păru cum îl are?

Vrea să ştie totu despre Nettie.

Vorbesc atâta că-ncepe să mă lase vocea. De ce vrei să ştii atâtea despre Nettie? întreb.

Fincă, în afară de mine, e singura pe care ai mai iubit-o în viaţa ta.

Dragă Dumnezeu,

Dintr-odată Scumpi e iar la cataramă cu domnu. Şed pe trepte, se duc la Harpo. Merg amândoi la cutia poştală.

Scumpi râde de nu se mai opreşte la fiecare vorbuliţă a lui. Îşi arată dinţii, îşi arată ţâţele, nu se zgârceşte.

Eu cu Grady încercăm să ne vedem de treabă ca lumea civilizată. Da e greu. Când o aud pe Scumpi cum râde, îmi vine pe ea s-o strâng de gât şi pe domnu să-l pălmuiesc peste faţă.

Toată săptămâna sufăr. Aşa de cătrăniţi suntem şi eu, şi Grady că el se alină cu ţigarea, eu cu rugăciunea.

Sâmbătă dimineaţa, Scumpi îmi pune scrisoarea lu Nettie în poală. Cu nişte timbre cu regina Angliei, mică şi durdulie, plus nişte timbre cu alune, nuci de cocos şi arbori de cauciuc, pe care scrie Africa. Eu nu ştiu unde vine Anglia. Nu ştiu unde vine nici Africa. Deci tot nu ştiu unde e Nettie.

Ţi-a oprit scrisorile, spune Scumpi.

Nu, fac eu. O fi el rău uneori, domnu, da nu-i aşa rău.

Ha, face ea, ba chiar aşa de rău e.

Da cum să facă aşa ceva? întreb. Ştie că Nettie e tot ce am mai scump pe lumea asta.

Scumpi zice că nu ştie cum, da c-o să aflăm noi.

Lipim noi scrisoarea la loc şi o punem înapoi în buzunaru lu domnu.

El umblă cu ea în haină toată ziua. Nu suflă o vorbă de ea. Vorbește și râde ca de obicei cu Grady, Harpo și Swain și încearcă să învețe să conducă mașina lu Scumpi.

Atâta mă holbez la el că-ncep să simt așa ca niște fulgere în cap. Până să mă dumiresc ce și cum, mă pomenesc în spatele scaunului lui, cu briciu lui desfăcut în mână.

Apoi o aud pe Scumpi râzând ca de cine știe ce caraghioslâc.

Știu că eu ți-am zis că-mi trebuie ceva ca să-mi tai pielița asta de la unghie, zice ea către mine. Da Albert e un negrotei afurisit când vine vorba de briciu lui.

Domnu se uită în spate. Lasă-l jos, zice el. Vouă, la muieri, mereu vă trebuie să tăiați și să radeți te miri ce și mereu stricați briciu.

Briciu a ajuns acum la Scumpi.

Ei, oricum ăsta-i bont, zice ea. Îl ia și-l aruncă înapoi în trusa de bărbierit.

Toată ziua mă port de parc-aș fi Sofia. Bolborosesc. Mormăi în barbă. Mă împleticesc prin casă, jindui la sângele lu domnu. Îl văd în mintea mea cum moare în mii și mii de feluri. Când se lasă noaptea, nu mai pot vorbi. Când deschid gura, îmi iese numa un râgâit scurt. Scumpi le spune la toți că m-a luat febra și mă pune în pat.

Probabil că se ia, îi spune ea lu domnu. Poate-i mai bine să dormi tu în altă parte. Da ea stă cu mine toată noaptea. Nu dorm. Nu plâng. Nu fac nimic. Și mi-e frig. Curând mi se pare c-am murit.

Scumpi mă ține strâns lângă ea și din când în când vorbește cu mine.

Unu dintre lucrurile pentru care m-a urât maică-mea a fost că-mi place așa tare futaiu, zice ea. Ei niciodată nu i-a plăcut să se atingă de altcineva. Dacă voiam s-o pup, își ferea gura. Termină, Lillie, așa-mi zicea. Lillie e numele adevărat al lu Scumpi. Da-i așa o scumpete că i-au zis Scumpi.

Lu tăticu îi plăcea să-l pup și să-l iau în brațe, da ea nu suferea să ne vadă. Deci când l-am cunoscut pe Albert și-am ajuns în brațele lui, nu m-am mai dat dusă. Și tare era bine, zice ea. Știi că am trei copii cu Albert și știi și tu că e om slab, deci tre să fi fost tare bine cu el.

Și toți copiii i-am născut acasă. A venit moașa, a venit popa și câteva cucoane din alea milostive de la biserică. Taman când erau durerile mai mari de nu mai știam nici cum mă cheamă, s-au găsit ele să-mi zică să mă căiesc. Scumpi râde. N-aveam eu minte să mă căiesc. Apoi zice: ce l-am mai iubit pe Albert...

Eu nici măcar nu vreau să zic nimic. E liniște acolo unde sunt. Pace. Nu-i niciun Albert. Nicio Scumpi. Nimica.

Ultimu copil a pus capac, zice Scumpi. M-au alungat. Am plecat la Memphis, la sora nebună a lu mama. Ea e ca mine, așa zice mama. Bea, se bate, umblă-n limbă după bărbați. Ține o cârciumă la marginea drumului. Face de mâncare. Hrănește cinzeci de bărbați, fute cinzeșcinci.

Scumpi nu se mai oprește din vorbit.

Și cum dansa, zice ea. Nimeni nu dansează cum dansa Albert în tinerețe. Uneori ne bâțâiam un ceas întreg. Dup-aia cădeam lați pe undeva. Și era hazos. Albert era așa *hazos*. Mereu mă făcea să râd. Cum de nu mai are haz? întreabă ea. Cum se face că abia dacă-l mai auzi râzând? Cum se face că nu mai dansează? Doamne Dumnezeule, Celie, face ea, ce s-a întâmplat cu bărbatul pe care-l iubesc?

Nu mai spune nimic o vreme. Apoi zice că așa m-am mirat când am auzit că se-nsoară cu Annie Julia. De-atâta mirare nici n-am mai suferit. Nu mi-a venit să cred. La urma urmei, Albert știa la fel de bine ca mine că iubire mai bună ca a noastră mai rar găsești. Iubire mai bună ca a noastră nu se putea. Eu așa gândeam. Dar el e slab, zice ea. I-a spus taică-su că-s o căzătură, cum a fost și maică-mea 'naintea mea. Și frate-su zice la fel. Când Albert

a-ncercat să ne țină partea, a încasat-o. I-au zis că să nu se-nsoare cu mine și din motivu că am copii.

Păi sunt ai lui, i-am zis lu ăl bătrân.

Și el de colo: noi de un' să știm?

Biata Annie Julia, zice Scumpi. Nicio șansă n-a avut. Eram așa de rea, o desfrânată eram, Doamne. Ziceam peste tot pe unde mă duceam că ce-mi pasă mie cu cine-i însurat, eu tot îl fut. Scumpi tace o clipă. Apoi zice: Și m-am ținut de cuvânt. Atâta ne-am futut fără fereală că am făcut futaiu de rușine. Da el o futea și pe Annie Julia, zice ea, și ea n-avea cu el nici în clin, nici în mânecă, nici măcar nu-l plăcea. Familia ei a uitat de ea când a știut-o măritată. Apoi au apărut Harpo și ăilanți copii. La urmă ea s-a încurcat cu omu ăla de a împușcat-o de-a omorât-o. Albert o bătea. Copiii trăgeau de ea. Uneori mă întreb ce s-o fi gândit ea în clipa morții.

Eu știu la ce mă gândesc, îmi spun în sinea mea. La nimic. Da să fie cât cuprinde.

Am fost colegă de școală cu Annie Julia, zice Scumpi. Mamă doamne, cât era de frumușică. Neagră ca negrul cel mai negru și cu pielea de catifea. Niște ochi mari, negri, ca două luni. Și o scumpete. Drace, face Scumpi, până și mie îmi plăcea de ea. De ce i-oi fi făcut atâta rău? Îl țineam pe Albert departe de casă câte o săptămână. Ea venea și se milogea de el să-i dea bani de mâncare pentru copii.

Simt niște picături de apă pe mână.

Iar când am venit aicea, face Scumpi, tare rău m-am purtat cu tine. De parcă erai o slugă. Și asta numa pentru că te-a luat Albert de nevastă. Da eu nici măcar nu-l voiam de bărbat, zice ea. Niciodată nu l-am vrut cu adevărat pe Albert de bărbat. Voiam numa să mă aleagă, vezi tu, cum făcuse deja natura. Natura zisese ia să vă însoțiți voi doi, să dați exemplu cum tre să meargă treaba. Nu voiam să ni se pună nimeni de-a curmezișu. Numai că între noi tot ce-a fost bun a fost trupesc, probabil, zice ea. Pentru

că eu nu-l cunosc pe Albert ăsta care nu dansează, abia de râde, nu spune niciodată nimica, te bate şi-ţi ascunde scrisorile de la soru-ta Nettie. El cine-i?

Eu nu ştiu nimica, zic în sinea mea. Şi bine-mi pare.

Dragă Dumnezeu,

Acuma c-am aflat că Albert ascunde scrisorile lu Nettie, știu exact un' le ține. Le ține-n ladă. Albert pune-n ladă tot ce-i prețios pentru el. Lada o ține zăvorâtă bine, da Scumpi poa să facă rost de cheie.

Într-o noapte, când domnu era plecat cu Grady, noi două am deschis lada. Am găsit o grămadă de lenjerie a lu Scumpi, niște cărți poștale cu poze deocheate și jos de tot, sub tutunu lui, scrisorile lu Nettie. Grămezi peste grămezi. Unele umflate, altele subțiri. Unele deschise, altele nu.

Cum să facem? am întrebat-o pe Scumpi.

Simplu, a răspuns ea. Scoatem scrisorile din plicuri și lăsăm plicurile ca acum. Nu cred că se uită el prea des în colțu ăsta de ladă.

Am încins plita, am pus ibricu pe foc. Am tot ținut plicurile la abur până ce am putut înșira toate scrisorile pe masă. Apoi am pus plicurile îndărăt în ladă.

O să ți le așez eu să fie într-o ordine, a zis Scumpi.

Mda, da hai nu aici, am zis eu. Hai să mergem în cameră la tine și la Grady.

Așa că ea s-a ridicat și ne-am dus în odăița lor. Scumpi s-a așezat pe un scaun, lângă pat, cu toate scrisorile lu Nettie împrăștiate în jur, iar eu m-am suit pe pat, rezemată-n perini.

Astea-s primele, a zis Scumpi. Uite aci ștampila poștei.

Dragă Celie, *zicea prima scrisoare*,

Trebuie să te lupţi şi să scapi de Albert. Nu e om bun. După ce am plecat de la voi de-acasă pe jos, el s-a luat după mine călare. Când eram departe de nu se mai vedea deloc casa, m-a prins din urmă şi a încercat să intre în vorbă. Ştii cum face el, ce bine te ţii, duduie Nettie, şi tot aşa. Am încercat să-l ignor şi să iuţesc pasul, dar boccelele îmi atârnau greu şi soarele dogorea. După o vreme a trebuit să mă odihnesc şi atunci el s-a dat jos de pe cal şi a încercat să mă sărute şi să mă tragă în pădure.

Ei, eu m-am luptat cu el şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, l-am lovit aşa de tare că m-a lăsat în pace. Dar ştiu că s-a înfuriat. A zis că pentru ce-am făcut n-o să mai primesc niciodată veşti de la tine şi nici tu de la mine.

M-am înfuriat şi eu aşa de tare că tremuram.

În fine, m-a luat cineva cu căruţa până-n oraş. Şi aceeaşi persoană m-a îndrumat spre casa domnului reverend. Şi mare mi-a fost mirarea când mi-a deschis uşa o fetiţă cu ochii tăi şi cu mutra ta.

Cu drag, Nettie

Următoarea zicea așa:

Dragă Celie,

Mă tot gândesc că e prea curând să mă aştept la o scrisoare de la tine. Şi ştiu cât eşti de ocupată cu toţi copiii domnului. Dar mi-e tare dor de tine. Te rog să-mi scrii cum ai ocazia. Mă gândesc la tine în fiecare zi. În fiecare minut.

Corrine o cheamă pe doamna pe care ai întâlnit-o în oraş. Pe fetiţă o cheamă Olivia. Pe soţul doamnei îl cheamă Samuel. Pe băieţaş îl cheamă Adam. Sunt oameni ai bisericii şi-s tare buni cu mine. Locuiesc într-o casă drăguţă, lângă biserica unde predică Samuel, şi cu toţii dedicăm mult timp treburilor bisericeşti. Spun „cu toţii" pentru că ei mereu încearcă să mă includă şi pe mine în tot ce fac, ca să nu mă simt abandonată şi singură.

Dar Doamne, tare mi-e dor de tine, Celie. Mă gândesc cum te-ai sacrificat tu pentru mine. Te iubesc din toată inima,

Sora ta, Nettie

Următoarea zice:

Dragă Celie,

Mai am un pic și mă smintesc de-acuma. Cred că Albert s-a ținut de cuvânt și nu-ți dă scrisorile mele. Singurul om care poate ne-ar putea ajuta e taica, dar nu vreau să știe unde sunt.

L-am întrebat pe Samuel dacă poate să vă facă o vizită, ție și domnului, doar ca să vadă ce faci. Dar el spune că nu poate risca să se amestece în treburile unor oameni căsătoriți, mai ales când nu-i cunoaște. Și m-am simțit prost că a trebuit să-l rog așa ceva, că el și Corrine au fost tare buni cu mine. Dar inima mi se sfâșie. Mi se sfâșie pentru că nu pot găsi de lucru în orașul ăsta și va trebui să plec. Ce se va întâmpla cu noi după ce plec? Cum vom mai afla vreodată una de alta?

Corrine, Samuel și copiii fac parte dintr-un grup de oameni de le zice misionari, de la Societatea Misionară Americană și Africană. Au păstorit pe indienii din vest și păstoresc acum sărăcimea din oraș. Toate astea în pregătire pentru munca pentru care simt ei chemare, muncă de misionari în Africa.

Aștept cu groază despărțirea de ei pentru că-n scurta perioadă petrecută împreună au fost ca și familia mea. Adică așa cum ar fi trebuit să fie familia.

Scrie-mi, dacă poți. Uite aici niște timbre.

Cu drag, Nettie

Următoarea e umflată, e datată două luni mai târziu și spune:

Dragă Celie,

Ți-am scris câte o scrisoare aproape în fiecare zi pe vasul care m-a dus în Africa. Dar când în sfârșit am ajuns în port eram așa de dărâmată că le-am rupt în bucățele și le-am aruncat în apă. Albert tot n-o să-ți dea scrisorile de la mine, așa că la ce bun să le mai scriu. Așa gândeam când le-am rupt și ți le-am trimis pe valuri. Dar acum gândesc altfel.

Țin minte că la un moment dat ai spus că ți-e așa de rușine de viața ta încât nici cu Dumnezeu nu poți vorbi despre ea și trebuie să scrii, chit că ai așa o părere proastă despre scrisul tău. Ei bine, acum pricep și eu ce-ai vrut să spui. Și, indiferent dacă Dumnezeu citește sau nu scrisori, sunt sigură că tu vei continua să scrii. Ceea ce pentru mine e exact îndrumarea de care am nevoie. Oricum, dacă nu-ți scriu mă simt la fel de prost ca atunci când nu mă rog, parcă mă închid în mine și mă înec cu propria-mi inimă. Mă simt atât de *singură,* Celie.

Am ajuns în Africa pentru că una dintre misionarele care ar fi trebuit să meargă cu Samuel și Corrine să-i ajute cu copiii și cu înființarea unei școli s-a măritat brusc cu un bărbat care se temea s-o lase să plece și nu voia să meargă cu ea în Africa. Și uite așa s-au pomenit ei gata de

plecare, cu un bilet în plus pentru care nu se găsea niciun misionar. În același timp, eu nu reușeam să-mi găsesc de lucru nicăieri în oraș. Dar nici nu visam să plec în Africa! Nici măcar nu mi-l închipuiam ca pe un loc real, cu toate că Samuel și Corrine, ba chiar și copiii, vorbeau mereu despre el.

Domnișoara Beasley spunea că e un loc năpădit de sălbatici care umblă despuiați. Până și Corrine și Samuel gândeau așa uneori. Dar ei știu mult mai multe despre asta decât domnișoara Beasley sau decât oricare dintre ceilalți profesori ai noștri și pe lângă asta vorbesc despre toate lucrurile bune pe care le pot face pentru aceste neamuri obidite. Oameni care au nevoie de Cristos și de niște sfaturi medicale bune.

Într-o zi, eram în oraș cu Corrine și am văzut-o pe soția primarului cu slujnica ei. Soția primarului era la cumpărături – tot intra și ieșea din magazine –, iar slujnica o aștepta în stradă și-i ducea pachetele. Nu știu dacă ai văzut-o vreodată pe soția primarului. Arată ca o pisică plouată. Iar slujnica părea ultima persoană din lume care să slujească pe cineva, cu atât mai puțin pe cineva care s-arate așa.

I-am vorbit. Dar se pare că ideea de a vorbi cu mine a stânjenit-o și brusc parc-a pierit. A fost tare ciudat, Celie! O clipă îi dădeam bineţe unei femei vii. În clipa următoare, nu mai avea nimic viu în ea. Doar forma.

Toată noaptea m-am gândit la asta. Apoi Samuel și Corrine mi-au spus povestea despre cum de-o luase primarul slujnică, așa cum le ajunsese lor la urechi. Cică femeia l-ar fi atacat pe primar, iar primarul și soția lui au scos-o din închisoare ca să le muncească în casă.

De dimineață am început să pun întrebări despre Africa și să citesc toate cărțile lui Samuel și Corrine despre asta.

Știai că acum mii de ani în Africa au existat orașe mari, mai mari decât Milledgeville sau chiar decât Atlanta? Că

egiptenii, cei care au construit piramidele și i-au robit pe israeliți, erau de culoare? Că Egiptul e în Africa? Că Etiopia despre care citim în Biblie însemna toată Africa?

Ei, am citit și am tot citit până când am simțit că-mi ies ochii din cap. Am citit cum ne-au vândut pe noi africanii pentru că iubeau mai mult banii decât pe frații și surorile lor. Cum am venit în America pe corăbii. Cum am fost puși la muncă.

Nu-mi dădeam seama că eram așa de *ignorantă*, Celie. Cu puținul pe care-l știam despre mine n-ai fi umplut niciun degetar! Și când te gândești că domnișoara Beasley spunea mereu că sunt cel mai deștept copil pe care l-a avut ea ca profesoară. Dar tot îi mulțumesc pentru ceva, pentru că m-a învățat să învăț singură, citind, studiind și scriind citeț. Și pentru că a reușit cumva să păstreze vie în mine dorința de *a ști*. Așa că atunci când Corrine și Samuel m-au întrebat dacă vreau să vin cu ei și să-i ajut să construiască o școală în mijlocul Africii, am răspuns da. Dar doar dacă aveau să mă învețe tot ceea ce știu ei, ca să fiu de folos ca misionară și lor să nu le fie rușine să mă numească prietenă. Au acceptat condiția și atunci a început adevărata mea educație.

Ei s-au ținut de cuvânt. Iar eu studiez zi și noapte.

Vai, Celie, există pe lume oameni de culoare care vor ca noi să știm! Vor să creștem și să ne luminăm! Nu-s răi ca taica sau ca Albert sau vlăguiți ca măicuța. Corrine și Samuel au o căsnicie minunată. La început singura lor durere a fost că nu puteau avea copii. Dar apoi, „Dumnezeu“, cum spun ei, i-a trimis pe Olivia și pe Adam.

Am vrut să le spun că „Dumnezeu“ le-a trimis-o și pe sora și mătușa copiilor, dar nu le-am spus. Da, copiii lor trimiși de „Dumnezeu“ sunt copiii tăi, Celie. Și sunt crescuți cu dragoste, întru milostenie creștină și evlavie. Iar acum „Dumnezeu“ m-a trimis pe mine să am grijă de ei, să-i ocrotesc și să-i iubesc. Să-mi revărs asupra lor toată

dragostea pe care ţi-o port ţie. E o minune, nu-i aşa? Cu neputinţă de crezut pentru tine, desigur.

Pe de altă parte însă, dacă poţi crede că sunt în Africa, şi chiar sunt, atunci poţi crede orice.

Sora ta, Nettie

Următoarea scrisoare după asta zice așa:

Dragă Celie,

Când ne-am dus la oraș, Corrine a cumpărat stofă ca să-mi facă două rânduri de haine pentru călătorie. Una verde măslinie și cealaltă gri. Fuste lungi, cu clin, și jachete de costum, de purtat cu bluze albe de bumbac, și ghete cu șireturi. Mi-a mai cumpărat și o pălărie de paie pentru dame, cu o panglică în carouri.

Chiar dacă sunt angajată la Corrine și Samuel și am grijă de copii, nu mă simt ca o slujnică. Probabil pentru că ei mă învață pe mine, eu îi învăț pe copii și nu știi unde se termină învățatul și unde-ncepe munca – merg toate mână-n mână.

A fost greu să ne luăm la revedere de la grupul nostru de la biserică. Dar a fost și cu bucurie. Toată lumea are speranțe atât de mari pentru ceea ce se poate face în Africa. Deasupra amvonului stă scris: *Etiopia va întinde la Dumnezeu mâna ei*[1]. Cred că asta înseamnă că Etiopia e Africa. Toți etiopienii din Biblie sunt de culoare. Până acum nu mi-am dat seama, deși e limpede ca bună-ziua dacă citești Biblia și ești atent doar la cuvinte. Te păcălești din pricina desenelor din Biblie. Desenele care ilustrează

[1] Psalmii 67:32, *Biblia sau Sfânta Scriptură,* Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2008.

cuvintele. Toți oamenii sunt albi, așa că-ți închipui că toate neamurile din Biblie tot albe sunt și ele. Dar oamenii albi-*albi* trăiau în altă parte în vremurile alea. De-aia zice în Biblie că Isus Cristos avea părul ca lâna mielului. Lâna mielului nu e dreaptă, Celie. Nici măcar ondulată nu e.

Ce pot să-ți spun despre New York – sau cel puțin despre trenul care ne-a dus acolo! A trebuit să stăm în partea cu scaune a trenului, dar Celie, trenurile au și paturi! Și un restaurant! Și toalete! Paturile coboară din perete, de deasupra banchetelor, și le zice cușete. Numai albii au voie în paturi și la restaurant. Și au alte toalete decât lumea de culoare.

Pe peron, în Carolina de Sud, un alb ne-a întrebat unde ne ducem – coborâserăm din tren să luăm aer curat și să ne scuturăm hainele de mizerie și de praf. I-am zis de Africa și asta a părut să-l irite, dar să-l și amuze. Negrotei care se duc în Africa, i-a zis el nevesti-sii. Am trăit s-o văd și pe asta.

Am ajuns la New York obosiți și murdari. Dar încântați la culme! Știi, Celie, New York-ul e un oraș *minunat.* Și oamenii de culoare au aici un cartier întreg, Harlem se numește. Aici am văzut oameni de culoare în mașini așa luxoase cum nici nu-mi închipuiam că există și care locuiesc în case mai arătoase decât orice casă de alb de pe la noi. Sunt peste o sută de biserici aici! Iar noi am fost la toate. Și am umblat din congregație în congregație cu Samuel, Corrine și copiii și de mai multe ori am rămas cu gura căscată în fața generozității și bunătății sufletești a acestor oameni din Harlem. Trăiesc așa de frumos și demn, Celie. Și când aud de Africa dăruiesc de nu se mai opresc, după care iarăși dăruiesc.

Ei *iubesc* Africa. Jos pălăria, îi sar în apărare fără să șovăie. Și apropo de pălării, dacă ne-am fi dus la ei doar cu pălăriile, în ele n-ar fi încăput toate donațiile pentru inițiativa noastră. Până și copiii s-au scuturat de ultimul

bănuţ. Vă rugăm să-i daţi copiilor din Africa, ziceau. Şi toţi erau aşa frumos îmbrăcaţi, Celie. Aş fi vrut să-i poţi vedea şi tu. Acuma în Harlem e moda la băieţi cu pantaloni bufanţi, cum le zice – un soi de nădragi largi, strânşi sub genunchi –, iar la fete, cu ghirlande de flori în păr. Cu siguranţă sunt cei mai frumoşi copii din lume, iar Adam şi Olivia nu-şi puteau lua ochii de la ei.

Apoi mesele la care am fost invitaţi, mic dejun, prânz şi cină. Am pus două kile pe mine numai gustând, că eram prea emoţionată ca să mănânc cum trebuie.

Şi toată lumea are toaletă în casă, Celie. Şi lumină de gaz sau electrică!

Ei, au urmat două săptămâni în care am studiat dialectul olinka, care se vorbeşte în regiunea asta. Apoi ne-a examinat un doctor (de culoare!) şi am primit de la Societatea Misionară din New York rezerve de medicamente pentru noi şi pentru satul care ne va găzdui. Societatea e condusă de albi şi ei nu ne-au vorbit despre iubirea de Africa, ci doar despre datorie. Nu departe de satul nostru trăieşte deja altă misionară albă, care e în Africa de douăzeci de ani. Se spune că e foarte iubită de băştinaşi chiar dacă ea-i consideră o specie cu totul diferită faţă de europeni, cum le zice ea. Europenii sunt nişte albi care trăiesc într-un loc numit Europa. De-acolo au venit şi albii de pe la noi.

Ea spune că margareta africană şi margareta englezească sunt flori amândouă, dar total diferite între ele. Omul de la Societate spune că femeia are succes pentru că nu-şi „cocoloşeşte“ pupilii. Şi le vorbeşte limba. Tipul e un alb care se uită la noi ca şi cum ar fi exclus să ne descurcăm cu africanii la fel de bine ca femeia asta.

M-am cam dezumflat după vizita la Societate. Pe toţi pereţii erau poze cu albi. Un anume Speke, un anume Livingstone, un anume Daly. Sau poate Stanley? M-am uitat după vreo poză cu femeia albă, dar n-am văzut

niciuna. Şi Samuel părea cam abătut, dar apoi s-a înveselit şi ne-a adus aminte că noi avem un mare avantaj. Nu suntem albi. Nu suntem europeni. Suntem negri, cum sunt şi africanii. Iar noi şi africanii vom munci pentru acelaşi scop: progresul negrilor de pretutindeni.

Sora ta, Nettie

Dragă Celie,

Samuel e bărbat voinic. Umblă mai tot timpul îmbrăcat în negru, în afară de gulerul preoțesc alb. Și *el* e negru. Până nu-i vezi ochii, ai zice că-i posac, hain chiar, dar are cei mai blânzi și mai adânci ochi căprui. Când vorbește cu tine, te liniștește, pentru că el niciodată nu se pripește la vorbă și nu e niciodată pornit să-ți taie elanul sau să te supere. Corrine e o femeie norocoasă cu asemenea soț.

Dar să-ți povestesc de vapor! Vaporul, Malaga îi zice, era înalt cât trei etaje! Și am avut camere (cabine le zice) cu paturi. O, Celie, să stai întins în pat în mijlocul oceanului! Și oceanul! Celie, nici că-ți poți închipui atâta apă la un loc. Două săptămâni a durat să-l traversăm! Apoi am ajuns în Anglia, o țară plină de albi, unii dintre ei foarte drăguți, care au propria lor Societate Misionară și Anti-Sclavie. Bisericile din Anglia s-au arătat și ele foarte dornice să ne ajute și niște oameni albi, bărbați și femei, care arătau fix ca cei de acasă, ne-au invitat la adunările lor și în casele lor la ceai, ca să vorbim despre munca noastră. Ceea ce englezii numesc „ceai“ e, de fapt, un picnic în casă. Sendvișuri și prăjiturele din belșug și, bineînțeles, ceai fierbinte. Cu toții am folosit aceleași căni și farfurii.

Toată lumea mi-a zis că par prea tânără ca să mă fac misionară, dar Samuel le-a spus că sunt foarte zeloasă și că, în orice caz, principalele mele îndatoriri vor fi să am grijă de copii și să predau la o grupă, două de grădiniță.

În Anglia a început să-mi devină ceva mai limpede care avea să fie munca noastră, pentru că englezii au tot trimis misionari în Africa, India, China și Dumnezeu mai știe unde vreme de mai bine de o sută de ani. Și cu ce lucruri s-au întors de-acolo! Ne-am petrecut o dimineață într-unul dintre muzeele lor care gemea de giuvaiericale, mobilă, covoare de blană, săbii, haine, până și *morminte* din toate țările alea pe unde au fost ei. Din Africa au adus *mii* de vase, ulcioare, măști, cupe, coșuri, statui – și sunt așa de frumoase toate încât parcă nu-ți vine a crede că cei care le-au meșterit nu mai trăiesc. Dar englezii ne asigură că nu mai trăiesc. Chiar dacă africanii au avut odinioară o civilizație superioară celei europene (deși, bineînțeles că englezii înșiși n-ar spune asta; am aflat din scrierile unui anume J. A. Rogers), în ultimele câteva secole au cunoscut vremuri grele. „Vremuri grele" e una dintre expresiile preferate ale englezilor atunci când vorbesc despre Africa. Și e ușor de uitat că tot ei au făcut ca „vremurile grele" să fie și mai grele pentru Africa. Milioane și milioane de africani au fost prinși și vânduți ca sclavi – tu și cu mine, Celie! Și orașe întregi au fost pustiite de războaiele date pentru a prinde sclavi. Astăzi, popoarele africane – după ce i-au omorât sau vândut ca robi pe cei mai robuști dintre semenii lor – sunt măcinate de boli și înglodate în confuzie spirituală și fizică. Cred în diavol și se închină la morți. Și nu știu să scrie și să citească.

De ce ne-au vândut? Cum au putut face una ca asta? Și de ce noi continuăm să-i iubim? La asta mă gândeam în timp ce cutreieram străzile înghețate ale Londrei. Studiasem Anglia pe o hartă, atât de pură și de senină, și începusem să sper fără să vreau că se pot face multe lucruri bune pentru Africa, dacă muncești din greu și ai atitudinea potrivită. Apoi am pornit pe mare spre Africa. Am plecat din Southampton, Anglia, pe 24 iulie și am sosit în

Monrovia, Liberia pe 12 septembrie. Ne-am oprit pe drum la Lisabona, Portugalia, şi Dakar, Senegal.

Monrovia a fost ultimul loc în care ne-am aflat printre oameni cu care suntem întrucâtva obişnuiţi, fiind o ţară africană „întemeiată" de foşti sclavi care s-au întors din America să trăiască în Africa. Oare or fi avut părinţi sau bunici vânduţi chiar *din* Monrovia, mă întrebam, şi cum s-or fi simţit ei întorcându-se să cârmuiască, după ce fuseseră vânduţi ca sclavi şi se legaseră de ţara care-i cumpărase.

Celie, trebuie să mă întrerup acum. Deocamdată soarele nu dogoreşte aşa tare şi trebuie să mă pregătesc pentru orele de după-amiază şi pentru vecernie.

Aş vrea să fii aici, cu mine, sau să fiu eu cu tine.

Cu drag,
Sora ta, Nettie

Scumpa mea Celie,

Sosirea în Monrovia a fost tare ciudată după primele mele impresii despre Africa, din Senegal. Capitala Senegalului e Dakar și acolo oamenii vorbesc propria lor limbă, senegaleză cred că-i zice, plus limba franceză. În viața mea n-am văzut oameni așa negri ca ăștia, Celie. Sunt negri ca negrii ăia despre care se spune „Cutărică e mai negru decât negru, e *albastru* de negru ce e." Sunt așa de negri că lucesc, Celie dragă. Cum mai spun oamenii de pe la noi despre negrii cu adevărat negri. Dar Celie, încearcă să-ți închipui un oraș întreg plin cu oameni din ăștia lucitori, negri-albaștri, îmbrăcați în niște mantii albastre, strălucitoare, cu niște modele fantezie ca alea de pe cuverturi. Înalți, slabi, cu gâturi lungi și spate drept. Poți să-ți imaginezi toate astea, Celie? Pentru că eu mă simțeam de parcă atunci aș fi văzut negru pentru prima oară. Și Celie, să știi că e ceva magic la mijloc. Pentru că negrul e atât de negru că te orbește pur și simplu, și-apoi e strălucirea aia care chiar pare să vină de la lună, după cât e de radioasă, deși lor le lucește pielea chiar și la soare.

Dar nu prea mi-au plăcut senegalezii pe care i-am întâlnit la piață. Îi interesa numai să-și vândă marfa. Cum n-am cumpărat nimic, s-au uitat numaidecât prin noi așa cum se uită prin francezii albi care trăiesc aici. Dintr-un motiv sau altul, nu mă așteptam să văd albi în Africa, dar sunt o grămadă. Și nu toți sunt misionari.

Şi în Monrovia sunt o mulţime. Şi preşedintele, pe care-l cheamă Tubman pe numele de familie, are câţiva în cabinetul lui. În a doua seară petrecută în Monrovia am luat ceaiul la palatul prezidenţial. Seamănă foarte bine cu Casa Albă din America (unde stă preşedintele nostru), aşa zice Samuel. Preşedintele a vorbit multişor despre strădaniile lui de a dezvolta ţara şi despre problemele cu băştinaşii, care nu vor să pună umărul la construirea ţării. A fost pentru prima oară când am auzit cuvântul ăsta din gura unui negru. Ştiam că, pentru albi, toţi coloraţii sunt băştinaşi. Dar el şi-a dres glasul şi a zis că nu voise să spună altceva decât că erau „de baştină" din Liberia. N-am văzut niciun „băştinaş" din ăsta la el în cabinet. Şi niciuna dintre soţiile membrilor cabinetului nu putea fi luată drept băştinaşă. Faţă de mătăsurile şi perlele lor, Corrine şi cu mine abia dacă ne puteam considera îmbrăcate, cu atât mai puţin îmbrăcate de ocazie. Dar cred că femeile pe care le-am văzut la palat petrec mult timp gătindu-se. Şi tot nemulţumite par. Spre deosebire de profesoarele vesele pe care le-am zărit din pură întâmplare, în timp ce-şi duceau clasele pe plajă, la scăldat.

Înainte să plecăm am vizitat una dintre întinsele lor plantaţii de cacao. Numai arbori de cacao cât vezi cu ochii.

Şi sate întregi ridicate drept în mijocul câmpului. Am văzut familii obosite care se întorceau acasă de la muncă, tot cu găleţile pentru boabe de cacao în mâini (găleţi pe care le vor folosi a doua zi şi pentru gustarea de prânz), ba uneori, dacă erau femei, cu copii în spinare. Aşa obosiţi cum sunt, cântă, Celie! Cum facem şi noi acasă. De ce cântă oamenii obosiţi? am întrebat-o pe Corrine. Sunt prea obosiţi ca să facă orice altceva, mi-a răspuns ea. Unde mai pui că plantaţiile de cacao nu sunt ale lor, Celie, nici măcar ale preşedintelui Tubman nu sunt. Sunt ale unor oameni dintr-un loc numit Olanda. Cei care fac ciocolată olandeză. Şi există supraveghetori care au grijă ca oamenii

să muncească din greu şi care locuiesc în case de piatră, la marginea plantaţiilor.

Iar trebuie să mă întrerup. Toată lumea e în pat şi scriu la lumina lămpii. Dar lampa atrage atâtea gâze că o să mă mănânce de vie. Sunt plină de pişcături peste tot, chiar şi pe pielea capului şi pe tălpi.

Dar... Ţi-am spus cum a fost prima oară când am văzut ţărmul african? Parcă ceva ca un clopot mare ar fi bătut în mine, Celie dragă, şi am vibrat pur şi simplu. Corrine şi Samuel au simţit acelaşi lucru. Şi am îngenuncheat chiar acolo, pe punte, şi i-am mulţumit Domnului că ne-a îngăduit să vedem pământul după care mamele şi taţii noştri au plâns – şi au trăit şi au murit –, numai ca să-l vadă din nou.

O, Celie! Oare voi apuca vreodată să-ţi povestesc tot?

Ştiu, nici nu îndrăznesc să întreb. Ci las totul în seama Domnului.

Sora ta mereu iubitoare, Nettie

Dragă Dumnezeu,

De atâta şoc, plâns şi suflat nasu, başca pân-am priceput noi cuvintele care nu le ştiam, a durat o grămadă pân-am citit numa primele două sau trei scrisori. Până s-ajungem la aia când era deja bine mersi stabilită în Africa, s-a 'ntors domnu cu Grady.

Te descurci? m-a întrebat Scumpi.

Cum mă abţin eu să nu-l omor, am zis eu.

Nu-l omorî, a zis ea. Curând Nettie o să vină acasă. Să n-ajungă să se uite la tine cum ne uităm noi la Sofia.

Da mi-e tare greu, am zis în timp ce Scumpi îşi golea valiza şi punea scrisorile înuntru.

Şi lui Cristos i-a fost greu, a zis Scumpi. Da a reuşit. Ţine minte asta. Să nu ucizi, El aşa a zis. Nici măcar pe mine, o mai fi vrut el să adaoge. Ştia el cu ce bălălăi are de-a face.

Da domnu nu-i Cristos. Nici eu nu-s Cristos, am spus eu.

Pentru Nettie eşti cineva, a zis ea. Şi-o să-i fie ciudă dacă tu te suceşti aşa faţă de ea când ea vine acasă.

I-am auzit amândouă pe Grady şi pe domnu în bucătărie. Clincănit de vase, uşa de la frigider cum se deschide şi se închide.

Nah, cre c-o să mă simt mai bine dacă-l omor, am zis eu. Mi-e cam rău la stomac. Şi-am amorţit.

Nu, n-o să te simţi. Nimenea nu se simte mai bine c-a omorât pe careva. Simte *ceva,* da atâta.

Decât nimic, tot mai bine.
Celie, a zis ea, mai tre să te gândeşti şi la alţii, nu numa la Nettie.
Adică, am întrebat eu.
La mine, Celie, gândeşte-te un pic la mine. Duduie Celie, dacă-l omori pe Albert, o să rămân doar cu Grady. Nu mă-ndur nici să mă gândesc la una ca asta.
M-apucă râsu când mă gândesc la Grady ce dinţos e.
Înduplecă-l tu pe Albert să mă lase să dorm cu tine de-acuma cât mai stai aici, zic.
Şi-l înduplecă, ea ştie cum.

Dragă Dumnezeu,

Dormim amândouă ca două surori, eu cu Scumpi. Oricât aş vrea şi-acuma să fiu cu ea, oricât îmi place să mă uit, ţâţele tot fleşcăite-mi sunt şi năsturaşu nu se mai întărâtă. Eu ştiu că-s moartă de-a binelea. Da ea-mi zice că nu, aşa se simte omu la mânie, la supărare, când vrea să omoare pe cineva. Că să nu-mi fac griji. Se-ntăresc ele ţâţişoarele, se-ntărâtă el năsturaşu.

Mi-e drag să ne ţinem în braţe, punct, zice ea. Să ne culcuşim. Altceva nici că-mi trebe acum.

Mda, fac eu. E bine să te ţii în braţe. Să te culcuşeşti. Toate astea-s bune.

Când avem aşa răgaz ca acuma, face ea, ar trebui să facem altceva.

Adică ce? întreb.

Ei, zice ea, măsurându-mă din cap până-n picioare, haide să-ţi facem nişte pantaloni.

La ce-mi trebuie pantaloni? zic. Doar nu-s bărbat.

Nu te-mbăţoşa, face ea. Că n-ai nicio rochie să-ţi şadă şi ţie într-un fel. Şi n-ai nici modele de rochie făcute.

Ştiu şi eu, zic. Domnu n-o să-şi lase nevasta să umble-n pantaloni.

De ce nu? zice Scumpi. Tu faci toată treaba aici. E un scandal cum tragi la plug în rochie. Nu pricep şi pace cum de nu te-mpiedici în ea sau n-o prinzi în plug.

Zău? fac eu.

Zău. Și îți mai zic una, când Albert îmi făcea curte îmi puneam patalonii lui. Și o dată și-a pus și el rochia mea.

Ba n-are cum.

Ba are. Avea un haz nebun pe-atunci. Nu ca acum. Și îi plăcea mult să mă vadă-n pantaloni. Cum ai arăta la taur un steag roșu.

Câh, fac eu. Parcă și vedeam momentu și nu-mi convenea deloc.

Ei, știi și tu cum e bărbații, zice Scumpi.

Da din ce să-i croim, zic.

Tre să facem rost de o uniformă militară, zice Scumpi. Să exersăm. E material bun și trainic și e gratis.

Jack, zic. Soțu lu Odessa.

Bine, zice ea. Și în fiecare zi o să citim scrisorile lu Nettie și o să coasem.

Să iau acu-n mână în loc de brici, zic în sinea mea.

Ea nu mai zice nimica, vine numa la mine și mă ia în brațe.

Dragă Dumnezeu,

Acuma că știu că Nettie trăiește, parcă umblu mai țanțoșă. Când o să vină ea acasă o să stăm aici, îmi zic în sinea mea. Eu cu ea și cei doi copii ai noștri. Oare cum or arăta, mă întreb. Da mi-e greu să mă gândesc la ei. Mi-e rușine. Mai mult cu rușine mă gândesc decât cu dragoste, drept să spun. Da oare le-o fi bine? Or avea glagore la cap și-așa mai departe?

Scumpi zice că de la incest faci copii nătângi. Incestu e lucru diavolului.

Da eu mă gândesc la Nettie.

Aici e tare cald, Celie, scrie ea. Mai cald ca-n iulie. Mai cald ca-n august și iulie. Cald ca atunci când faci de mâncare pe o plită mare, într-o bucătărie mică, în august și-n iulie. Cald.

Dragă Celie,

Ne-a întâmpinat la vapor un african din satul în care ne vom instala. Îl cheamă Joseph pe numele creștinesc. E scund și gras, cu niște mâini care par total lipsite de oase. Când am dat mâna cu el, mi s-a părut că-i ceva moale și umed care pică, și mai c-am dat să i-o prind. Rupe puțină engleză, engleză pidgin[1], cum i se zice. E foarte diferită de

---

[1] Limbă de contact întrebuințată ca mijloc de comunicare între grupe vorbitoare de limbi diferite, formă simplificată de vorbire a unei limbi (n. red.).

engleza așa cum o vorbim noi, dar familiară în oarecare măsură. El ne-a ajutat să descărcăm lucrurile de pe vapor în bărcile cu care au venit să ne ia. Bărcile astea sunt, de fapt, niște canoe scobite, așa cum aveau indienii, le știi din poze. Am umplut trei cu lucrurile noastre, în cea de-a patra am pus bunurile medicale și cele de școală.

Pe barcă ne-am delectat cu cântecele barcagiilor noștri, care s-au întrecut în vâslit până la țărm. S-au sinchisit prea puțin de noi sau de lucrurile noastre. Când am ajuns la mal, nu s-au obosit să ne ajute să coborâm din barcă, ba chiar au lăsat parte din provizii în apă. Imediat ce i-au smuls bietului Samuel, prin intimidare, un bacșiș care i s-a părut prea mare lui Joseph, s-au întors chiuind către alt grup de persoane care aștepta pe țărm să fie dus la vapor.

Portul e cochet, dar apa nu e destul de adâncă pentru vapoarele mari. Așa că e o afacere înfloritoare pentru barcagii în sezonul când circulă vapoarele. Barcagiii ăștia erau toți mult mai voinici și mai vânjoși decât Joseph, dar absolut toți, inclusiv Joseph, au pielea maro închis, ciocolatie. Nu neagră, ca senegalezii. Și Celie, cu toții au cei mai sănătoși, mai curați și mai albi dinți! M-am gândit mult la dinți pe drum încoace pentru că m-au durut aproape fără întrerupere. Știi ce măsele stricate am în spate. Iar în Anglia am rămas uluită de dinții englezilor. În general îi au strâmbi rău și negri de stricați ce sunt. M-am întrebat dacă nu cumva o fi de vină apa englezească. Dar dinții africanilor îmi amintesc de cei ai cailor, perfect formați, drepți și puternici.

„Piața" portului e cât prăvălia cu articole de fierărie din oraș. Găsești în ea tarabe cu pânzeturi, felinare de vânt și ulei, plase contra țânțarilor, paturi pliante, hamace, topoare, sape, macete și alte unelte. Afacerea e ținută de un alb, dar unele tarabe cu mărfuri sunt închiriate africanilor. Joseph ne-a arătat ce trebuie să cumpărăm.

Un vas mare de fier în care să fierbem apă și să ne fierbem hainele, un lighean de zinc. Plase împotriva țânțarilor. Cuie. Ciocan, fierăstrău și târnăcop. Ulei și lămpi.

Cum n-ai unde dormi în port, Joseph a tocmit niște hamali dintre bărbații tineri care pierdeau vremea prin piață și am plecat imediat spre tribul olinka, patru zile de mers prin pădure. Junglă, cum i-ai spune tu. Sau poate nu. Știi ce e jungla? Ei bine, copaci, copaci și pe deasupra alți copaci. Înalți. Atât de înalți că par construiți. Și liane. Și ferigi. Și animăluțe. Broaște. Joseph zice c-ar fi și șerpi. Dar din ăștia n-am văzut, slavă Domnului, doar niște șopârle gheboase mari cât un braț, pe care oamenii din părțile locului le prind și le mănâncă.

Se dau în vânt după carne. Toți oamenii din satul ăsta. Uneori, dacă altfel nu-i poți urni, te-apuci să le zici de carne, poate să le și dai o bucățică mai gustoasă pe care o ai la tine din întâmplare sau, dacă ai vreo treabă importantă cu ei, le zici de grătar. Da, grătar. Îmi aduc aminte de cei de-acasă!

Ei bine, am ajuns. Am zis că nu mai scap în veci de cârceii din șolduri după ce-am fost purtată tot drumul într-un hamac. Toată lumea din sat s-a adunat în jurul nostru. Au ieșit din niște colibe mici, rotunde, acoperite cu ceea ce am crezut eu c-ar fi paie, dar de fapt sunt un fel de frunze care cresc peste tot. Ei le culeg, le usucă și le așază unele peste altele, așa încât ploaia să nu poată pătrunde prin acoperiș. Asta-i treaba femeilor. Bărbații înfig țărușii pentru colibe și uneori mai ajută și la înălțarea pereților cu mâl și pietre de pârâu.

N-am mai văzut fețe așa curioase ca ale sătenilor care s-au strâns în jurul nostru. La început s-au uitat doar. Apoi, una sau două femei ne-au pipăit rochiile, mie și lui Corrine. Rochia mea era așa murdară la poale după ce o târâsem pe jos trei nopți la rând, când gătisem la focul de tabără, că mi s-a făcut rușine. Dar m-am uitat apoi la

rochiile lor. Majoritatea arătau de parcă s-ar fi încurat porcii cu ele prin curte. Și nu sunt alese pe măsură. După asta au trecut mai sus – până atunci, nimeni nu scosese nicio vorbă – și ne-au atins pe păr. După care s-au uitat în jos, la pantofi. Noi ne-am uitat la Joseph. Atunci el ne-a spus că se comportă așa pentru că misionarii de dinaintea noastră fuseseră albi și invers. Bărbații fuseseră în port, unii dintre ei, și-l văzuseră pe comerciantul alb, așa că știau că albii se pot ocupa și cu altceva. Dar femeile nu fuseseră niciodată în port și nu văzuseră alți albi în afară de misionarul pe care-l îngropaseră în urmă cu un an.

Samuel a întrebat dacă o văzuseră pe misionara albă care trăia la vreo treizeci de kilometri de ei și el a zis că nu. În junglă, treizeci de kilometri e un drum foarte lung. Bărbații pleacă să vâneze chiar și la cincisprezece kilometri de sat, dar femeile se țin lângă colibe și pământ.

Apoi, una dintre femei a întrebat ceva. Noi ne-am uitat către Joseph. El ne-a spus că femeia voia să știe ai cui erau copiii, ai mei, ai lui Corrine sau și ai ei, și ai mei. Joseph a spus că sunt ai lui Corrine. Femeia ne-a cântărit pe amândouă din ochi și a mai spus ceva. Ne-am uitat la Joseph. El ne-a spus că femeia zisese că amândoi seamănă cu mine. Am râs cu toții politicos.

Apoi, altă femeie a pus o întrebare. Voia să știe dacă și eu eram tot soția lui Samuel.

Joseph a spus că nu, că sunt și eu misionară la fel ca Samuel și Corrine. Apoi cineva a spus că ei nu credeau că misionarii pot avea copii. Și altcineva a spus că nici prin gând nu i-ar fi trecut că misionarii pot fi negri. Apoi cineva a spus că taman așa visase, și asta chiar în noaptea din ajun, că misionarii cei noi aveau să fie negri și doi aveau să fie femei.

Se stârnise deja forfotă mare. De după fuste de mame și peste umeri de surori mai mari începuseră să răsară căpșoare. Iar sătenii, să fi fost vreo trei sute, ne-au

luat aproape pe sus și ne-au dus într-un loc fără pereți, dar cu acoperiș de frunze, unde ne-am așezat cu toții pe pământ, bărbații în față, femeile și copiii în spate. Apoi niște bărbați tare bătrâni, care arătau ca moșnegii noștri de la biserică, au început să șușotească zgomotos între ei – în pantalonii lor largi ca niște saci și jachetele lucioase, care nu le veneau pe măsură: Misionarii negri beau vin de palmier?

Corrine s-a uitat la Samuel și Samuel la Corrine. Dar eu cu copiii deja beam, pentru că cineva ne pusese în mâini micile cupe pământii de lut și eram prea agitați ca să nu sorbim din ele.

Am ajuns acolo pe la ora patru și am stat sub acoperișul de frunze până la nouă. Acolo am luat și prima masă, o tocană cu pui și arahide (alune), pe care am mâncat-o cu mâna. Dar mai mult am ascultat cântece și ne-am uitat la dansuri care au stârnit la praf cu duiumul.

Ceremonia de bun venit a fost în mare parte dedicată frunzei-acoperișului, iar Joseph ne traducea în timp ce unul dintre săteni ne spunea povestea ei. Oamenii din satul ăsta cred că ei au trăit mereu exact pe locul unde se află acum satul lor. Și că locul a fost bun cu ei. Au câmpuri plantate cu manioc, care dau recolte uriașe. Cu arahidele, la fel. Cultivă igname, bumbac și mei. Multe și mărunte. Dar la un moment dat, cu multă vreme în urmă, unul dintre săteni a vrut să cultive mai mult pământ decât i se cuvenea. Voia recolte mai bogate, ca să vândă ce prisosea albilor de pe coastă. Cum la vremea aceea el era căpetenia satului, și-a însușit treptat bucăți tot mai mari din pământul obștesc și și-a luat tot mai multe neveste care să-l lucreze. Cum devenea tot mai lacom, a ajuns să cultive și pământul pe care creștea frunza-acoperișului. Până și nevestele lui s-au mâhnit din pricina asta și au încercat să se plângă, dar cum erau femei leneșe, nimeni nu le-a luat în seamă. Nimeni nu ținea minte să fi existat

vremuri în care frunza-acoperișului să nu crească mai mult decât abundent. Dar în cele din urmă, căpetenia cea lacomă a luat în stăpânire atâta pământ încât a stârnit până și nemulțumirea bătrânilor satului. Așa că i-a cumpărat – cu topoare, stofe și oale căpătate de la negustorii de pe coastă.

Însă apoi, în sezonul ploios, s-a abătut peste sat o furtună mare care a distrus toate acoperișurile colibelor din sat, iar oamenii au descoperit cu groază că nu se mai găsea nici fir de frunza-acoperișului. Acolo unde frunza rodise din belșug încă din negura vremilor, creștea acum manioc. Mei. Arahide.

Timp de șase luni, cerurile și vânturile i-au năpăstuit pe sătenii din neamul olinka. Sulițele ploii le ciuruiau pereții de pământ. Vântul era atât de crunt că le spulbera piatră din ziduri în oale. Apoi din cer au început să cadă niște pietre reci ca boabele de mei, lovind în toată lumea, bărbați, femei și copii deopotrivă, și îmbolnăvindu-i de fierbințeală. Mai întâi au căzut bolnavi copiii, apoi părinții lor. La scurt timp, satul era muribund. La sfârșitul sezonului ploios, jumătate din sat pierise.

Oamenii s-au rugat la zeii lor și au așteptat cu nerăbdare să se schimbe anotimpurile. Imediat ce ploaia a contenit, au dat fuga la straturile de frunza-acoperișului de odinioară și au căutat vechile rădăcini. Dar, din belșugul care crecuse mereu acolo, rămăseseră doar câteva zeci. Abia după cinci ani, frunza a început să crească iar puzderie. În acei cinci ani au murit și mai mulți săteni. Mulți au plecat și nu s-au mai întors niciodată. Mulți au fost mâncați de animale. Mulți, foarte mulți s-au îmbolnăvit. Căpetenia a primit îndărăt toate uneltele cumpărate din prăvălii și a fost alungată din sat pentru totdeauna. Nevestele lui au fost date altor bărbați.

În ziua când toate colibele au căpătat iar acoperișuri din frunze, sătenii au sărbătorit cântând, dansând și spunând

povestea frunzei-acoperişului. Frunza a devenit obiectul adoraţiei lor.

Când povestea s-a terminat şi m-am uitat peste capetele copiilor, am văzut venind încet spre noi ceva uriaş, brun şi ţepos, cât o cameră de mare, cu o duzină de picioare păşind încet şi cu grijă dedesubt. Când a ajuns la bolta noastră, ne-a fost prezentat. Era acoperişul nostru.

În timp ce se apropia, oamenii se prosternau.

Misionarul alb de dinaintea dumneavoastră nu ne lăsa să ţinem ceremonia, a spus Joseph. Dar celor din neamul olinka le place mult. Ştim că frunza-acoperişului nu e Isus Cristos, dar oare, în felul ei modest, n-o fi Dumnezeu?

Deci iată-ne, Celie dragă, faţă în faţă cu Dumnezeul neamului olinka. Şi crede-mă, Celie, eram aşa de obosită, de somnoroasă, de sătulă de tocana cu pui şi arahide şi-mi zbârnâiau urechile de-atâta cântec încât tot ce spunea Joseph mi se părea cât se poate de întemeiat.

Mă întreb ce-o să zici tu de toate astea.

Îţi trimit dragostea mea,

Sora ta, Nettie

Dragă Celie,

N-am mai avut timp să scriu de-un car de vreme. Dar eu întotdeauna, indiferent ce-aş face, îţi scriu ţie. Dragă Celie, spun în mintea mea în toiul vecerniei, în creierii nopţii, în timp ce gătesc, scumpa şi draga mea Celie. Şi-mi închipui că tu chiar primeşti scrisorile mele şi că-mi răspunzi: Dragă Nettie, uite aşa e viaţa mea.

Ne trezim la cinci dimineaţa ca să luăm un mic dejun uşor, cu terci de mei şi fructe, apoi urmează cursurile de dimineaţă. Îi învăţăm pe copii engleză, să scrie şi să citească, istorie, geografie, aritmetică şi poveştile din Biblie. La ora unsprezece facem pauză pentru prânz şi pentru îndatoririle casnice. Între unu şi patru e prea cald ca să te poţi mişca, aşa că unele mame stau la umbra colibelor şi cos. La ora patru începem orele cu copiii mai mari, iar seara ne ocupăm de adulţi. Unii dintre copiii mai mari sunt obişnuiţi să meargă la şcoala misiunii, dar cei mici nu sunt. Se întâmplă uneori să-i aducă mamele târâş, ţipând şi zvârcolindu-se. Sunt băieţi toţi. Olivia e singura fată.

Olinka nu cred că fetele trebuie să se educe. Când am întrebat o mamă de ce gândeşte aşa, a răspuns: O fată nu e nimic prin ea însăşi, devine cineva doar lângă bărbatul ei.

Ce poate să devină? am întrebat eu.

Păi cum, mama copiilor lui, a răspuns ea.

Dar eu nu sunt mama copiilor nimănui, am spus eu, şi totuşi sunt ceva.

Nu ești cine știe ce, a răspuns ea. Ești calul de povară al misionarilor.

E adevărat că aici trudesc cum nici nu visam vreodată că voi putea trudi, că mătur toată școala și fac curat după slujbă, dar nu mă simt ca un cal de povară. Am rămas surprinsă de lumina în care mă vedea femeia asta, Catherine pe numele ei de creștină.

Femeia are o fetiță, Tashi, care se joacă după școală cu Olivia. Adam e singurul băiat de la școală care vorbește cu Olivia. Nu că ceilalți ar fi răi cu ea, doar că – știu și eu cum să explic? Cum ea se află în locul unde ei fac chestii „de băieți", nici n-o văd. Dar să nu te temi nicio clipă. Celie, Olivia e la fel de încăpățânată și vede lucrurile la fel de limpede ca tine și e mai deșteaptă ca ei toți la un loc, cu tot cu Adam.

Tashi de ce nu poate veni la școală? m-a întrebat ea. Când i-am spus că neamul olinka nu crede în educația fetelor, mi-a răspuns într-o clipită că parc-ar fi albii noștri de-acasă care nu vor ca negrii să învețe carte.

O, e isteață foc, Celie. La sfârșitul zilei, când Tashi scapă de numeroasele treburi la care o pune maică-sa, se ascunde împreună cu Olivia la mine în colibă, iar Olivia îi împărtășește tot ce a învățat. În momentul ăsta, pentru Olivia, Africa toată înseamnă Tashi. Africa cea la care sperase și pentru care străbătuse voioasă oceanul. Cu toate celelalte îi e greu.

Cu insectele, de pildă. Nu știu de ce, la ea pișcăturile se transformă în niște răni adânci, mustind de puroi, și doarme foarte prost noaptea pentru că o sperie zgomotele junglei. Și durează mult până să se obișnuiască cu mâncarea care, deși hrănitoare, e pregătită cum se nimerește. Femeile din sat ne gătesc cu rândul și nu toate sunt la fel de curate și de conștiincioase. Oliviei i se face rău de la mâncarea pregătită de oricare dintre nevestele căpeteniei. Samuel e de părere că ar putea fi de la apa pe care

o folosesc femeile, provenită de la un izvor separat care rămâne limpede chiar și în sezonul secetos. Dar noi, ceilalți, nu suferim în niciun fel. S-ar zice că Olivia se teme de mâncarea nevestelor cu pricina pentru că toate par tare nefericite și muncesc pe brânci. De cum o văd, ele se-apucă să-i vorbească de ziua când va deveni sora/soția lor mai mică. E doar o glumă și Olivia le e dragă, dar tare-aș vrea să nu mai glumească așa. Chiar dacă sunt nefericite și trag din greu ca niște catâri, pentru ele tot e o onoare să fii nevastă de căpetenie. El își plimbă toată ziua burta de colo până colo, sporovăind și bând vin cu vraciul.

De ce spun ele că o s-ajung nevastă de căpetenie? mă întreabă Olivia.

Mai sus de-atât nu le duce mintea, îi spun eu.

El e gras și lucios, cu niște dinți albi perfecți. Ea zice că-l visează urât.

O să crești mare și o să devii o femeie creștină puternică, îi spun. Cineva care-și ajută semenii să meargă înainte. O să te faci profesoară sau asistentă medicală. O să călătorești. O să cunoști mulți oameni mult mai importanți decât căpetenia.

Dar Tashi? vrea să știe ea.

Da, și Tashi, îi răspund eu.

Azi dimineață Corrine mi-a spus așa: Nettie, ca să risipim orice confuzie din mințile acestor oameni, cred că ar trebui să ne vorbim între noi cu „frate" și „soră" tot timpul. Se pare că unii sunt așa grei de cap că tot nu pricep că tu nu ești tot nevasta lui Samuel. Nu-mi place chestia asta.

Am observat o schimbare la Corrine aproape imediat ce am ajuns aici. Nu e bolnavă. E tot harnică, așa cum o știam. A rămas blândă și senină. Dar uneori simt că firea îi e pusă la încercare și că ceva îi muncește cugetul.

Foarte bine, am zis. Mă bucur că ai adus vorba.

Și să nu-i lași pe copii să-ți spună „mama Nettie", nici măcar în joacă, a zis ea.

Asta nu prea mi-a convenit, dar n-am spus nimic. Într-adevăr, copiii îmi spun uneori „mama Nettie" pentru că mă tot țin de capul lor. Dar niciodată nu încerc să-i iau locul lui Corrine.

Și încă ceva, a mai zis ea. Cred că ar fi bine să încercăm să nu ne mai împrumutăm haine între noi.

Mă rog, ea nu a împrumutat nimic de la mine pentru că nu prea am lucruri. Dar eu împrumut mereu de la ea.

Te simți bine? am întrebat-o.

Ea a zis că da.

Aș vrea să-mi vezi și tu coliba, Celie. Tare-mi *place*. Spre deosebire de școală, care e pătrată, și de biserică, unde n-avem pereți – cel puțin în sezonul uscat –, coliba mea e rotundă, are pereți și un acoperiș rotund, din frunze. În mijloc e spațioasă cam cât să faci douăzeci de pași și mi se potrivește mănușă. Pe pereții de pământ am agățat farfuriile, covorașele și ștergarele tribale primite de la olinka. Cei din neamul olinka sunt renumiți pentru țesăturile frumoase de bumbac lucrate manual și vopsite cu coacăze, argilă, indigo și scoarță de copac. Apoi, în mijloc vine aragazul meu de voiaj cu parafină și, într-o parte, patul pliant acoperit cu plasă împotriva țânțarilor – mai că seamănă cu un pat de mireasă. Mai am și o măsuță de lucru la care-ți scriu ție, o lampă și un scăunel. Niște rogojini minunate pe podea. Totul e colorat, cald și primitor. Tot ce-mi mai doresc acum e o fereastră! Niciuna dintre colibele din sat nu are ferestre, iar când le-am pomenit femeilor de ferestre, au râs cu poftă. Se pare că, din cauza sezonului ploios, ideea de a avea fereastră e caraghioasă. Dar eu sunt hotărâtă să-mi fac una, chiar dac-o să am în fiecare zi o baltă pe podea.

Aș da orice pentru o poză cu tine, Celie. Am în cufăr poze primite de la societățile misionare din Anglia și America. Poze cu Cristos, apostolii, Maria, crucificarea. Speke,

Livingstone, Stanley, Schweitzer. Poate că într-o zi o să le atârn, dar când le-am încercat o dată pe pereții mei îmbrăcați în pânză și covorașe, m-am simțit atât de mică și de nefericită că le-am dat imediat jos. Până și poza cu Cristos, care altfel arată bine oriunde, pare ciudată aici. Sigur că am atârnat toate pozele astea la școală și multe poze cu Cristos în biserică, în spatele altarului. Cred că e suficient, deși Samuel și Corrine au și în colibă la ei poze și relicve (cruci).

Sora ta, Nettie

Dragă Celie,

Tatăl și mama lui Tashi tocmai au trecut pe-aici. Sunt supărați că ea petrece atâta timp cu Olivia. Cică fata s-a schimbat, e tăcută și prea cade mereu pe gânduri, ei așa zic. Se transformă în altcineva. Pe chipul ei începe să se întrevadă spiritul uneia dintre mătușile ei, care fusese vândută negustorului pentru că nu se mai potrivea cu viața din sat. Respectiva mătușă refuzase să se mărite cu bărbatul ales pentru ea. Refuzase să se încline în fața căpeteniei. Nu făcea nimic decât să șadă, să spargă nuci de cola între dinți și să chicotească.

Voiau să știe ce făceau Olivia și Tashi la mine în colibă în timp ce toate celelalte fetițe erau ocupate să-și ajute mamele.

Tashi e leneșă acasă? am întrebat eu.

Tatăl s-a uitat la mamă. Nu, dimpotrivă, a răspuns ea, Tashi e mai harnică decât cele mai multe fete de vârsta ei. Și-și termină treaba mai repede. Dar asta doar pentru că vrea să-și petreacă după-amiezele cu Olivia. Învață tot ce-i arăt de parcă ar ști deja, a mai spus mama, dar nu prea pune suflet în ce învață.

Mama părea speriată și confuză. Tatăl părea furios.

Aha, mi-am zis în sinea mea, Tashi știe că deprinde un mod de viață care nu va fi niciodată al ei. Dar n-am spus-o cu voce tare.

Lumea se schimbă, am spus. Nu mai e o lume doar pentru băieți și bărbați.

Noi ne respectăm femeile, a spus tatăl. Niciodată nu le-am lăsa să umble hai-hui prin lume, ca femeile americane. Întotdeauna se găsește câte cineva care să aibă grijă de o femeie olinka. Un tată. Un unchi. Un frate sau nepot. Să nu-ți fie cu supărare, soră Nettie, dar nouă aicea ne e milă de femeile ca dumneata care au nimerit, nu se știe de unde, într-o lume străină în care trebuie să lupte singure, fiecare pentru ea.

I-auzi, mi-am zis în sinea mea, deci sunt obiectul milei și al dispretului, atât pentru bărbați, cât și pentru femei.

Mai mult decât atât, a mai spus tatăl lui Tashi, nu suntem niște proști. Înțelegem că există pe lume locuri unde femeile trăiesc altfel decât ale noastre, dar noi nu suntem de acord să ne creștem copiii așa.

Dar viața se schimbă chiar și pentru olinka, am zis. Suntem noi aici.

El a scuipat pe jos. Cine sunteți voi? Trei adulți și doi copii. În sezonul ploios, probabil că unii o să și muriți. Ăștia ca voi nu rezistă prea mult la clima noastră. Dacă nu muriți, boala o să vă șubrezească. O, da. Am mai fumat noi din astea. Voi, creștinii, veniți încoace, vă căzniți să ne schimbați, apoi vă îmbolnăviți și plecați îndărăt în Anglia sau de unde oți fi venit. Rămâne doar negustorul de pe coastă, dar nici el nu e același alb de la un an la altul. Știm asta pentru că-i trimitem femei.

Tashi e foarte inteligentă, am zis. S-ar putea face profesoară. Sau asistentă medicală. Să ajute lumea din sat.

Aici nu se cade ca o femeie să facă lucrurile astea, a zis el.

Atunci noi ar trebui să plecăm. Eu și sora Corrine, am răspuns.

Nu, nu, a zis el.

Să-i învățăm carte doar pe băieți? am întrebat.

Da, a zis el, de parcă întrebarea mea fusese un mod de a-i da dreptate.

Bărbaţii de aici au un mod de a vorbi cu femeile care-mi aminteşte prea tare de taica. Ascultă doar atât cât le trebuie ca să dea ordine. Dacă vorbeşte vreo femeie, nici măcar nu se uită la ea. Se uită în pământ, cu capetele plecate. Nici femeile nu „privesc în faţă bărbaţii“, cum se spune aici. Să „priveşti un bărbat în faţă“ e un lucru neobrăzat. Mai bine se uită la picioarele sau la genunchii lor. Dar tocmai eu să comentez? Repet, aşa ne purtam şi noi când era taica prin preajmă.

Data viitoare când Tashi apare la tine la poartă, s-o trimiţi imediat acasă, a spus tatăl. Apoi a zâmbit. Olivia voastră poate veni în vizită pe la ea, să înveţe care-i rostul femeilor.

Am zâmbit şi eu. Olivia trebuie să înveţe să se iniţieze într-ale vieţii cu orice ocazie, m-am gândit. Oferta lui e şansa perfectă.

Cu bine până data viitoare, dragă Celie, de la o femeie marginalizată, vrednică de milă, care riscă să-şi piardă viaţa în sezonul ploios.

Sora ta care te iubeşte, Nettie

Dragă Celie,

La început a fost un zvon de mişcare prin pădure, abia dacă-l auzeai. Ca un bâzâit slab. Apoi ciocănit de topor şi târşâit. Urmat în unele zile de miros de fum. Acum însă, după două luni, timp în care am fost bolnavi când eu, când copiii, când Corrine, nici nu mai auzi altceva în afară de ciocănit, hârşâit şi târşâit. Şi în fiecare zi se simte miros de fum.

Astăzi, unul dintre băieţii din clasa mea de după-amiază a dat buzna strigând: Se apropie drumul! Se apropie drumul! Fusese la vânătoare în pădure cu tatăl lui şi-l văzuse.

În ultima vreme, sătenii se adună zi de zi la marginea satului, lângă câmpurile de manioc, şi se uită cum se lucrează la drum. Şi, privindu-i, unii pe scăunele, alţii pe vine, toţi mestecând nuci de cola şi desenând în praf, simt un val mare de dragoste faţă de ei. Pentru că niciodată nu se duc cu mâna goală la muncitorii de la drumuri. O, în niciun caz. În fiecare zi de când a început să se apropie drumul i-au îndesat pe muncitori cu carne de capră, terci de mei, mâncare de igname şi de manioc, nuci de cola şi vin de palmier. În fiecare zi se ţine un fel de picnic şi cred că s-au legat multe prietenii, chiar dacă muncitorii de la drumuri sunt din alt trib, unul dinspre nord, mai aproape de coastă, şi limba lor e întrucâtva diferită. În orice caz, eu n-o înţeleg, dar olinka par s-o înţeleagă. Dar ei sunt

isteţi în multe împrejurări şi înţeleg foarte repede când apare ceva nou.

E greu de crezut că suntem aici de cinci ani. Timpul curge anevoie, dar trece repede. Adam şi Olivia aproape că m-au ajuns la înălţime şi se descurcă de minune la şcoală. Adam are o înclinaţie deosebită pentru cifre şi Samuel se teme că în curând n-o să mai aibă ce să-l înveţe la capitolul ăsta, după ce-şi va fi consumat întregul bagaj de cunoştinţe.

În Anglia am cunoscut misionari care-şi trimiseseră copiii acasă atunci când educaţia în junglă nu mai putea continua. Dar e greu de imaginat cum ar fi viaţa noastră aici fără copii. Ei se dau în vânt după viaţa liberă din sat şi le place să stea în colibe. Sunt încântaţi de priceperea bărbaţilor la vânătoare şi de autonomia femeilor pe câmp. Oricât aş fi de dărâmată, şi uneori chiar că sunt la pământ, o îmbrăţişare de la Olivia sau de la Adam mă repune măcar pe linia de plutire. Deşi nu mai sunt la fel de apropiată de mama lor ca pe vremuri, mă simt mai mult ca oricând mătuşa lor. Şi semănăm toţi trei între noi tot mai mult pe zi ce trece.

Acum o lună, Corrine mi-a cerut să nu-l chem pe Samuel la mine în colibă decât în prezenţa ei. A zis că sătenii ar putea interpreta greşit altfel. Chiar a fost o grea lovitură pentru mine, pentru că ţin mult la compania lui. Cum Corrine nu mă vizitează aproape niciodată, nu prea am pe nimeni cu care să pot vorbi pur şi simplu prieteneşte. Dar copiii continuă să treacă pe la mine, ba chiar dorm uneori peste noapte, când părinţii lor vor să rămână singuri. Ce-mi plac momentele astea. Prăjim arahide pe aragazul meu, stăm pe jos şi ne uităm pe hărţile tuturor ţărilor lumii. Uneori vine şi Tashi, care ne spune poveşti îndrăgite de copiii olinka. Eu le încurajez, pe ea şi pe Olivia, să le pună pe hârtie în olinka şi în engleză. E un exerciţiu util pentru ele. Oliviei i se pare că poveştile ei nu sunt deloc

interesante, față de cele ale lui Tashi. Într-o zi a început să spună o poveste cu „unchiul Remus"[1] doar ca să descopere că Tashi o știa în varianta originală! I-a căzut fețișoara de tot. Dar am început apoi o discuție despre cum au ajuns poveștile neamului lui Tashi în America, ceea ce a fost fascinant pentru Tashi. A plâns când Olivia i-a povestit ce pătimise bunica ei ca sclavă.

Însă nimeni altcineva din sat nu vrea s-audă de sclavie. Ei nu-și asumă absolut nicio responsabilitate. Asta-i un lucru care nu-mi place la ei de nicio culoare.

În timpul ultimului sezon ploios, l-am pierdut pe tatăl lui Tashi. S-a îmbolnăvit de malarie și niciunul dintre leacurile vraciului nu l-a putut salva. A refuzat să ia medicamente de la noi sau să-l lase pe Samuel să-l viziteze. A fost prima mea înmormântare printre olinka. Femeile își vopsesc fețele în alb, își pun un soi de văluri albe și se jeluiesc cu voci stridente, tânguioase. Au învelit leșul într-o țesătură din scoarță de copac și l-au îngropat în pădure, sub un copac mare. Tashi a fost tare mâhnită. Toată viețișoara ei se străduise să-i facă pe plac tatălui ei fără să-și dea seama că, fată fiind, îi era imposibil. Dar moartea lui a adus-o mai aproape de mama ei, iar acum Catherine se consideră de-a noastră. Când spun de-a noastră, mă refer la mine, la copii și, uneori, la Samuel. Ea e încă în doliu și stă pe lângă coliba ei, dar zice că nu se va recăsători. (Cum deja are cinci băieți, poate face cum dorește. A devenit bărbat onorific.) Iar când m-am dus în vizită la ea, a spus răspicat că Tashi trebuie să continue să învețe. Ea e cea mai destoinică dintre toate văduvele tatălui lui Tashi, iar câmpurile ei sunt lăudate pentru curățenia, rodnicia și frumusețea lor în general. Poate c-aș putea s-o ajut la muncă. Numai prin muncă ajung femeile să se cunoască

[1] Personajul titular al unei serii de povestiri din folclorul afro-american, culese și publicate de Joel Chandler Harris.

și să se apropie una de alta. Catherine se împrietenise cu celelalte neveste ale soțului ei prin muncă.

Samuel vorbește deseori despre această prietenie dintre femei. El se simte stânjenit de faptul că femeile împart un soț, dar soțul nu le împărtășește prieteniile. Presupun că e derutant. Și e de datoria lui Samuel, ca preot creștin, să propovăduiască regula biblică a soțului unic și a soției unice. Samuel e derutat pentru că lui i se pare că, din moment ce femeile sunt prietene și ar face orice una pentru alta – nu întotdeauna, dar mai des decât s-ar aștepta cineva venit din America –, din moment ce chicotesc, bârfesc și se ajută una pe alta cu îngrijirea copiilor, atunci sigur sunt mulțumite cu starea de fapt. Dar multe dintre ele petrec foarte puțin timp cu soții lor. Unele dintre ele au fost promise unor bărbați bătrâni sau de vârstă mijlocie de când s-au născut. Viețile lor se axează întotdeauna pe muncă, copii și alte femei (dat fiind că o femeie nu poate avea, practic, un prieten bărbat decât cu prețul celor mai crunte ostracizări și bârfe). Și își răsfață soții, la drept vorbind. Să vezi ce-i mai admiră. Îi laudă pentru orice ispravă, oricât de neînsemnată. Îi îndoapă cu vin de palmier și zaharicale. Nu-i de mirare că bărbații sunt deseori de-a dreptul infantili. Iar un copil mare e periculos, mai ales că, la olinka, soțul are drept de viață și de moarte asupra soției. Dacă el își acuză una dintre soții de vrăjitorie sau infidelitate, femeia poate fi omorâtă.

Slavă Domnului (și, uneori, intervenției lui Samuel), de când suntem noi aici nu s-a întâmplat așa ceva. Dar toate poveștile pe care le spune Tashi sunt despre asemenea fapte de groază care s-au întâmplat în trecutul recent. Și Doamne ferește să se îmbolnăvească vreunul dintre copiii nevestei preferate! E momentul când până și prieteniile dintre femei se destramă, pentru că fiecare dintre ele se teme că va fi acuzată de vrăjitorie de către celelalte sau de către soț.

Crăciun cu bucurie ţie şi alor tăi, dragă Celie. Aici, pe continentul „negru“, noi sărbătorim cu rugăciuni, cântece şi un picnic bogat, de la care nu lipsesc pepenii, punciul de fructe proaspăt şi grătarul!

Dumnezeu să te binecuvânteze,

Nettie

Scumpa mea Celie,

Am vrut să-ți scriu până-n Paști, dar n-am avut o perioadă prea grozavă și n-am vrut să te împovărez cu vreo veste supărătoare. Deci a trecut un an întreg. În primul rând ar trebui să-ți povestesc de drum. Acum vreo nouă luni, drumul a ajuns, în sfârşit, până la câmpurile de manioc, iar olinka, iubitori cum sunt de petrecere, s-au întrecut pe ei înşişi pregătind un mare praznic pentru muncitorii care toată ziua sporovăiau, râdeau și le sorbeau din ochi pe femeile olinka. Seara, mulți au fost invitați chiar în sat și s-a chefuit până târziu, în noapte.

Cred că africanii seamănă mult cu albii noștri de-acasă prin faptul că se cred centrul universului și au senzația că tot ce se face pe lumea asta e pentru ei. Neamul olinka sigur așa vede lucrurile. Așa că, desigur, ei și-au închipuit că pentru ei s-a construit drumul. Într-adevăr, muncitorii le-au tot spus că de-acuma vor ajunge mult mai repede pe coastă. Pe un drum asfaltat, în trei zile ai ajuns. Chiar şi mai puţin, pe bicicletă. Evident că niciunul dintre olinka nu are bicicletă, dar are unul dintre constructori și toţi bărbații olinka râvnesc la ea și fac planuri ca într-o bună zi să-și ia și ei câte una.

Ei bine, în dimineața de după ce „se terminase“ drumul pentru cei din neamul olinka (la urma urmei, ajunsese până în satul lor), aflăm noi cu mirare că muncitorii se întorseseră la treabă. Aveau comandă să continue drumul

încă vreo cincizeci de kilometri! Şi să-l continue pe actuala direcţie, fix prin satul olinka. Până să ne dăm noi jos din pat, deja se săpa drumul prin câmpul unde Catherine abia sădise igname. Sigur că olinka au întors armele. Dar constructorii au întors armele la propriu. Aveau puşti, Celie, şi primiseră ordin să tragă!

A fost lamentabil, Celie. Oamenii se simţeau trădaţi, pur şi simplu! Stăteau pe margine neajutoraţi – ei nu prea ştiu să se bată şi rareori îi mai preocupă asta acum, că vremurile războaielor tribale sunt de mult apuse –, în timp ce recoltele şi apoi casele le erau distruse. Da. Constructorii nu s-au abătut nici măcar cu un centimetru de la planul pe care-l urma şeful de echipă. Toate colibele care se aflau pe traseul stabilit au fost făcute una cu pământul. Şi, Celie, totul a fost ras în câteva ore: biserica, şcoala noastră, coliba mea. Din fericire, am reuşit să salvăm toate lucrurile, dar aşa cum e acum, tăiat fix pe mijloc de un drum asfaltat, satul însuşi pare sfârtecat.

De îndată ce a înţeles care erau intenţiile constructorilor, căpetenia a pornit spre coastă, ca să ceară explicaţii şi daune. S-a întors după două săptămâni cu veşti şi mai îngrijorătoare. Întreaga regiune, inclusiv satul olinka, a trecut în proprietatea unui producător de cauciuc din Anglia. Apropiindu-se de coastă, căpetenia văzuse cu uluire sute şi sute de săteni la fel ca olinka tăind pădurile de-o parte şi de alta a drumului şi plantând arbori de cauciuc. Bătrânii mahoni uriaşi, ca şi ceilalţi copaci, vânatul, pădurea întreagă era distrusă, iar pământul era netezit cu de-a sila, a povestit el, şi pleşuvit ca-n palmă.

La început crezuse că cei care-i spuseseră de producătorul englez de cauciuc se înşelau, fie şi doar în privinţa regiunii în care se afla satul olinka. Dar până la urmă fusese îndrumat spre conacul guvernatorului, o clădire imensă, albă, cu steaguri fluturând în curte, unde fusese primit în audienţă la albul responsabil de proiect. Acela era omul

care dăduse ordinul constructorilor, un om care știa de olinka doar de pe o hartă. Vorbea englezește, iar căpetenia noastră a încercat să-i vorbească în aceeași limbă.

Trebuie să fi fost un dialog jalnic. Căpetenia noastră n-a învățat niciodată englezește mai mult de-o expresie-două de la Joseph, care pronunță „ingleză“ în loc de „engleză“.

Dar abia de-acuma vine vestea rea. Cum satul nu mai e al tribului olinka, trebuie să plătească o chirie pentru el, iar ca să poată folosi apa, că nici asta nu mai e a lor, trebuie să plătească o taxă.

La început oamenii au râs. Chiar părea o trăsnaie. Ei trăiesc aici dintotdeauna. Dar căpetenia nu râdea.

Vom lupta cu omul alb, au zis ei.

Dar omul alb nu e singur, a spus căpetenia. Și-a adus soldații.

Au trecut câteva luni de-atunci și până acum nu s-a întâmplat nimic. Oamenii trăiesc ca struții, se feresc să calce pe drumul cel nou dacă nu e neapărată nevoie și niciodată, dar niciodată nu privesc spre coastă. Am construit altă biserică și altă școală. Eu am altă colibă. Așa că așteptăm.

În timpul ăsta, Corrine a fost foarte bolnavă de febră africană. Boala asta a răpus mulți misionari până acum. Dar copiii sunt bine. Băieții le acceptă acum în clasă pe Olivia și pe Tashi și mai multe mame au început să-și trimită fetele la școală. Bărbaților nu le convine: cine să vrea o nevastă care știe tot ce știe bărbatul ei, spumegă ei. Dar femeile au armele lor și-și iubesc copiii, chiar și pe fete.

O să scriu mai mult când lucrurile se vor mai aranja. Îmi pun nădejdea în Dumnezeu că așa va fi.

Sora ta, Nettie

Scumpa mea Celie,

Tot anul ăsta, după Paști, a fost greu. De când cu boala lui Corrine, pe mine a picat toată munca ei, asta pe lângă că o și îngrijesc, ceea ce o irită.

Într-o zi, când ea stătea în pat și eu o schimbam, s-a uitat la mine lung, cu răutate, dar și cu oarecare milă. De ce seamănă copiii mei cu tine? m-a întrebat ea.

Chiar ți se pare că seamănă așa bine cu mine? am spus eu.

De parcă tu i-ai fătat, a zis ea.

Poate că ajungi să semeni cu oamenii dacă trăiești cu ei și-i iubești, am răspuns eu. Știi că sunt oameni căsătoriți de mult care seamănă leit.

Până și femeile de-aici au observat asemănarea din prima zi când am sosit, a zis ea.

Și asta a fost grija ta până acum? am zis, încercând s-o dreg cu o glumă. Dar ea s-a mulțumit să mă fixeze cu privirea.

Când l-ai cunoscut pe soțul meu? a vrut ea să știe.

Și atunci mi-am dat seama ce crede ea. Crede că Adam și Olivia sunt copiii mei, făcuți cu Samuel!

O, Celie, gândul ăsta a măcinat-o atâția ani!

L-am cunoscut pe Samuel tot când te-am cunoscut și pe tine, Corrine, am răspuns eu. (Tot nu m-am obișnuit să spun mereu „soră".) Dumnezeu mi-e martor că ăsta e adevărul.

Adu Biblia, a zis ea.

Am adus Biblia, am pus o mână pe ea şi am jurat.

Mă ştii că nu sunt mincinoasă, Corrine, am zis. Te rog să crezi că nici acum nu mint.

Apoi l-a chemat pe Samuel şi l-a pus să jure că m-a cunoscut în aceeaşi zi când m-a cunoscut şi ea.

Îmi cer scuze pentru asta, soră Nettie, mi-a zis el. Te rog să ne ierţi.

Imediat ce Samuel a ieşit din cameră, m-a pus să-mi suflec rochia şi s-a ridicat în capul oaselor, bolnavă cum era, să-mi examineze stomacul.

Mi-a fost aşa milă de ea şi m-am simţit aşa de umilită, Celie. Dar cel mai greu de suportat e felul cum se poartă cu copiii ei. Nu-i suferă pe lângă ea, ceea ce ei nu înţeleg. Şi cum să înţeleagă? Ei nici măcar nu ştiu că sunt adoptaţi.

În sezonul ce vine, în sat urmează să fie plantaţi arbori de cauciuc. Terenul de vânătoare al olinka a fost deja distrus, iar bărbaţii sunt nevoiţi să se ducă tot mai departe după vânat. Femeile îşi petrec tot timpul pe câmp, îngrijind culturile şi rugându-se. Cântă pentru pământ, pentru cer, pentru culturile lor de manioc şi arahide. Cântece de dragoste şi de adio.

Cu toţii suntem trişti pe-aici, Celie. Sper că viaţa ta e mai fericită.

Sora ta, Nettie

Dragă Celie,

Să-ţi spun una bună! Samuel credea şi el că sunt copiii mei! De-aia a tras de mine să vin cu ei în Africa. Când am apărut la ei la uşă, el a crezut că venisem după copii şi, suflet bun cum e, nu l-a lăsat inima să mă alunge.

Dar dacă nu-s ai tăi, atunci ai cui sunt? m-a întrebat el.

Dar mai întâi aveam eu câteva întrebări pentru el.

De la cine i-ai luat? am întrebat. Să vezi ce poveste mi-a spus, Celie, de mi s-a făcut părul măciucă. Sper că eşti gata s-o afli şi tu, biata de tine.

A fost odată ca niciodată un fermier înstărit, care avea ceva pământ lângă oraş. Oraşul nostru, Celie. Şi, cum ferma îi mergea atât de bine şi unde punea el mâna, totul înflorea şi rodea, s-a gândit să deschidă o prăvălie şi să-şi încerce norocul şi la comerţ. Ei bine, prăvălia i-a mers atât de bine încât i-a convins pe doi dintre fraţii lui să-l ajute s-o gospodărească şi împreună au prosperat de la o lună la alta. Apoi, comercianţii albi au început să se adune şi să se vaite că magazinul îi văduvea pe ei de clientela neagră şi că fierăria pe care o deschisese omul chiar în spatele magazinului îi văduvea şi de o parte din clientela albă. De neiertat. Aşa că, într-o noapte, au dat foc prăvăliei omului şi i-au distrus fierăria, iar bărbatul şi cei doi fraţi ai lui au fost scoşi târâş din case în toiul nopţii şi spânzuraţi.

Omul avea o soţie pe care o adora şi cu care avea o fetiţă care abia împlinise doi anişori. Iar femeia mai aştepta

un copil. Vecinii i-au adus acasă trupul soțului ei, mutilat și ars. Cât pe ce să moară când l-a văzut și atunci a și născut al doilea copil, tot fată. Văduva s-a vindecat la trup, dar la minte nu, niciodată. A continuat să-i pregătească soțului de mâncare la ora mesei, ca de obicei, și vorbea mereu despre planurile pe care le făcuseră împreună. Vecinii au început s-o evite tot mai des, deși nu întotdeauna conștient, în parte pentru că planurile despre care vorbea depășeau în ambiție orice și-ar fi putut ei închipui pentru niște persoane de culoare și în parte pentru că ea se agăța de trecut într-un fel atât de jalnic. Totuși, era o femeie arătoasă și avea încă pământ, deși n-avea cine să i-l lucreze, iar ea una nu se pricepea. În plus, îl tot aștepta pe soțul ei să termine de mâncat ce-i pregătise și să se ducă el la câmp. Curând n-a mai rămas nimic de-ale gurii în afară de cele aduse de vecini, iar ea și micuțele scormoneau și ele prin curte cum puteau.

Pe când cea de-a doua copilă era încă prunc, în comunitate a apărut un străin, care le-a copleșit cu atenția lui pe văduvă și pe copile. La scurt timp, s-au căsătorit. Aproape imediat după asta, ea a rămas grea a treia oară, deși la minte nu s-a dres deloc. Apoi a rămas grea an de an și de la un an la altul puterile îi slăbeau și mintea îi era tot mai rătăcită, până când, la mulți ani după ce se măritase cu necunoscutul, a murit.

Cu doi ani înainte să moară a avut o fetiță pe care n-a putut s-o păstreze, fiind prea bolnavă. Apoi a avut un băiețel. Cei doi copii au primit numele Olivia și Adam.

Asta e povestea lui Samuel, aproape cuvânt cu cuvânt.

Străinul care s-a însurat cu văduva era unul cu care Samuel fusese înhăitat mult înainte să-l găsească pe Cristos. Când bărbatul apăruse acasă la Samuel, mai întâi cu Olivia, apoi cu Adam, Samuel nu doar că nu putuse refuza copiii, ci simțise că Dumnezeu le ascultase rugămințile, lui și lui Corrine.

Nu-i pomenise lui Corrine de bărbat sau de „mama“ copiilor pentru ca nicio tristețe să nu-i umbrească bucuria.

Dar apoi, din senin, am apărut eu. El a stat și le-a cumpănit, și-a adus aminte că fostul lui tovarăș fusese mereu un neisprăvit și mă primise fără să pună întrebări. Ceea ce, sinceră să fiu, fusese pentru mine mereu un motiv de mirare, dar pusesem totul pe seama milosteniei creștine. Corrine mă întrebase o dată dacă eram fugită de acasă. Dar eu îi explicasem că de-acum eram fată mare, că familia mea se mărise peste măsură și scăpătase și că venise vremea să plec și să-mi câștig singură traiul.

Când Samuel a terminat de povestit, aveam bluza leoarcă de lacrimi. Nu m-am putut îndura atunci să-i spun adevărul. Dar pot să ți-l spun ție, Celie. Și mă rog din toată inima să primești măcar scrisoarea asta, dacă nu și pe celelalte.

Taica nu-i taica!

Sora ta devotată, Nettie

Dragă Dumnezeu,

Gata, zice Scumpi. Fă-ţi bagajele. Vii cu mine înapoi în Tennessee.

Da-s năucă de cap.

L-au atârnat în ştreang pe taica al meu. Măicuţa mea s-a smintit. Toţi fraţiorii şi toate surioarele mele vitrege nu-s de-un sânge cu mine. Copiii mei nu-mi sunt soră şi frate. Taica nu-i taica.

Ăsta-i vis.

Dragă Nettie,

Pentru prima dată în viața mea am vrut să-l văd pe taica. Așa că eu cu Scumpi ne-am îmbrăcat frumos cu pantalonii noștri noi, la fel, cu flori albastre, și cu niște pălării mari și noi, tot la fel, luate de Paști, numa că a ei e cu trandafiri roșii, a mea cu galbin, ne-am suit în Packard și am zburat pân-acolo. De-acuma drumurile e asfaltate în tot ținutu și nici n-ai simțit cum a trecut treij de kilometri.

De când am plecat de-acasă, numa o dată l-am mai văzut pe taica. Într-o zi eram cu domnu și încărcam căruța la băcănie. Taica era cu May Ellen, care se căznea să-și potrivească ciorapu. Stătea aplecată peste picior și-și înnoda ciorapu deasupra la genunchi, iar el stătea deasupra ei și bătea boc-boc cu bastonu în pietriș. Ziceai c-acu o croiește cu bastonu.

Domnu s-a dus la ei prietenos, cu mâna-ntinsă, da eu mi-am văzut de-ncărcat căruța, cu ochii la țesătura sacilor. Niciodată n-am crezut c-o să vreau să-l mai văd la față.

Păi și era o zi de primăvară cu soare, cam rece la început, cum e de Paște, și imediat ce am intrat pe alee, ne-a sărit în ochi ce verde era totul, de parcă pământu lu taica s-ar fi încălzit și ar fi fost gata pregătit chiar dacă în alte părți pământu nu era încălzit ca lumea. Și pe marginea drumului era numa crini albi și narcise și câte și mai câte flori de câmp timpurii. Apoi am băgat de samă că toate păsările cânta de le țâțâia târtița, hop-țop pe gardu viu

care făcuse şi el nişte floricele galbine cu miros de iederă de Virginia. Cum nu semăna deloc cu restu ţinutului prin care trecuserăm cu maşina, am rămas amândouă mute. Ştiu că sună caraghios, Nettie, da ziceai că până şi soarele parc-ar fi zăbovit mai mult pe deasupra noastră.

Păi e tare drăguţ aici. Nici n-ai zis că e aşa drăguţ, a zis Scumpi.

Înainte nu era aşa drăguţ, am spus eu. La fiecare Paşte ne inunda şi noi, copiii, răceam toţi. Oricum, noi stăteam mai mult pe lângă casă şi acolo nu mai e aşa frumos.

Nu mai e aşa frumos? m-a întrebat ea în timp ce suiam un deal lung şi cotit pe care nu-l ţineam minte, până la o casă mare, galbină, cu două etaje, obloane verzi şi un acoperiş ţuguiat cu ţiglă verde.

M-a pufnit râsu. Trebe c-am greşit drumu, am spus. Asta-i casă de alb.

Da era aşa frumos c-am oprit maşina numa ca să ne uităm la ea.

Ce fel de copaci sunt ăştia de-au dat în floare? m-a întrebat Scumpi.

Nu ştiu, am răspuns. Parc-ar fi piersici, pruni, meri, poate şi cireşi. Da tare-s frumoşi, ce-or fi ei.

De jur împrejur la casă, până şi-n spate, numa copaci în floare. Apoi iar crini, narcise şi trandafiri căţăraţi peste tot. Şi păsărelele venite din tot ţinutu care şedeau în copaci şi dădeau mare spectacol, neobosite.

E aşa linişte că n-o fi nimeni acasă, am zis eu într-un sfârşit, după ce am stat şi ne-am uitat o vreme.

Na, or fi la biserică, a zis Scumpi. E aşa o duminică frumoasă, cu soare.

Atuncea hai să mergem, până s-o întoarce cine-o sta aici, am spus eu. Da fix când am zis asta, mi-am dat seama că-mi rămăseseră ochii la un smochin care-mi părea cunoscut. Şi am auzit o maşină intrând pe alee. Iar în

mașină cine crezi, taica cu o tinerică de puteai să crezi că-i fie-sa.

El s-a dat jos pe partea lui, apoi s-a dus și i-a deschis și ei. Ea era la țol festiv într-un costum roz, cu o pălărie mare, roz, pantofi roz și o poșetuță roz atârnată pe braț. S-au uitat la numărul mașinii noastre, apoi au venit către mașină. Ea l-a luat de braț.

Neața, a zis el când a ajuns lângă geamu lu Scumpi.

Neața, a răspuns ea încet și mi-am dat seama că altfel și-l închipuise.

Te pot ajuta cu ceva? Pe mine nu mă văzuse și cre că nu m-ar fi văzut nici dacă s-ar fi uitat la mine.

El e, m-a întrebat Scumpi șoptit.

Da, am zis eu.

Scumpi era șocată ca și mine că arăta așa tânăr. Arăta mai bătrân decât copila de lângă el, chiar dacă ea era îmbrăcată ca o femeie, da părea prea tânăr ca să aibă copii mari și nepoți aproape mari și ei. Da dup-aia mi-am adus aminte că nu-i taica al meu, numa al copiilor mei.

Ce-a făcut maică-ta, a întrebat Scumpi, l-a furat din leagăn?

Da nu-i așa tânăr.

Am venit cu Celie, a zis Scumpi. Fiică-ta, Celie. A vrut ea să te vadă. Are să te-ntrebe ceva.

El a părut să cadă pe gânduri o clipă.

Celie? a zis el. De parcă stătea să se gândească cine-o fi Celie asta. Apoi ne-a zis că ia coborâți și haideți pe verandă. Daisy, a zis el către femeia măruntă de lângă el, du-te de-i spune lu Hetty să mai stea cu masa. Ea l-a strâns de braț, s-a ridicat și l-a pupat pe obraz.

El a întors capu și s-a uitat după ea cum urcă treptele și intră pe ușă. A venit după noi pe scări până pe verandă, ne-a tras niște balansoare și ne-a zis că ia ziceți acuma ce vreți.

Copiii sunt aici? am întrebat eu.

Care copii? a zis el. Apoi a râs. O, s-au dus după mă-sa. Ea a plecat și m-a lăsat, să știi. S-a dus înapoi la părinți. Mda, sigur c-o ții minte pe May Ellen.

De ce-a plecat? am întrebat eu.

El a râs iar.

Probabil că prea se făcuse hoașcă pentru mine.

Apoi femeia mărunțică a ieșit iar afară și s-a așezat pe brațu scaunului lui. El vorbea cu noi și o mângâia pe mână.

Ea e Daisy, ne-a zis el. Noua mea soție.

Na belea, a zis Scumpi. Da nu ți-aș da mai mult de cinșpe ani.

Nici n-am, a zis Daisy.

Mă și mir că te-au dat ai tăi la măritat.

Ea a ridicat din umeri, s-a uitat la taica.

Ai mei muncesc la el, a zis ea. Trăiesc pe pământu lui.

Eu sunt familia ei de-acuma, a zis el.

Mi s-a făcut așa de greață, cât pe ce să mă înec.

Nettie e în Africa, am zis. S-a dus misionară. Mi-a scris că nu ești mata taica al nostru adevărat.

Mă rog, a zis el. Deci acuma știi.

Daisy s-a uitat la mine cu o milă nesfârșită pe față.

Așa-i el, ține secrete de-astea, a zis ea. Mi-a spus că a crescut două fetițe care nu era ale lui. Pân-acuma nici nu prea l-am crezut.

Nu, lor nu le-a zis niciodată, a spus Scumpi.

Mare figură băiatu meu de zahăr, a zis Daisy și l-a pupat pe creștetu capului. El o tot mângâia pe braț. Se uita la mine și rânjea fasolea.

Taică-tu nu cunoștea la oameni, a zis el. L-a spânzurat albii. Nu poți să spui povești din astea triste la niște fetițe în creștere. Oricare altu ar fi făcut tot ca mine.

Poate că nu, a zis Scumpi.

El s-a uitat la ea, apoi la mine. Știa că ea știe. Da nici că-i păsa.

Crede-mă că-i cunosc eu pe dumnealor, a zis el. La ei banu face și desface. Necazu cu neamu nostru e că, de cum a scăpat de sclavie, n-a mai vrut să dea la albi nimica. Da chestia e că tre să le dai ceva. Ori bani, ori pământ, ori femeia, ori curu. Și eu din prima m-am oferit să le dau bani. Înainte să pun o sământă în pământ, am făcut în așa fel încât să știe unu și altul că puneam o sământă din trei pentru *ei*. Înainte să macin fie și-un bob de grâu, la fel. Și când am deschis vechea prăvălie a lu taică-tu din oraș, mi-am tocmit băiat alb să se-ngrijească de ea. Da cel mai mult mi-a plăcut că l-am cumpărat cu bani de la albi.

Întreabă-l ce ai să-l întrebi pe omu ăsta ocupat, Celie, a zis Scumpi. Cre că i se răcește mâncarea.

Unde-i îngropat taica al meu, am întrebat. Atâta vreau să știu.

Lângă mumă-ta, a răspuns el.

Cruce sau ceva are, am întrebat.

El s-a zgâit la mine ca la o nebună.

Spânzurații n-are cruce, a zis el. De parcă toată lumea ar fi trebuit să știe atâta lucru.

Da mama are? am întrebat.

Nu, a zis el.

Când am plecat, păsările tot așa dulce cântau ca și la venire. Da parcă au amuțit de cum am ieșit iar în drumu principal. Pân-am ajuns noi la cimitir, ceru era gata mohorât.

I-am căutat pe maica și pe taica. Trăgeam nădejde c-oi găsi o buca de lemn pe care să scrie ceva. Da n-am găsit decât numa buruieni, scaieți și flori de hârtie care se ofileau pe niște morminte. Scumpi a găsit o potcoavă veche de-o fi pierdut-o vreun cal. Am luat potcoava aia veche și ne-am învârtit și ne-am tot învârtit pân-am amețit de era să cădem și în locu unde am fi căzut am înfipt potcoava în pământ.

De-acuma ne-am legat pe viață, a zis Scumpi și m-a sărutat.

Dragă Celie,

M-am trezit azi dimineață chitită să le povestesc tot lui Corrine și lui Samuel. M-am dus la ei în colibă și mi-am tras un scăunel lângă patul lui Corrine. Ea a ajuns așa de slăbită că nu mai poate decât să se uite dușmănos – și mi-am dat seama că nu eram binevenită.

Corrine, am zis eu, am venit să vă spun adevărul, ție și lui Samuel.

Mi l-a spus Samuel deja, a zis ea. Dacă sunt copiii tăi, de ce n-ai zis așa?

Haide, scumpo, a zis Samuel.

Pe mine să nu mă iei cu haide scumpo, a zis ea. Nettie s-a jurat pe Biblie că spune adevărul. Că spune adevărul în fața lui Dumnezeu, dar a mințit.

Ba n-am mințit, Corrine, am spus eu. M-am întors mai cu spatele la Samuel și am șoptit: Doar mi-ai văzut pântecul.

Ce știu eu despre sarcină, a zis ea. Nu mi s-a întâmplat personal. Poate că femeile pot să șteargă de tot semnele, eu de unde să știu.

Ba n-au cum să șteargă vergeturile, am zis. Vergeturile sunt intrate în piele și pântecul femeii se întinde așa de tare că rămâne un pic bombat, ca la toate femeile de aici.

Ea s-a întors cu fața la perete.

Corrine, am zis, sunt mătușa copiilor. Mama lor e sora mea mai mare, Celie.

Apoi le-am spus toată povestea. Dar Corrine tot nu credea.

Tu și cu Samuel turnați atâtea gogoși că cine să vă mai creadă? a zis ea.

Trebuie s-o crezi pe Nettie, a spus Samuel. Deși a fost un șoc pentru el să afle de tine și de tata.

Apoi mi-am adus aminte când mi-ai zis tu că i-ai văzut pe Corrine, pe Samuel și pe Olivia în oraș, când ea cumpăra material ca să facă rochii pentru ea și Olivia, și că m-ai trimis la ea pentru că era singura femeie pe care o văzuseși vreodată să umble cu bani. Am încercat să-i aduc aminte lui Corrine de ziua aceea, dar nu și-a amintit.

E tot mai slăbită și, dacă n-o să ne creadă și n-o să înceapă să simtă ceva pentru copiii ei, mă tem că o vom pierde.

O, Celie, cumplit lucru necredința. Ca și suferința pe care o pricinuim fără voie altora.

Roagă-te pentru noi,

Nettie

Scumpa mea Celie,

De-o săptămână tot încerc zi de zi s-o fac pe Corrine să-şi aducă aminte că te-a întâlnit în oraş. Sunt sigură că dacă o să-şi amintească de faţa ta, atunci o să creadă că Olivia măcar (dacă nu şi Adam) e copilul tău. Lor li se pare că Olivia seamănă cu mine, dar asta doar pentru că eu semăn cu tine. Olivia are fix faţa şi ochii tăi. Mă şi mir cum de n-a văzut Corrine asemănarea.

Ţii minte strada principală din oraş? am întrebat-o. Ţii minte stâlpul de priponit caii din faţa prăvăliei lui Finley? Ţii minte cum mirosea prăvălia a coji de alune?

Ea zice că ţine minte toate astea, dar nu şi să fi vorbit cu cineva.

Apoi mi-am adus aminte de cuverturile ei. Bărbaţii olinka fac nişte cuverturi minunate, pline de animale, păsări şi oameni. Iar Corrine, imediat ce le-a văzut, s-a apucat să facă şi ea o cuvertură cu pătrate împodobite cu figurine, care alternau cu un model din nouă petice luate de la hainele care le rămăseseră mici copiilor şi de la rochiile ei vechi.

M-am dus la cufărul ei şi am început să scot cuverturile afară.

Nu pune mâna pe lucrurile mele, a spus Corrine. Încă n-am murit.

Le-am ridicat pe rând la lumină, încercând să-mi aduc aminte pe care o făcuse prima. Şi să-mi aduc aminte în

același timp de rochiile pe care le purtaseră ea și Olivia în primele luni când locuisem cu ele.

Aha, am făcut eu, găsind ce căutam, și am întins cuvertura pe pat.

Ții minte când ai cumpărat materialul ăsta? am întrebat, arătând spre un petic înflorat. Dar de pasărea asta pepit mai știi?

Ea a desenat cu degetul modelele și ochii i s-au umplut treptat de lacrimi.

Semăna așa de bine cu Olivia! a zis ea. M-am temut că o s-o ceară înapoi. Așa că m-am grăbit cât am putut s-o uit. Nu mi-am îngăduit să mă gândesc decât la vânzător, cât a fost de mojic. Eu mă țineam mândră pentru că eram soția lui Samuel și absolventă de seminar la Spelman, iar el m-a tratat ca pe o negresă ordinară. Vai, ce jignită m-am simțit! Și am fost tare furioasă. Și numai la asta m-am gândit, ba i-am și povestit lui Samuel, în drum spre casă. Nu despre sora ta – cum ziceai c-o cheamă? Celie? Despre ea, nimic.

A început să plângă de-a binelea. Eu și Samuel o țineam de mâini.

Nu plânge. Nu plânge, am zis eu. Sora mea s-a bucurat când a văzut-o pe Olivia cu tine. S-a bucurat că trăiește. Ea credea că amândoi copiii ei muriseră.

Biata de ea! a zis Samuel. Și am rămas acolo, povestind de una-alta și sprijinindu-ne reciproc, până a adormit Corrine. Numai că Celie, în toiul nopții ea s-a trezit, s-a întors spre Samuel, a zis: Cred. Și tot a murit.

Sora ta îndurerată, Nettie

Scumpa mea Celie,

Taman când mi se pare şi mie că m-am obişnuit cu căldura, cu hainele mereu ude, aproape îngălate de pe mine, cu mlaştina de sub braţ şi dintre picioare, atunci îşi găseşte să mă viziteze „prietenul". Şi să te ţii crampe, junghiuri şi dureri – dar trebuie să-mi văd de treabă ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ca să nu-i fac de ruşine pe Samuel, pe copii şi pe mine însămi. Ca să nu mai vorbesc de săteni, care cred că femeile cărora le-a venit „prietenul" nu trebuie să se arate în public.

Imediat după moartea maică-sii, i-a venit şi Oliviei „prietenul". Bănuiesc că ea şi Tashi au grijă una de alta. În orice caz, mie nu-mi spune nimeni nimic, iar eu nu ştiu cum să deschid subiectul. Ceea ce nu e în regulă, după părerea mea, dar dacă vorbeşti cu vreo fată din neamul olinka despre părţile ei intime, părinţii ei se supără, şi pentru Olivia e foarte important să nu fie văzută ca o străină. Deşi singurul lor ritual dedicat feminităţii e atât de oribil şi de sângeros că i-am interzis Oliviei fie şi numai să se gândească la el.

Ţii minte ce speriată am fost când mi-a venit şi mie pentru prima dată? Am crezut că m-am tăiat. Dar slavă Domnului că erai tu acolo, să-mi spui că n-am nimica.

Am îngropat-o pe Corrine după rânduielile neamului olinka, învelită într-o pânză din scoarţă de copac, sub un arbore înalt. Cu ea s-au dus toată bunătatea şi blândeţea

ei. Toată educaţia şi inima ei pusă pe fapte bune. Am învăţat atâtea de la ea! O să-mi fie mereu dor de ea. Copiii au fost şocaţi că le-a murit mama. Ştiau că era grav bolnavă, dar ei nu pot asocia moartea cu părinţii lor sau cu ei înşişi. A fost o mică procesiune cam ciudată. Toţi în cămăşi albe, cu feţele vopsite cu alb. Samuel e total pierdut. De când s-au căsătorit, nu cred să fi petrecut vreo noapte despărţiţi.

Dar tu ce faci, sora mea dragă? Anii au trecut şi nicio vorbă de la tine. Singurul lucru pe care-l împărtăşim e cerul de deasupra noastră. Mă uit deseori la el de parcă într-o bună zi mă voi pomeni, cum-necum, privind lung în ochii tăi, reflectaţi în nemărginirea lui. În ochii tăi dragi, mari, limpezi şi frumoşi. O, Celie! Viaţa mea de-aici nu înseamnă altceva decât muncă, muncă, muncă şi griji. Copilăria, atâta cât mi-a fost dată, a trecut pe lângă mine. Şi n-am nimic care să fie al meu. Nici bărbat, nici copii, nici prieteni apropiaţi, în afară de Samuel. Deşi, de fapt *am* copii, pe Adam şi Olivia. Şi *am* prieteni, pe Tashi şi pe Catherine. Am chiar şi o familie – satul ăsta, peste care s-au abătut atâtea nenorociri.

Acum au venit inginerii să inspecteze terenul. Doi bărbaţi albi au apărut ieri şi s-au plimbat vreo câteva ore prin sat, mai mult ca să vadă puţurile. Cum cei din neamul olinka au politeţea în sânge, s-au întrecut în a le pregăti de-ale gurii, chiar dacă n-a mai rămas mare lucru pentru că multe dintre grădinile care rodeau în sezonul ăsta au fost distruse. Iar albii au stat şi au mâncat de parcă mâncarea li s-ar fi cuvenit.

Olinka au înţeles că nu se pot aştepta la nimic bun de la aceiaşi indivizi care le-au distrus casele, dar nu-i uşor să te dezbari de obiceiuri. N-am vorbit eu personal cu albii, ci Samuel. El mi-a zis că au discutat doar despre muncitori, despre kilometri peste kilometri de pământ, despre ploaie, răsaduri, unelte şi altele asemenea. Unul părea total

indiferent la oamenii din jur – s-a mulţumit să mănânce, apoi să fumeze şi să se uite în gol –, iar celălalt, care părea ceva mai tânăr, şi-a exprimat entuziast intenţia de a le învăţa limba. Înainte să dispară, a zis el.

Nu mi-a făcut plăcere să-l văd pe Samuel discutând nici cu unul, nici cu celălalt. Nici cu cel care-i sorbea fiecare cuvânt, nici cu cel care privea prin capul lui Samuel.

Samuel mi-a dăruit toate hainele lui Corrine, toate de care am nevoie, chiar dacă hainele noastre nu sunt potrivite pentru clima asta. Asta e valabil până şi pentru hainele africanelor. Pe vremuri, ele umblau mai mult despuiate, dar doamnele din Anglia au venit cu „mamaia Hubbard“[1], o rochie lungă, incomodă, prost croită, total lipsită de formă, care inevitabil ajunge în foc, pricinuind nenumărate arsuri. Eu nu m-am îndurat niciodată să port aşa ceva, deci m-am bucurat să primesc lucrurile lui Corrine. În acelaşi timp, mi-era groază să mă îmbrac cu ele. Îmi aminteam că ea-mi spusese să nu ne mai împrumutăm haine între noi. Şi era o amintire dureroasă.

Eşti sigur că sora Corrine ar fi fost de acord? l-am întrebat pe Samuel.

Da, soră Nettie, a zis el. Încearcă să nu-i porţi pică pentru fricile ei. La sfârşit a înţeles şi a crezut. Şi a iertat... tot ce a fost de iertat.

Ar fi trebuit să mă destăinui mai devreme, am zis eu.

El mi-a cerut să-i povestesc despre tine, iar cuvintele s-au revărsat din mine ca apa. Eram disperată să spun cuiva despre noi. I-am povestit cum îţi scriu de Crăciun şi de Paşte şi cât de mult ar fi însemnat pentru noi ca el să fi trecut pe la tine după plecarea mea. Acum regretă că s-a ferit să se implice.

Dac-aş fi înţeles atunci ce ştiu acum! a zis el.

---

[1] Personaj dintr-o poezioară pentru copii din folclorul englezesc.

Dar cum să fi înţeles? Sunt atâtea lucruri pe care nu le înţelegem. Şi de-aici ni se trage atâta amar.

Cu drag şi Crăciun fericit!

Sora ta, Nettie

Dragă Nettie,

Gata, nu-i mai scriu lu Dumnezeu, îţi scriu ţie.

Ce-ai făcut cu Dumnezeu? întreabă Scumpi.

Cine-i ăla? fac eu.

Ea se uită la mine serioasă.

La cât eşti tu de drăcoaică, doar nu te-oi sinchisi de Dumnezeu, îi zic eu.

Ia stai aşa, face ea. Stai un pic aşa. Poate nu ies cu ea la 'naintare, ca alţii, da asta nu înseamnă că n-am nicio religie.

Da ce-a făcut Dumnezeu pentru mine? întreb eu.

Celie! face ea de parc-ar fi şocată. Ţi-a dat viaţă, sănătate şi o femeie bună care te iubeşte la nemurire.

Da, fac eu, şi mi-a dat un tată spânzurat, o mamă nebună, o secătură de tată vitreg şi o soră pe care probabil că nici n-o s-o mai văd vreodată. Oricum, fac eu, Dumnezeu ăsta de m-am tot rugat la el şi i-am scris e bărbat. Şi tot aşa se poartă ca ăilanţi bărbaţi de i-am cunoscut. Un neserios, un uituc, o secătură.

Ia ţine-ţi gura aia, duduie Celie, face ea. Poate te-aude Dumnezeu.

Să m-audă, zic. Dac-ar asculta el vreodată ce zice negresele amărâte, altfel ar arăta lumea, crede-mă pe mine.

Ea vorbeşte întruna, doar-doar mi-o trece de hulă. Da eu hulesc cât mă ţine gura.

Cât am trăit nu mi-a păsat niciodată ce zice lumea de ce fac eu, îi spun. Da în fundu sufletului meu îmi pasă de

Dumnezeu. Că ce-o să zică. Și când colo ce să vezi, nu zice nimica. Bănui că numa stă acolo sus și se fudulește cu cât e de surd. Da nu-i ușor să fii fără de Dumnezeu. Chiar dacă știi că nu există, e chinuială fără el.

Eu sunt păcătoasă, spune Scumpi. Fincă m-am născut. Nu zic nu. Da când te dumirești ce te-așteaptă, păi altceva ce să fii?

Păcătoșii au traiu mai dulce, zic.

Știi de ce? întreabă ea.

Fincă voi nu stați mereu cu gându la Dumnezeu, zic.

Nu, nu-i asta, zice ea. Ba mereu ne e gându la Dumnezeu. Da odată ce te simți iubit de Dumnezeu, te strădui să-i faci pe plac cu ce-ți place ție.

Îmi spui tu mie că Dumnezeu te iubește când n-ai făcut nimica pentru el? Adică n-ai mers la biserică, n-ai cântat în cor, nu i-ai dat popii de mâncare și tot așa.

Dar dacă Dumnezeu mă iubește, Celie, nu tre să fac toate astea. Decât numa dacă vreau. Există multe alte lucruri care bănui eu că-s pe placul lu Dumnezeu.

Cum ar fi? întreb eu.

O, face ea. Pot să stau așa locului pur și simplu și să admir chestii. Să fiu fericită. Să mă distrez.

Păi asta e hulă mie-n sută.

Celie, spune drept, tu l-ai găsit vreodată pe Dumnezeu în biserică? Eu niciodată. Am găsit numa pe niște unii care stăteau cu nădejdea că o să li se-arate el. Dac-am simțit vreun Dumnezeu în biserică, ăla a fost Dumnezeul pe care mi l-am adus eu cu mine. Și ca mine cred că simt și ceilanți. Lumea vine la biserică să-l împărtășească pe Dumnezeu, nu să-l găsească.

Ce să-l împărtășească unii, că nici nu-l au, zic. Ăia de nici nu vorbeau cu mine când eram aci și mă canoneam cu burta mea mare și cu copiii lu domnu.

Așa-i, spune ea. Apoi zice: Ia spune-mi și mie cum arată Dumnezeul tău, Celie.

A, nu, fac eu. Mi-e rușine rău. Nimeni nu mai mă întrebase așa ceva până atunci, așa că eram luată ca din oală. Plus de asta, dacă stăteam să judec, parcă nici nu se cădea. Da altu n-aveam. Am hotărât să merg înainte cu el, numa ca să văd ce zice Scumpi.

Bun, zic. E un moș voinic și înalt, cu barbă căruntă. E îmbrăcat cu o cămașă lungă albă și umblă desculț.

Are ochii albaștri? întreabă ea.

Albăstrui-cenușii așa. Reci. Da mari. Cu gene albe, mai zic eu.

Ea râde.

De ce râzi? întreb. Nu mi se pare de glumă. Tu cum crezi că arată, ca domnu?

N-ar fi cu nimic mai breaz așa, zice ea. Apoi îmi spune că și ea îl vedea tot pe moșneagu ăsta alb când se ruga.

Dacă aștepți să-l găsești pe Dumnezeu în biserică, Celie, o să dai de ăsta, că e sălașu lui, zice ea.

Cum așa? întreb.

Pen că e ăla din biblia albă a albilor.

Scumpi! fac eu. Dumnezeu a scris Biblia, n-are albii nimica de-a face cu ea.

Atuncea cum se face că el le seamănă leit? zice ea. Doar că-i ceva mai mare. Și-are mai mult păr. Cum se face că Biblia, ca tot ce iese din mâna lor, zice numa de ei că fac cutare și cutare, iar oamenii de culoare n-are altă treabă decât să fie blestemați?

La asta nu m-am gândit.

Nettie zice că undeva în Biblie scrie că Isus avea păru ca lâna mielului, zic.

Ei, face ea, păi dacă s-ar fi dus la vreo biserică de-asta de-a noastră, ar fi trebuit să și-l îndrepte ca să-l bage careva în samă. Negroteii n-ar vrea nici în ruptu capului un Dumnezeu cu păru creț.

Asta așa-i, zic.

Dacă citești Biblia, altfel n-ai cum să ți-l închipui pe Dumnezeu decât numa alb, zice ea. Apoi oftează. Când mi-am dat seama că Dumnezeul meu era alb, și-ncă bărbat, nu m-a mai interesat. Ești supărată că n-ascultă rugăciunile tale. Haida de! Păi ce, primarele ascultă ce zice lumea de culoare? Întreab-o pe Sofia, mai spune ea.

Da nu-i nevoie s-o întreb pe Sofia. Știu că albii n-ascultă niciodată ce zice negrii, punct. Sau ascultă numa atâta cât să-ți deie ordine cum să faci.

Uite care-i treaba, zice Scumpi. Ce cred eu. Dumnezeu e în tine și în toată lumea. Vii pe lume cu Dumnezeu cu tot. Da numa cine-l caută înăuntru îl găsește. Și uneori se arată singur chiar dacă nu cauți sau nu știi ce cauți. În general, lumea la necaz îl caută, eu așa cred. La suferință, Doamne. Când se simte ca dracu.

Îl caută? întreb.

Mda, îl caută. Da Dumnezeu nu-i niciun el, nu-i nicio ea.

Da cum arată? întreb.

Nu arată a nimica, spune ea. Că nu-i film. Nu-i un lucru separat de toate, inclusiv de tine, la care să te poți uita. Eu cred că Dumnezeu e tot, spune Scumpi. Tot ceea ce este sau a fost sau va fi vreodată. Iar când simți asta și te bucuri de ce simți, înseamnă că l-ai găsit.

Crede-mă pe cuvânt, Scumpi e o frumusețe. Se încruntă puțin, se uită prin curte, se lasă pe spate în scaunu ei, arată ca un trandafir mare.

Primu meu pas când am scăpat de moșneagu alb au fost copacii, spune ea. Apoi aerul. Apoi păsările. Da într-o zi când stăteam liniștită și mă simțeam ca o copilă orfană, cum și eram, atuncea mi-am dat seama: senzația aia că ești parte din tot, că nimic nu e separat. Am știut că dacă tai un copac, o să-mi sângereze brațu. Și am început să râd, să plâng și să alerg în juru casei. Am știut exact ce era. La drept vorbind, când se întâmplă, n-ai cum să nu-ți

dai seama. E cam ca știi tu ce, spune ea rânjind și începe să mă frece pe coapsă.

Scumpi! fac eu.

O, face ea. Dumnezeu iubește toate senzațiile astea. Astea-s cele mai bune lucruri lăsate de Dumnezeu. Și dacă știi că Dumnezeu le iubește, parcă-ți place și mai mult. Poți să te relaxezi, să lași să ți se întâmple și să-l slăvești pe Domnu prin ce-ți place.

Lu Dumnezeu nu i se pare urât? întreb.

Nu, zice ea. Dumnezeu le-a făcut. Fii atentă, lu Dumnezeu îi place tot ce-ți place și ție – și o grămadă de chestii care ție nu-ți plac. Da mai presus de orice altceva, lu Dumnezeu îi place admirația.

Adică Dumnezeu e trufaș? întreb.

Nu, face ea. Nu-i trufaș, numa că vrea să împărtășească lucrurile bune. Cred că-l enervezi pe Dumnezeu dacă ești pe câmp și treci pe lângă culoarea purpurie și nici n-o bagi de seamă.

Și ce face când e inervat? întreb eu.

O, face altceva. Lumea crede că Dumnezeu numa atâta vrea, să-i faci pe plac. Dar dacă trăiești pe lumea asta, prost să fii și tot vezi că și El încearcă mereu să ne facă nouă pe plac.

Zău? fac eu.

Zău, face ea. Mereu ticluiește mici surprize și ne plesnește cu ele când nici nu ne așteptăm.

Adică El vrea să fie iubit, cum zice la Biblie.

Da, Celie, spune ea. Orice lucru vrea să fie iubit. Noi cântăm și dansăm, ne scălâmbăim și dăm buchete de flori, doar-doar vom fi iubiți. Tu ai văzut că și copacii fac tot ce facem și noi ca să atragă atenția, atâta numa că ei nu umblă?

Ei, noi tot îi dăm înainte cu Dumnezeu, da eu tot așa bezmetică mă simt.

Tot încerc să mi-l gonesc pe moșneagu cel alb din minte. Așa de ocupată am fost să mă gândesc la el că niciodată

n-am băgat de seamă de-adevăratelea ce face Dumnezeu. N-am băgat de seamă nici măcar o frunză de porumb (oare pe astea cum le-o face?), nici culoarea purpurie. Nici floricelele de câmp. Nimica.

Acuma că mi s-au deschis ochii, mă simt ca o proastă. Față de cea mai pipernicită tufă din curtea mea, faptele rele ale lu domnu parcă pălește. Însă nu de tot. Da e cum spune Scumpi, că abia când nu-l mai vezi pe om ți se deschid ochii.

Omu strică tot, spune Scumpi. E în cutia cu ovăz, la tine-n cap și peste tot la radio. Încearcă să te convingă că e peste tot. Dac-ajungi să crezi că el e peste tot, atuncea ai să crezi că el e Dumnezeu. Da nu-i. De-acum încolo când încerci să te rogi și te pomenești cu omu pe cap, îi spui să plimbe ursu, zice Scumpi. Să te gândești la flori, la vânt, la apă și la o stâncă mare. Da să știi că-i mult de muncă. E acolo de atâta amar de vreme că n-o să vrea să se clintească. O să amenințe cu fulgere, potop și cutremure. Eu mă lupt cu el. Rar ce mă mai rog. De fiecare dată când mă gândesc la o piatră, arunc cu ea.

Amin

Dragă Nettie,

Când i-am spus lu Scumpi că-ţi scriu ţie în loc de Dumnezeu, a râs. A zis că cică Nettie nu-i cunoaşte pe toţi oamenii ăştia. Când stau şi mă gândesc cui i-am scris pân-acum, m-apucă şi râsu.

Sofia, pe ea ai văzut-o că era slujnică la primare. Aia care ducea bagajele albei atuncea, în oraş. Sofia e soţia lu Harpo, băiatu lu domnu. A închis-o poliţaii fincă a fost obraznică cu nevasta lu primarele şi, când el a lovit-o, l-a altoit şi ea. Mai întâi a stat la puşcărie, muncea la spălătorie şi murea cu zile. Apoi am mutat-o noi în casă la primare. Dormea ea într-o odăiţă de supt casă, da era mai bine ca la puşcărie. O fi fost ţânţari, da şobolani nu era.

Orişicum, au ţinut-o la ei unşpe ani şi jumătate, i-au dat drumu cu şase luni mai devreme pentru bună purtare ca să se ducă şi ea acasă la familia ei. Copiii ei mai mari au plecat la casele lor, iar cei mai mici sunt supăraţi pe ea, nici n-o cunosc. Li se pare că se poartă ciudat, că e bătrână la înfăţişare şi că prea drag îi e de fetiţa aia albă de-a crescut-o.

Ieri am fost toţi la masă acasă la Odessa. Odessa e sorusa lu Sofia. Ea a crescut copiii. Ea cu bărbatu-so Jack, cu Scârţ, femeia lu Harpo, şi cu Harpo.

Sofia s-a aşezat la masa aia mare de parcă nu-şi găsea locu. Copiii se-ntindeau peste ea de parcă nici nu exista. Harpo cu Scârţ se purtau de ziceai că-s căsătoriţi de când

lumea. Copiii îi ziceau „maică“ lu Odessa. Și „mamița“ lu Scârț. Lu Sofia îi spuneau „duduie“. Singurii care o băga în seamă era Harpo și fetița lu Scârț, Suzie Q. Fetița stătea în fața lu Sofia și se zgâia la ea.

Imediat ce s-a terminat masa, Scumpi și-a tras scaunu în spate și a aprins o țigare.

Avem să vă spunem ceva la toți, a zis ea.

Ce să ne spuneți? a întrebat Harpo.

Plecăm, a zis ea.

Zău? a făcut Harpo și a căutat în jur după cafea. Apoi s-a uitat către Grady.

Plecăm, a zis iarăși Scumpi. Domnu părea lovit cu leuca, cum e el de obicei când o aude pe Scumpi că pleacă undeva. A întins o mână și și-a mângâiat pântecu, privind pe lângă capu ei de parcă n-ar fi auzit nimic.

Mai rar așa oameni de ispravă, ăsta-i adevăru, a zis Grady. Sarea pământului. Da gata – e vremea s-o luăm din loc.

Scârț nu zicea nimica. Stătea cu bărbia lipită de blidu ei. Nici eu nu ziceam nimica. Așteptam să iasă scântei.

Celie vine cu noi, a zis Scumpi.

Capu lu domnu s-a răsucit înapoi în față.

Ce zice? a întrebat el.

Celie vine cu mine la Memphis.

Peste cadavru meu, a zis domnu.

Ai grijă ce-ți dorești, a zis Scumpi, fără să clipească.

Domnu a dat să se ridice de pe scaun, s-a uitat la Scumpi, s-a așezat iar. Apoi s-a uitat la mine.

Credeam că în sfârșit ești și tu mulțumită, a zis el. Ce nu-ți priește iar?

Tu, javră mârșavă, tu nu-mi priești, zic. E timpu să te las și să ’mbrățișez Creația. Iar cadavru tău e preșu perfect ca să mă-ntâmpine.

Ce-a zis? a întrebat el. Șocat.

Toată lumea de la masă căscase gura mare.

Mi-ai luat-o pe soru-mea Nettie, am zis eu. Singura persoană pe lume care mă iubea.

Domnu a dat în bâlbâială. Dardardardar. Ca un motor ceva.

Da Nettie și copiii mei o să vină curând acasă, am zis. Și când or veni, vai și-amar de curu tău.

Nettie și copiii tăi! a zis domnu. Îndrugi baliverne.

Am copii, am răspuns eu. Sunt crescuţi în Africa. Şcoli bune, mult aer curat şi mişcare. Au ajuns mult mai bine decât nătărăii tăi care nici nu te-ai sinchisit să-i creşti.

Stai niţel, a zis Harpo.

O, stau pe dracu, am spus eu. Dacă n-ai fi-ncercat tu s-o ţii pe Sofia supt papuc, n-ar fi ajuns ea pe mâna albilor.

Sofia era aşa uluită că m-auzea vorbind că nici nu mai mestecase de zece minute.

Asta-i o minciună, a zis Harpo.

Cu un dram de adevăr, a zis Sofia.

Toată lumea s-a uitat la ea de parcă s-ar fi mirat că era acolo. De parcă glăsuia o voce din mormânt.

Toţi aţi fost nişte împeliţaţi, am zis eu. Mi-aţi făcut viaţa iad. Și taica ăsta al vostru nu face nici cât o balegă de cal mort.

Domnu a dat să mă pălmuiască. Eu i-am dat una cu briceagu peste mână.

Curvă ce eşti, a zis el. Ce-o să zică lumea că fugi la Memphis de parcă n-ai avea casă de-ngrijit?

Albert, a zis Scumpi. Încearcă să gândeşti şi tu ca un om cu capu pe umeri. De ce să dea o femeie doi bani pe ce zice lumea, ăsta-i un mister pentru mine.

Păi, a făcut Grady, străduindu-se să ne lămurească. Femeia rămâne fără bărbat dac-o vorbeşte lumea.

Scumpi s-a uitat la mine şi ne-am pus amândouă pe chicotit. Apoi am pufnit în râs de-a binelea. Apoi s-a pus şi Scârţ pe râs. Și Sofia. Am râs toate de nu ne mai opream.

I-auzi la ei, ce figuri! a zis Scumpi. *Îhî*, am răspuns noi, bătând în masă şi ştergându-ne la ochi de lăcrămi.

Harpo s-a uitat la Scârţ.

Gura, Scârţ, a zis el. Femeia care râde de bărbat aduce ghinion.

Bine, a răspuns ea. S-a îndreptat în scaun, a tras aer în piept, şi-a apăsat faţa cu mâinile, doar-doar s-o domoli.

El s-a uitat la Sofia. Ea s-a uitat la el şi i-a râs în faţă.

Eu mi-am mâncat deja porţia de ghinion, a zis ea. Destul cât s-o ţin toată viaţa numa 'ntr-un râs.

Harpo se uita la ea ca în seara aia când Sofia a dat cu Mary Agnes de pământ. O scânteie a pâlpâit scurt peste masă.

Şase copii am cu muierea asta nebună, a mormăit el.

Cinci, a zis ea.

Asta l-a zgâlţâit aşa de rău că abia de a reuşit să îngaime un poftim?!

El s-a uitat către mezină. E ursuză, rea, neascultătoare şi prea încăpăţânată pentru lumea asta. Da el tot pe ea o iubeşte cel mai mult. O cheamă Henrietta.

Henrietta, a zis el.

Po-ofti-im, i-a răspuns ea, ca la radio.

El nu pricepe niciodată ce vorbeşte ea.

Nimica, a zis el. Apoi: ia du-te tu şi adă-mi un pahar cu apă rece.

Ea nu s-a clintit.

Te rog, a zis el.

Ea s-a dus după apă, i-a aşezat-o lângă farfurie, i-a dat un pupic pe obraz.

Bietu tati, a zis ea. Şi s-a aşezat iar la locu ei.

Nu pupi niciun sfanţ din banii mei, mi-a aruncat mie domnu. Nici măcar un ban găurit.

Ţi-am cerut eu vreodată bani? am zis eu. Niciodată nu ţi-am cerut nimica. Nici măcar să ne punem nenorocitele alea de pirostrii.

La care Scumpi mi-a retezat-o.

Stați așa, a zis ea. Ho. Mai vine cineva cu noi. Păi de ce să ne chitim numa pe Celie.

Toată lumea le cam trăgea cu colțu ochiului la Sofia. Ea e aia de nimeni nu-i găsește locu. Străina.

Nu-s eu, a zis ea, cu o mutră pe care scria să vă bag undeva care v-ați gândit la asta. S-a întins după un biscuit și parcă și mai tare s-a 'nșurubat cu fundu-n scaun. O singură privire către femeia asta mare și voinică, cu păr cărunt și privire rătăcită, și-ți pierea pofta s-o mai întrebi ceva. Orice. Da numa ca să pună lucrurile la punct odată pentru totdeauna, ea a a adăogat: Asta-i casa mea. Și gata.

Soru-sa Odessa s-a dus și a luat-o în brațe. Jack s-a dus și el lângă ele.

Sigur că e, a zis Jack.

Plânge maica? a întrebat careva dintre copiii lu Sofia.

Plânge și duduia Sofia, a zis altu.

Da Sofia a terminat repede de plâns, cum le face ea pe toate.

Cine pleacă? a întrebat ea.

Nimeni nu zicea nimica. Era așa o liniște că se auzeau tăciunii stingându-se în vatră. De parcă se prăvăleau unu 'ntr-altu.

Pân la urmă Scârț ne-a cântărit pe toți pe supt breton.

Eu plec, a zis ea. Plec în nord.

Ce să faci? a zis Harpo. Era tare surprins. A dat și el în bâlbă, bâlbâială, fix ca tată-su. Făcea ca toate alea.

Vreau să cânt, a zis Scârț.

Să cânți! a zis Harpo.

Da, a zis Scârț. Să cânt. N-am mai cântat în public de când s-a născut Jolentha. O cheamă Jolentha. Ei o strigă Suzie Q.

Nici n-a trebuit să cânți în public de când s-a născut Jolentha. Ți-am dat tot ce ți-a trebuit.

Vreau să cânt, a zis Scârț.

Ia ascultă, Scârţ, a zis Harpo. Nu te las la Memphis. Şi am încheiat discuţia.

Mary Agnes, a spus Scârţ.

Scârţ, Mary Agnes, ce contează?

Ba contează mult, a zis Scârţ. Când eram Mary Agnes puteam cânta în public.

Exact atunci s-a auzit ca un ciocănit uşor la uşe.

Odessa şi Jack s-au uitat unu la altu.

Intră, a zis Jack.

O femeie albă, mărunţică şi slăbănoagă, s-a vârât aproape toată pe uşe.

O, eraţi la masă, a zis ea. Mă scuzaţi.

Nu face nimica, a zis Odessa. Eram pe terminate. Da ne-a rămas destule. Ia staţi şi mâncaţi cu noi. Sau vă pregătesc ceva să mâncaţi pe verandă.

O, Doamne, a zis Scumpi.

Era Eleanor Jane, alba la care a muncit Sofia. S-a tot uitat în jur pân-a dibuit-o pe Sofia şi parcă abia atuncea a răsuflat şi ea.

Nu, mulţumesc, Odessa, a zis ea. Nu mi-e foame. Am venit numa s-o văd pe Sofia. Sofia, vii puţin cu mine pe verandă?

Bine, donşoară Eleanor, a răspuns Sofia. Apoi s-a ridicat de la masă şi au ieşit amândouă pe verandă. După câteva minute am auzit-o pe donşoara Eleanor trăgându-şi nasu. Apoi s-a pus de-a dreptu pe hohotit.

Ce-a păţit? a întrebat domnu.

Prohhhbleme, a răspuns Henrietta, cum se vorbeşte la radio.

Odessa a ridicat din umeri.

Ea mereu e la pământ, a zis ea.

Ăia din familia ei beau de sting, a zis Jack. Plus că băiatu ăla al lor nu se ţine de şcoală. Umblă beat, se ia de sorusa, aleargă după femei, vânează negri, şi asta nu-i tot.

E destul, a zis Scumpi. Biata Sofia.

La scurt timp, Sofia s-a întors şi s-a aşezat iar la masă.

Care-i problema? a întrebat Odessa.

Belele multe la ei acasă, a zis Sofia.

Tre să te duci iar acolo? a întrebat Odessa.

Da, a zis Sofia. Peste câteva minute. Da o să încerc să mă-ntorc până se culcă copiii.

Henrietta s-a scuzat de la masă, cică o durea stomacu.

Fetiţa lu Scârţ şi lu Harpo s-a dus la Sofia, s-a uitat la ea şi a 'ntrebat-o: Tre să pleci, Duduiasofia?

Da, a zis Sofia şi a luat-o sus la ea în poală. Lu Sofia i-au dat drumu condiţionat, a zis ea. Tre să se poarte frumos.

Suzie Q şi-a rezemat capu de pieptu lu Sofia.

Biata Sofia, a zis ea, fix cum a auzit la Scumpi. Biata Sofia.

Mary Agnes, iubito, a zis Harpo, ia uite ce trage Suzie Q la Sofia.

Mda, copiii cunoaşte sufletu bun, a zis Scârţ. Ea cu Sofia şi-au zâmbit una la alta.

Tu du-te şi cântă, a zis Sofia, că am eu grijă de ea până vii îndărăt.

Pe cuvânt? a întrebat Scârţ.

Da, a răspuns Sofia.

Să ai grijă şi de Harpo, a zis Scârţ. Te rog, tanti.

Amin

Dragă Nettie,

Ei, ştii cum e, unde-i bărbatu, acolo-i şi beleaua. Iar pe drumu spre Memphis, numa gura lu Grady s-a auzit în maşină. Orişicum ne-am fi sucit, el căuta să şadă lângă Scârţ. Cât a condus el şi eu cu Scumpi am dormit, i-a povestit lu Scârţ cum e viaţa în Memphis, Tennessee. Abia dac-am putut aţipi de trăncăneala lui despre cluburi, haine şi patrujnouă de feluri de bere. Mi-a venit şi pipi de la atâta vorbărie despre băutură. De-a trebuit să găsim un drumeag cu nişte tufe ca să ne uşurăm.

Domnu s-a prefăcut că nu-i pasă că plec.

Las' că vii tu înapoi, a zis el. Ce să găsească în nord una ca tine. Scumpi are talent, a mai zis el. Ştie să cânte. Are pe vino 'ncoa. Poate vorbi cu oricine. Scumpi e arătoasă. Se suie acolo şi o vezi. Da tu cu ce te lauzi? Eşti urâtă. Eşti sfrijită. Eşti prost făcută. Ţi-e prea frică să vorbeşti cu lumea. N-ai ce să faci în Memphis decât numa să fii slugă la Scumpi. Să-i duci ţucalu şi poate să-i faci de mâncare. Da nici la gătit nu te dă talentu afară din casă. Şi casa asta n-a mai văzut curăţenie ca lumea de când a murit nevastă-mea dintâi. Şi nimeni n-o fi aşa nebun sau înapoiat ca să te ia de nevastă. Ce-o să faci? Să te tocmeşti la vreo fermă? a râs el. Poate te-o lăsa careva să munceşti la calea ferată.

Au mai venit scrisori? l-am întrebat eu.

Ce? a zis el.

Ce-ai auzit. Au mai venit scrisori de la Nettie?

Şi să fi venit, nu ţi le dădeam. Amândouă două poame, a zis el. Încearcă omu să fie om cu voi şi vă luaţi nasu la purtare.

Te blestem, am zis.

Ce-o mai fi şi asta? a zis el.

Pân-oi îndrepta ce mi-ai greşit, pe ce pui mâna, prafu să s-aleagă.

El a râs. Cine te crezi tu? a zis. Nu poţi tu să blastemi pe nimeni. Uită-te la tine. Eşti neagră, calică, urâtă, eşti muiere. Ce dracu, nu eşti nimica.

Pân-oi îndrepta ce mi-ai greşit, o să ţi se năruie până şi ce visezi. I le ziceam de-a dreptu, cum îmi venea la gură. Şi parcă-mi venea de la copaci.

Cine-a mai pomenit aşa ceva, a zis domnu. Am eu aşa o impresie că nu te-am croit destul la cur.

O dată de mă plesneşti, tu de două ori mai tare să suferi, am zis. Şi am adăogat: Ia mai bine să taci, că nu vine numa de la mine. Cum deschid gura, parcă-mi intră aeru înăuntru şi ticluieşte cuvinte.

Căcat, a zis el. Ar trebui să te ţiu închisă. Să te las afară numa la muncă.

Ai să putrezeşti singur în puşcăria de mi-o hărăzeşti, i-am spus.

Când vorbeam aşa, a venit Scumpi la noi. O dată s-a uitat la faţa mea şi a strigat Celie! Apoi s-a întors către domnu. Termină, Albert, i-a zis ea. Nu mai zice nimica. Tot de tine o să fie mai rău.

O învăţ eu minte! a zis domnu şi s-a repezit la mine.

Un drac de colb a zburat sus pe verandă între noi, de mi-a umplut gura de mizerie. Şi mizeria a zis aşa: Orice-mi faci tu mie, pe loc ţi se va 'ntoarce.

Apoi am simţit că mă scutura Scumpi. Celie, zicea ea. Şi mi-am venit iar în fire.

Oi fi eu calică, neagră, urâtă şi nepricepută la bucătărie, a rostit o voce către cine stătea s-asculte. Da sunt aici.

Amin, a zis Scumpi. Amin, amin.

Dragă Nettie,

Deci cum e la Memphis? Casa lu Scumpi e mare şi roz şi samănă aşa cu un şopron. Numa că unde-ar veni fânu, ea are dormitoare, toalete şi o sală mare de bal unde munceşte ea uneori cu orchestra ei. Are pământ cât cuprinde în juru casei, ceva ornamente şi o fântână în faţă. Are statui ale unora de care eu n-am auzit şi sper să nici nu mă-ntâlnesc vreodată cu ei. Are o sumedenie de elefanţi şi de broaşte ţestoase peste tot. Mai mari, mai mici, care-n fântână, care pe supt copaci. Broaşte ţestoase şi elefanţi. Şi-n casă la fel, peste tot. Perdele cu elefanţi, aşternuturi cu broaşte ţestoase.

Scumpi mi-a dat un dormitor mare din fundu casei, care dă spre curte şi spre tufărişu de la pârâu.

Ştiu că eşti obişnuită să ai soare dimineaţa, mi-a zis ea.

Camera ei e fix vizavi de a mea, la umbră. Ea munceşte până târziu, se culcă târziu, se scoală târziu. Pe mobila din dormitor n-are broaşte ţestoase şi nici elefanţi, ci câteva statui împrăştiate prin cameră. Doarme în mătăsuri şi satenuri, chiar şi aşternuturile tot aşa le are. Şi patu ei e rotund!

Eu am vrut să-mi fac casa rotundă, mi-a zis Scumpi, da toată lumea m-a luat că nu se mai poartă. N-ai cum să pui ferestre într-o casă rotundă, cică. Da eu oricum am făcut nişte schiţe. Într-o bună zi..., a zis ea şi mi-a arătat schiţele.

E o casă mare şi rotundă, roz, parc-ar fi un fruct ceva. Are ferestre, uşi şi o mulţime de pomi de jur împrejur.

Din ce-i făcută? am întrebat-o pe Scumpi.

Pământ, a răspuns ea. Da n-aş zice nu nici la beton. Bănui că poţi să faci nişte forme pentru fiecare bucată-n parte, să torni betonu, să laşi să se-ntărească, să spargi forma, să lipeşti cumva bucăţile 'ntre ele şi gata casa.

Ei, mie-mi place casa ta de-acu, am zis. Astalaltă parcă-i prea mică.

Nu-i rea, a zis Scumpi. Doar că mă simt eu aşa ciudat că stau într-un pătrat. Dacă eram şi eu pătrată, poate mai bine mă acomodam.

Am vorbit mult amândouă de case. Cum sunt construite, ce fel de lemn foloseşte lumea. Cum să-ţi aranjezi afară, de jur împrejuru casei, să foloseşti şi spaţiu ăla. Eu m-am aşezat pe pat şi m-am apucat să desenez un fel de fustă de lemn care-nconjoară casa ei de beton.

Poţi să stai pe asta când te saturi să stai în casă, am zis.

Mda, hai să-i facem o marchiză deasupra, a zis ea. A luat creionul şi a mutat fusta de lemn la umbră.

Aici să fie ghivece cu flori, a zis ea şi le-a desenat.

Cu muşcate-n ele, am zis şi le-am desenat.

Şi aici nişte elefanţi de piatră, a zis ea.

Şi aici o ţestoasă sau două.

Şi cum ştim că e şi casa ta? a întrebat ea.

Raţe! am zis.

Când am terminat-o, casa noastră era bună să plece înot sau în zbor.

Când se-apucă Scumpi de gătit, nimeni n-o întrece.

Se trezeşte dis-de-dimineaţă şi merge la piaţă. Cumpără numa ce-i proaspăt. Apoi vine acasă, se aşază în spate, pe trepte, şi se pune pe lălăit şi pe curăţat mazăre, varză fără căpăţână, peşte sau ce-a mai târguit. După asta pune toate oalele grămadă pe foc şi dă drumu la radio. Pe la unu

totu e gata și ne cheamă la masă. Șuncă, verdețuri, pui și turtă de mălai. Măruntaie, fasoliță, marinată. Bame și pepene roșu murat. Prăjitură caramel și plăcintă cu mure.

Mâncăm de rupem și bem un vinuț roșu dulce și bere.

Apoi mă duc să zac cu Scumpi la ea în cameră și ascultăm muzică până ni se așază toată mâncarea aia. În camera ei e întuneric și răcoare. Are un pat moale și plăcut. Stăm culcate amândouă și ne ținem în brațe una pe alta. Uneori, Scumpi citește ziaru cu voce tare. Știrile sunt mereu ca la balamuc. Lume care se agită, se bate și arată cu degetu cătră alții, și de pace nici că s-ar sinchisi vreunu.

Lume nebună, face Scumpi. De balamuc. Ce-i clădit așa pe nebunie n-are cum să fie trainic. I-auzi. Zice că s-au apucat să construiască un baraj ca să inunde un trib indian care trăiește aci de când lumea. Și ia uite aici, au pus o poză cu omu ăla de-a omorât atâtea femei. Tot ăla care l-a jucat pe ucigaș joacă acuma un popă. Și ia uite cum arată pantofii ăștia noi. Ia să-ncerci să te preumbli așa la vreo juma de leghe în ei. Șchioapă te întorci acasă. Și uite ce se întâmplă cu ăla care i-a omorât în bătaie pe chinezii ăia doi. Nimica nimicuța.

Mda, fac eu, da sunt și lucruri plăcute.

Cum nu, zice Scumpi și întoarce pagina. Domnul și doamna Hamilton Hufflemeyer au plăcerea să anunțe nunta fiicei lor, June Sue. Soții Morris de pe Endover Road dau o serată în beneficiul Bisericii Episcopale. Doamna Herbert Edenfail a fost săptămâna trecută în Adirondack ca să-și viziteze mama suferindă, fosta doamnă Geoffrey Hood.

Toate fețele astea par cât se poate de mulțumite, spune Scumpi. Mari și cărnoase. Cu niște ochi limpezi și nevinovați, de parcă nu i-ar cunoaște pe ăilanți pungași de pe prima pagină. Da-s tot aceiași oameni, zice ea.

Însă foarte curând, după ce pregătește o cină îmbelșugată și face planuri mari de curățenie prin casă, Scumpi

se întoarce la lucru. Adică nici că-i mai pasă ce mănâncă. Nici că-i mai pasă unde doarme. Umblă pe drumuri cu săptămânile și vine acasă cu ochii încețoșați, cu răsuflarea puturoasă, îngrășată și cam soioasă. Pe drum nu prea are unde să oprească să se spele ca lumea, mai ales pe cap.

Lasă-mă să merg cu tine, zic eu. Pot să-ți calc hainele, să te piaptăn. O să fie ca pe vremuri, când cântai la Harpo.

Nu, face ea. Poa să se prefacă de față cu străinii din public, mulți dintre ei albi, că nu-i sastisită, da n-ar avea tupeu să-ncerce să se prefacă în fața mea.

Plus de asta nu ești sluga mea, zice ea. Nu de-asta te-am adus la Memphis. Te-am adus aici să te iubesc și să te-ajut să te pui pe picioare.

Acuma a plecat două săptămâni în turneu, iar eu cu Grady și cu Scârț zbârnâim prin casă și-ncercăm să ne adunăm. Scârț a tot umblat prin cluburi și Grady s-a dus cu ea. Pe lângă asta s-a apucat de lucrat ceva pământ în spatele casei, mi se pare.

Eu stau în sufragerie și croiesc întruna la pantaloni. Am la pantaloni acuma de toate culorile și mărimile care s-a pomenit supt soare. De când eram acasă și ne-am apucat să facem pantaloni, nu mai m-am putut opri. Schimb materialu, imprimeu, talia, buzunarele. Schimb tivu, lărgimea la crac. Fac atâția pantaloni că Scumpi mă ia în balon. Habar n-am avut eu ce stârnesc, zice ea, râzând. Pantaloni peste tot pe scaunele ei, atârnați în fața bufetului cu porțelanuri. Modele din ziare și materiale pe toată masa și pe podea. Ea vine acasă, mă sărută, calcă peste toată harababura. Înainte să plece iar mă întreabă că cică săptămâna *asta* câți bani crezi că-ți trebe?

Până când în sfârșit într-o zi am făcut perechea perfectă de pantaloni. Pentru scumpetea mea, altfel cum. E dintr-un jerse moale, albastru închis, cu niște peticuțe așa mici roșii. Da în primu și în primu rând e foarte comozi. Fincă Scumpi mănâncă și bea o grămadă de porcării pe

drum, se balonează la stomac. Şi la pantalonii ăştia poţi să le dai drumu fără să le strici forma. Cum ea are mereu de-mpachetat şi-ncearcă să nu le şifoneze, pantalonii ăştia sunt moi, aproape că nici nu se şifonează şi figurinele alea de pe material sunt mereu aprinse şi vii. Şi e largi la glezne, aşa că poa' să şi cânte în ei şi să-i poarte ca rochie lungă, dacă vrea. Plus că pe Scumpi arată trăsnet.

Duduie Celie, face ea. Eşti o minune la casa omului.

Las capu-n jos. Ea umblă prin casă şi se tot uită în oglinzi. Orişiunde se uită, tot bine-i şade.

Ştii cum e când n-ai de lucru, zic eu, când ea se duce să se laude la Grady şi la Scârţ cu pantalonii. Stau aici şi mă gândesc cum să câştig o pâine şi nici nu bag de seamă când m-am apucat de altă pereche de pantaloni.

Scârţ a văzut şi ea o pereche pe placu ei. O, duduie Celie, face ea. Pot să-i probez pe ăştia?

Și-a pus pe ea o pereche de culoarea asfinţitului. Portocalii aşa, cu nişte punctişoare griulii. Tare bine-i şade când vine îndărăt. Grady se uită la ea s-o mănânce, nu alta.

Scumpi ia la pipăit bucăţile de material care atârnă peste tot. Toate mătăsoase, moi, bogate, face ape în lumină.

Nici nu se compară cu căcatu ăla tare, de soldăţoi, cu care am început, zice ea. Ar trebui să faci o pereche specială ca să-i arăţi lu Jack și să-i mulţumeşti.

De ce-o fi zis asta. Săptămâna următoare dau iama prin magazine şi iar cheltuiesc banii lu Scumpi. Stau, mă uit prin curte şi încerc să-mi închipui în mintea mea cum ar trebui să arate nişte pantaloni pentru Jack. Jack e înalt și blând și nu prea vorbăreţ din fire. Iubeşte copiii. O respectă pe nevastă-sa Odessa și pe toate surorile amazoane ale lu Odessa. De orice s-ar apuca ea, el îi stă alături. Da nu prea le are el cu vorba. Asta-i principalu. Şi ţin minte că o dată a pus mâna pe mine. Şi mi s-a părut aşa că parcă avea ochi la degete. Că parcă mă ştia peste tot, da nu m-a atins decât sus pe braţ, lângă umăr.

M-am apucat să-i fac pantaloni lu Jack. Sigur o să fie maro-gălbui. Moi şi rezistenţi. Şi tre să aibe buzunare mari ca să ţie el o mulţime de lucruri pentru copii. Bile, sfoară, bănuţi şi pietre. Şi tre să fie uşor de spălat şi mai strimţi decât ai lu Scumpi, ca să poa s-alerge dacă e să prindă vreun copil, să nu-l calce mai ştiu eu ce. Şi tre să se simtă comod în ei când stă cu Odessa în braţe la foc. Şi...

Tot aşa visez, visez şi tot visez la pantalonii lu Jack. Tai şi cos. Şi-i termin. Şi-i trimet.

Şi ce să vezi, numaidecât cere şi Odessa o pereche.

Apoi mai cere Scumpi două perechi fix ca prima. Apoi cere toată lumea din orchestră. Apoi sosesc comenzi de peste tot unde cântă Scumpi. Curând mă înnămolesc de tot.

Într-o zi, când Scumpi vine acasă, îi zic să ştii că-mi place ce fac, da la un moment dat tre să ies din casă şi să-ncep să câştig o pâine. Mi se pare că asta mă ţine-n loc.

Ea râde. Ia să facem noi nişte reclamă la ziar, zice ea. Şi să creştem binişor preţurile. Şi-apoi ia să-ţi dăm noi sufrageria asta s-o ai de atelier şi să-ţi aducem nişte femei să taie şi să coasă, iar tu să faci modelele. Îţi câştigi pâinea, Celie, zice ea. Fetiţo, eşti pe felie.

Nettie, lucrez la nişte pantaloni pentru tine, să faci faţă la arşiţa din Africa. Moi, albi, subţiri. Cu şnur în talie. Niciodată să nu-ţi mai fie cald şi să nu mai fii îmbrăcată prea gros. Am de gând să-i lucrez de mână. Fiecare împunsătură de ac o să fie o sărutare.

Amin,
Sora ta, Celie
Fabrica de pantaloni
Strada lu Scumpi Avery
Memphis, Tennessee

Dragă Nettie,

Sunt așa de fericită. Am parte de iubire, muncă, bani, prieteni și timp. Iar tu trăiești și curând o să vii acasă. Cu copiii noștri.

Jerene și Darlene mă ajută cu afacerea. Sunt gemene. N-au fost niciodată măritate. Le place să coasă. Pe lângă asta, Darlene se străduie să mă-nvețe să vorbesc. Zice că nu-i grozav să zici că „lu ăla". Se cunoaște imediat că ești de la țară. Dacă zici „lu ăla" când toți ăilanți zic „ăluia", te crede lumea proastă. Negrii te crede țărancă și albii se râde de tine.

Ce-mi pasă mie? zic. Sunt fericită.

Da ea zice că o să fiu și mai fericită dacă vorbesc ca ea. Mai fericită decât c-o să te văd iar pe tine n-am cum să fiu, da nu zic nimica. De fiecare dată când zic ceva ca mine, ea mă corectează până zic în alt fel. Curând ajung de nici nu mai pot gândi. Mintea îmi deapănă un gând, se-ncurcă, deapănă 'ndărăt și se oprește.

Zici tu că merită? o întreb.

Da, face ea. Îmi aduce niște cărți. Pline numa cu albi care vorbește de mere și de câini.

Ce treabă am eu cu câinii? mă mir în sinea mea.

Darlene nu se lasă. Ia gândește-te că pentru Scumpi o să fie mult mai bine dacă ești educată, zice ea. N-o să-i fie rușine să te ia cu ea peste tot.

N-are Scumpi rușini de-astea, zic eu. Da ea nu mă crede.

Scumpete, zice ea într-o zi când Scumpi era acasă, nu crezi c-ar fi bine dacă Celie ar vorbi cum se cade?

Din partea mea, n-are decât să vorbească şi prin semne, zice Scumpi. Îşi face o cană cu ceai de leac bun şi-ncepe să ne spună cum vrea să se dea pe păr cu ulei cald.

Da eu o las pe Darlene cu grija ei. Uneori mă gândesc la mere şi la câini, alteori nu. După mintea mea, numa netoţii te pune să vorbeşti într-un fel care ţi-e pe-alăturea. Da ea e fată bună, coase bine şi tre s-avem de ce ne sfădi cât lucrăm.

Acuma lucru la nişte pantaloni pentru Sofia. Un crac o să fie violet, altu roşu. O visez pe Sofia îmbrăcată cu pantalonii, se făcea că sare peste lună.

Amin,

Sora ta, Celie

Dragă Nettie,

Când mă apropii de casa lu Harpo și Sofia, mă simt ca pe vremuri. Numa că e o casă nouă, cu crâșma la parter, și mult mai mare ca 'nainte. Da și eu mă simt altfel. Și arăt altfel. Am pe mine niște pantaloni albastru închis și o bluză albă cuminte, de mătase. Am în picioare niște papucei roșii, fără toc, și o floare în păr. Am trecut pe lângă casa lu domnu și el ședea pe verandă și nici măcar nu m-a cunoscut cine sunt.

Când să ridic mâna să bat la ușă, aud o bufnitură. Ca de scaun trântit. Apoi aud ceartă.

Cine-a mai pomenit femei să care coșciugu, zice Harpo. Eu atâta încerc să zic.

Păi gata, ai zis-o, spune Sofia. Acuma poți să taci.

Știu că e maică-ta, spune Harpo. Da totuși.

Ne ajuți sau nu? întreabă Sofia.

Bine-o să vă șadă? face Harpo. Când vezi trei femei mari și voinice că duc coșciugu, îți vine să le trimeți acasă, să frigă pui.

O să fie și trei frați cu noi, de partea cealaltă, zice Sofia. Care arată cam ca muncitorii de la câmp.

Da lumea e obișnuită ca treburile astea să le facă bărbații. Femeile e mai slabe, zice el. Așa crede lumea, că e mai slabe, sau în orișice caz așa se zice. Cică femeia tre s-o ia mai ușurel. Plângi, dacă-ți vine. Nu-ncerca să fii tu șefa.

Să fiu eu şefa, zice Sofia. Femeia e moartă. Pot să plâng, s-o iau uşurel şi să car şi de coşciug. Şi, că ne ajuţi sau nu cu masa, cu scaunele şi cu pomana de după, eu tot aia am de gând să fac.

Se face linişte de tot. După care Harpo o întreabă încet de tot: Sofia că de ce eşti aşa, ai? De ce crezi tu mereu că trebe să le faci pe toate numa după capu tău? Am întrebat-o o dată pe mamă-ta, când erai la închisoare.

Şi ce-a zis? întreabă Sofia.

A zis că ai şi tu cap, cum are toată lumea. Unde mai pui că-i capu tău.

Sofia râde.

Ştiu că am nemerit prost, dar tot ciocăn la uşă.

O, duduie Celie, face Sofia, şi deschide uşa cu plasă. Ce bine arăţi. Este că arată bine, Harpo? Harpo se zgâieşte la mine de zici c-atunci mă vede prima oară.

Sofia mă strânge tare în braţe şi mă pupă pe obraz. Duduia Scumpi unde-i? întreabă ea.

E în turneu, zic. Da tare rău i-a părut când a auzit că s-a prăpădit măicuţa ta.

Ei, maica numa bune a făcut, zice Sofia. Dacă e să fie un rai, păi ea drept acolo s-a dus.

Ce faci, Harpo? îl întreb eu. Mai mănânci?

Râde şi el, râde şi Sofia.

Bănui că Mary Agnes n-a putut veni de data asta, spune Sofia. A fost pe-aici acum vreo lună. Tre să le vezi pe amândouă, pe ea cu Suzie Q.

Nu, zic. În sfârşit a găsit ceva mai serios de muncă, cântă la două-trei cluburi din oraş. Are lipici la lume.

Suzie Q e tare mândră de ea, spune Sofia. Îi place cum cântă. Îi place parfumu ei. Rochiile ei. Îi place să-şi pună pălăriile şi pantofii ei.

La şcoală cum îi merge? întreb.

O, de minune, zice Sofia. E foc de isteaţă. După ce i-a trecut supărarea că a părăsit-o maică-sa şi s-a dumirit ea

că eu sunt maică-sa adevărată a Henriettei, s-a cuminţit. Îi e dragă Henrietta de moare.

Henrietta cum e?

O răutate, zice Sofia. Cu o mutriţă de parcă mereu îi tună şi-i fulgeră. Da poate c-o să-i treacă. Lu taică-su i-a trebuit patruj de ani ca să-nveţe să se poarte frumos. Era rău până şi cu mumă-sa.

Cu el vă mai vedeţi ?

Cam când ne vedem şi cu Mary Agnes, zice Sofia.

Mary Agnes e schimbată, zice Harpo.

Cum adică? întreb eu.

Nu ştiu, face el. Îi umblă mintea aiurea. Vorbeşte de zici că-i beată. Şi cum se suceşte, cum se răsuceşte, parcă tot numa pe Grady ar vrea să-l aibe în faţa ochilor.

Amândoi fumează iarbă într-o veselie, zic.

Iarbă, face Harpo. Cum vine asta?

E ceva de te 'nveseleşte, zic. Îţi dă vedenii. Şi-ţi vine chef de iubit. Da şi dacă fumezi prea mult te slăbeşte la minte. Te zăpăceşte. De-ţi vine mereu să te ţii de careva. Grady a sădit-o în curte, zic.

N-am mai auzit de aşa ceva, zice Sofia. Creşte în pământ?

Ca o buruiană, zic. Grady a pus juma de pogon ca popa.

Cât e de mare? întreabă Harpo.

Mare, zic. Mie-mi vine peste cap. Şi deasă.

Şi care parte se fumează?

Frunza, zic.

Şi o fumează pe toată? întreabă el.

Mă apucă râsu.

Nu, mai mult vinde.

Ai încercat vreodată? întreabă el.

Mda, zic. El face ţigări din ea şi le vinde pe mai nimic. Îţi împute gura, da vreţi să încercaţi şi voi?

Dacă te scrânteşte, nu vreau, zice Sofia. Că şi când ai minţile la tine şi tot greu e să faci faţă.

E ca la whiskey, zic. Tre să fii mai tare ca el. Știți cum e, un păhărel acolo când și când n-are ce strica, da dacă fără sticlă nu-ți tihnește nimica, atunci ai încurcat-o.

Matale fumezi mult, duduie Celie? întreabă Harpo.

Mă crezi slabă de minte? zic. Fumez când vreau să vorbesc cu Dumnezeu. Fumez când vreau să fac dragoste. De ceva vreme mi se pare că oricum fac dragoste cu Dumnezeu bine mersi. Și dacă fumez iarbă, și dacă nu.

Duduie Celie! face Sofia. Șocată.

Sunt binecuvântată, fato, zic către Sofia. Știe Dumnezeu ce zic.

Ne așezăm la masa din bucătărie și aprindem una. Le arăt cum să tragă-n piept. Harpo se gâtuie. Sofia se îneacă.

Nu trece mult și Sofia zice: Ciudat, n-am mai auzit așa o bâzâială.

Ce bâzâială? întreabă Harpo.

Ascultă, face ea.

Amuțim de tot și ascultăm. Și într-adevăr auzim bâzzzzzzz.

De unde vine? întreabă Sofia. Se ridică și se uită afară pe ușe. Nu-i nimic aici. Zgomotul se aude și mai tare. Bâzzzzzzz.

Harpo se uită pe geam. Nu-i nimic acolo, zice. Bâzzzzz, face bâzâiala.

Cre că știu ce e, zic.

Ce? fac ei.

Totul, zic.

Da, fac ei. Ca din carte ai zis-o.

Ei, uite că vine amazoanele, zice Harpo la înmormântare.

Sunt și frații ei, răspund eu șoptit. Cum le zice?

Nu știu, zice el. Ăștia trei mereu au fost reazăm pentru surorile lor nebune. Pân-acuma nimic nu i-a clintit. Mă-ntreb ce trebuie să rabde nevestele lor.

Mărșăluiesc înăuntru cu pas apăsat, de se zguduie biserica, și o lasă pe mama lu Sofia în față la amvon.

Oamenii plâng, își fac vânt și se străduie să nu-și scape copiii din ochi, da nu se zgâiesc la Sofia și la surorile ei. Se poartă ca și cum așa se face din moși-strămoși. Îmi place de oameni.

Amin

Dragă Nettie,

Ce-mi sare prima dată în ochi la domnu e cât e de curat. Îi lucește pielea. Are păru pieptănat pe spate.

Se apropie de coșciug s-o mai vadă o dată pe maica lu Sofia moartă, se oprește și-i spune ceva în șoaptă. O bate pe umăr. Când se întoarce la locul lui, se uită cătră mine. Eu îmi ridic evantaiu și mă uit în altă parte.

După înmormântare ne-am strâns cu toții la Harpo.

Știu că n-o să crezi, duduie Celie, spune Sofia, da domnu așa se poartă de zici că-l bate gându să s-apuce de religie.

Așa afurisit cum e, poa să s-apuce numa cu gându, răspund eu.

Nu că s-ar duce la biserică sau de-astea, da nu mai sare una-două să judece. Și muncește pe brânci.

Ce? fac eu. Să muncească domnu?

Da cum nu. E afară, la câmp, din zori și până-n seară. Și face curat în casă fix ca o femeie.

Ba chiar pune mâna și gătește, spune Harpo. Și mai și spală vasele la sfârșit.

Nu, fac eu. Cre că tot de la droguri vi se trage.

Da nu prea vorbește și nu prea stă 'ntre oameni, spune Sofia.

Parc-am nemerit între nebuni, zic.

Taman atunci apare și domnu.

Ce faci, Celie? zice.

Bine, zic. Mă uit în ochii lui și văd că-i e frică de mine. Așa, foarte bine, zic în gându meu. Să simtă și el ce-am simțit eu.

N-a venit și Scumpi cu tine de data asta? zice el.

Nu, fac eu. Are treabă. Da-i pare rău pentru mama lu Sofia.

La toți ne pare rău, zice el. Femeia care a adus-o pe Sofia pe lume a lăsat ceva în urmă.

Eu nu zic nimic.

Au dichisit-o frumos, zice el.

Adevărat, zic.

Și o mulțime de nepoți, zice el. Mă rog. Doișpe copii, și toți au dat zor să se înmulțească. Umpli biserica numa cu familia.

Mda, fac eu. Asta așa e.

Cât stai aici? întreabă el.

Vreo săptămână, zic.

Știi că fetița lu Harpo și Sofia e rău bolnavă? zice.

Nu, nu știam, zic. Arăt către Henrietta, care e cu lumea. Uite-o colo, zic. Pare bine mersi.

Da, pare bine, spune el, da are nu știu ce boală de sânge. De uneori i se încheagă sângele-n vene și zace ca un câine. Nu cre c-o mai duce mult, zice.

Dumnezeule mare și bun, zic.

Mda, face el. E greu pentru Sofia. Se simte încă datoare s-o sprijine pe fetița albă de-a crescut-o. Acuma i-a murit și maică-sa. Și nici cu sănătatea nu stă grozav. Și mai e și Henrietta, care e belea la casa omului și dacă-i bolnavă, și dacă-i sănătoasă.

O, e o mică pacoste, zic. Apoi îmi aduc aminte ce povestea Nettie într-una din scrisorile ei de boalele copiilor de-acolo de la ea din Africa. Parcă pomenea ceva de niște cheaguri de sânge. Încerc să-mi aduc aminte ce zicea ea că fac africanii, da nu pot. Așa surprinsă sunt că stau de

vorbă cu domnu că nu mai pot gândi defel. Nici nu mai știu ce să zic.

Domnu stă și așteaptă să zic eu ceva și tot trage cu ochiu către casa lui. Pân la urmă dă bună seara și pleacă.

Sofia zice că, după ce-am plecat eu, domnu a trăit ca porcii. S-a 'nchis în casă pân-a 'nceput să pută. Nu lăsa pe nimeni înuntru până când la un moment dat Harpo a intrat cu forța. A făcut curat în casă, a adus de mâncare. I-a făcut baie lu taică-su. Domnu era prea slăbit ca să-i țină piept. Plus că prea era dus cu pluta ca să-i pese.

Nu putea dormi, mi-a zis ea. Noaptea i se părea că aude lilieci pe-afară. Și mai știu eu ce fâlfâială pe horn. Da cel mai rău e că trebuia să-și asculte propria inimă. Toate bune și frumoase ziua pe lumină, da cum se-nnopta, cum o lua razna. Bătea așa de tare că se zgâlțâna camera. Parcă bătea tobele.

Harpo s-a tot dus în multe nopți să doarmă cu el, zice Sofia. Îl găsea pe domnu chircit tot pe-un colț de pat. Cu ochii pironiți pe mobile, să vadă dacă nu cumva se mișcă spre el. Știi cât e el de mic, spune Sofia. Și cât e Harpo de mare și solid. Ei, într-o noapte m-am dus pân-acolo să-i spun ceva lu Harpo – și era amândoi întinși acolo pe pat, dormea duși, Harpo cu taică-su în brațe.

După asta, m-am înmuiat iar față de Harpo, zice Sofia. Și la scurtă vreme ne-am apucat de lucru la casa cea nouă. Sofia râde. Da am spus eu c-a fost ușor? Dacă spuneam, mă punea Dumnezeu să-mi cioplesc singură nuiaua.

Cum de s-a făcut bine? întreb.

O, face ea, Harpo l-a pus să-ți trimeată restu de scrisori de la soru-ta. Imediat după asta a-nceput să-și revină. Știi că răutatea omoară, zice ea.

Amin

Scumpă Celie,

Până acum trebuia să fiu deja acasă. Să mă uit la chipul tău și să spun Celie, chiar tu ești? Încerc să-mi închipui cum te-au marcat anii la siluetă și la riduri – sau cum îți aranjezi părul. Eu, de unde eram o aschimodie mică și ațoasă, m-am făcut o dolofană. Și încep să încărunțesc!

Dar Samuel zice că mă iubește așa dolofană și căruntă. Te surprinde asta?

Ne-am căsătorit toamna trecută, în Anglia, unde ne aflam în căutare de ajutoare pentru olinka de la biserici și de la Societatea Misionară.

Olinka au ignorat cât au putut drumul și pe constructorii albi. Dar până la urmă n-au avut încotro și i-au băgat în seamă, pentru că una dintre primele măsuri ale constructorilor a fost să le spună oamenilor că trebuie să se mute în altă parte. Constructorii voiau să-și facă pe locul satului cartierul general pentru plantația de cauciuc. E singurul loc pe o rază de mulți kilometri cu o sursă constantă de apă dulce.

Cu de-a sila, în ciuda protestelor, cei din tribul olinka și misionarii lor au fost repartizați pe o bucată de pământ sterp unde șase luni pe an nu se găsește apă. În timpul ăsta trebuie să cumpere apă de la proprietarii plantației. În sezonul ploios curge un râu și ei încearcă să excaveze stâncile din jur ca să-și facă rezervoare. Până acum adunau apa în vechi butoaie de petrol aduse de constructori.

Dar cel mai îngrozitor lucru care s-a întâmplat e legat de frunza pentru acoperiş pe care, cum sunt sigură că ţi-am scris, oamenii ăştia o venerează ca pe Dumnezeu şi cu care îşi acoperă colibele. Ei bine, proprietarii plantaţiei au construit pe pământul ăsta sterp barăci pentru muncitori. Una pentru bărbaţi şi încă una pentru femei şi copii. Dar, cum cei din neamul olinka au jurat că nu vor trăi niciodată în locuinţe care să nu fie acoperite de zeul lor, Frunza-Acoperişului, constructorii au lăsat barăcile descoperite. Apoi s-au apucat să răscolească pământul de sub satul olinka şi câţiva kilometri de jur împrejur. Cu tot cu frunza-acoperişului.

După câteva săptămâni aproape de nerăbdat sub soarele fierbinte, ne-a trezit într-o dimineaţă zgomotul unui camion mare care intra pe proprietate. Era încărcat cu tablă ondulată.

Celie, ne-au pus *să plătim* tabla. Ceea ce a secătuit puţinele economii ale tribului olinka şi a înghiţit aproape toţi banii pe care Samuel şi cu mine reuşiserăm să-i punem deoparte pentru educaţia copiilor când aveam să ne întoarcem în ţară. Ceea ce am tot zis că facem an de an după ce a murit Corrine, doar ca să ne afundăm tot mai tare în problemele tribului olinka. Nu există ceva mai urât decât tabla ondulată, Celie. Şi, în timp ce se căzneau să acopere casele cu metalul ăsta rece, aspru, lucios şi urât, femeile scoteau un bocet asurzitor care se răsfrângea din pereţii colibelor pe o distanţă de mulţi kilometri în jur. Aceea a fost ziua când tribul olinka şi-a recunoscut înfrângerea, fie ea şi temporară.

Chiar dacă olinka nu ne mai cer nimic altceva, în afară de a le instrui copiii – pentru că au văzut cât suntem de neputincioşi, noi şi zeul nostru –, am hotărât cu Samuel că trebuie să luăm atitudine faţă de această ultimă faptă revoltătoare, asta în timp ce mulţi dintre cei de care ne legaserăm au fugit la *mbele,* adică oamenii pădurii, cei

care trăiesc în inima junglei și refuză să muncească pentru albi sau să-i recunoască de stăpâni.

Așa că am plecat, cu tot cu copii, în Anglia.

A fost o călătorie incredibilă, Celie, nu doar pentru că noi aproape că uitaserăm că mai există și altă lume, plus lucruri ca vapoare, focuri cu cărbune, felinare stradale și făină de ovăz, dar și pentru că pe același vas cu noi era femeia aceea albă misionară despre care ni se povestise cu mulți ani în urmă. Renunțase la misionariat și se întorcea să trăiască în Anglia. Călătorea cu un băiețel african, pe care ni l-a prezentat drept nepotul ei!

Desigur, era imposibil să rămâi indiferent la prezența unei bătrâne albe, însoțită de un copilaș negru. Tot vaporul fremăta. În fiecare zi când ieșea ea la plimbare cu copilul pe punte, grupurile de albi pe lângă care treceau amuțeau brusc. E o femeie elegantă, ațoasă, cu ochii albaștri și părul de culoarea argintului și a ierbii uscate. Are bărbia scurtă și parcă gâlgâie când vorbește.

Merg pe șaizeci și cinci de ani, ne-a spus ea când am nimerit împreună la masa de seară. Aproape toată viața am trăit la tropice. Dar vine un război mare, a zis ea. Mai mare decât ăla care abia începea când am plecat eu. Anglia o să fie greu lovită, dar socotesc că vom supraviețui. La celălalt război am lipsit, spune ea. Am de gând să fiu prezentă la ăsta.

Samuel și cu mine nu ne puseserăm niciodată cu adevărat problema războiului.

Sigur că da, a spus ea, sunt semne peste tot în Africa. Și în India sunt, presupun. În primul rând, se construiește un drum până-n bătătura ta, unde-ți ții bunurile. Apoi ți se taie copacii, ca să se facă din ei vapoare și mobilă pentru căpitani. Apoi ți se plantează în ogradă ceva ce nu se mănâncă. Și ești pus să muncești pământul. Asta se întâmplă în toată Africa, a zis ea. Probabil că și în Birmania.

Dar Harold, aici de față, și cu mine am hotărât să plecăm. Nu-i așa, Harry? a zis ea, întinzându-i băiețelului un biscuit. Copilul n-a zis nimic, mestecând la biscuit cu un aer meditativ. Curând după asta, Adam și Olivia l-au luat cu ei ca să exploreze bărcile de salvare.

Povestea lui Doris – femeia se numește Doris Baines – e interesantă. Dar eu n-o să te plictisesc cu ea cum a reușit până la urmă să ne plictisească ea pe noi. S-a născut în Anglia, într-o familie foarte avută. Taică-său era nu știu ce lord sau așa ceva. Toată ziua bună ziua erau invitați la petreceri insipide sau le dădeau chiar ei. Pe lângă asta, ea își dorea să scrie cărți. Familia ei se opunea. Total. Ei sperau s-o mărite.

Să mă *mărit,* eu! a exclamat ea. (Zău că are niște idei total trăsnite.) Au încercat să mă convingă în fel și chip, a povestit ea. Nici nu vă puteți imagina. N-am mai văzut niciodată atâția bărbătuși papă-lapte câți mi-a fost dat să văd pe la nouăsprezece, douăzeci de ani. Unul mai plicticos ca altul. Ce poate fi mai plicticos decât un englez aristocrat? ne-a zis ea. Parc-ar fi niște afurisite de ciuperci.

Ei bine, a continuat să dondănească așa la un lung șir de cine, după ce căpitanul ne-a repartizat permanent la aceeași masă. Se pare că ideea de a deveni misionară i-a venit din senin într-o seară, în timp ce se pregătea pentru încă o întâlnire amoroasă anostă și stătea în cadă, spunându-și că ar duce-o mai bine la mânăstire decât în castelul în care trăia. Acolo ar fi putut gândi, ar fi putut scrie. Ar fi putut fi propria ei stăpână. Sau nu chiar. Dacă s-ar călugări, n-ar fi propria ei stăpână. Dumnezeu ar fi stăpânul ei. Maica Domnului. Maica stareță. Etc., etc. Ah, dar dac-ar fi misionară! Departe, în sălbăticia Indiei, singură! Extaz, nu alta.

Așa că-și cultivase un interes pios față de păgâni. Îi păcălise pe părinții ei. Păcălise Societatea Misionară, care fusese atât de impresionată de iuțeala cu care învăța limbi

străine încât o trimisese în Africa (mare ghinion!), unde începuse să scrie romane despre tot ce există sub soare.

Pseudonimul meu literar e Jared Hunt, ne-a povestit ea. Am un succes nebun în Anglia, ba chiar şi-n America. Sunt bogat și celebru. Un pustnic excentric care-şi ocupă mare parte din timp cu vânătoarea.

Ei acuma, a continuat ea după câteva seri, probabil vă închipuiți că nu prea m-am sinchisit eu de păgâni. Mi s-au părut perfect în regulă așa cum erau. Şi păreau să mă placă şi ei pe *mine* destul de mult. Chiar am reuşit să-i ajut în multe. La urma urmei, eram scriitoare și am scris tomuri întregi despre ei: despre cultura, purtările, nevoile lor şi aşa mai departe. Nici nu bănuiți cât de mult contează să scrii bine dacă urmăreşti să câştigi bani. Le-am învățat limba la perfecţie şi am scris rapoarte întregi în ea ca să-i descurajez pe misionarii băgăcioşi din ţară. Am tapat vistieria familiei de aproape un milion de lire înainte de a obţine câte ceva de la societăţile misionare sau de la vechi prieteni de familie bogați. Am construit un spital și o școală pregătitoare. Un colegiu. O piscină – singurul lux pe care mi l-am permis, pentru că cine înoată în râu riscă să fie atacat de lipitori.

O armonie cum nu vă puteţi închipui, ne-a spus ea la micul dejun, când eram la jumătatea drumului spre Anglia. După un an, între mine şi păgâni lucrurile mergeau unse. Le-am spus de la bun început că sufletele lor nu mă privesc, că eu vreau să scriu cărţi şi să nu fiu deranjată. Pentru acest răsfăţ, eram dispusă să plătesc. O sumă frumuşică.

Într-o zi, într-un elan de recunoştinţă, căpetenia – fără îndoială, neştiind ce altceva să facă – s-a înfiinţat la mine, trebuie s-o spun, cu două soţii. Probabil că eu nu eram considerată femeie printre ei. Nu păreau foarte lămuriţi însă ce anume eram. În orice caz, le-am educat pe cele două fete cât am putut de bine. Le-am trimis în Anglia, fireşte, să înveţe medicină şi agricultură. Le-am primit cu

brațele deschise când s-au întors, le-am căsătorit cu doi băieți care se tot învârteau prin zonă și astfel a început cea mai fericită perioadă din viața mea, ca bunică a copiilor lor. Să știți că m-am dovedit a fi o *bunică* de milioane, a zis ea, radioasă. Am învățat de la akweni. Ei nu-și bat niciodată la fund copiii. Nici nu-i încuie în altă parte a colibei. E drept că pe la pubertate au ei un ritual sângeros de tăiere. Dar mama lui Harry, doctorița, o să schimbe toate astea, nu-i așa, Harold ?

În orice caz, a continuat ea, când ajung în Anglia o să pun capăt invaziei lor afurisite. O să le spun eu unde să-și bage afurisitul de drum, afurisitele de plantații de cauciuc și pe afurisiții de proprietari de plantații și ingineri englezi, arși de soare ca dracu', dar tot plicticoși ca dracu'. Sunt o femeie foarte bogată, iar satul Akwee e *proprietatea* mea.

Am ascultat aproape toată povestea într-o tăcere mai mult sau mai puțin respectuoasă. Copiii erau topiți după micul Harold, deși în prezența noastră băiatul nu scosese niciun cuvânt. Părea atașat de bunica lui și obișnuit cu ea, dar limbuția ei îi inducea un soi de muțenie atentă și gravă.

Dar cu noi e total diferit, ne-a spus Adam, care într-adevăr iubește mult copiii și se poate apropia de orice copil dacă-l lași jumătate de ceas cu el. Adam face glume, cântă, se prostește și știe jocuri. Și are mai tot timpul un zâmbet de-a dreptul radios și dinți superbi, sănătoși, de african.

Scriind despre zâmbetul lui radios, îmi dau seama că în călătoria asta a fost neobișnuit de ursuz. E curios și surescitat, dar nu neapărat *radios,* în afara momentelor petrecute cu micul Harold.

Va trebui s-o întreb pe Olivia ce e cu el. Ea e încântată de gândul întoarcerii în Anglia. Mama ei i-a tot povestit despre căsuțele englezești cu acoperiș de paie, care-i aminteau de acoperișurile din frunze ale tribului olinka. Doar că sunt pătrate, spunea ea. Seamănă mai mult cu

biserica și cu școala decât cu casele, ceea ce Oliviei i se păruse tare ciudat.

Când am ajuns în Anglia, am transmis împreună cu Samuel doleanțele neamului olinka episcopului bisericii noastre de acolo, un bărbat destul de tânăr, cu ochelari, care în timpul ăsta a răsfoit teancul de rapoarte anuale de la Samuel. Episcopul nici măcar n-a pomenit de olinka, în schimb s-a interesat cât trecuse de la moartea lui Corrine și de ce nu mă întorsesem eu în America imediat după moartea ei.

Eu tot nu înțelegeam unde bate.

Aparențele, domnișoară, a zis el. Aparențele. Ce și-or închipui băștinașii?

Despre ce? am întrebat eu.

Haide, haide, a zis el.

Suntem ca și un frate cu o soră, a zis Samuel.

Episcopul a zâmbit afectat. Chiar așa. Am simțit că mi se aprind obrajii.

Mă rog, povestea a continuat, dar de ce te-aș împovăra cu asemenea lucruri? Știi cum sunt unii oameni, printre care și episcopul. Am plecat cu Samuel de la el fără o vorbă despre problemele tribului olinka.

Samuel s-a înfuriat așa de rău că m-a și speriat. A zis că, dacă voiam să rămânem în Africa, singura soluție era să mergem la *mbele* și să-i încurajăm pe toți cei din tribul olinka să facă la fel.

Dar dacă nu vor să meargă? am întrebat eu. Mulți sunt prea bătrâni ca să se întoarcă în pădure. Mulți sunt bolnavi. Femeile au copii mici. Și mai sunt tinerii care vor biciclete și haine englezești. Oglinzi și vase de bucătărie strălucitoare. Vor să muncească pentru albi ca să capete toate lucrurile astea.

Lucruri, a spus el, scârbit. Niște nenorocite de *lucruri!*

Ei, dacă tot avem de stat o lună aici, hai să profităm din plin, am zis eu.

Pentru că drumul și acoperișurile de tablă costaseră atât de mult, avea să fie o lună de privațiuni în Anglia. Dar noi ne-am simțit foarte bine. Am început să ne simțim ca o familie, fără Corrine. Și puteam fi siguri că oamenii întâlniți pe stradă aveau să observe negreșit (asta dacă intrau, totuși, în vorbă cu noi) asemănarea dintre copii și noi. Copiii au ajuns să accepte acest lucru ca pe unul firesc și au început să meargă singuri să viziteze ce-i interesa. Lăsându-ne pe noi, pe mine și pe tatăl lor, să ne delectăm cu plăceri mai liniștite, printre care și simpla conversație.

Samuel s-a născut în nord, desigur, în New York, și tot acolo a crescut și și-a făcut studiile. A cunoscut-o pe Corrine prin mătușa lui, care fusese misionară, împreună cu mătușa lui Corrine, în Congoul Belgian. Samuel mergea deseori cu mătușă-sa Althea la Atlanta, unde trăia Theodosia, mătușa lui Corrine.

Cele două doamne trăiseră clipe de pomină împreună, mi-a povestit Samuel, râzând. Fuseseră atacate de lei, aproape călcate în picioare de elefanți, le inundaseră ploile, iar „băștinașii“ le declaraseră război. Spuneau niște povești de-a dreptul incredibile. Stăteau pe o canapea îmbrăcată cu o husă grea, din păr de cal, două cucoane dichisite și demne, în volane și dantele, și istoriseau aventurile astea fabuloase la un ceai.

Adolescenți fiind, Corrine și cu mine am încercat să stilizăm poveștile astea sub formă de benzi desenate. Născoceam titluri ca „Trei luni într-un hamac“ sau „Beteag pe continentul negru“. Sau „O hartă a Africii: un ghid al indiferenței băștinașilor față de cuvântul sfânt“.

Râdeam de ele, dar eram fascinați de aventurile lor și de felul în care cele două doamne le povesteau. Păreau așa cumpătate. Așa demne. Chiar nu ți le-ai fi închipuit construind – cu mâinile lor – o școală în junglă. Sau luptându-se cu reptilele. Sau cu africanii ostili care, văzându-le

îmbrăcate cu rochii cu ceva ca niște aripi la spate, le crezuseră în stare să zboare.

Junglă? îmi spunea Corrine chicotind sau îi spuneam eu ei. Cuvântul ne declanșa prin simpla lui rostire o isterie mută, în timp ce ședeam liniștiți și ne beam ceaiul. Pentru că bineînțeles că ele nu-și dădeau seama că erau amuzante, iar pe noi ne amuzau la culme. Și bineînțeles că viziunea dominantă despre africani la vremea respectivă contribuia la hazul situației. După ce că erau sălbatici, africanii mai erau și stupizi și nerozi, la fel ca frații lor stupizi și nerozi de la noi. Dar noi am evitat cu multă grijă, ca să nu zic rigoare, această asociere foarte la îndemână.

Mama lui Corrine era o gospodină și o mamă devotată, care n-o înghițea pe sora ei cu fire mai aventuroasă. Dar niciodată nu-i interzisese lui Corrine s-o viziteze. Iar când Corrine a împlinit vârsta potrivită, a trimis-o la Seminarul Spelman, unde învățase și mătușa Theodosia. Seminarul era un loc foarte interesant. Fusese înființat de două misionare albe din Noua Anglie care purtau rochii identice. Începuseră în beciul unei biserici și se mutaseră în scurt timp în niște barăci ale armatei. Până la urmă, cele două doamne obținuseră sume mari de bani de la cei mai mari bogătași din America, așa că locul se dezvoltase. Clădiri, copaci. Fetele învățau de toate: să citească, să scrie, aritmetică, să coasă, să facă curat, să gătească. Dar în primul și în primul rând învățau să slujească pe Dumnezeu și comunitatea neagră. Deviza lor oficială era ȘCOALA NOASTRĂ ÎN SLUJBA LUI CRISTOS. Dar eu am considerat întotdeauna că deviza lor neoficială ar fi trebuit să fie COMUNITATEA NOASTRĂ CUPRINDE ÎNTREAGA LUME, pentru că imediat ce o tânără absolvea Seminarul Spelman, își găsea de lucru în folosul semenilor ei, oriunde în lume. Era cu adevărat uluitor. Aceste tinere foarte politicoase și cuviincioase, dintre care unele nu ieșiseră

niciodată din orășelele de provincie în care se născuseră, decât ca să vină la Seminar, își făceau fără să clipească bagajele pentru India, Africa, Orient. Sau pentru Philadelphia sau New York.

Cu vreo șaizeci de ani înainte de înființarea școlii, indienii cherokee din Georgia fuseseră alungați din casele lor și siliți să meargă prin zăpadă până în rezervațiile din Oklahoma. O treime dintre ei muriseră pe drum. Dar mulți refuzaseră să plece din Georgia. S-au dat drept persoane de culoare și până la urmă s-au amestecat cu noi. Multe dintre aceste metise au învățat la Spelman. Unele țineau minte exact de unde veneau, dar majoritatea nu. Dacă se gândeau vreodată la asta (deși devenise mai dificil să te gândești la indieni de când dispăruseră din zonă), își închipuiau că aveau pielea gălbuie sau brun-roșiatică și părul ondulat pentru că aveau strămoși albi, nu indieni.

Până și Corrine credea la fel, a povestit el. Și totuși, eu întotdeauna am simțit că avea sânge indian. Era atât de liniștită. De contemplativă. Și era în stare să dispară cu totul, în spirit, cu o iuțeală uluitoare, când își dădea seama că era printre oameni incapabili să i-l respecte.

Cât am stat în Anglia, nu mi s-a părut că lui Samuel îi venea greu să vorbească despre Corrine. Nici mie nu-mi venea greu să ascult.

Totul pare atât de improbabil, povestea el. Uită-te la mine, un om deja bătrân, ale cărui vise de a-i ajuta pe oameni au rămas doar atât, vise.

Ce-aș mai fi râs cu Corrine în copilărie de ce-am ajuns acum. „Douăzeci de ani fraier în Vest“ sau „Boala frunzei-acoperișului: un tratat despre zădărnicia tropicelor“ și tot așa. Am ratat pe toată linia, a continuat el. Am devenit la fel de caraghioși ca Althea și Theodosia. După părerea mea, conștiința acestui fapt i-a agravat boala lui Corrine. Ea era mult mai intuitivă decât mine. Avea incomparabil

mai mult har în a-i înțelege pe oameni. Ea zicea că olinka ne poartă pică, ceea ce eu nu vedeam. Dar așa e, să știi.

Nu, nu e chiar pică, am spus eu. De fapt, e indiferență. Uneori, am senzația că suntem pentru ei ca muștele pe pielea elefantului.

Țin minte că la un moment dat, înainte să mă însor cu Corrine, a continuat Samuel, mătușa Theodosia a dat una dintre seratele ei acasă. Le organiza în fiecare joi. Invitase o mulțime de „tineri serioși", cum le spunea ea, printre care și un tânăr student de la Harvard pe care-l chema Edward. DuBoyce pe numele de familie, parcă. În orice caz, mătușa Theodosia îi tot dădea înainte cu aventurile ei africane, care culminaseră cu momentul în care fusese decorată de către regele Leopold al Belgiei. Ei bine, Edward – sau poate că-l chema Bill – nu era deloc genul de om răbdător. I se citea în ochi, se vedea după felul în care se mișca. Nu stătea niciodată locului. În timp ce mătușa Theodosia se apropia de partea cu surpriza și bucuria de a fi primit medalia – o recunoaștere a serviciilor ei ca misionară exemplară în colonia regelui –, DuBoyce a început să bată iute și incontrolabil cu piciorul în podea. Corrine și cu mine am schimbat priviri alarmate. În mod evident, omul mai auzise o dată povestea și nu era dispus s-o rabde și a doua oară.

Doamnă, a spus tânărul după ce mătușa Theodosia și-a încheiat povestea și se fudulea cu celebra medalie s-o vadă toată lumea, dumneavoastră vă dați seama că regele Leopold tăia mâinile muncitorilor care, în opinia supraveghetorilor de pe plantații, nu-și îndeplineau norma la cauciuc? N-ar trebui să prețuiți medalia, doamnă, ci s-o considerați un simbol al complicității dumneavoastră neintenționate cu acel despot care a exploatat la sânge, a brutalizat și, până la urmă, a exterminat mii și mii de africani.

Ei bine, a continuat Samuel, liniștea s-a abătut peste adunare ca o calamitate. Biata mătușă Theodosia! Pe

undeva, toți ne dorim o medalie pentru faptele noastre. Vrem să fim apreciați. Iar medaliile nu sunt în niciun caz genul africanilor. Ei nici nu par să se sinchisească de existența misionarilor.

Nu te amărî, am zis eu.

Cum să nu mă amărăsc? a răspuns el.

Nu africanii ne-au chemat aici, să știi. N-are niciun rost să dăm vina pe ei dacă nu ne simțim bineveniți.

Că nu suntem bineveniți e puțin spus, a răspuns Samuel. Africanii nici nu ne văd. Nici măcar nu-și dau seama că suntem frații și surorile pe care ei i-au vândut.

O, Samuel. Nu vorbi așa, am zis.

Dar el a început să plângă, vezi tu. O, Nettie, mi-a zis el. Ăsta-i miezul problemei, nu înțelegi. Noi îi iubim. Încercăm să le arătăm iubirea asta în fel și chip. Dar ei ne resping. Nu stau s-asculte niciodată cât am suferit noi. Iar dacă ascultă, spun prostii. Ne întreabă de ce nu le vorbim limba. De ce nu ținem minte vechile datini. De ce nu suntem fericiți în America, dacă acolo toată lumea are mașină.

Celie, mi-a venit cât se poate de firesc să-l iau în brațe. Ceea ce am și făcut. Și pe buze mi s-au strecurat cuvinte pe care le ținusem multă vreme îngropate în inimă. I-am mângâiat capul și chipul drag și i-am spus „dragul meu“ și „iubitule“. Și draga mea, scumpa mea Celie, mă tem că ne-am lăsat duși de neliniște și de pasiune.

Sper că nu vei fi șocată și nu te vei grăbi să mă judeci aspru când vei afla de purtarea îndrăzneață a surorii tale. Mai ales când o să-ți spun câtă bucurie mi-a adus. În brațele lui Samuel am cunoscut extazul.

Ai ghicit, poate, că eu fusesem îndrăgostită de el de la bun început, doar că fără să-mi dau seama. O, l-am iubit ca pe un frate și l-am respectat ca pe un prieten, dar îl iubesc și trupește, *ca pe un bărbat!* Mi-s dragi mersul lui, statura, silueta, mirosul, părul lui creț. Îmi place până și

atingerea palmelor lui. Rozul de pe interiorul buzei. Îmi place nasul lui mare. Îmi plac sprâncenele lui. Îmi plac tălpile lui. Şi-mi plac ochii lui dragi în care se oglindesc limpede vulnerabilitatea şi frumuseţea sufletului lui.

Copiii au remarcat imediat schimbarea la noi. Draga mea, mă tem că au fost încântaţi.

Ne iubim mult unul pe celălalt, le-a spus Samuel, cu un braţ în jurul meu. Avem de gând să ne căsătorim.

Dar mai întâi, am spus eu, trebuie să vă povestesc ceva despre viaţa mea, despre Corrine şi despre altcineva. Şi atunci le-am povestit despre tine, Celie. Şi despre dragostea mamei lor, Corrine, pentru ei. Şi le-am spus că sunt mătuşa lor.

Dar unde-i cealaltă femeie de care zici, sora ta? a întrebat Olivia.

M-am străduit să-i explic cum am putut mai bine căsătoria ta cu domnul.

Adam s-a neliniştit imediat. Are un suflet extrem de sensibil, care aude ceea ce rămâne nespus la fel de clar ca ceea ce se spune.

O să ne întoarcem curând în America, l-a liniştit Samuel, şi o să mergem să vedem ce face.

Copiii ne-au fost martori la ceremonia simplă dintr-o biserică londoneză. În seara aceea, după masa de nuntă, pe când ne pregăteam cu toţii de culcare, Olivia mi-a spus ce-l frământa pe fratele ei. Îi e dor de Tashi. Dar e şi foarte supărat pe ea, a mai spus Olivia, pentru că ea tocmai se pregătea să se taie pe faţă când am plecat noi.

Eu nu ştiam asta. Unul dintre lucrurile la care credeam că i-am ajutat să renunţe e scarificarea, obiceiul de a marca feţele tinerelor fete cu însemne tribale.

E modul prin care olinka pot demonstra că şi-au păstrat datinile străvechi, chiar dacă albii le-au luat orice altceva. Tashi nu voia să se taie, dar s-a resemnat ca să

le facă pe plac alor ei. Și o să treacă și prin ceremonia de inițiere a femeilor, ne-a zis Olivia.

O, nu, am spus eu. E prea periculos. Dacă se infectează?

Știu, a zis Olivia. Eu i-am spus că în Europa și America nimeni nu-și taie părți din corp. Și, oricum, ar fi trebuit s-o facă la unsprezece ani, dacă voia s-o facă. Acum e prea avansată în vârstă pentru asta.

Mă rog, sunt și bărbați circumciși, am zis eu, dar lor li se taie doar un pic de piele.

Tashi s-a bucurat că ceremonia de inițiere nu se face în Europa sau America, a zis Olivia. Pentru ea, e cu atât mai prețioasă.

Înțeleg, am zis eu.

Tashi a tras o ceartă cumplită cu Adam. Dar nu cum se certau ei înainte. El n-o tachina, n-o fugărea prin sat și nici nu încerca să-i lege rămurele de frunza-acoperișului în păr. Era așa de furios că ar fi fost în stare s-o pocnească.

Bine că n-a lovit-o, am zis eu. Tashi i-ar fi prins capul în războiul de țesut.

De-abia aștept să ajung acasă, a zis Olivia. Nu doar lui Adam îi e dor de Tashi.

Ne-a sărutat de noapte bună, pe mine și pe tatăl ei. În curând a venit și Adam să facă același lucru.

Mamă Nettie, a zis el, așezându-se lângă mine pe pat, cum îți dai seama că iubești de-adevăratelea pe cineva?

Uneori nu-ți dai seama, am răspuns eu.

E un tânăr superb, Celie. Înalt, cu umeri lați și o voce gravă, profundă. Ți-am spus că scrie poezii? Și că-i place să cânte? E un fiu cu care ai de ce să te mândrești.

Sora ta iubitoare, Nettie

P.S.: Cele mai calde urări și de la fratele tău, Samuel.

Scumpă Celie,

Când ne-am întors acasă, toată lumea părea bucuroasă de revedere. Au fost dezamăgiţi când le-am spus că apelul nostru la biserică şi la Societatea Misionară a fost în zadar. Şi-au şters de-a dreptul zâmbetele de pe chipuri odată cu sudoarea şi s-au întors abătuţi la barăcile lor. Noi ne-am dus la clădirea noastră, o combinaţie de biserică, şcoală şi casă, şi ne-am apucat să despachetăm.

Copiii... Acum îmi dau seama că n-ar trebui să le spun „copii“, că au crescut. Copiii s-au dus s-o caute pe Tashi. S-au întors peste o oră, uluiţi. Era de negăsit. Catherine, mama ei, planta arbori de cauciuc puţin mai departe de aşezare, din câte li se spusese. Dar pe Tashi n-o văzuse nimeni toată ziua.

Olivia a fost foarte dezamăgită. Adam a încercat să pară indiferent, dar am observat că-şi rodea absent pieliţele din jurul unghiilor.

După două zile, a devenit evident că Tashi se ascundea dinadins. Prietenele ei au spus că, în lipsa noastră, trecuse atât prin ceremonia tăierii pe faţă, cât şi prin ritualul iniţierii femeieşti. Adam s-a făcut livid când a auzit. Olivia mai mult s-a întristat şi şi-a înteţit eforturile s-o găsească.

Abia duminică am văzut-o pe Tashi. Slăbise drastic şi părea apatică, obosită, fără sclipire în ochi. Avea încă faţa umflată de la cele şase mici incizii precise făcute sus, pe fiecare pomete. Când i-a întins mâna lui Adam, el a refuzat

să i-o strângă. S-a uitat doar la cicatricile ei, s-a răsucit pe călcâie și a plecat.

Cu Olivia s-a îmbrățișat. Dar a fost o îmbrățișare tăcută, gravă. Nici vorbă de comportamentul gălăgios și chicotitor la care m-aș fi așteptat din partea lor.

Din păcate, lui Tashi îi e rușine de cicatricile de pe fața ei și umblă acum aproape numai cu capul plecat. Probabil că sunt și dureroase, pentru că par iritate și roșii.

Dar așa procedează sătenii cu tinerele fete, ba chiar și cu băieții. Își scrijelesc marca tribală pe fețele copiilor lor. Dar copiii consideră tăierea ca fiind ceva înapoiat, de pe vremea bunicilor, și adesea se opun. Așa că tăierea se face cu forța, în cele mai cumplite condiții. Noi oferim antiseptice, vată și un refugiu unde copiii pot plânge și-și pot obloji rănile.

În fiecare zi, Adam ne presează să plecăm acasă. Nu mai suportă să trăim ca până acum. Nici măcar nu avem copaci în jur, doar niște bolovani uriași și niște pietre mai mici. Și tot mai mulți dintre prietenii lui fug. Desigur, adevăratul motiv e că nu-și mai suportă propriile sentimente contradictorii față de Tashi, care cred că începe să-și dea seama cât de amarnic s-a înșelat.

Eu și Samuel suntem cu adevărat fericiți, Celie. Și profund recunoscători lui Dumnezeu pentru asta. Avem în continuare o școală pentru copiii mai mici. Cei mai mari de opt ani muncesc deja la câmp. Ca să poată plăti chiria pentru barăci și impozitele pe pământ și ca să poată cumpăra apă, lemne și mâncare, toată lumea trebuie să muncească. Așa că facem școală cu cei mici, îi supraveghem pe sugari, avem grijă de bătrâni și bolnavi și ajutăm lăuzele. Suntem mai ocupați ca oricând, iar sejurul din Anglia pare deja un vis. Dar toate par mai optimiste acum, că am un suflet iubitor cu care să le împărtășesc.

Sora ta, Nettie

Scumpă Nettie,

Omu de-am crezut noi că e taica a murit.

Cum de-i zici tot taica? m-a întrebat zilele trecute Scumpi.

Da e prea târziu să-l mai strig Alphonso. Nici măcar nu țin minte ca maica să-i fi zis pe nume. Ea mereu zicea taică-tu. Doar-doar o și credem, probabil. În orișice caz, nevestica aia a lui, Daisy, m-a sunat la telefon în miez de noapte.

Duduie Celie, am vești proaste, a zis ea. Alphonso a murit.

Cine? am întrebat-o.

Alphonso, a zis ea. Tata vitreg al lu matale.

Cum a murit? am întrebat. M-am gândit că o fi fost omorât, că l-a călcat mașina, l-a trăsnit, l-a ros vreo boală. Da ea de colo cică nu, a murit în somn. Ei, nu chiar în somn, a mai zis ea. Știi, ne distram și noi un pic în pat, înainte de culcare.

Ei, condoleanțe, i-am zis.

Da, tanti, a zis ea, și am crezut că-mi rămâne mie casa, da cică e a lu matale și a lu sora lu matale, Nettie.

Ce face? am zis.

Tatăl vitreg al lu matale a murit de mai bine de-o săptămână, a zis ea. Când ne-am dus ieri în oraș să citim testamentu, să leșin și alta nu. Pământu, casa și magazinul e ale lu tatăl lu matale adevărat. Care i le-a lăsat lu mama lu matale. Când a murit ea, le-ai moștenit matale cu sora

lu matale, Nettie. Nu știu de ce nu ți-o fi spus Alphonso chestia asta.

Ei, nu vreau nimic din ce-i al lui, am zis eu.

Am auzit-o pe Daisy cum trăgea aer în piept. Da sora lu matale Nettie, crezi că la fel o să zică și ea? a întrebat ea.

Atuncea parcă m-am deșteptat puțin. Până s-a răsucit Scumpi și m-a 'ntrebat că cine e, deja vedeam limpede.

Nu fi fraieră, a zis Scumpi și m-a 'npuns cu picioru. De-acuma ai și tu casa ta. Ți-a lăsat-o maică-ta și cu taică-tu. Porcu ăla de taică-tu vitreg e doar un miros urât care s-a dus.

Da eu n-am avut niciodată casă, am zis. Numa gându că o să am casa mea mă sperie. Plus că asta care-o moștenesc eu e o casă mai mare ca a lu Scumpi, are mai mult pământ în jur. Și un magazin pe deasupra.

Doamne, i-am zis lu Scumpi. Eu cu Nettie avem prăvălie. Ce-o să vindem?

Poate pantaloni, a zis ea.

Așa că am închis telefonu și ne-am repezit înapoi acasă ca să vedem proprietatea.

La nici doi kilometri de oraș ne-a apărut în față intrarea în cimitiru negrilor. Scumpi dormea dusă, da ceva m-a îndemnat să intru. La scurt timp am văzut un fel de zgârie-nori pitic, așa că am oprit mașina și m-am apropiat de el. Eram precisă că scria numele lu Alphonso pe el. Și mai scria multe. Membru în cutare și cutare. Om de afaceri și fermier renumit. Soț și tată exemplar. Mărinimos cu cei săraci și neputincioși. Murise de două săptămâni, da avea puse flori proaspete pe mormânt.

Scumpi a ieșit din mașină și a venit lângă mine. În cele din urmă, a căscat tare și s-a întins. Nenorocitu e mort de-a binelea, a zis ea.

Daisy a 'ncercat să se prefacă bucuroasă că ne vede, da nu era. Are doi copii și părea să mai aibă unu pe drum. Da are haine frumoase, mașină, iar Alphonso i-a lăsat toți

banii lui. Plus de asta, cre că și i-a arănjat pe-ai ei cât a trăit cu el.

Celie, a zis ea, casa veche pe care o ții matale minte a fost dărâmată ca să poată Alphonso s-o ridice pe asta. A adus un arhitect din Atlanta s-o proiecteze și faianța asta e adusă tocmai de la New York. Stăteam de vorbă în bucătărie.

El a pus faianță peste tot. În bucătărie, la toaletă, pe veranda din spate. De jur împrejur la șemineu, în salonu din față și din spate. Da cine are pământu are și casa, negreșit, a zis ea. Normal că mobila am luat-o, pentru că e cadou de la Alphonso special pentru mine.

Eu n-am nimic împotrivă, am zis. Tot nu-mi venea să cred că am casă. Când Daisy mi-a lăsat cheile, numaidecât am început să alerg dintr-o cameră în alta ca o bezmetică. Ia uite la asta, îi spuneam lu Scumpi. Uite la ailaltă! Ea se uita, zâmbea. Cum mă prindea că stau un pic locului, mă și lua în brațe.

Îți merge bine, duduie Celie, mi-a zis ea. Dumnezeu știe unde stai.

Apoi a scos din geantă niște bețigașe de cedru, le-a aprins și mi-a dat și mie unu. Am început de sus de tot, din pod, și am afumat până jos în beci, ca să alungăm toate relele și să facem loc de bune.

O, Nettie, avem casă! O casă destul de mare pentru noi și pentru copiii noștri, pentru soțul tău și pentru Scumpi. Acuma poți să vii acasă fincă ai casă un' să vii!

Sora ta iubitoare, Celie

Dragă Nettie,

Am inima frântă.

Scumpi iubeşte pe altcineva.

Poate că dacă rămâneam în Memphis vara trecută, nu se întâmpla. Da eu vara am stat și am reparat casa. Am zis că să fie gata, în caz că vii tu mai curând. Acuma e tare frumoasă şi confortabilă. Și mi-am găsit o doamnă drăguță, să locuiască acolo și să aibe grije de ea. Apoi m-am dus acasă la Scumpi.

Duduie Celie, mi-a zis ea, nu vrei niște mâncare chinezească, în cinstea ta că te-ai întors acasă?

Tare-mi place mâncarea chinezească. Așa că ne-am dus la restaurant. Eram așa de bucuroasă că mă întorsesem acasă că nici n-am băgat de seamă ce agitată era Scumpi. În general, ea e o muiere voinică şi grațioasă, chiar şi supărată să fie. Da am văzut-o că se-ncurca în ele de bețe. A răsturnat paharu cu apă. A reușit cumva să-și desfacă pachețelu cu ou. Da am crezut că pur și simplu era fericită că mă vede. Așa că m-am împăunat, m-am fandosit în fața ei și m-am îndopat cu supă wonton și cu orez prăjit. Într-un sfârșit, au venit și plăcințelele cu răvașe. Sunt moartă după plăcințele cu răvașe. Sunt tare drăgălașe. Și mi-am citit imediat răvaşu. Scria așa, că pentru că eşti cine eşti, viitorul se anunță fericit şi luminos.

Am râs. I l-am întins lu Scumpi. Ea s-a uitat la el și a zâmbit. Mă simțeam împăcată cu lumea.

Ei bine? am zis eu, uitându-mă la ea cum citește. Ce zice?

Ea s-a uitat în jos la răvaș, a ridicat ochii la mine. Zice că mi s-au aprins călcâiele după un băiat de nouășpe ani, a zis ea.

Dă să văd, am spus eu, râzând. Și am citit cu voce tare. Degetu care s-a ars ține minte focu, așa scria.

Eu încerc să-ți spun, a zis Scumpi.

Ce încerci să-mi spui? Eram așa grea de cap că tot nu pricepeam. În primu rând fincă nu mai mă gândisem la băieți de-un car de ani, iar la bărbați nu mă gândisem niciodată.

Anul trecut am angajat un băiat nou în orchestră, a zis Scumpi. Cât pe ce să nu-l iau pen că numai la flaut știe să cânte. Și cine a mai pomenit flaut la blues? Eu una nu. O idee trăsnită rău. Da așa a fost norocu meu că flautu e fix ce-i lipsește muzicii blues și de cum l-am auzit pe Germaine cântând, am știut mie-n mie că așa e.

Germaine? am întrebat eu.

Mda, Germaine, a răspuns ea. Nu știu cine i-a dat numele ăsta de fătălău, da i se potrivește.

Apoi s-a apucat să bată câmpii cu băiatu ăsta. De parcă fix asta aveam eu chef să aud atunci, ce grozav e băiatu.

O, e micuț, a zis ea. Drăguț. Cu un popou simpatic. Bantu[1] adevărat, știi. Era așa de obișnuită să-mi spună tot că o ținea langa și parcă era tot mai înflăcărată și mai îndrăgostită de la un minut la altu. Când a terminat de zis de piciorușele lui delicate de dansator și a luat-o iar de-a capu cu păru lui creț, de culoarea mierii, deja mă simțeam ca dracu.

Stai așa, i-am zis. Scumpi, mă omori.

Ea s-a oprit din lăudat. I s-a umplut ochii de lăcrămi și s-a boțit toată la față.

---

[1] Populație africană neagră din zona Africii Centrale și Sudice. (n. red.)

O, Doamne, Celie, a zis ea. Îmi pare rău. Pur şi simplu muream să spun cuiva şi de obicei tu eşti cinevau ăla.

Ei, dacă vorbele ar putea omorî, aş fi deja în salvare, am răspuns eu.

Ea şi-a luat faţa în mâini şi s-a pus pe plâns.

Celie, mi-a zis ea printre degete, eu pe tine tot te iubesc.

Da eu stăteam acolo, mă uitam la ea şi nu ziceam nimic. Mi se părea că supa wonton îngheţase toată.

De ce eşti aşa supărată? m-a întrebat ea când am ajuns acasă. Din cauza lu Grady parcă nu te supărai deloc. Şi el era soţul meu.

Pentru Grady nu-ţi străluceau ochii, mi-am zis în sinea mea. Da n-am răspuns nimica, prea eram plecată departe.

Cred şi io, la cât e de plicticos Grady, Dumnezeule, a zis ea. Păi femei, iarbă şi cam ăsta-i Grady. Da orişicât.

Eu n-am răspuns nimica.

Ea a-ncercat să râdă.

Aşa m-am bucurat că a întins-o după Mary Agnes că nu mai ştiam de capu meu, a zis ea. Nu ştiu care o fi încercat să-l înveţe ce şi cum în dormitor, da sigur a fost vreun vânzător de mobilă.

Eu nu ziceam nimica. Încremenire, răceală, nimic. Năvăleau toate.

Ai văzut că atunci când au plecat amândoi în Panama n-am vărsat o lacrimă? Păi zău aşa, Panama le trebuia lor? a zis ea.

Biata Mary Agnes, mi-am zis în sinea mea. Cine să-şi fi închipuit că Grady al nostru ăla plicticosu avea s-ajungă stăpân de plantaţie de cânepă în Panama?

Sigur că fac bani de-i învârt cu lopata, a zis Scumpi. Şi Mary Agnes e cea mai gătită de pe-acolo, dacă te iei după ce spune în scrisori. Şi măcar Grady o lasă să cânte. Aşa, câte un crâmpei de cântec, ce-şi mai aduce aminte. Da chiar aşa, Panama? Şi pe unde vine asta, mă rog? E pe-acolo pe lângă Cuba? Ar trebui să mergem amândouă

în Cuba, duduie Celie, să știi. Distracție și jocuri de noroc pe-acolo cât cuprinde. O mulțime de lume de culoare care arată ca Mary Agnes. Sunt și mulți negri-negri, ca noi. Da sunt de-un neam toți. Cum încerci să te dai alb, cum ți-o pomenește careva pe bunică-ta.

Eu nu ziceam nimica. Mă rugam să mor, să nu mai trebuiască să vorbesc niciodată.

Bine, a zis Scumpi. A început când erai tu plecată acasă. Mi-era dor de tine, Celie. Și știi că sunt muiere focoasă.

M-am dus și am luat o bucată de hârtie care-mi folosea la tipare. I-am scris un bilet. Taci, i-am scris.

Dar Celie, a zis ea. Trebuie să-ți explic ca să-nțelegi. Uite ce e. Îmbătrânesc. Sunt grasă. Nu mai zice nimenea că-s arătoasă, afară de tine. Sau așa credeam eu. El are nouășpe ani. Un copil. Cât poate dura?

E bărbat, am scris eu pe hârtie.

Da, a zis ea. E bărbat. Și știu cum ești tu cu bărbații. Da eu nu sunt așa. Niciodată n-aș face prostia să iau pe vreunu în serios, da e și bărbați cu care te distrezi.

Scutește-mă, am scris.

Celie, a zis ea. Șase luni, nu cer mai mult. Șase luni numai, să mai am și eu o aventură, ultima. Trebuie s-o am, Celie. Sunt prea slabă ca femeie ca să n-o am. Da dacă mă lași numa șase luni, Celie, o să-ncerc să refac viața noastră împreună cum a fost.

Nici vorbă, i-am scris.

Celie, tu mă iubești? m-a întrebat ea. Era în genunchi de-acuma, cu lăcrimile șiroaie peste tot. Nu-mi venea să cred ce rău mă durea inima. Cum de mai putea să bată când mă simțeam așa? Da sunt femeie.

Te iubesc, i-am zis. Orice s-ar întâmpla, orice ai face, te iubesc.

Ea a scâncit slab, și-a răzimat capu de scaunu meu.

Mulțumesc, a zis.

Da nu pot sta aici, i-am spus.

Dar Celie, cum să mă lași tu pe mine? mi-a zis ea. Ești prietena mea. Îl iubesc pe puștiu ăsta și-s speriată de moarte. El e a treia parte din mine. La vârstă. Statură. Ba chiar și la culoare. A încercat iar să râdă.

Știi că o să mă rănească mai rău decât te rănesc eu pe tine. Te rog, nu mă părăsi.

Tocmai atunci a sunat la ușă. Scumpi s-a șters pe față și s-a dus să răspundă, s-a uitat cine era și n-a mai intrat în casă. Curând am auzit o mașină plecând. M-am dus la culcare. Da în acea noapte somnu n-a vrut să știe de mine.

Roagă-te pentru mine,

Sora ta, Celie

Dragă Nettie,

Singuru lucru care mă ţine în viaţă e că mă uit cum se luptă Henrietta să trăiască. Măiculiţa mea, ce se luptă! Când o ia câte o criză, aşa de tare urlă că poa să scoale şi morţii. Facem şi noi ce zici tu că face lumea din Africa. Îi dăm igname în fiecare zi. Ghinionu nostru că ei nu-i place ignamele şi nu stă ea să ne-o spună politicos. Toată lumea din vecini se străduie să inventeze reţete cu igname care să n-aibe gust de igname. Primim igname cu ouă, igname cu măruntaie, igname cu carne de capră. Şi supă. Mamă Doamne, numa din piele de pantofi nu face lumea supă, doar-doar s-o duce gustu de igname. Da Henrietta zice că ea tot îl simte şi e în stare să arunce cu toate pe fereastră. Noi îi spunem că nu mai e mult şi-ncepe trei luni fără igname, da ea zice că nu mai crede că o să vie vreodată şi ziua aia. Până atunci, are încheieturile umflate, frige toată, zice că-şi simte capu de parc-ar fi plin de omuleţi albi cu ciocane.

Din când în când mă mai întâlnesc cu domnu când vin în vizită la Henrietta. Şi el născoceşte propriile-i reţete şmechere. De exemplu, o dată a ascuns ignamele în unt de arahide. Noi ne aşezăm la foc cu Harpo şi Sofia şi facem o partidă, două de whist, în timp ce Suzie Q şi Henrietta ascultă radio. Uneori mă duce el acasă cu maşina. Stă tot în aceeaşi căsuţă. Stă acolo de-atâta amar de vreme încât casa a ajuns să-i semene leit. Pe verandă stau întotdeauna

două scaune cu spătar drept, lipite de perete. Pe balustrada verandei sunt ghivece cu flori. Acuma are grijă s-o vopsească. E albă, abia vopsită. Şi ghici ce colecţionează, aşa pentru plăcerea lui? Colecţionează cochilii. Tot felu de cochilii. De broască ţestoasă, de melc şi tot soiu de scoici din mare.

La urma urmei, aşa m-a şi convins să intru iar în casă. Îi povestea lu Sofia de nu ştiu ce scoică de-a lui în care se-aude tare marea când o pui la ureche. Ne-am dus s-o vedem. Era mare, grea, pestriţă ca o găină şi, într-adevăr, parcă auzeai cum ţi se sparge în ureche valurile sau mai ştiu eu ce. Niciunii nu văzuserăm vreodată oceanu, da domnu a citit de el în cărţi. Şi tot din cărţi îşi cumpără cochilii şi e plin de ele peste tot.

Cât te uiţi, nu prea povesteşte de ele, da le pipăie pe fiecare de zici că tocmai ce le-a primit.

Scumpi avea pe vremuri o scoică, spune el. De mult de tot, când ne-am cunoscut noi. Una mare şi albă, semăna cu un evantai. Îi mai plac scoicile? întreabă el.

Nu, fac eu. Acuma-i plac elefanţii.

El stă puţin, apoi pune cochiliile la loc. Apoi mă întreabă că dacă am vreo preferinţă anume.

Îmi plac păsările, zic.

Parcă şi semănai cu o pasăre, ştii, zice el. De mult, când ai venit încoace să stai cu mine. Doamne, că tare erai sfrijită, zice el. Şi parcă stăteai să-ţi iei zboru la orice fleac.

Ai văzut tu asta, zic.

Am văzut, zice el, numa că eram prea prost să mă sinchisesc.

Ei, uite că a trecut, zic.

Să ştii că noi tot soţ şi soţie suntem, zice el.

Nu, nici n-am fost vreodată, zic eu.

Să ştii c-arăţi foarte bine de când ai plecat la Memphis, zice el.

Mda, fac eu, are Scumpi grije de mine.

Din ce trăiești acolo? întreabă el.
Fac pantaloni, zic.
Am văzut că toată lumea din familie poartă pantaloni făcuți de tine, zice el. Da zici c-ai făcut o afacere din asta?
Exact, zic. Da de fapt am început aicea, în casa ta, ca să mă abțiu să te omor.
El lasă ochii în podea.
Scumpi m-a ajutat să fac prima mea pereche, zic. Apoi încep să plâng ca proasta.
Celie, face el, spune-mi drept. Nu-ți place de mine fincă sunt bărbat?
Îmi suflu nasu. Mie mi pare că, dacă le dai pantalonii jos, bărbații arată ca niște broscoi. Și poți să-i pupi cât vrei, dacă mă-ntrebi pe mine, că tot broscoi rămân.
Înțeleg, zice el.
Când am ajuns acasă mă simțeam așa de rău că n-am mai fost în stare decât să mă culc. Am încercat să lucrez la niște pantaloni noi pentru gravide de tot îmi bat capu cu ei, da-mi vine să plâng numa la ideea de femeie gravidă.

Sora ta, Celie

Dragă Nettie,

Singura corespondenţă care am primit-o direct de la domnu e o telegramă de la Ministerul Apărării al Statelor Unite. Zice că vaporu cu care aţi plecat din Africa tu cu copiii şi cu soţu a fost scufundat de bombele germane undeva pe lângă un loc care se cheamă Gibralta. Ei cred că v-aţi înecat cu toţii. Pe lângă asta, în aceeaşi zi au venit îndărăt, nedeschise, toate scrisorile care ţi le-am scris eu în ani de zile. Stau aici singură în casa asta mare şi încerc să cos, da ce rost mai are cusutu? Mai are ceva rost? Viaţa începe să pară un chin cumplit.

Sora ta, Celie

Scumpă Celie,

Tashi a fugit împreună cu maică-sa. S-au dus la *mbele*. Chiar ieri am vorbit despre asta cu Samuel și cu copiii și ne-am dat seama că nici măcar nu aveam certitudinea că acești *mbele* există. Știm doar din auzite că trăiesc în inima junglei, că-i primesc cu brațele deschise pe fugari, că hărțuiesc plantațiile albilor și pun la cale nimicirea – sau cel puțin alungarea – lor de pe continent.

Adam și Olivia au inimile frânte pentru că o iubesc pe Tashi și le e dor de ea, dar și pentru că nimeni care a plecat vreodată la *mbele* nu s-a mai întors. Noi încercăm să le dăm de lucru prin sat și, cum în sezonul ăsta sunt atâția bolnavi de malarie, au destule de făcut. Pentru că au săpat pe sub culturile de igname ale tribului olinka, înlocuindu-le cu bunuri la conservă sau sub formă de prafuri, proprietarii plantațiilor le-au distrus imunitatea la malarie. Sigur că au făcut-o fără să știe, ei voiau pământul pentru cauciuc, dar cei din neamul olinka mănâncă igname de mii și mii de ani ca să combată malaria și să țină sub control bolile de sânge cronice. În lipsa unor provizii îndestulătoare de igname, oamenii – cei care au rămas – se îmbolnăvesc și mor într-un ritm alarmant.

Drept să-ți spun, mă tem și pentru sănătatea noastră, mai ales a copiilor. Dar Samuel e de părere că probabil n-o să suferim prea tare, pentru că în primii ani când am venit aici am trecut prin câteva episoade de malarie.

Dar tu ce faci, surioară dragă? Au trecut aproape treizeci de ani fără să fi schimbat măcar o vorbă amândouă. Ce ştiu eu, poate că ai murit. Pe măsură ce se apropie momentul întoarcerii acasă, Adam şi Olivia nu mai contenesc cu întrebările despre tine, deşi eu am prea puţine răspunsuri. Uneori le spun că Tashi îmi aminteşte de tine. Şi, pentru că în ochii lor nimeni nu-i mai grozav ca Tashi, sunt încântaţi la culme. Dar oare când ne vom revedea, îţi vei fi păstrat spiritul sincer şi deschis pe care-l ai în comun cu Tashi? Sau l-au distrus atâţia ani de naşteri şi de oprimare din partea domnului? Astea sunt gânduri pe care nu le împărtăşesc copiilor, ci doar dragului meu tovarăş de viaţă, Samuel, care mă sfătuieşte să nu-mi fac griji, să-mi pun nădejdea în Dumnezeu şi să am încredere în tăria sufletească a surorii mele.

Altfel îl vedem pe Dumnezeu acum, după atâţia ani în Africa. E mai mult ca oricând spirit şi e mai lăuntric. Majoritatea oamenilor cred că trebuie să semene cu ceva sau cu cineva – cu frunza-acoperişului sau cu Isus –, dar nu şi noi. Şi faptul că nu mai suntem legaţi de înfăţişarea lui Dumnezeu ne eliberează.

Când ne întoarcem în America trebuie neapărat să avem lungi discuţii pe tema asta, Celie. Şi poate că Samuel şi cu mine vom găsi în comunitatea noastră o biserică în care să nu fie niciun idol, în care spiritul fiecăruia să fie încurajat să-l caute pe Dumnezeu în mod direct, iar credinţa fiecăruia că se poate – să fie întărită de noi, ăştia care credem la rândul nostru. Pe-aici n-avem parte de prea multe distracţii, cum îţi închipui. Citim ziarele şi revistele de acasă, jucăm tot felul de jocuri africane cu copiii. Repetăm cu copiii roluri din piese de Shakespeare – Adam a fost mereu foarte bun în rolul lui Hamlet, la monologul cu „a fi sau a nu fi". Corrine avea opinii foarte ferme în legătură cu metoda de predare şi se îngrijea ca orice operă valoroasă despre care scriau ziarele să ajungă în

biblioteca lor. Copiii știu foarte multe și nu cred că societatea americană va fi un șoc chiar atât de mare pentru ei, în afară de ura față de negri, care reiese și ea foarte clar din toate știrile. Dar mă tem chiar pentru exprimarea lor liberă și directă, tipic africană, ca și pentru egocentrismul lor extrem. Plus că vom fi săraci, Celie, și fără îndoială că vor trece ani buni până să ne permitem măcar o casă. Cum vor face față ostilității cu care vor fi priviți, ei, care au crescut aici? Când mi-i imaginez în America, îi văd mult mai necopți decât par aici. Mult mai naivi. Aici, cel mai rău lucru cu care ne-am confruntat a fost indiferența și o anumită superficialitate firească a relațiilor, excepție făcând relația noastră cu Catherine și Tashi. La urma urmei, olinka știu că noi putem pleca, dar ei trebuie să rămână. Și, desigur, culoarea pielii n-are nimic de-a face cu toate astea. Și...

Scumpă Celie,

Azi noapte m-am întrerupt din scris pentru că a venit Olivia să-mi spună că a dispărut Adam. N-avea unde să se ducă altundeva decât după Tashi.

Roagă-te să fie teafăr,

Sora ta, Nettie

Dragă Nettie,

Uneori mă gândesc că Scumpi nu m-a iubit niciodată. Stau în picioare și mă uit la mine goală în oglindă. Ce să iubească la mine? mă întreb. Am păru scurt și creț, că nu mai stau să-l întind. Scumpi mi-a zis o dată că nu trebe, ei îi place așa. Am pielea neagră. Nasu e doar un nas acolo. Buzele e doar buze. Corpu meu e doar un corp normal de femeie, care trece prin schimbările vârstei. Nimic special, ca să-l iubească cineva. Nu tu păr cârlionțat, de culoarea mierii, nu tu drăgălășenie. Nu tu tinerețe și prospețime. Da cre că inima mi-e tot tânără și proaspătă, simt de parcă împroașcă sânge.

Vorbesc mult cu mine, cum stau la oglindă. Celie, zic, în cazu tău, fericirea a fost numa o păcăleală. Numa pentru că n-ai știut ce-i aia înainte de Scumpi, te-ai gândit tu că era cazu să vezi și tu cum e și că gata, așa o să fie și de-acu încolo. Ba chiar ai crezut că și copacii era de partea ta. Pământu întreg. Stelele. Da uită-te la tine. Când a plecat Scumpi, fericirea ia-o de unde nu-i.

Când și când mai primesc câte o carte poștală de la Scumpi. Ea cu Germaine la New York, în California... Sau în Panama, în vizită la Mary Agnes și Grady.

Singuru care pare să-nțeleagă ce simt e domnu.

Știu că mă urăști pentru că te-am ținut departe de Nettie, zice el. Și acuma ea e moartă.

Da nu-l urăsc, Nettie. Și nu cred că tu ești moartă. Cum să fii moartă când eu încă te simt? Poate că te-ai schimbat și tu în altceva, ca Dumnezeu, și o să trebuiască să vorbesc altfel cu tine, da tu pentru mine n-ai murit, Nettie. Și n-ai să mori niciodată. Uneori când mă satur să vorbesc cu mine, vorbesc cu tine. Ba-ncerc să iau legătura chiar și cu copiii.

Domnului tot nu-i vine să creadă că eu am copii. De unde ai tu copii? întreabă el.

De la taica al meu vitreg, zic.

Adică vrei să spui că el a știut de la-nceput ce rău îți face? întreabă el.

Mda, fac eu.

Domnu clatină din cap.

După cât rău mi-a făcut, știu că nu-nțelegi cum de nu-l urăsc. Nu-l urăsc din două motive. Unu, c-o iubește pe Scumpi. Și doi, că Scumpi l-a iubit și ea odată. Plus că parcă se străduie acuma să facă și el ceva în viață. Adică nu numa că muncește și face curat după el și-i e drag de unele vietăți care le-a lăsat Dumnezeu când a avut chef de joacă. Vreau să zic că acuma, când vorbești cu el, chiar te ascultă, iar odată când stăteam de vorbă, i-a venit așa, nitam-nisam, cică Celie, mă bucur că e prima oară în viața mea când trăiesc și eu pe Pământ cum e dat de la natură să trăiască omul. Pentru mine e o experiență nouă.

Sofia și Harpo mereu încearcă să-mi facă lipeala cu unu-altu. Știu amândoi că o iubesc pe Scumpi, da după capu lor femeile iubește numa așa, de moft, pe cine-o fi la îndemână. De fiecare dată când mă duc în vizită la Harpo se tot ține după mine un amărât de vinde polițe. Trebuie să-mi sară domnu în ajutor. Îi zice tipului că doamna asta e nevastă-mea. Tipu o tulește pe ușă.

Stăm amândoi, bem răcoritoare. Vorbim de vremurile când Scumpi stătea cu noi. De ziua când a venit acasă

bolnavă. De cântecelul deocheat pe care-l cânta. De toate serile plăcute de la Harpo.

De-atuncea te pricepeai tu la cusut, zice el. Țin minte ce rochițe drăguțe avea mereu Scumpi.

Mda, fac eu. Pe Scumpi stă rochiile 'ntr-un fel.

Ții minte seara aia când Sofia i-a spart dinții lu Mary Agnes? întreabă el.

Cum să uiți așa ceva? zic.

De necazurile lu Sofia nu vorbim deloc. Încă nu putem râde de asta. Pe deasupra, Sofia tot mai are de tras cu familia aia. Mă rog, are de tras cu donșoara Eleanor Jane.

Nici nu știți câte am pătimit cu fata asta, povestește Sofia. Mai știți cum mă sâcâia mereu când avea probleme acasă? Ei, la urmă a ajuns să mă sâcâie și când se întâmpla ceva bun. De cum a pus mâna pe bărbatu ăla cu care s-a măritat, a venit fuga la mine. Cică vai, Sofia, tre neapărat să-l cunoști pe Stanley Earl. Și până să-ngaim eu ceva, mă pomenesc cu Stanley Earl în mijlocu camerei de zi. Saltare, Sofia, face el, rânjește și-mi întinde mâna. Donșoara Eleanor Jane mi-a povestit atâtea de dumneata.

Sunt curioasă dacă i-o fi povestit că mă puneau să dorm la ei supt casă, zice Sofia. Da nu întreb. Mă strădui să fiu politicoasă, să mă port frumos. Henrietta dă drumu tare la radio în camera din fund. Mai că tre să țip ca să mă fac înțeleasă. Ei stau și se uită la pozele cu copiii de pe perete, zicând că ce bine le șade băieților mei în uniforme de soldați.

Unde luptă? mă iscodește Stanley Earl.

Sunt militari chiar aici, în Georgia, zic. Da curând o să-i trimeată în străinătate.

M-a întrebat dacă știu unde o să fie mobilizați. Franța, Germania sau Pacific.

Nu știu pe unde vine locurile astea, așa că zic nu. El zice că vrea să lupte, da tre să rămână acasă și să vadă de mașina de egrenat bumbac a lu tac-su.

Militarii tre să umble îmbrăcaţi, zice el, dacă luptă în Europa. Păcat că nu luptă în Africa. Râde. Donşoara Eleanor Jane zâmbeşte. Henrietta dă sonoru la maxim. Se cântă nişte muzică de albi vai de mama ei, nu sună în niciun fel. Stanley Earl pocneşte din degete şi încearcă să bată ritmu cu un picioroi din ăla de-al lui. Are un cap lung şi ţuguiat şi păru tuns aşa scurt de zici că-i puf. Are nişte ochi foarte albaştri şi nu clipeşte mai deloc. Dumnezeule mare, îmi zic în sinea mea.

Practic, Sofia m-a crescut, zice donşoara Eleanor Jane. Nu ştiu ce m-aş fi făcut fără ea.

Ei, toată lumea de pe-aici a avut dădacă de culoare, zice Stanley Earl. De-aia am ajuns aşa de bine. Îmi face cu ochiu şi-i zice lu donşoara Eleanor Jane ei, păpuşă, e timpu s-o luăm şi noi din loc.

Ea sare în sus de zici c-ar fi înţepat-o careva cu un ac. Ce face Henrietta? întreabă ea. Apoi, în şoaptă: I-am adus ceva cu igname aşa de bine ascunse că nici n-o să bănuiască. Dă fuga la maşină şi se întoarce cu nişte tăieţei cu ton.

Ei, povesteşte Sofia, are şi donşoara Eleanor Jane o calitate. Tot ce găteşte ea o păcăleşte pe Henrietta. Şi pentru mine asta contează mult. Sigur că lu Henrietta nu-i zic niciodată de la cine e mâncarea. Dacă i-aş zice, ar zvârli-o fix pe geam. Dacă nu cumva ar vomita, de parcă i s-ar apleca de la ea.

Da până la urmă cre că tot a terminat-o Sofia cu donşoara Eleanor Jane. Da nu din cauza lu Henrietta, care n-o suportă de nicio culoare pe donşoara Eleanor. Beleaua a fost chiar cu donşoara Eleanor Jane şi cu copilu' de l-a fătat. N-apuca Sofia să facă un pas că donşoara Eleanor Jane i-l şi vâra sub nas pe Reynolds Stanley Earl. O arătare mică, grasă şi cam chealã, numa bună de înrolat în Marină.

Nu-i aşa că e dulce micuţul Reynolds? i-a zis donşoara Eleanor Jane lu Sofia. Tăticu nu mai poate după el. Îi e

drag să aibe un nepot botezat după el, care-i mai şi seamănă leit.

Sofia nu zicea nimic, stătea numa şi călca nişte haine de-ale lu Susie Q şi Henrietta.

Şi e aşa deştept, a continuat Eleanor Jane. Tăticu zice că n-a pomenit bebeluş mai deştept. Mamă-sa lu Stanley Earl zice că e mai deştept ca Stanley Earl când era de vârsta lui.

Sofia tot nu răspundea.

Până la urmă s-a prins şi Eleanor Jane. Da ştii cum e unii albi, nu se lasă păgubaşi şi pace. Dacă le-a intrat lor în cap, să mori şi tot nu te lasă până nu-i blagosloveşti.

Sofia e tare tăcută în dimineaţa asta, a zis donşoara Eleanor Jane, de parcă vorbea cu Reynolds Stanley. Care se zgâia la ea cu ochii lui mari, larg căscaţi.

Nu-i aşa că e un dulce? a întrebat ea din nou.

De grăsan, chiar că-i grăsan, a zis Sofia, întorcând rochia de-o călca.

Da e şi dulce, a spus donşoara Eleanor Jame.

Dolofan peste poate, a zis Sofia. Şi înalt.

Da e şi dulce, a zis Eleanor Jane. Şi deştept. S-a ridicat şi l-a pupat pe cap. El s-a şters şi a scos un îh.

Nu-i aşa că-i cel mai deştept bebe pe care l-ai văzut vreodată? a întrebat-o ea pe Sofia.

În orişice caz, are capu măricel, a zis Sofia. Ştii că unii pune mare preţ pe mărimea capului. Da nu prea are cine ştie ce păr. Sigur n-o să-i fie cald la vară. A împăturit haina de-o călca şi a pus-o pe un scaun.

E şi el acolo un băieţel dulce, deştept, drăgălaş şi *nevinovat*, a zis donşoara Eleanor Jane. Cum să nu-l iubeşti? a întrebat-o ea pe Sofia de-a dreptu.

Sofia a oftat. A lăsat fieru jos. S-a uitat lung la donşoara Eleanor Jane şi la Reynolds Stanley. În tot timpu ăsta, eu cu Henrietta stăteam într-un colţ şi jucam remi. Henrietta se poartă de parcă donşoara Eleanor Jane n-ar exista

în carne şi oase, da am auzit amândouă când a lăsat Sofia fieru de călcat jos. Un zgomot care purta în el multe, vechi şi noi.

Nu, dragă, a zis Sofia. Nu-l iubesc pe Reynolds Stanley Earl. Aşa. Asta tot încerci să lămureşti de când s-a născut. Acuma ştii.

Eu cu Henrietta am ridicat ochii. Donşoara Eleanor Jane l-a lăsat numaidecât pe Reynolds Stanley jos, pe podea, unde copilul a luat-o de-a buşilea şi a-nceput să dărâme lucruri. S-a dus glonţ la teancu cu haine călcate de Sofia, şi le-a răsturnat în cap. Sofia a luat hainele, le-a netezit şi s-a proţăpit lângă scândura de călcat, cu o mână pe fier. Sofia e genu de femeie care orice-ar ţine-n mână, zici că-i armă.

Eleanor Jane s-a pus pe plâns. Ea mereu a ţinut la Sofia. Dacă n-ar fi fost ea, Sofia n-ar fi rezistat niciodată să trăiască în casa lu taică-su. Ei, şi? Sofia nici n-a vrut vreodată să trăiască acolo. N-a vrut să plece de lângă copiii ei adevăraţi.

E prea târziu ca să mai plângi, donşoară Eleanor Jane, a zis Sofia. Acuma nu mai putem decât să râdem. Uită-te la el, a zis ea. Şi chiar a râs. Nici măcar n-a învăţat să meargă şi deja-mi răstoarnă casa cu susu în jos. L-am rugat eu să vină? Ce-mi pasă mie dacă-i dulce sau nu? Cu ce-o să schimbe părerea mea purtarea lui faţă de mine când s-o face mare?

Nu-ţi place de el numa pentru că seamănă cu tăticu, a zis donşoara Eleanor Jane.

Ba *ţie* nu-ţi place de el pentru că seamănă cu tăticu, a zis Sofia. Eu nu simt nimic faţă de el. Nu-l iubesc, nu-l urăsc. Aş vrea doar să nu mai mişune toată ziua bună ziua, să strice lucrurile oamenilor.

Toată ziua? Toată ziua? a zis donşoara Eleanor Jane. Sofia, e doar un bebeluş. Niciun an n-a făcut. N-a venit aici decât de cinci, şase ori.

Mie mi se pare că-i aici de când lumea, a zis Sofia.

Pur și simplu nu înțeleg, a zis donșoara Eleanor Jane. Eu nu cunosc negresă să nu-i fie drag de copii. La tine e ceva necurat.

Mi-s dragi copiii, a spus Sofia. Da toate negresele care ți-a zis că le e drag de al tău te-a mințit. Le e drag Reynolds Stanley tot așa cum îmi e și mie. Da dacă tu ești prost crescută și le-ntrebi, ele ce poa să spună? E unii negri așa de speriați de albi că dacă-i întrebi, le place și mașina de egrenat bumbac.

Dar e doar un bebeluș! a zis donșoara Eleanor Jane, de parcă asta le-ar fi limpezit pe toate.

Ce vrei de la mine? a zis Sofia. Pentru tine am sentimente pentru că tu ai fost singura din casa lu taică-tu care s-a purtat omenește cu mine. Pe de altă parte, și eu m-am purtat la fel cu tine, față de toți ăilanți din casa lu taică-tu. N-am ce să-ți dau altceva decât omenie. Pentru neamu tău n-am altceva de dat decât ce-mi dau și ei mie. Lui n-am ce să-i dau.

În timpul ăsta, Reynolds Stanley ajunsese la pătuțu de scânduri al lu Henrietta și era călare pe picioru ei. La urmă s-a apucat să i-l molfăie și Henrietta a întins o mână către pervazu ferestrei și i-a dat un biscuit.

Eu cred că tu ești singuru om care m-a iubit, a zis donșoara Eleanor Jane. Mama l-a iubit numa pe Junior. Fincă tăticu pe el îl iubește cu adevărat.

Mă rog, a zis Sofia. De-acuma îl ai pe bărbată-tu să te iubească.

Se vede treaba că el iubește numa mașina aia de egrenat bumbac, a zis ea. Și la zece noaptea el tot acolo e, muncește. Când nu muncește, joacă pocher cu băieții. Frate-meu îl vede pe Stanley Earl mai des decât îl văd eu.

Poate c-ai face bine să-l lași, a zis Sofia. Ai neamuri în Atlanta, du-te de stai la ele. Ia-ți de muncă.

Donșoara Eleanor Jane și-a dat pletele pe spate și s-a făcut că n-aude asemenea trăsnaie.

Am şi eu problemele mele, a spus Sofia, iar când Reynolds Stanley s-o face mare, o să fie și el printre ele.

Ba n-o să fie, a zis donşoara Eleanor Jane. Eu sunt maică-sa și n-o să-l las să fie rău cu negrii.

Sigur, că ai tu putere, a zis Sofia. Primu cuvânt care o să-i iasă pe gură nu de la tine o să-l învețe.

Vrei să spui că nici măcar n-o să fiu în stare să-mi iubesc fiul, a spus donșoara Eleanor Jane.

Nu, a zis Sofia. N-am spus asta. Am spus că eu n-o să fiu în stare să-l iubesc pe fiul tău. Tu n-ai decât să-l iubești cât vrei. Da fii pregătită să-ți asumi consecințele. Asta-i viața negrilor.

Micul Reynolds Stanley era deja lipit de faţa Henriettei, bălea și sugea. Încerca să pupe. Eu aveam senzaţia că în orice moment ea o să-l pocnească de-o să vadă stele verzi. Da ea l-a lăsat s-o igzamineze fără să se clintească. Din când în când el se uita pe furiş în ochiu ei. Apoi se trântea pe pieptu ei și rânjea. Apoi a luat una din cărțile ei de joc și a-ncercat să i-o bage în gură.

Sofia s-a dus și l-a luat de acolo.

Nu mă deranjează, a zis Henrietta. Mă gâdilă.

Mă deranjează pe mine, a zis Sofia.

Ei, a zis donșoara Eleanor Jane către copilaș în timp ce-l ridica în brațe, nu suntem bineveniți aici. Vorbise cu mâhnire adâncă, de parcă se terminaseră toate locurile și nu mai avea unde să se ducă.

Mulțumesc pentru tot ce-ai făcut pentru noi, a zis Sofia. Nici ea nu era în apele ei, avea ochii nițel umezi. După ce a plecat donșoara Eleanor Jane cu Reynolds Stanley, a zis așa: În momente din astea îmi dau seama că nu noi am făcut lumea asta. Și dacă ești negru și o ții pe-a ta că iubești pe toată lumea înseamnă că n-ai stat să te gândești pe îndelete la ce crezi tu c-ai spus.

Alte noutăți? Ei, soru-ta e prea nebună ca să-și facă felu. Mai tot timpu mă simt de rahat, da mai m-am simțit

eu de rahat și alte dăți în viața mea și ce, s-a întâmplat ceva? Am avut o soră de ispravă, Nettie o chema. Și am mai avut o femeie de ispravă, Scumpi îi zicea. Am avut și niște copii de ispravă care cresc în Africa, unde cântă și scriu poezii. Primele două luni au fost un iad, să știe toată lumea. Da de-acuma s-a 'mplinit șase luni de când e plecată Scumpi și nu s-a mai întors. Și mă strădui să-mi deprind inima să nu râvnească la ce nu poate căpăta. Mai cu seamă că ea mi-a dăruit atâția ani buni. Și acuma învață lucruri noi în noua ei viață. Ea cu Germaine stau acum la unu din copiii ei.

Dragă Celie, mi-a scris ea, eu și Germaine am ajuns până la urmă în Tucson, Arizona, unde trăiește unu din copiii mei. Ceilalți doi sunt bine sănătoși și s-au realizat, da nu vor să mă vadă. Le-a spus cineva că trăiesc în păcat. Ăstălalt a zis că el vrea s-o vadă pe mumă-sa, oricum ar fi. Stă într-o căscioară ca de pământ, chirpici îi zice, așa că mă simt fix ca acasă (asta mă face să zâmbesc). El e profesor la școală și lucrează în rezervația indiană. I se zice albul cel negru. Au ei un cuvânt care înseamnă asta și lui nu-i convine deloc. Da chiar dacă el încearcă să-i lămurească ce simte, ei nu par să se sinchisească. Sunt așa duși cu pluta că nu-i interesează nimic din ce zice străinii. Dacă nu ești indian, nu dau doi bani pe tine. Mor când îl văd cum suferă, da asta-i viața.

Germaine a fost cu ideea să-i caut pe copiii mei. A băgat el de seamă că-mi place să-l gătesc și să mă joc cu păru lui. Da n-a fost o aluzie răutăcioasă. Pur și simplu mi-a zis că probabil m-aș simți mai bine în viață dac-aș ști de soarta copiilor mei.

Pe băiatu cu care stăm îl cheamă James. Pe nevastă-sa o cheamă Cora Mae. Au doi copii, Davis și Cantrell. El zice că i se păruse lui ceva ciudat la mumă-sa (maică-mea), că și ea și tata mare erau tare bătrâni, severi și scorțoși. Da totuși zice că i-a iubit mult.

Mda, fiule, i-am zis eu. Iubitori erau cât cuprinde. Da eu am avut nevoie și de iubire, și de înțelegere. Iar de asta cam duceau lipsă.

Acuma sunt morți *demult*, zice el. Nouă, zece ani. Ne-au ținut pe toți la școală cât au putut și ei.

Știi că eu nu mă gândesc niciodată la maica și la taica. Știi că mă cred tare ca piatra. Da acuma că ei au murit și copiii mei o duc bine, îmi place să mă gândesc la ei. Poate când m-oi întoarce o să le pun niște flori pe morminte.

O, ea îmi scrie acuma aproape săptămână de săptămână. Niște scrisori lungi și pline de noutăți, cu tot felul de chestii pe care credeam că le-a uitat. Plus chestii despre deșert, indieni și Munții Stâncoși. Tare-aș vrea să-i fiu tovarășă de drum, da slavă Domnului că măcar ea călătorește.

Uneori mi-e ciudă pe ea. I-aș smulge păru din cap, nu alta. Da apoi mă gândesc că are și Scumpi dreptu să trăiască. Are dreptu să se-nsoțească cu cine o vrea în peregrinările ei prin lume. Doar findcă o iubesc eu nu înseamnă că nu mai are drepturi.

Singuru lucru care mă deranjează e că niciodată nu pomenește de întors acasă. Și mi-e dor de ea. Mi-e așa dor de prietenia ei încât, dac-ar vrea să-l ia târâș pe Germaine și să se întoarcă aici, aș face pe dracu-n patru ca să se simtă bineveniți. Cine sunt eu ca să-i spun pe cine să iubească? Eu am o singură treabă, s-o iubesc sincer și temeinic.

Domnu m-a întrebat mai deunăzi ce-mi place mie așa mult la Scumpi. El zice că-i place stilu ei. Zice că, la drept vorbind, Scumpi e mai bărbătoasă ca mulți bărbați. Zice că la ea ce-i în gușă și-n căpușă și-apoi Dumnezeu cu mila. Știi că Scumpi e luptătoare, zice el. Exact ca Sofia. E chitită să-și trăiască viața și să fie ea însăși, orice-ar fi.

Domnu are impresia că numa bărbații e așa. Da Harpo nu-i așa, îi spun eu. Nici tu nu ești. Mie mi se pare că la Scumpi e ceva feminin. Mai ales că numa ea cu Sofia sunt așa.

Sofia și Scumpi nu-s ca bărbații, zice el, da nu-s nici ca femeile.

Adică nu-s ca mine și ca tine.

Sunt tare înfipte. Și e cu totul altceva.

Mie cel mai mult îmi place la Scumpi că a trecut prin atâtea, zic. Când te uiți în ochii ei, îți dai seama că a fost pe unde-a fost, că a văzut ce-a văzut, că a făcut ce-a făcut. Și că acuma știe.

Ăsta-i adevărul, zice domnu.

Și dacă nu te ferești, o să-ți explice ea cum stă treaba.

Amin, face el. Apoi spune ceva care mă uluiește total fincă e așa adânc și de bun simț.

Dacă mă-ntrebi ce fac oamenii unii cu alții trupește, zice el, bâjbâi și eu ca toată lumea. Da dacă vine vorba de dragoste, nu mai bâjbâi. Am iubit și am fost iubit. Și-i mulțumesc lu Dumnezeu că m-a luminat la minte destul cât să pricep că iubirea nu poate fi oprită doar pen că se dau unii de ceasu morții. Nu mă mir c-o iubești pe Scumpi Avery, spune el. Eu am iubit-o pe Scumpi Avery toată viața.

Ești atins la scăfârlie? întreb eu.

Nicio scăfârlie, face el. E vorba de ceva experiență. Știi, mai devreme sau mai târziu toată lumea o capătă. Nu tre decât să rămâi în viață. La mine a-nceput să se adune din greu cam pe când i-am spus lu Scumpi că într-adevăr te băteam fincă erai tu și nu ea.

Asta eu i-am spus, zic.

Știu, zice el, și te-nțeleg. Și catâru le-ar spune la oameni ce îndură, dac-ar putea. Dar să știi că unele femei ar fi în al nouălea cer s-audă că bărbații lor își bat nevastele pen că nu sunt ele. Așa era și Scumpi pe vremuri față de Annie Julia. O rușine cum ne-am bătut joc amândoi de nevasta mea dintâi. Iar ea n-a spus la nimeni. Da nici n-avea cui spune. După ce-au măritat-o cu mine, ai ei s-au purtat de parc-o aruncaseră în puț. De parcă dispăruse de pe fața

pământului. Eu n-o voiam pe ea. O voiam pe Scumpi. Da taică-meu era șefu. Mi-a dat ce nevastă a vrut el.

Da Scumpi ți-a luat partea răspicat, Celie, spune el. Mi-a zis Albert, te-ai purtat urât cu cineva drag mie. Deci pentru tine nu mai exist. Nu-mi venea să cred, spune el. Și în timpu ăsta ne sfârâiau la amândoi călcâiele unu după altu ca tăciunii. Să mă scuzi, zice el. Dar ăsta e adevăru. Eu am încercat s-o dau pe glumă. Da ea vorbea serios.

Am încercat s-o tachinez. Doar n-o iubești pe prostănaca aia de Celie, făceam. E urâtă, jigărită și nici nu se compară cu tine. Nici să se fută nu știe.

Ce mi-o fi trebuit să spun așa ceva. Înțeleg de la ea că nici n-are de ce să se fută, mi-a zis Scumpi. La tine e țac-pac, ca la iepuri. Plus de asta, Celie zice că nu te ții mereu curat, a zis Scumpi și a strâmbat din nas.

Voiam să te omor, zice domnu și chiar ți-am tras niște scatoalce. Nu reușeam să pricep cum vă înțelegeați așa de bine, tu cu Scumpi, și muream de ciudă. Cât a fost rea și afurisită cu tine, mai înțelegeam. Da când oriunde mă uitam, dădeam de voi cum vă pieptănați una pe alta, am intrat la bănuieli.

Ea încă ține la tine, zic.

Mda, face el. Ține la mine ca la frate-su.

Și ce-i rău în asta, zic. Frații ei n-o iubesc?

Niște paiațe, zice el. Se poartă cu mine de parc-aș fi rămas un neghiob ca pe vremuri.

Ei, de undeva tre să începem toți dacă vrem să fim mai buni, spun, și cel mai la îndemână ne e propria persoană.

Îmi pare foarte rău că te-a părăsit, Celie. Țin minte cum m-am simțit eu când m-a părăsit.

Și bătrânu împelițat m-a cuprins atunci în brațe și am stat așa pe verandă în liniște deplină. După o vreme mi-am culcat gâtu țeapăn pe umăru lui. Ia uite la noi, mi-am zis în sinea mea, doi caraghioși bătrâni pe care dragostea i-a ocolit și care-și țin de urât unu altuia sub stele.

Alteori mă întreabă de copiii mei.

I-am spus ce zici tu, că umblă îmbrăcați amândoi în niște mantii lungi, ca niște rochii. Asta a fost într-o zi când a venit să mă vadă în timp ce coseam și m-a întrebat ce-au pantalonii mei așa grozav.

Oricine poa să-i poarte, zic.

Nu se cade ca bărbații și femeile să se îmbrace la fel, zice el. Bărbatu tre să poarte pantalonii.

Așa că i-am răspuns: Ia să le spui tu asta bărbaților din Africa.

Ce să le spun? întreabă el. Atunci se gândea prima oară la ce făceau africanii.

În Africa, lumea încearcă să se îmbrace cu ce e mai comod pe căldurile alea, zic. Sigur, misionarii vine cu ideile lor despre haine. Da dacă-i lași într-ale lor, africanii umblă ba despuiați, ba înfofoliți, așa zice Nettie. Da la o rochie frumoasă se bucură și femeile, și bărbații.

Întâi ai zis de mantie, spune el.

Mantie, rochie. Orișicum, nu pantaloni.

Ca să vezi drăcie, face el.

În Africa, bărbații și coase, zic.

Da? întreabă el.

Da, zic. Nu-s așa înapoiați ca ai noștri de-aici.

Când eram mic, spune el, încercam și eu să cos cu mama, că ea tot timpu cosea. Toată lumea râdea de mine. Da să știi că mie îmi plăcea.

Ei, acuma n-o să râdă nimeni de tine, zic. Uite, ajută-mă să prind buzunarele astea.

Da nu știu cum, spune el.

Te învăț eu, zic. Zis și făcut.

Apoi am stat și am cusut și ne-am fumat pipele.

Știi ce, îi zic. În Africa unde e Nettie cu copiii, lumea crede că albii e copiii negrilor.

Ei, aș, face el de parcă l-ar interesa, da de fapt se gândește unde să împungă pentru următoarea cusătură.

Lu Adam i-au găsit alt nume de cum a venit. Cică misionarii de dinainte de ei și de Nettie le spuseseră povestea lu Adam așa cum o știu albii, prin ochii lor. Da aveau și ei povestea lor cu Adam. Una mult mai străveche.

Și cine-i ăla? întreabă domnu.

Primu om alb. Nu primu om. După ei, nu-i nimeni așa scrântit să creadă că știe cine a fost primu om. Da primu alb a sărit imediat în ochi fincă era alb.

Domnu se încruntă, se uită ce culori avem la ațe. Bagă ața în ac, își linge deștu, face nod.

Ei cred că înainte de Adam era numa negri pe pământ. Până când o femeie a apărut cu un copil din ăsta palid, de-au și omorât-o pe loc. La început au crezut că de la ce-o fi mâncat femeia. Da apoi alta a făcut un copil la fel și femeile a 'nceput să facă și gemeni. Așa că oamenii s-au apucat să omoare pruncii albi și gemenii. Deci Adam nici măcar n-a fost primu om alb. A fost numa primu de nu l-au omorât ăilanți.

Domnu se uită la mine, adâncit în gânduri. La o adică, el pocit nu e ca bărbat. Și acuma chiar zici că are față de om tare simțitor.

Ei, știi că printre negri poa s-apară chiar și-n ziua de az albinoși, zic. Da niciodată n-ai s-auzi de albi care să fete negri dacă n-au avut ceva bucurii la negri. Da pe vremea aia, în Africa nu exista albi.

Deci olinka ăștia au aflat de Adam și Eva de la misionarii albi, au aflat cum a păcălit-o șarpele pe Eva și cum i-a alungat Dumnezeu din grădina raiului. Și au fost foarte curioși s-audă povestea, fincă ei, după ce-i alungaseră din sat pe copiii olinka albi, nici măcar nu se mai gândiseră la asta. Nettie are o vorbă despre africani. Ochii care nu se văd se uită. Și încă un lucru, nu le place să vadă-n jur ceva diferit de ei la înfățișare sau purtare. Ei vor ca toată lumea să samene. Ea zice că, după părerea ei, africanii i-au alungat pe olinka cei albi pentru felu cum arătau.

Iar pe noi ăilanţi, ăia care am devenit sclavi, pe noi ne-au alungat pentru cum ne purtam. Cum o dădeam, parcă tot n-o nimeream. Ei, ştii şi tu cum e negrii. Nici acuma n-ascultă de nimenea. N-ai cum să-i cârmuieşti. Fiecare negru de-l vezi are o împărăţie în capu lui.

Da să-ţi mai spun una, îi zic lu domnu. Când misionarii au ajuns la partea cu Adam şi Eva goi, olinka au bufnit în râs. Mai cu seamă când misionarii au încercat să-i pună să poarte haine din cauza asta. Au încercat ei să le explice misionarilor că ei îi dăduseră pe Adam şi Eva afară din sat pentru că erau goi. La ei, gol înseamnă alb. Ei nu sunt goi, că au culoare pe ei. După mintea lor, oricine vede un alb poa să spună că e gol, da negrii n-are cum să fie goi, că n-are cum să fie albi.

Mda, face domnu. Da n-au dreptate.

Cum să nu, zic. O dovedeşte Adam şi Eva. Olinka ăştia asta au făcut, şi-au pus pe fugă propriii copii, numa fincă era puţin altfel.

Pun pariu că şi azi fac acelaşi lucru, zice domnu.

O, din câte zice Nettie, e jale cu africanii ăştia. Şi ştii cum zice Biblia, aşchia nu sare departe de trunchi. Şi încă o chestie, zic. Ghici cine e şarpele la ei.

Noi, mai încape vorbă, face domnu.

Bun aşa, zic. Albii i-au luat pe părinţii lor cu iscălitură. Erau aşa mânioşi că fuseseră alungaţi şi că li se zisese că sunt goi încât şi-au pus în minte să ne strivească pe unde ne prind, ca pe şerpi.

Zici tu? face domnu.

Aşa zice olinka ăştia. Da ei zic că dacă ştiu cum era înainte să apară copiii albi, atuncea ştiu şi ce are să vină după ce-or pleca cei mai mari dintre ei. Cică îi cunosc ei pe copiii ăştia care o să se omoare 'ntre ei, de ciudă că nu i-a vrut nimenea. Şi o să mai omoare pe mulţi alţii cu pielea colorată. La drept vorbind, o să omoare atâta popor de culoare că toată lumea o să-i urască aşa cum ne urăşte ei

acu pe noi. Și o să devină ei șarpe dup-aia. Și oriunde s-ar afla omu alb, o să fie strivit de cineva care nu-i alb, cum fac ei acuma cu noi. Și unii dintre olinka ăștia cred că viața o să continue așa la nesfârșit. Și, o dată la un milion de ani sau mai știu eu câți, o să se întâmple ceva cu pământu și oamenii o să se schimbe la înfățișare. Ce știm noi, poate că la un moment dat oamenilor o să le crească două capete și pe ăia cu un singur cap o să-i trimeată în altă parte. Da unii dintre ei au altă credință. Ei zic așa, că după ce va fi dispărut de pe pământ cel mai mare dintre albi, singura cale ca nimeni să nu mai fie șarpele va fi ca toată lumea să-i îngăduie pe toți ăilanții ca fii ai lui Dumnezeu sau ca odrasle de la aceeași mamă, indiferent cum arată sau cum se poartă ei. Și să-ți mai spun ceva de șarpe.

Ce? face el.

Olinka ăștia se-nchină la el. Zice că cine știe, or fi rude, da sigur un lucru mai mintos, mai curat și mai șiret nu s-a mai văzut.

Se vede treaba că oamenii ăștia au o grămadă de timp să șadă și să cugete, zice domnu.

Nettie zice că-s tare pricepuți la gândit, zic. Da de-atâta gândit în termeni de mii de ani, abia reușesc să treacă anu.

Și cum i-au zis lu Adam?

Ceva de genu Omatangu, zic. Adică un bărbat care nu-i gol, ceva de genu primu om făcut de Dumnezeu, care să și știe că-i om. Mulți oameni care au fost înainte de primu om tot oameni era, da nu știa niciunu asta. Știi cât durează la unii bărbați până observă ceva, zic.

La mine a durat cam mult să observ ce companie plăcută ești, zice. Și râde.

N-o fi el Scumpi, da parcă-ncep să mă-nțeleg cu el.

Și chiar dac-o fi zis telegrama aia că te-ai înecat, eu tot primesc scrisori de la tine.

Sora ta, Celie

Dragă Celie,

S-au întors Adam și Tashi după două luni și jumătate! Adam le-a ajuns din urmă pe Tashi, pe mama ei și pe alții plecați din așezarea noastră în timp ce se apropiau de satul unde trăise misionara albă, dar Tashi, ca și Catherine, a refuzat categoric să se întoarcă, așa că Adam s-a dus cu ele în tabăra *mbele*.

O, cică e un loc de-a dreptul extraordinar, el așa zice.

Știi, Celie, în Africa există o despicătură uriașă în pământ care se numește Valea Marelui Rift, dar e în celălalt capăt al continentului față de noi. Totuși, Adam spune că și la noi ar exista un „riftuleț" întins pe câteva mii de pogoane și chiar mai adânc decât marele rift, care se întinde pe milioane de pogoane. După părerea lui Adam, locul e scobit atât de adânc în pământ încât nu poate fi văzut decât din aer, dar și așa ai zice că e doar un canion exagerat de mare. Ei bine, în acest canion exagerat de mare trăiesc o mie de oameni din zeci de triburi africane, ba chiar – pentru asta Adam bagă mâna-n foc – și un om de culoare din Alabama!

Au ferme. Au o școală. Un dispensar. Un templu. Și au războinici bărbați și femei care chiar execută misiuni de sabotaj contra plantațiilor albilor.

Dar se pare că toate astea sună mai bine povestite decât trăite, judecând după Adam și Tashi. Amândoi par complet absorbiți unul de altul. Mi-ar fi plăcut să-i vezi

și tu cum s-au întors șontânc-șontâc în așezarea noastră. Murdari ca porcii, cu părul total răvășit. Adormiți. Epuizați. Duhnind. Dumnezeu cu mila. Dar de ciondănit tot se ciondăneau.

Doar pentru că m-am întors cu tine, să nu-ți închipui că am zis că da, mă mărit, zicea Tashi.

Ba da, ai zis, răspundea Adam înfocat, deși căsca. I-ai promis maică-tii. Și eu i-am promis.

În America n-o să mă placă nimeni, spunea Tashi.

O să te plac eu, spunea Adam.

Olivia s-a repezit și a îmbrățișat-o pe Tashi. Apoi a dat fuga să pregătească de mâncare și o baie.

Azi noapte, după ce Adam și Tashi dormiseră aproape toată ziua, am ținut o consfătuire de familie. I-am informat că, din pricină că mulți dintre ai noștri fugiseră la *mbele,* că proprietarii plantațiilor începuseră să aducă muncitori musulmani din nord, dar și pentru că sosise momentul potrivit, peste câteva săptămâni urma să pornim către casă.

Adam a anunțat că vrea s-o ia pe Tashi de soție.

Tashi a anunțat că refuză să se mărite. Apoi și-a prezentat și motivele, în felul ei sincer, direct. Cel mai important fiind acela că, din cauza urmelor de tăieturi de pe obraji, americanii o vor eticheta cu dispreț ca fiind sălbatică și o vor ocoli, la fel și pe viitorii ei copii cu Adam. Că văzuse revistele pe care le primeam noi de acasă și că îi era foarte limpede că persoanele de culoare nu-i apreciau de fapt pe negrii cu pielea foarte neagră, cum era ea, și cu atât mai puțin pe negresele cu pielea foarte neagră. Ei își albesc fețele, a zis ea. Își ard părul. Încearcă să pară goi. În afară de asta, a continuat ea, mă tem că una dintre femeile astea care par goale o să-i sucească mințile lui Adam și el o să mă părăsească. Și n-o să mai am nici țară, nici neam, nici mamă, nici soț, nici frate.

O să ai o soră, i-a spus Olivia.

Atunci a început Adam să vorbească. A rugat-o pe Tashi să-l ierte pentru prima lui reacţie stupidă la scarificare. Şi să-l ierte pentru repulsia pe care o resimţise faţă de ritualul iniţierii feminine. A asigurat-o pe Tashi că el pe ea o iubeşte şi că în America va avea şi ţară, şi neam, şi părinţi, şi soră, şi soţ, şi frate, şi iubit şi că orice o aşteaptă pe ea în America va fi şi soarta lui, alegerea lui.

O, Celie.

Aşa că a doua zi, băiatul nostru s-a prezentat în faţa noastră cu nişte crestături ca ale lui Tashi pe obraji. Şi sunt fericiţi împreună. Sunt atât de fericiţi, Celie. Tashi şi Adam Omatangu.

Samuel i-a căsătorit, bineînţeles, şi toţi cei rămaşi în sat au venit să le ureze fericire şi veşnic belşug de frunza-acoperişului. Olivia a fost domnişoara de onoare şi un prieten al lui Adam – un bărbat prea bătrân ca să fugă la *mbele* – i-a fost lui cavaler. Imediat după nuntă, am plecat din sat cu un camion care ne-a dus la vasul din micul golf care se varsă în mare. Peste câteva săptămâni vom fi cu toţii acasă.

Sora ta care te iubeşte, Nettie

Dragă Nettie,

În ultima vreme, domnu vorbește o grămadă cu Scumpi la telefon. Cică imediat ce i-a spus că soru-mea cu familia ei au dispărut, ea cu Germaine au și pornit-o întins spre Departamentu de Stat, să se dumirească ce s-a întâmplat. Cică Scumpi zice că moare la gându că eu stau aci și sufăr fincă nu știu. Numa că la Departamentu de Stat n-a aflat nimica. Nici la Apărare. E ditai războiu. Se întâmplă atâtea. Bănui că un vapor pierdut acolo pare o bagatelă. Plus de asta, ăia de acolo nu se sinchisesc de negri.

Ei, pur și simplu habar n-au, nici n-au avut vreodată. Și nici nu vor avea. Și ce-i cu asta? Eu știu că tu ești pe drum spre casă și chiar dac-o să fac nouăj de ani până s-ajungi, într-o bună zi tot o să te văd la față.

Până una, alta, am angajat-o pe Sofia vânzătoare la noi la magazin. L-am păstrat șef tot pe băiatu alb pe care l-a avut Alphonso, am luat-o pe Sofia să se îngrijească de negri pen că de ei niciodată în nicio prăvălie nu s-a 'ngrijit nimenea și nimenea nu s-a purtat frumos cu ei. Sofia se pricepe de minune la vânzare fincă se preface că nu-i pasă dacă o să cumperi sau nu. O doare-n cot. Da dacă totuși te hotărăști să cumperi, ei hai, poate s-o îndupleca să-ți facă un pic de conversație amabilă. Iar albu ăla are o sfântă frică de ea. Dacă era altcineva de culoare, omu ar fi încercat să-i zică tușică sau mai știu eu ce. Prima

oară când a încercat treaba asta cu Sofia, ea l-a 'ntrebat cu care negru s-a măritat soru-sa lu maică-sa.

L-am întrebat pe Harpo dacă-l deranjează că Sofia muncește.

Da de ce să mă deranjeze? face el. Ea pare mulțumită. Și cu ce se mai ivește pe-acasă mă descurc. Oricum, Sofia mi-a făcut rost de un ajutor în cazu că-i trebe lu Henrietta nu știu ce mâncare specială sau dacă-i e rău.

Da, zice Sofia. Donșoara Eleanor Jane o să treacă s-o vadă pe Henrietta și a promis că o dată la două zile o să-i gătească ceva pe gustu ei. Știi că albii ține o grămadă de aparate în bucătărie. Încropește fata niște chestii cu igname de nu-ți vine a crede. Săptămâna trecută s-a apucat și-a făcut înghețată de igname.

De unde și până unde? întreb eu. Credeam că voi două ați terminat-o.

O, face Sofia, în sfârșit i-a trecut prin cap s-o întrebe pe mumă-sa ce-am căutat să lucrez la ei.

Da nu cred eu că le ține prea mult, zice Harpo. Știi și mata cum e ele.

Ai ei știu? întreb eu.

Știu, zice Sofia. Și o țin pe-a lor, cum te-ai și aștepta. Tună și fulgeră că cică cine-a mai pomenit albă să lucreze la negrotei. Și ea le spune da cine-a mai pomenit una ca Sofia să lucreze la niște gunoaie.

Vine cu Reynolds Stanley cu tot? întreb eu.

Henrietta zice că n-o deranjează.

Ei, face Harpo, pun rămășag că dacă nu le convine la neamurile ei că te ajută, o să te lase baltă.

N-are decât, zice Sofia. Că doar n-o trudi să-mi spele mie păcatele. Și dacă nu învață că tre să hotărască singură cu capu ei, aia nici măcar nu mai e viață.

Ei bine, oricum, mă ai pe mine de sprijin, zice Harpo. Și mie-mi place tot ce-ai hotărât tu în viață. Se ridică și o sărută unde a avut nasu cusut.

Sofia scutură din cap. Toată lumea învață ceva în viață, spune ea. Și râd amândoi.

Într-o zi când stăteam cu domnu și coseam pe verandă, el mi-a zis așa, apropo de învățat, eu prima oară am început să-nvăț demult de tot, când stăteam sus pe verandă și mă uitam lung peste balustradă. Eram de-a dreptu la pământ, aia e. Și nu înțelegeam de ce mai avem o viață dacă mai mult rău ne e decât bine. Eu la viața mea n-am vrut altceva decât pe Scumpi Avery. Și a fost o vreme când nici ea nu voia altceva în afară de mine. Ei, da nu ne-am ales unu cu altul, a spus el. Eu am căpătat-o pe Annie Julia. Apoi pe tine. Și dracii ăia de copii. Ea l-a căpătat pe Grady și mai știu eu pe care. Da totuși se pare că ea a ieșit mai câștigată ca mine. Pe Scumpi o iubește multă lume, da pe mine în afar' de Scumpi nu mă iubește nimeni.

E greu să n-o iubești pe Scumpi, am zis eu. Se pricepe de minune să-ți întoarcă iubirea.

După ce m-ai părăsit, am încercat să fac ceva pentru copiii mei. Da era deja prea târziu. Bub a stat la mine două săptămâni, mi-a furat toți banii, s-a îmbătat de-a căzut lat pe verandă. La fetele mele le stă capu numa la bărbați și la religie de nici nu te-nțelegi cu ele. Cum deschid gura, cum dă-i cu milogeala. Să-mi rupă inima asta amărâtă și alta nu.

Dacă simți tu că ai inima amărâtă, asta înseamnă că nu-i chiar așa stricată cum crezi, i-am spus eu.

Orișicât, știi și tu cum e, a zis el. O întrebare dacă-ți pui, și răsar alte cinșpe. Încep să mă întreb că de ce ne-o trebui nouă dragoste. De ce suferim. De ce suntem negri. De ce suntem bărbați sau femei. De unde vin copiii, de fapt și de drept. M-am lămurit destul de repede că nu știam mai nimic. Și poți să te-ntrebi mult și bine de ce ești negru sau bărbat sau femeie sau tufă, că nu-nseamnă nimica până nu te-ntrebi de ce ești aici punct.

Şi tu ce crezi? l-am întrebat eu.

Eu unu cred că suntem aici ca să ne mirăm. Să ne mirăm. Să întrebăm. Iar dacă te miri de lucrurile mari şi întrebi de lucrurile mari, atuncea 'nveţi despre alea mărunte, aproape din întâmplare. Da despre lucrurile mari n-ai să ştii niciodată mai multe decât ştiai la început. Cu cât mă mir mai mult, cu atât iubesc mai mult, a spus el.

Şi lumea începe să te iubească şi ea, bag mâna-n foc, am zis eu.

Aşa e, a spus el, surprins. Harpo pare să mă iubească. La fel Sofia cu copiii. Cre că până şi afurisita noastră de Henriettă mă iubeşte un picuţ, da asta doar pentru că ştie ea că pentru mine e la fel de misterioasă ca omu din lună.

Domnu era ocupat să-mpodobească o cămaşă bună de purtat la pantalonii mei.

Tre să aibe buzunare, a zis el. Să aibe mâneci largi. Şi nici într-un caz nu tre purtată cu cravată. Aia de-şi pun cravată zici că umblă cu ştreangu de gât.

Şi fix când îmi dădusem seama că pot trăi liniştită fără Scumpi, fix când domnu mă ceruse iar de nevastă, de data asta atât sufleteşte, cât şi trupeşte, şi fix după ce răspunsesem eu că nu, mie tot nu-mi plac broaştele, da hai să fim prieteni, tocmai atunci îmi scrie Scumpi că vine acasă.

Zi şi tu. Nu e asta viaţă?

Sunt aşa calmă.

Dacă vine, o să fiu fericită. Dacă nu vine, o să fiu mulţumită.

Şi atunci mi-am dat seama că asta era lecţia de trebuia s-o învăţ.

O, Celie, face ea când se dă jos din maşină, înţolită ca o vedetă de cinema, mi-a fost dor de tine cum nu mi-a fost nici de mama.

Ne îmbrăţişăm.

Intră, zic.

O, ce drăguţă e casa, zice ea când ajungem în camera ei. Ştii că-mi place rozu.

Ţi-am făcut rost de nişte elefanţi şi de nişte broaşte ţestoase, zic.

Camera ta unde-i? întreabă ea.

În capu holului, zic.

Hai s-o vedem, spune ea.

Păi uite-o, zic din pragul uşii. În camera mea, totu are culoarea purpurie în afară de podea, care-i vopsită într-un galbin aprins. Ea se duce glonţ la broscuţa mea purpurie, cocoţată pe policioară.

Asta ce-i? întreabă ea.

O, un flecuşteţ de la Albert, zic.

Ea se uită pieziş la mine câteva clipe, mă uit şi eu la ea. Apoi râdem.

Germaine unde-i? întreb.

La colegiu. Wilberforce. Era păcat să se irosească aşa un talent. Oricum, am terminat-o cu el. Acuma mi-e ca o rudă. Ca un fiu. Nepot chiar. Tu cu Albert ce-aţi mai făcut? întreabă ea.

Nu mare lucru, zic.

Îl cunosc eu pe Albert, zice ea, şi pun pariu că a făcut el ceva manevre, la cât de bine arăţi.

Coasem amândoi, zic. Vorbim şi noi în doru lelii.

Cât de-n doru lelii? întreabă ea.

Să vezi şi să nu crezi, îmi zic în sinea mea. Scumpi e geloasă. Parcă-mi vine aşa să scornesc o poveste, doar ca s-o fac să sufere. Da mă abţin.

Despre tine vorbim, zic. Cât de mult te iubim.

Ea zâmbeşte şi-şi pune capu pe sânu meu. Oftează din rărunchi.

Sora ta, Celie

Dragă Dumnezeu, dragi stele, dragi copaci, dragă cer, dragă oameni, dragă toată lumea, dragă Dumnezeu,

Mulțumesc că i-ați adus acasă pe soru-mea Nettie și pe copiii noștri. Oare cine vine-ncoace? a întrebat Albert într-o zi, privind la drum. Vedeam colb zburătăcit.

Stăteam cu el și cu Scumpi pe verandă după cină. Și vorbeam. Ba nu vorbeam. Ne legănam și alungam muște. Scumpi ne spusese că nu mai vrea să mai cânte în public – mă rog, poate doar o seară-două la Harpo. Se gândea să se retragă. Albert i-a zis că vrea să-i dea o cămașă nouă s-o probeze. Eu am vorbit de Henrietta. De Sofia. De grădina și de magazinu meu. De ce se mai întâmplă în general. Așa m-am obișnuit să cos că însăilam niște petice, poate o ieși ceva din ele. Era răcoare pentru sfârșitu lu iunie și era tare plăcut pe verandă, cu Albert și Scumpi. Urma săptămâna cu patru iulie și plănuisem ditai reuniunea de familie la mine acasă, în curte. Speram numa ca vremea răcoroasă să mai ție.

O fi poștașu, am zis eu. Da are viteză cam mare.

O fi Sofia, a zis Scumpi. Știi că ea conduce ca nebuna.

O fi Harpo, a zis Albert. Da nu era.

Mașina deja oprise în curte, supt copaci, și din ea au coborât niște inși cu port bătrânesc. Un bărbat înalt, cu păr alb, cu un guler alb întors invers, o zgâtie de femeiușcă, cu păru sur împletit în cozi în vârfu capului. Un tinerel înalt și două fete june și voinice. Bărbatu cu păr alb i-a

spus ceva şoferului maşinii şi maşina a plecat. Stăteau toţi acolo, în picioare, la marginea aleii, înconjuraţi de cutii, valize şi tot felu de lucruri.

Eu deja aveam inima în gât şi nu mai mă puteam mişca.

E Nettie, a zis Albert şi s-a ridicat.

Toţi cei de pe alee s-au uitat în sus la noi. S-au uitat la casă. La curte. La maşinile lu Scumpi şi lu Albert. S-au uitat în jur la câmpuri. Apoi au pornit-o agale pe alee către casă.

Eram aşa speriată că nu ştiam ce să fac. Parcă mi se blocase mintea. Am dat să spun ceva, nu mi-a ieşit nimic. Am dat să mă ridic, cât pe ce să cad. Scumpi a 'ntins mâna să mă ajute. Albert m-a strâns de braţ.

Când Nettie a pus picioru pe verandă, să mor şi alta nu. M-am ridicat clătinându-mă între Albert şi Scumpi. Nettie se clatina între Samuel şi băiatu care bănuiam eu că e Adam. Apoi ne-am pus amândouă pe plâns şi suspinat. Ne-am împleticit una spre alta ca atunci când eram de-o şchioapă. Când ne-am atins, ne-a luat aşa o slăbiciune că ne-am dărâmat una pe alta din picioare. Da nici că ne păsa. Stăteam acolo pe jos, pe verandă, şi ne ţineam în braţe.

După o vreme, ea a zis *Celie.* Eu am zis *Nettie.*

A mai trecut o vreme. Vedeam în jur o mulţime de genunchi. Nettie mă ţinea pe după mijloc şi nu-mi dădea drumu.

El e soţul meu, Samuel, a zis ea, arătând în sus. Ei sunt copiii noştri, Olivia şi Adam, iar ea e soţia lui Adam, Tashi.

Am arătat şi eu către ai mei.

Ei e Scumpi şi Albert, am zis.

Toată lumea a zis că se bucură de cunoştinţă. Apoi Scumpi şi Albert i-au luat pe toţi la rând la îmbrăţişat.

Pân la urmă eu cu Nettie ne-am sculat de pe verandă şi eu i-am strâns în braţe pe copiii mei. Am strâns-o în braţe pe Tashi. Apoi l-am strâns în braţe pe Samuel.

Da de ce tre să facem mereu reuniune de familie pe patru iulie, spune Henrietta, botoasă toată de supărare. E prea cald.

Pe patru iulie albii are treabă să-şi sărbătorească independenţa faţă de Anglia, spune Harpo, aşa că mulţi negri nu merge la muncă. Putem sta şi noi să ne sărbătorim unii pe alţii.

O, Harpo, face Mary Agnes, sorbind nişte limonată, n-am ştiut că le ai cu istoria. Ea cu Sofia trebăluiesc amândouă la salata de cartofi. Mary Agnes s-a întors acasă s-o ia pe Suzie Q. L-a părăsit pe Grady, s-a întors la Memphis şi stă cu soru-sa şi cu maică-sa. Au ele grije de Suzie Q cât e ea la muncă. Cică are o grămadă de cântece noi şi i-a rămas destulă viaţă-n ea ca să le cânte.

Cât am fost cu Grady, la un moment dat nu mai gândeam, zice ea. Plus că nici nu-i o influenţă bună pentru un copil. Sigur că nici eu nu eram. La câtă cânepă am fumat.

Tashi le-a stârnit admirarea la toţi. Lumea se uită la semnele ei şi ale lui Adam de parcă aşa e firesc să fie. Cică niciodată n-au crezut că femeile africane poa s-arate aşa de *bine*. E o pereche tare frumoasă. Vorbeşte ei un pic caraghios, da ne-am mai obişnuit.

Ce le place la neamu tău din Africa cel mai mult să mănânce? o întrebăm noi.

Ea se cam îmbujorează şi zice că *grătar*.

Toată lumea râde şi o mai îmbie cu o bucată.

Eu mă simt cam ciudat când sunt cu copiii. În primu rând că e mari. Şi am senzaţia că eu şi Nettie, Scumpi, Albert, Samuel, Harpo, Sofia, Jack şi Odessa suntem toţi tare bătrâni pentru ei şi habar n-avem pe ce lume trăim. Da mie nu mi se pare defel c-am fi bătrâni. Şi suntem aşa de fericiţi. Drept să spun, aşa tineri nu ne-am simţit niciodată.

Amin

Le mulţumesc tuturor celor din carte că au venit.

A. W., scriitoare şi medium